

BUU
BURAPHA UNIVERSITY
WISDOM OF THE EAST

Faculty of Humanities and Social Sciences
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
HUSO

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Academic Journal of Humanities and Social Sciences Burapha University

ปีที่ 34 ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม 2569 / ISSN: 3027-8171 (Online)

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ชื่อภาพปก: เจ้าพระยา สายน้ำแห่งวัฒนธรรม

ความหมาย: แม่น้ำเจ้าพระยา เป็นแม่น้ำสายหลักที่ผ่านกลางกรุงเทพ ทำให้มีวัฒนธรรมหลากหลาย ทั้งพุทธ คริสต์ และอิสลามอยู่ทั้งสองฝั่งแม่น้ำ และการเดินทางที่เห็นตลอดคือการล่องเรือ เมื่อตกเย็นพระอาทิตย์ตกลง ผู้คนก็เดินทางกลับภูมิลำเนาด้วยเรือลำเล็ก ๆ โดยภาพถ่ายนี้ได้ใช้เทคนิคการถ่ายภาพย้อนแสงให้เพื่อแสดงให้เห็นถึงรูปร่างของอาคารที่เป็นโบสถ์คริสต์และวัดให้แสงที่สะท้อนกับพื้นน้ำไปกับเรือที่กำลังแล่นผ่านไป

เจ้าของผลงาน: อาจารย์พลณศักดิ์ วงษาสุข

อาจารย์ประจำสาขาวิชาศิลปะการถ่ายภาพ วิทยาลัยเพาะช่าง
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
การแสดงภาพถ่ายประจำปีสาขาศิลปะการถ่ายภาพครบ 40 ปี

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ปีที่ 34 ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม 2569

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ผลงานที่แสดงทัศนะทางวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
2. เพื่อเป็นแหล่งในการเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการเกี่ยวกับข้อมูลท้องถิ่นภาคตะวันออก

ขอบเขตเนื้อหา

ขอบเขตของบทความวิจัยและบทความวิชาการครอบคลุมเนื้อหาสาขาวิชาต่าง ๆ ทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้แก่ ภาษา ภาษาศาสตร์และวรรณคดี ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา นิเทศศาสตร์ ศาสนาและปรัชญา สารสนเทศศาสตร์ และจิตวิทยา

กำหนดออกเผยแพร่

วารสารตีพิมพ์เผยแพร่ราย 4 เดือน (ปีละ 3 ฉบับ) คือ

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม – เมษายน

ฉบับที่ 2 เดือนพฤษภาคม – สิงหาคม

ฉบับที่ 3 เดือนกันยายน – ธันวาคม

*****

ทุกบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ (peer reviewed) ที่มีความเกี่ยวข้องกับศาสตร์ดังกล่าวไม่น้อยกว่า 3 ท่าน จากหลากหลายสถาบัน และไม่ได้มาจากสถาบันเดียวกับผู้สนับสนุนบทความ ซึ่งทั้งผู้สนับสนุนและผู้ทรงคุณวุฒิจะไม่ทราบข้อมูลรายชื่อของกันและกัน (double-blind peer review)

*****

ข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความต่าง ๆ ในวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ถือเป็นความเห็นและความรับผิดชอบโดยตรงของผู้สนับสนุน

*****

เจ้าของ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

โทรศัพท์: 0-3810-2344 Email: husojournaleditor@buu.ac.th

อ่านและดาวน์โหลดบทความได้ที่

<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/husojournal>

คณะกรรมการกองบรรณาธิการ
วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.สุชาติ พงศ์กิตติวิบูลย์

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

บรรณาธิการ

ดร.ณัฐวรรธ อุไรอำไพ

มหาวิทยาลัยบูรพา

กองบรรณาธิการ

1. ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ศุภชัย ยาวะประภา	มหาวิทยาลัยรังสิต
2. ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.น้ำทิพย์ วิภาวิน	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
3. ศาสตราจารย์ ดร.นันทนัย ประสานนาม	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
4. ศาสตราจารย์ ดร.วัชร งามจิตรเจริญ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
5. รองศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา ต้นโพธิ์	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
6. รองศาสตราจารย์ ดร.คนางค์ คันธมธูรพจน์	มหาวิทยาลัยมหิดล
7. รองศาสตราจารย์ ดร.จันทิมา อังคพนิชกิจ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
8. รองศาสตราจารย์ ดร.บุหงา ชัยสุวรรณ	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
9. รองศาสตราจารย์ ดร.บุลย์จีรา ชิริเวทย์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
10. รองศาสตราจารย์ ดร.มรกต ไมยเออร์	มหาวิทยาลัยมหิดล
11. รองศาสตราจารย์ ดร.สันทัต ทองรินทร์	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
12. รองศาสตราจารย์ ดร.สุนิย์รัตน์ เนียรเจริญสุข	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
13. รองศาสตราจารย์ ประณต เคาฉิม	มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต
14. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตตภา สารพัฒน์ก ไชยปัญญา	มหาวิทยาลัยบูรพา
15. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูมรินทร์ ภิรมย์เลิศอมร	มหาวิทยาลัยบูรพา
16. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรีหทัย เวลล์ส	มหาวิทยาลัยบูรพา
17. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมภพ ไทญ์โสมมานัง	มหาวิทยาลัยบูรพา
18. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุนทร สุวรรณละออง	มหาวิทยาลัยบูรพา
19. ผู้ช่วยศาสตราจารย์วัชรพงษ์ แจงประจักษ์	มหาวิทยาลัยบูรพา

ฝ่ายพิสูจน์อักษรและประชาสัมพันธ์

- นางสาวกรรณิกา โสนาพูน
- นายประกร เกกิงเกียรติ

ฝ่ายประสานงาน

นายธนภัชรา เสนาเพ็ง

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ
วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
ปีที่ 34 ฉบับที่ 3 (กันยายน - ธันวาคม 2569)

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.น้ำทิพย์ วิภาวิน	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช
ศาสตราจารย์ ดร.รัศมี ชูทรงเดช	มหาวิทยาลัยศิลปากร
รองศาสตราจารย์ ดร.กรชนก สนิทวงศ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
รองศาสตราจารย์ ดร.กิตติ ภูริทัต	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์ ดร.ชนิษฐา ไจมนโน	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รองศาสตราจารย์ ดร.ชัชวดี ศรลัมพ์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.ชาญณรงค์ บุญหนุน	มหาวิทยาลัยศิลปากร
รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฐวิภา สิ้นสุวรรณ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
รองศาสตราจารย์ ดร.นรินทร์ทิพย์ ทองศรี	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช
รองศาสตราจารย์ ดร.นิษฐา หุ่นเกษม	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
รองศาสตราจารย์ ดร.ประเวศ อินทองปาน	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรา บุรารักษ์	มหาวิทยาลัยพะเยา
รองศาสตราจารย์ ดร.โยธิน แสงวดี	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
รองศาสตราจารย์ ดร.วิภาวี ฤกษ์ฤทธิ	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริมา ปุรินทรภิบาล	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
รองศาสตราจารย์ ดร.สรพร เอี่ยมมงคลสกุล	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
รองศาสตราจารย์ ดร.สุนิดา โฆษิตชัยวัฒน์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
รองศาสตราจารย์ ดร.เสริมศิริ นิลดำ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
รองศาสตราจารย์ ดร.โสวดี ฤณ กลาง	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนกพร ศรีญาณลักษณ์	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติพงษ์ อารยะพูนพงศ์	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ขจิตา ศรีพุ่ม	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยณรงค์ ศรีมันตะ	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เด่นชัย ปราบจันดี	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นพพร ปัจจัยคุณธรรม	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิยะนาถ อังควาณิกุล	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรรณพิลาศ กุลติลก	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มณฑิลา พ่วงทรัพย์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรัญญา ประสพชิงชนะ	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริทัศน์ เขตตานุรักษ์	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมัชชา นิลปัทม์	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุจิตรา เปลี้นรุ่ง	มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุธิดา แจ้งประจักษ์	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัศรา ธรรมมาสถิตย์กุล	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เอกพล เขียวถาวร	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทบรรณาธิการ

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ปีที่ 34 ฉบับที่ 3 นี้ รวบรวมบทความ 12 เรื่องจากหลากหลายศาสตร์ ซึ่งมีจุดร่วมอยู่ที่การทำความเข้าใจมนุษย์และสังคมในบริบทที่กำลังเปลี่ยนแปลง หลายเรื่องชวนให้พิจารณาว่า ความรู้และนโยบายตอบสนองต่อชีวิตจริงของผู้คนได้อย่างไร เมื่อความเปลี่ยนแปลงนั้นเกิดขึ้นทั้งในชุมชน พื้นที่ข้ามพรมแดน และโลกดิจิทัล

บทความด้านวัฒนธรรมและชุมชน เปิดฉบับด้วยการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมของเมืองโบราณ ซึ่งพบว่า การสื่อสารมรดกท้องถิ่นมีความหมายมากขึ้นเมื่อชุมชนร่วมกำหนดแนวทางการจัดการด้วยตนเอง ขณะที่บทความว่าด้วยเครือข่ายกลุ่มอาชีพและผู้ประกอบการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในจังหวัดเชียงราย ชี้ให้เห็นบทบาทการเรียนรู้ร่วมกัน ความไว้วางใจ และพื้นที่กลางในการสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย งานทั้ง 2 เรื่องจึงช่วยขยายความเข้าใจในการพัฒนาที่เริ่มจากศักยภาพของคนในพื้นที่

ในด้านภาษา บทความวิเคราะห์ข้อผิดพลาดในการใช้คำวิเศษณ์ภาษาฝรั่งเศสของนิสิตสาขาวิชาภาษาฝรั่งเศสเพื่อการสื่อสาร มหาวิทยาลัยบูรพา พิจารณาทั้งความเข้าใจภาษาฝรั่งเศสและอิทธิพลจากภาษาไทยกับภาษาอังกฤษ อีกบทความหนึ่งศึกษาการใช้หนังสือภาพพลิกแบบโต้ตอบเพื่อส่งเสริมการสื่อสารภาษาอังกฤษของผู้ขับรถชาวกะเหรี่ยง โดยใช้ภาษาอังกฤษ ภาษาไทย และภาษากะเหรี่ยงเป็นทรัพยากรในการเรียนรู้ร่วมกัน ส่วนการศึกษาสำนวนภาษาจีนที่มีคำว่า “ชา” และอุปนิสัยแสดงอารมณ์เกลียดในสื่อสังคมออนไลน์ ต่างแสดงให้เห็นว่าภาษาเป็นพื้นที่ซึ่งผู้คนสร้างความหมายเกี่ยวกับวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ และอารมณ์

บทความเกี่ยวกับคนรุ่นใหม่ 2 เรื่อง นำเสนอการศึกษารายได้ของแรงงาน Generation Z ที่พบว่ารายได้สัมพันธ์กับปัจจัยหลายด้าน รวมถึงการศึกษา ระดับทักษะ และลักษณะงาน ขณะที่การศึกษาการบริโภคผักอินทรีย์ของผู้บริโภคเจนเนอเรชันซี พบว่า แม้กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติเชิงบวก แต่ความรู้และพฤติกรรมการบริโภคนั้นยังอยู่ต่างระดับกัน ทำให้เห็นว่าการมีทัศนคติหรือคุณวุฒิต่างๆอย่างหนึ่งอาจยังไม่เพียงพอ แต่ต้องพิจารณาเงื่อนไขที่เอื้อให้ผู้คนเปลี่ยนความรู้และทักษะเป็นทางเลือกในชีวิตได้จริง

ประเด็นสุขภาพ สิทธิ และความปลอดภัยปรากฏในหลายบทความ ทั้งการศึกษาฝุ่น PM2.5 ในพื้นที่ประเทศไทย และ สปป.ลาว ทั้งในประเด็นการรับรู้ ความรอบรู้ด้านสุขภาพ และพฤติกรรมป้องกันตนเอง ซึ่งมีความสัมพันธ์แตกต่างกันตามพื้นที่ ส่วนบทความว่าด้วยความปลอดภัยของสื่อมวลชนในการรายงานการประท้วง ชี้ให้เห็นการคุกคามทั้งจากกฎหมาย การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ และการกระทำในพื้นที่ชุมนุม อีกบทความหนึ่งเสนอการพิจารณาสิทธิมนุษยชนผ่านหลักพุทธธรรม เพื่อขยายบทสนทนาเรื่องศักดิ์ศรี ความเสมอภาค และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

ปิดท้ายด้วยบทความเรื่อง Agentic AI ในงานห้องสมุดและสารสนเทศศาสตร์ ซึ่งสำรวจโอกาสในการพัฒนาการจัดการทรัพยากรและบริการสารสนเทศ ควบคู่กับคำถามด้านคุณภาพข้อมูล ความโปร่งใส ความเป็นส่วนตัว และบทบาทของผู้ประกอบวิชาชีพ

กองบรรณาธิการวารสารวิชาการฯ ขอขอบคุณผู้สนับสนุน ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ และทุกฝ่ายที่ร่วมกันพัฒนาผลงานในฉบับนี้ ทางกองบรรณาธิการวารสารวิชาการฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความทั้ง 12 เรื่องจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา การสอน และการต่อยอดงานวิจัย ตลอดจนเปิดพื้นที่ให้เกิดการสนทนาข้ามสาขาเกี่ยวกับสังคมที่เราอยู่ร่วมกัน

บรรณาธิการ

บทความวิจัย

การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเชิงมานุษยวิทยาผ่านการสื่อสารวัฒนธรรมชุมชน เมืองโบราณเวียงลอ จังหวัดพะเยา ดุจฤดี คงสุวรรณ	1
ข้อผิดพลาดในการใช้คำวิเศษณ์ภาษาฝรั่งเศสของนิสิตสาขาวิชาภาษาฝรั่งเศสเพื่อการสื่อสาร มหาวิทยาลัยบูรพา นิชิตา บุญขำ	16
ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับรายได้ต่อเดือนของแรงงานวัย Generation Z ปัทมพร แยมสำรวจ และดุขฎิ์ อายุวัฒน์	34
การคุกคามต่อความปลอดภัยของสื่อมวลชนในการรายงานการประท้วง พรรษาสิริ กุหลาบ	51
มุมมองทางวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านการใช้สำนวนที่มีคำว่า “ชา” ในภาษาจีน พิมพ์พรรณ จันทรวง	66
มิติข้ามพรมแดน: ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ ความรอบรู้ด้านสุขภาพที่นำไปสู่พฤติกรรม ป้องกันสุขภาพจากสถานการณ์ฝุ่น PM2.5 ในประเทศไทยและลาว ภัทรา บุรารักษ์ ญัญญา นันทันติ และสิ่งทอง เพื่อพรหม	81
การเติบโตของเจเนอเรชันสีเขียวกรีนในประเทศไทย: บทบาทของความรู้และทัศนคติที่มีอิทธิพล ต่อพฤติกรรมการบริโภคผักอินทรีย์ ภัทราณี จิตรจรรณ และชมพูนุช ปัญญาไพโรจน์	98
การสร้างความเข้มแข็งของภาคีเครือข่ายกลุ่มอาชีพ และผู้ผลิต ผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดเชียงราย สิทธิชัย ธรรมชั้น ภีราวิชญ์ ชัยมาลา อวยพร ตะวัน และสุระพงษ์ โด่งดัง	114
อุปลักษณะเชิงโมทัศน์แสดงอารมณ์เกลียดของผู้ใช้ภาษาไทยในสื่อสังคมออนไลน์ สุวัฒน์ชัย คชเพต	125
Promoting English Language among Hill Tribe Drivers through Interactive Flip Books: Applying Translanguaging Strategies for Effective Communication Acharin Chitprarop	142

บทความวิชาการ

การส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผ่านมุมมองพระพุทธศาสนา: ทางเลือกแห่งการอยู่ร่วมอย่างสันติ พระเจริญพงษ์ วิชัย	157
Agentic AI in Library and Information Science: Current Applications and Future Directions Nonthanun Yamwong	174

การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเชิงมานุษยวิทยาผ่านการสื่อสารวัฒนธรรมชุมชน
เมืองโบราณเวียงลอ จังหวัดพะเยา

Anthropological Perspectives on Cultural Resource Management
and Community Cultural Communication,
The Ancient City of Wiang Lo, Phayao Province

ดุจฤดี คงสุวรรณ (Dujluedee Kongsuwan)¹

Received: August 16, 2025

Revised: September 23, 2025

Accepted: December 17, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอผลการใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางมานุษยวิทยาในการสำรวจและวิเคราะห์ทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองโบราณเวียงลอ อำเภอจุน จังหวัดพะเยา โดยใช้วิธีวิจัยภาคสนามเชิงชาติพันธุ์วรรณาและการประเมินชุมชนแบบเร่งด่วน (RECAP) การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเชิงมานุษยวิทยาในงานวิจัยนี้มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การเก็บข้อมูลจนถึงการวางแผนและออกแบบการจัดการ โดยอาศัยกรอบแนวคิดของสายันต์ ไพรัชญกิจ (2547) ที่ครอบคลุมตั้งแต่การสร้างองค์ความรู้ การประเมินคุณค่า การสงวน การเผยแพร่ ไปจนถึงการฟื้นฟูและสร้างใหม่ของทรัพยากรวัฒนธรรม นอกจากนี้ ยังประยุกต์ใช้แผนที่วัฒนธรรมและเทคโนโลยีความจริงเสริม (AR) เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดและส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรม ผลการวิจัยชี้ให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจ ผ่านการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน “กลุ่มเวียงลอคราฟท์” และ “กลุ่มท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเมืองโบราณเวียงลอ” บทความนี้เน้นย้ำความสำคัญของการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเชิงมานุษยวิทยาที่ตอบสนองต่อบริบทชุมชน และสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

คำสำคัญ: การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม, มานุษยวิทยา, การสื่อสารวัฒนธรรมชุมชน, เมืองโบราณเวียงลอ, การมีส่วนร่วมของชุมชน

Abstract

This article aims to present the application of anthropological research methods in exploring and analyzing cultural resources that reflect the identity of the Ancient City of Wiang Lo, Chun District, Phayao Province. Data were collected through ethnographic fieldwork and the Rapid Ethnography Community Assessment Program (RECAP). The anthropological cultural resource management process in this study emphasizes community participation in every stage, from data collection to planning and management design, based on the framework of Sayan Phraichanjit (2004), which covers knowledge creation, value assessment, conservation, dissemination, and revitalization of cultural resources. In addition, cultural maps and augmented reality (AR) technology were employed as tools to communicate, transfer, and

¹ วิชาเอกสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

Department of Sociology and Anthropology, Faculty of Social Sciences, Chiang Rai Rajabhat University

enhance cultural learning. The findings reveal that the community possesses strong potential to manage its cultural resources sustainably alongside local economic development, as reflected in the establishment of community enterprises such as the “Wiang Lo Craft Group” and the “Wiang Lo Ancient City Cultural Tourism Group. This article highlights the importance of cultural resource management from an anthropological perspective that is responsive to community contexts and aligned with local needs.

Keywords: Cultural Resource Management, Anthropology, Community Cultural Communication, Ancient City of Wiang Lo, Community Participation

บทนำ

เวียงลอป็นพื้นที่ซึ่งเต็มไปด้วย “ทรัพยากรทางวัฒนธรรม” ที่ปรากฏในพื้นที่ครอบคลุม 2 ตำบล กล่าวคือตำบลเวียงลอปและตำบลหงส์หิน อำเภอกุน จังหวัดพะเยา บนที่ราบลุ่มในแอ่งกุน-เทิง อันเป็นจุดที่ลำน้ำกุนไหลลงน้ำแม่อิง เรียกกบริเวณนี้ว่า “สบอิง” มีตอยจิกจ้องโอบล้อมทางด้านทิศตะวันตก มีหนองขี้ดกั้น มีแม่น้ำอิงเป็นลำน้ำสำคัญไหลผ่านกลางเมืองและอยู่คู่กับการดำรงชีวิตของคนในพื้นที่มาโดยตลอด รวมถึงภายในตัวเวียงลอปปัจจุบันพบหลักฐานทางโบราณคดีทั้งประเภทคูเมือง กำแพงเมือง และโบราณสถานอื่น ๆ กว่า 10 แห่ง ส่วนด้านนอกคูเมือง/กำแพงเมืองยังพบซากโบราณสถานอีกกว่า 40 แห่งที่สำคัญ แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ศึกษาเป็นพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ดังข้อค้นพบในงานศึกษาทางโบราณคดีที่ชี้ให้เห็นว่า “เวียงลอป” เป็นเมืองโบราณ (อ้างอิงจากหลักฐานทางโบราณคดีที่พบในพื้นที่ศึกษาและบางส่วนที่ปัจจุบันจัดแสดง ณ ศูนย์ข้อมูลท้องถิ่นเวียงลอป) ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์มานานกว่า 900 ปี ตลอดจนการปรากฏหลักฐานที่แสดงความเกี่ยวข้องโยงกับอาณาจักรล้านนาในฐานะเมืองกนระหว่างล้านนากับสุโขทัย ซึ่งส่งผลให้สถาปัตยกรรมของโบราณสถานในเมืองเวียงลอปมีลักษณะร่วมของทั้งสองอาณาจักร (สร้อยสุริย์ ศรีเมือง และชาวบ้านเวียงลอป, 2559; ชาญคณิต อารณ, 2560)

ปัจจัยกำหนดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของเวียงลอป คือ ภูมิศาสตร์แบบที่ราบลุ่มแม่น้ำอันอุดมสมบูรณ์ ซึ่งสนับสนุนการตั้งถิ่นฐาน กิจกรรมการเกษตร เส้นทางการค้าโบราณและการคมนาคม ที่ล้วนเอื้ออำนวยให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม รวมถึงการมีปฏิสัมพันธ์กับสุโขทัย ภูกามยาว (พะเยา) และล้านนา โดยสะท้อนผ่านหลักฐานทางทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีตามที่กล่าวข้างต้น นอกจากนี้ ยังปรากฏประเพณีและพิธีกรรมท้องถิ่นที่สะท้อนให้เห็นในขนบธรรมเนียม เทศกาลและแนวปฏิบัติดั้งเดิมที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา ฝืนวิถีล้านนา และวรรณกรรม ต่างล้วนแสดงถึงความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมของมรดกภูมิปัญญานับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความยืดหยุ่นและการปรับตัวของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับระบบนิเวศแวดล้อม จนกลายเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของชุมชน ผ่าน “ปฏิทินชุมชนเมืองโบราณเวียงลอป” (ดุจดี คงสุวรรณ, 2563; 2567; ดุจดี คงสุวรรณ, กษิรา ภิวงศ์กูร และวรัญญา พรหมสาขา ณ สกลนคร, 2568) จึงนำมาซึ่งการนำเสนอบทความนี้ ที่ผู้เขียนได้สังเคราะห์ผลการศึกษาของโครงการวิจัย 3 โครงการ ประกอบด้วย 1) โครงการวิจัย “การจัดการทุนทางวัฒนธรรมจากอัตลักษณ์ชุมชนเมืองโบราณเวียงลอป จังหวัดพะเยา ผ่านแผนที่วัฒนธรรม” 2) แผนงานวิจัยเรื่อง “การจัดการท่องเที่ยวบนฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมเมืองโบราณเวียงลอป จังหวัดพะเยา ด้วยศักยภาพ “พดุมพลัง” และกระบวนการมีส่วนร่วมของ “คนสามวัย” เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน” และ 3) โครงการวิจัยเรื่อง “การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม: ประเพณีสิบสองเดือน เมืองโบราณเวียงลอป อำเภอกุน จังหวัดพะเยา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก” ทั้ง 3 โครงการมีกรอบคิดในการดำเนินงานสำคัญประเด็นหนึ่งร่วมกันคือเห็นว่า ทรัพยากร

ทางวัฒนธรรมถือเป็น “ทุนทางสังคม” ของชุมชน ที่หากนำมาจัดการด้วยหลักการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม (7 Act.) จนเกิดเป็นชุดข้อมูลแบบต่าง ๆ แล้ว ชุมชนจะสามารถร่วมกันแสวงหาแนวทางและวิธีการที่เหมาะสมเพื่อนำชุดข้อมูลเหล่านั้นไปขยายผลหรือต่อยอดจนเกิดประโยชน์ต่อระบบเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนอย่างยั่งยืน

ดังนั้น ในบริบทของการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในบทความฉบับนี้ อันหมายถึงกระบวนการบริหารจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นทั้งวัตถุและที่จับต้องไม่ได้ โดยใช้การวิจัยภาคสนาม การมีส่วนร่วมของชุมชนและการประยุกต์ใช้แนวคิดทฤษฎีมานุษยวิทยาเป็นกรอบในการทำความเข้าใจบริบทวัฒนธรรมที่ซับซ้อนในชุมชน ที่มีเป้าหมายสำคัญคือการรักษาและถ่ายทอดมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ศึกษา โดยใช้การสื่อสารวัฒนธรรมเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเข้าใจและความเชื่อมโยงระหว่างชุมชนกับผู้เกี่ยวข้องต่าง ๆ ซึ่งผู้เขียนใช้แผนที่วัฒนธรรมและสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริม (AR) ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการสื่อสารวัฒนธรรมชุมชนสำหรับนำเสนอองค์ความรู้ ทัศนคติและความเชื่อที่ฝังอยู่ในพื้นที่ ผ่านช่องทางที่เข้าถึงได้ง่ายและสร้างประสบการณ์ใหม่แก่ผู้ใช้ อันเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีร่วมสมัยในกระบวนการถ่ายทอดและจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอผลการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม ผ่านกระบวนการเชิงมานุษยวิทยาและการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยพัฒนาเป็นฐานข้อมูลและสื่อวัฒนธรรมรูปแบบต่าง ๆ สำหรับใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสาร ส่งเสริมการเรียนรู้และถ่ายทอดมรดกวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์และยั่งยืน

การทบทวนวรรณกรรม

เมืองโบราณเวียงลอเป็นพื้นที่ที่สะท้อนความสัมพันธ์เชิงซ้อนระหว่างภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม และสำนักชุมชน โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาผ่านกรอบวิธีวิทยาทางมานุษยวิทยา สะท้อนผ่านอัตลักษณ์ทุนวัฒนธรรมของเมืองโบราณเวียงลอตามที่จุลจิต จงสุวรรณ์ (2567) พบจากการศึกษาว่า ระบบคิดหรือวิถีคิดของคนในชุมชน/สังคม ไม่เพียงจำกัดอยู่ที่ศิลปกรรมหรือประเพณี หากแต่ครอบคลุมถึงระบบคิด วิถีจัดการทรัพยากรธรรมชาติและความเข้าใจต่อสิ่งแวดล้อม ที่มองว่าภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมหล่อหลอมกันอย่างมีพลวัต โดยเฉพาะในกลุ่มน้ำอิงที่เวียงลอตั้งอยู่ สัมพันธ์กับอารยธรรมภูพานยาว สุโขทัย และล้านนา ทั้งในแง่ศิลปกรรม ระบบเศรษฐกิจและความเชื่อพื้นถิ่น

อย่างไรก็ตาม การศึกษายังคงพบช่องว่างสำคัญ กล่าวคือ การขาดกระบวนการจัดการองค์ความรู้ท้องถิ่นที่สามารถถ่ายทอดสู่สาธารณะได้อย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน โดยเฉพาะการใช้สื่อร่วมสมัยเป็นเครื่องมือในการสื่อสารวัฒนธรรมและการสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจอย่างมีจริยธรรม ผ่านการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมร่วมกับชุมชนเพื่อการทำความเข้าใจและสามารถสื่อสารวัฒนธรรมได้หลากหลายลักษณะที่ผู้เขียนเห็นว่าเมื่อนำมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของพื้นที่ศึกษามาจัดการด้วยหลักการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมจะเกิดเป็นชุมชนที่มีความรู้เท่าทันโลกาภิวัตน์ ด้วยเหตุนี้จึงปรับใช้ทัศนะของสายนต์ ไพเราะญจิตร (2547) ที่ได้กล่าวถึงการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมด้วยการศึกษาวิจัยหรือการสร้างองค์ความรู้ การประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรทางวัฒนธรรม การสงวนและการอนุรักษ์ การดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรทางวัฒนธรรม การเผยแพร่องค์ความรู้ การบังคับใช้กฎหมาย และการฟื้นฟู ผลิตซ้ำและสร้างใหม่ มาปรับใช้ในงานศึกษา และอาศัยการวิเคราะห์คุณค่าทรัพยากรทางวัฒนธรรมตามทฤษฎีเลิศชาญฤทธิ์ (2554) ได้กล่าวถึงแนวทางในการพิจารณาที่หลากหลายขึ้นอยู่กับมุมมองและวัตถุประสงค์การนำไปใช้ 2 กลุ่ม คือ 1) คุณค่าทางวัฒนธรรมเชิงอัตลักษณ์ เชิงศิลปะหรือเทคนิคและเชิงจำนวนที่หายาก และ 2) คุณค่าด้านสังคมและเศรษฐกิจร่วมสมัยเชิงหน้าที่ใช้สอย เชิงการศึกษา เชิงสังคม และเชิงการเมือง

เมื่อทรัพยากรทางวัฒนธรรมถูกจัดการด้วยระบบที่ดีและเป็นธรรมแล้ว ย่อมเกิดคุณค่าเชิงเศรษฐกิจอย่างมหาศาลแก่ชุมชน ด้านหนึ่งคือกระบวนการทำให้วัฒนธรรมกลายเป็นสินค้าตามแนวคิดของรังสรรค์ ฤษณะพรพันธุ์ (2546) ที่กล่าวถึง “สินค้าทางวัฒนธรรม” (cultural product) ว่าถูกนำมาพิจารณาในฐานะที่ชี้ให้เห็นความท้าทายของการนำวัฒนธรรมไปแปรรูปเชิงเศรษฐกิจ ขณะที่แนวทางขององค์การว่าด้วยการค้าและพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNCTAD) ประเด็นว่าด้วยเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (creative economy) ที่เปิดทางให้ชุมชนพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมที่มีรากฐานจากอัตลักษณ์และทุนทางวัฒนธรรมดั้งเดิม ส่วนสิริพร สมบูรณ์บุรณะ (2538) ได้อธิบายถึงกระบวนการที่ส่งผลให้เกิดสินค้าทางวัฒนธรรมนั้น มีผลมาจากระบบเศรษฐกิจทุนนิยมได้ส่งผลให้ระบบการผลิตได้ถูกพัฒนาจนมีประสิทธิภาพมากขึ้น อันเป็นแนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ การศึกษา การสร้างสรรค์งาน รวมถึงการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรมการสั่งสมความรู้ของสังคม เทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่

กล่าวโดยสรุป การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเชิงมานุษยวิทยาควรคำนึงถึงทั้งคุณค่าทางอัตลักษณ์และคุณค่าร่วมสมัย โดยการสื่อสารวัฒนธรรมชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงทุนทางวัฒนธรรมกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ผ่านการแปรรูปองค์ความรู้และอัตลักษณ์ท้องถิ่นให้เป็นผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมที่ตอบโจทย์เศรษฐกิจและสังคมปัจจุบันอย่างมีความหมายและยั่งยืน ดังนั้น บทความนี้จึงมีใช้เพียงนำเสนอผลการบันทึกหรืออนุรักษทรัพยากรทางวัฒนธรรมเท่านั้น หากแต่เป็นการนำเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการที่รวมความรู้จากสหวิทยาการ มานุษยวิทยา การสื่อสาร สารสนเทศภูมิศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์วัฒนธรรมร่วมกับแนวทางที่ได้จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการและผลักดันทรัพยากรทางวัฒนธรรมของพื้นที่ศึกษาให้เป็นทั้งทุนทางสังคมและเศรษฐกิจ เพื่อท้ายที่สุดสามารถดำเนินการขับเคลื่อนได้เองโดยชุมชนอย่างแท้จริงผ่านการสื่อสารวัฒนธรรม ด้วยเหตุดังกล่าวผู้เขียนจึงใช้ข้อมูลบริบทพื้นที่ร่วมกับแนวคิดข้างต้นมาปรับใช้ในการวิเคราะห์

แนวทางการศึกษาทางมานุษยวิทยาที่นำมาใช้ในงานนี้ คือการวิจัยภาคสนามเชิงชาติพันธุ์วรรณา (ethnographic fieldwork) และการประเมินชุมชนแบบเร่งด่วน (RECAP) ซึ่งเน้นการเก็บข้อมูลเชิงลึกของวิถีชีวิต ความเชื่อและพฤติกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยใช้วิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนและการสังเกตการณ์อย่างใกล้ชิด รวมถึงการวิเคราะห์บริบททางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อตัวแทนทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ นอกจากนี้ ยังอ้างอิงกรอบแนวคิดของสายันต์ ไพเราะญจิตร ที่เน้นกระบวนการตั้งแต่การสร้างองค์ความรู้ การประเมินคุณค่า ไปจนถึงการอนุรักษ์ สงวน พินิจและผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบและมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการผสมผสานแนวทางแบบสหวิชาการร่วมกับการเชื่อมโยงทุนทางวัฒนธรรมกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์

วิธีการวิจัย

ประเภทของการวิจัยเป็นแบบผสมวิธี (mixed-method research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ทรัพยากรทางวัฒนธรรม ผู้นำชุมชน ผู้รู้ ผู้เกี่ยวข้องกับทุนทางวัฒนธรรม องค์กรปกครองท้องถิ่น และนักท่องเที่ยว ข้อมูลถูกรวบรวมโดยคณะวิจัยผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก (ทั้งแบบมีโครงสร้างและไม่เป็นทางการ) การสนทนากลุ่มย่อย (focus group) และการประเมินชุมชนแบบเร่งด่วนเชิงชาติพันธุ์วรรณา (RECAP) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกของทุนทางวัฒนธรรม ศักยภาพของชุมชน วิถีชีวิต การจัดการตนเองของชุมชนด้วยฐานทรัพยากรและข้อสังเกตที่ได้ระหว่างการรวบรวมข้อมูลไปปรับใช้ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ การรับรู้และตีความคุณค่า

ทางวัฒนธรรมของชุมชน แนวทางการใช้ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ มุมมองของชุมชนต่อการแปรรูปวัฒนธรรมเป็นสินค้า เครื่องมือวิจัยสำคัญคือ “แบบบันทึกข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม²”

ข้อมูลจากการศึกษาจะถูกนำมาวิเคราะห์เชิงปริมาณด้วยสถิติอย่างง่าย เช่น ค่าร้อยละและค่าเฉลี่ย และวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) ข้อมูลภาคสนาม เพื่อสังเคราะห์และเสนอแนะแนวทางการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมผ่านฐานข้อมูล แผนที่วัฒนธรรมและสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริม (AR)

ผลการวิจัย

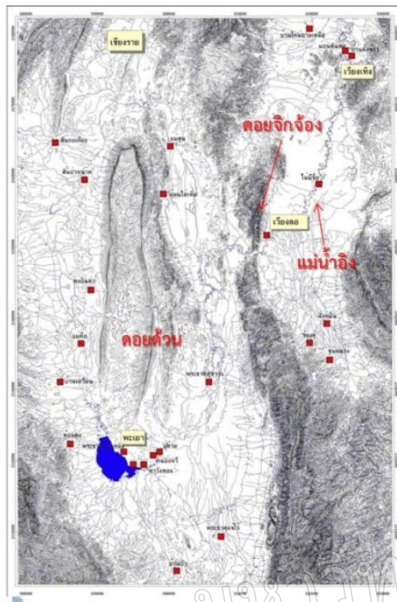
จากข้อมูลบริบทของเวียงลอที่ตั้งอยู่ในแถบลุ่มแม่น้ำอิง ที่ล้อมรอบไปด้วยทิวเขาที่เป็นผลให้เกิดที่ราบลุ่มแม่น้ำระหว่างหุบเขา เรียกว่า “ทุ่งลอและน้ำแม่อิง” (ภาพ 1) ผสมผสานกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์และหลักการของพุทธศาสนา มีบทบาทสำคัญในการดำเนินชีวิต เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สอดรับกันระหว่างที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ ความเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์และความสำคัญทางโบราณคดี ประเพณี/พิธีกรรมท้องถิ่นที่สะท้อนให้เห็นในขนบธรรมเนียม เทศกาล และแนวปฏิบัติดั้งเดิมที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา ฝัในวิถีล้านนา และวรรณกรรมล้านนา (คำว/ซอ) ต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความยืดหยุ่นและการปรับตัวของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับระบบนิเวศแวดล้อม พบว่าชุมชนแห่งนี้ มีทรัพยากรทางวัฒนธรรมอันเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าประเภทอื่น ๆ ที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน (จุลฤดี คงสุวรรณ, 2563; จุลฤดี คงสุวรรณ, 2567; จุลฤดี คงสุวรรณ, ภิษรา ภิวังศ์กูร และวรัญญา พรหมสาขา ณ สกลนคร, 2568) ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ 1) มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (tangible) และ 2) มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (intangible) ในที่นี้เพื่อความสะดวกในการใช้งานระบบฐานข้อมูลสารสนเทศ ผู้เขียนปรับใช้รายละเอียดหมวดหมู่วัฒนธรรมและหัวข้อการบันทึกข้อมูลด้านวัฒนธรรมตามที่ระบุใน “คู่มือการนำข้อมูลด้านวัฒนธรรมเข้าระบบฐานข้อมูลด้านวัฒนธรรมและแผนที่วัฒนธรรม” (ทีมพัฒนาระบบสารสนเทศด้านวัฒนธรรมและแผนที่วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี, 2565) พบทรัพยากรทางวัฒนธรรมจำนวน 65 รายการ ที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินชีวิตเป็นสิ่งควบคุมความประพฤติของชุมชนที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจนมีระเบียบแบบแผนและกิจกรรมทางสังคม (ตาราง 1) ดังนี้

1. พื้นที่วัฒนธรรม (CS) ประกอบด้วยวิถีการประมงพื้นบ้านตลอดลำน้ำอิง พื้นที่การจัดเทศกาลของชุมชนบริเวณวัดศรีปิงเมือง อนุสาวรีย์พญาลอและดงขุนคำแกน (ดงหอ)
2. สถาปัตยกรรม (AR) คือ ศูนย์ข้อมูลท้องถิ่นเวียงลอ ภายในบริเวณวัดศรีปิงเมือง

² ปรับปรุงจาก “แบบบันทึกข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” ของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2563)

ภาพ 1

แผนที่ภูมิศาสตร์เมืองล่อ (ซ้าย) และระบบนิเวศของ “ทุ่งล่อ” (ขวา)

หมายเหตุ. (ซ้าย) จาก “ขุนเขาและสายน้ำกับการสร้างบ้านแปงเมืองเวียงล่อ” โดย สร้อยสุรีย์ ศรีเมือง และชาวบ้านเวียงล่อ (2559). เข้าถึงได้ที่ <https://lek-prapai.org/home/view.php?id=542>, (ขวา) โดย ดุจดฤติ คงสุวรรณ, ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2566

3. โบราณสถาน (AS) จากการศึกษาการกระจายตัวของแหล่งโบราณคดีและชั้นดินที่พบหลักฐานการอยู่อาศัยอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน แบ่งออกเป็น 6 ยุค คือ ยุคที่ 1 เมืองเวียงล่อยุคก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย (ราว 1,500-1,000 ปีมาแล้ว) ยุคที่ 2 เวียงล่อยุคอาณาจักรทวารวดี (ราวพุทธศตวรรษที่ 17-19) ยุคที่ 3 เวียงล่อยุคอาณาจักรล้านนา (พุทธศตวรรษที่ 19-21) ยุคที่ 4 เวียงล่อยุคล้านนาตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า (พุทธศตวรรษที่ 22-23) ยุคที่ 5 เมืองจุนในฐานะเป็นตำบลขึ้นอยู่ในเขตการปกครองมณฑลพายัพเหนือ จน พ.ศ. 2506 และยุคที่ 6 ช่วง พ.ศ. 2520 เวียงล่ออยู่ในการปกครองของจังหวัดพะเยาจนถึงปัจจุบัน (ภาพ 2)

4. ศิลปะการแสดง (PA) คือ ฟ้อนเวียงล่อ

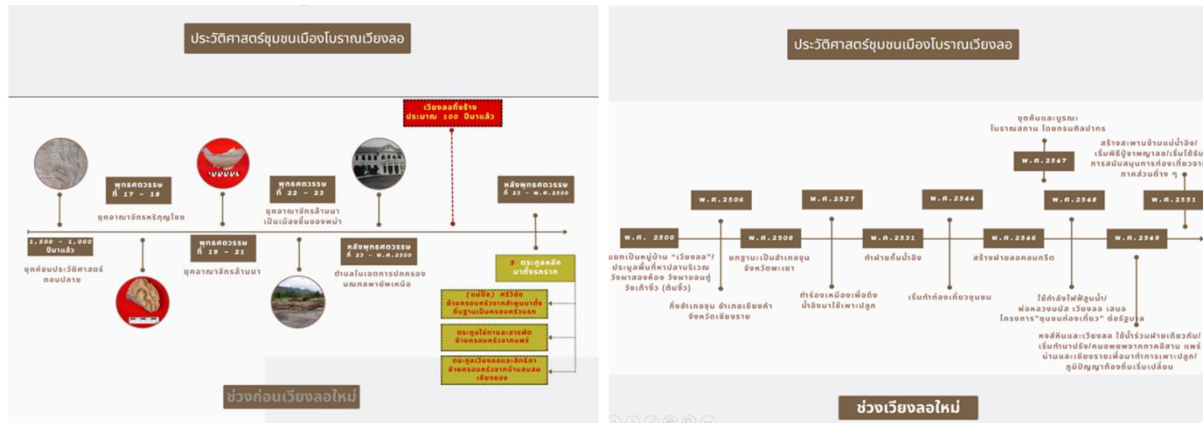
5. งานช่างฝีมือดั้งเดิม ภูมิปัญญา ทักษะฝีมือช่าง ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมและผู้ประกอบการ (TC/CP) ประกอบด้วยงานไม้และการจักสาน ประมงพื้นบ้าน ตีมีด ตัดตุงไส้ปลาก่อ และการทำปราสาทงานศพ

ทรัพยากรทางวัฒนธรรม 5 หมวดหมู่แรกเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถใช้เป็นฐานในการพัฒนา “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” (creative economy) ที่ “คนสามวัย” สามารถปฏิบัติงานร่วมกัน จนเกิดเป็นผู้ประกอบการธุรกิจชุมชนบนฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรม 2 กลุ่ม³ คือ กลุ่ม “เวียงล่อคราฟท์” และกลุ่ม “วิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชนเวียงล่อ” ที่เน้นจุดเด่นความเป็น “เมืองโบราณที่มีชีวิต” สำหรับบริการเที่ยวชมโบราณสถาน (ภาพ 3)

³ ผลผลิตจากแผนงานวิจัย เรื่อง “การจัดการท่องเที่ยวบนฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมเมืองโบราณเวียงล่อ จังหวัดพะเยา ด้วยศักยภาพ “พุดผปลั่ง” และกระบวนการมีส่วนร่วมของ “คนสามวัย” เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยและนวัตกรรมจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565

ภาพ 2

แผนผังประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองโบราณเวียงลอ ช่วงก่อนเวียงลอใหม่ และเวียงลอใหม่

หมายเหตุ. โดย ดุจฤดี คงสุวรรณ, ออกแบบเมื่อวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2568

ภาพ 3

เส้นทางท่องเที่ยวเมืองโบราณเวียงลอ 3 เส้นทาง (บน) และเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวภาคเหนือ (ล่าง)

หมายเหตุ. โดย ปทุมพร แก้วคำ, ดุจฤดี คงสุวรรณ และวรัญญา พรหมสาขา ณ สกลนคร, ออกแบบเมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม พ.ศ. 2566

6. วรรณกรรมพื้นบ้าน (FL) คือ คำว/ซอเวียงลอ

7. แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล (SP) ที่สอดคล้องกับประเพณีสิบสองเดือนของล้านนาโดยแสดงออกผ่านประเพณีภายในครอบครัว ประเพณีส่วนรวมตามเทศกาล ประเพณีเกี่ยวกับอาชีพและประเพณีการทำตามหลักศาสนาพุทธ

8. ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล (KP) ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับอาหารท้องถิ่นที่มาจากปลา (น้ำอิง) ความรู้เกี่ยวกับพืชพันธุ์ธรรมชาติ หมอพื้นบ้านและโรงเรียนชาวนา (กลุ่มทำนาโยน)

ตาราง 1

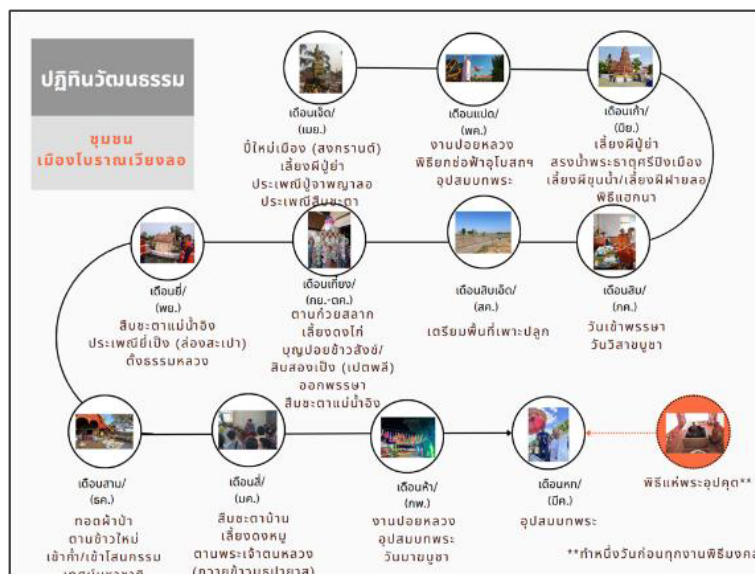
ผลการจำแนกหมวดหมู่รายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

ลำดับ	หมวดหมู่รายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม	จำนวน
1	พื้นที่วัฒนธรรม - CS	4
2	สถาปัตยกรรม - AR	1
3	โบราณสถาน - AS	18
4	ศิลปะการแสดง - PA	1
5	งานช่างฝีมือดั้งเดิม ภูมิปัญญา ทักษะฝีมือช่าง ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมและผู้ประกอบการ - TC/CP	5
6	วรรณกรรมพื้นบ้าน - FL	1
7	แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล - SP	34
8	ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล - KP	4
รวม		65

ทั้งนี้ ผลการศึกษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประเภทจับต้องไม่ได้ ตามหมวดหมู่ที่ 7 และ 8 แสดงชัดว่าวิถีชุมชนในแต่ละช่วงเวลาล้วนมีกิจกรรมต่าง ๆ เกิดขึ้นและเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ในที่นี้ผู้เขียนนำเสนอด้วยปฏิทินชุมชนตามภาพ 4

ภาพ 4

ปฏิทินชุมชนเมืองโบราณเวียงลอ

หมายเหตุ. โดย ดุจฤดี คงสุวรรณ, ออกแบบเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2567

จากข้อมูลทรัพยากรทางวัฒนธรรมทั้ง 8 หมวดหมู่ สามารถนำไปจัดทำ “แผนที่วัฒนธรรมเมืองโบราณเวียงลอ” ที่สามารถเข้าถึงได้ด้วย QR Code ตามภาพ 5 ซึ่งอธิบายอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคม และเศรษฐกิจ

ภาพ 5

QR Code เพื่อเข้าถึงแผนที่วัฒนธรรมเมืองโบราณเวียงลอในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

หมายเหตุ. โดย ดุจฤดี คงสุวรรณ, ออกแบบเมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2567

ผลการศึกษาชี้ว่า ชุมชนสร้างและแลกเปลี่ยนความหมายผ่านปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การบริโภคทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ที่มีพลวัต ซึ่งสะท้อนผ่านกิจกรรม ประเพณีและพิธีกรรม อันช่วยคงความสัมพันธ์ของสมาชิกและเผยให้เห็นทุนทางวัฒนธรรม ศักยภาพท้องถิ่น วิถีชีวิต และการจัดการตนเองบนฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรม ขณะเดียวกันกระบวนการวิจัยแสดงให้เห็นการเรียนรู้ร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อนำทรัพยากรเหล่านั้น ไปพัฒนา ต่อยอด และเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและสร้างงานรายได้ ตามการอภิปรายผลการศึกษาต่อไป

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยของทั้ง 3 โครงการ เห็นว่าทรัพยากรทางวัฒนธรรมมีเนื้อหาครอบคลุมประเด็นทั้งด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิต สิ่งแวดล้อม ศาสนา การจัดการวัฒนธรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่สะท้อนบริบทของการพัฒนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่ศึกษาได้อย่างชัดเจน ผลการวิจัยชี้ว่าชุมชนในพื้นที่ดังกล่าวยังคงรักษาและสืบทอดองค์ความรู้ท้องถิ่น หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ซึ่งล้วนเป็นมรดกที่หล่อหลอมระหว่างธรรมชาติ ศาสนาและวัฒนธรรม ทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างสิ่งแวดล้อมและความเชื่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “แม่น้ำอิงและทุ่งลอ” ที่มีบทบาทในการเป็นภูมิทัศน์ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งหล่อหลอมโครงสร้างความคิดและวิถีชีวิตของชุมชนอย่างลึกซึ้ง ดังนั้น การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมในบทความนี้ ผู้เขียนใช้ “แผนที่วัฒนธรรมเมืองโบราณเวียงลอ” และ “สื่อเทคโนโลยีความจริงเสริม (AR)” เป็นแนวทางในการถ่ายทอด อธิบาย และสร้างปฏิสัมพันธ์กับองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชนไปยังกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ เช่น นักท่องเที่ยว เยาวชน รวมถึงชาวบ้านในพื้นที่เอง ภายใต้กรอบแนวคิดการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมของสายันต์ ไพเราะญจิตร (2547) และด้วยเหตุที่การสื่อสารวัฒนธรรมได้รวมสื่อกลางทุกประเภทที่ช่วยส่งผ่านความรู้ ความหมายและคุณค่าทางวัฒนธรรม จากกลุ่มหนึ่งไปสู่อีกกลุ่มหนึ่ง ด้วยเหตุนี้รูปแบบทั้งสองจึงเป็นเครื่องมือร่วมสมัยที่เชื่อมชุมชนกับผู้รับสารภายนอก โดยไม่ทำให้สารทางวัฒนธรรมนั้นขาดบริบท เพราะยังเชื่อมโยงกับองค์ความรู้จากชุมชน

ดังนั้น “แผนที่วัฒนธรรมเมืองโบราณเวียงลอ” และ “สื่อเทคโนโลยีความจริงเสริม (AR)” จึงเสมือนเป็นเครื่องมือในการ “แปล” หรือถ่ายทอดความหมายของวัฒนธรรม กล่าวคือ แผนที่วัฒนธรรมไม่ใช่แค่แผนที่เชิงกายภาพ แต่ทำหน้าที่ “เล่าเรื่อง” ที่เชื่อมสถานที่กับประเพณี ความเชื่อ และความทรงจำของชุมชน และเปิดทางให้ผู้รู้รับรู้ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิทัศน์กับอัตลักษณ์ผ่านประสบการณ์ตรง เช่น การปิกนิกวัดโบราณสถาน พื้นที่ประกอบพิธีสิบสองเดือน หัตถกรรมท้องถิ่น พร้อมลิงก์เสียงเล่าผู้เฒ่าหรือภาพสามมิติใน AR นอกจากนี้ แผนที่ยังช่วยจัดระเบียบข้อมูลเพื่อการวางแผน จัดการมรดกภูมิปัญญา เช่น ระบุจุดประเวาะบาง กำหนดเส้นทางเรียนรู้ สื่อสารให้ชุมชนมีส่วนร่วม ในรูปแบบที่เข้าถึงง่ายผ่านระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ และ QR Code

ในที่นี้จะอภิปรายแนวทางในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมซึ่งพบว่า การจัดการที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและการถ่ายทอดความรู้ข้ามรุ่น ผ่านกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ และการสื่อสารวัฒนธรรมในรูปแบบใหม่ โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีความจริงเสริม (AR) เพื่อสร้างสื่อดิจิทัลที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ในรูปแบบที่เข้าถึงได้ง่ายสำหรับคนรุ่นใหม่ อีกทั้งยังช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การศึกษาเชิงประสบการณ์และการพัฒนาสินค้าเชิงสร้างสรรค์ ดังผลการนำเสนอแนวทางในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเชิงมานุษยวิทยาผ่านการสื่อสารวัฒนธรรมชุมชน เพื่อต่อยอดสู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน ซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. แนวทางที่สนับสนุนให้เกิดการศึกษา วิจัย หรือการสร้างองค์ความรู้ เพื่อให้เกิดความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับทรัพยากรทางวัฒนธรรมของเมืองโบราณเวียงลอ ทั้งในเชิงกายภาพและคุณลักษณะทางนามธรรม ประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประโยชน์ใช้สอยในอดีต ศักยภาพคุณค่าและข้อจำกัดของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนปัจจุบันในระดับต่าง ๆ ซึ่งในที่นี้ผู้เขียนเห็นว่าการใช้แผนที่วัฒนธรรมในการอธิบายอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เป็นกระบวนการที่เน้นการรวบรวมและแสดงข้อมูลทางวัฒนธรรมในลักษณะที่เป็นระบบและเข้าใจง่ายผ่านแผนที่ เพื่อเป็นเครื่องมือในการนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลทางวัฒนธรรมจากการทำงานภาคสนามเพื่อสังเกตและบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ทำการสัมภาษณ์และการเก็บข้อมูลจากคนในชุมชนเพื่อทำความเข้าใจความหมายและความสำคัญของวัฒนธรรมเหล่านั้นจากมุมมองคนใน (พื้นที่) เพื่อนำสู่การวิเคราะห์และจัดหมวดหมู่หาความสัมพันธ์และผลกระทบของปัจจัยข้อมูลเชิงภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ประเพณีและพิธีกรรม เศรษฐกิจและสังคม ที่มีต่ออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมก่อนจะนำไปใช้การสร้างแผนที่วัฒนธรรม ที่แสดงที่ตั้ง ลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่ การใช้พื้นที่สำหรับกิจกรรมทางวัฒนธรรมเพื่อการนำเสนอและตีความต่อไป ใช้แผนที่วัฒนธรรมแสดงข้อมูลที่รวบรวมมาในลักษณะที่เป็นระบบ เข้าใจง่าย ใช้เพื่อการวางแผนและการจัดการทางวัฒนธรรม การสร้างความตระหนักรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชน ใช้ระบุที่ตั้งของโบราณสถานและสถานที่สำคัญทางวัฒนธรรม ใช้แสดงข้อมูลทางเศรษฐกิจและการใช้ที่ดินทำการเกษตร การประมงและการทำงาน หัตถกรรม แสดงตำแหน่งสถานที่ในการประกอบประเพณีและพิธีกรรม รวมถึงนำผลการวิเคราะห์ไปกำหนดอัตลักษณ์ชุมชน

2. แนวทางเพื่อการประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรทางวัฒนธรรมว่าทรัพยากรทางวัฒนธรรมนั้น ๆ มีคุณค่าและมีคุณสมบัติเหมาะสมอย่างยิ่งต่อการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อ อาทิ การอนุรักษ์เป็นแหล่งเรียนรู้หรือแหล่งท่องเที่ยว

3. แนวทางสำหรับการสงวนและการอนุรักษ์ แนวทางนี้มุ่งเน้นการรักษาสภาพกายภาพและคุณค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรม เพื่อประโยชน์ในการศึกษา การทัศนศึกษา และการท่องเที่ยวผ่านเทคนิคและวิธีการที่เหมาะสม การสงวนและอนุรักษ์จึงถือเป็นการส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมให้เป็นที่รู้จักแพร่หลาย

และยังเป็นการบันทึกประเพณีเพื่อเผยแพร่ด้วยนวัตกรรมใหม่ ๆ ตามที่อริชา ชุสุทธิ์ (2564) เสนอว่า องค์ความรู้ด้านศิลปะ วัฒนธรรม หรือมานุษยวิทยา เมื่อนำมาผสมกับแนวคิดใหม่หรือเทคโนโลยี จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกต่อสังคม ทั้งในรูปนวัตกรรมเชิงศิลป์ (aesthetic innovation) เช่น ดนตรี ศิลปะและสันตนาการ และนวัตกรรมเพื่อสังคม (social innovation)

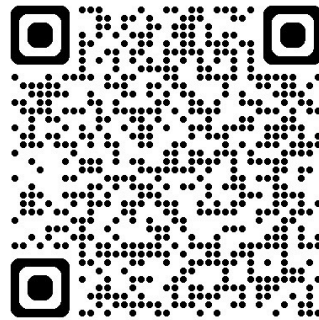
คณะวิจัยนำเทคโนโลยี Augmented Reality: AR มาประยุกต์ใช้ในการนำเสนอประเพณีสำคัญ 4 ประเพณี ได้แก่ พิธีปูจาวพญาลอ ประเพณีสงฆ์พระธาตุศรีปึงเมือง ประเพณีล่องสะเปา และพิธีเลี้ยงดงผ่านสื่อวัฒนธรรมประเพณีวารสารฯ ที่มีภาพเคลื่อนไหวของวัตถุหรือสถานที่จริง ทำให้ผู้เยี่ยมชมสามารถสัมผัสและดื่มด่ำประสบการณ์ควบคู่กับการชมความงดงามของสถาปัตยกรรมผสมผสานกับสุขุทัยของวัดศรีปึงเมืองโบราณสถานอายุกว่า 600 ปีและเห็นสะท้อนวิถีปฏิบัติในพุทธศาสนาของชุมชน (จุจตุติ คงสุวรรณ และคณะ, 2568) ดังนั้น เทคโนโลยี AR จึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยฟื้นฟูคุณภาพชีวิตและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ยกย่องคุณค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรม สนับสนุนการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ การสร้างสรรค์ AR จึงถือเป็นความก้าวหน้าของการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมในชีวิตประจำวัน เช่น การแห่พระอุปคุตไปยัง “ท่าพ่อเฒ่า” ของลำน้ำแม่อิง และ “การลงทรงของเจ้าป้อ” ในพิธีเลี้ยงดง ซึ่งเกิดขึ้นประจำทุกปีตามประเพณีของชุมชน

นอกจากนี้ AR ยังช่วยสร้างจุดแข็งเชิงดิจิทัลให้กับธุรกิจและการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมอื่น ๆ นอกเหนือจากประเพณีที่นำเสนอ โดยสามารถปรับให้ตอบโจทย์พฤติกรรมผู้บริโภคในโลกหลังปกติใหม่ (New Normal) ผสานประสบการณ์เสมือนจริงเข้ากับวิถีชีวิตชุมชนและสนับสนุนการจัดงานประเพณีด้วยเทคนิคกราฟิกโปรเจกเตอร์และแอนิเมชัน ทำให้เกิดประสบการณ์แสง สี เสียงบนพื้นผิว ซึ่งสื่อวัฒนธรรมแบบเดิมไม่สามารถสร้างได้ การคงไว้ซึ่งสภาพทางกายภาพและคุณค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพื่อประโยชน์ในการศึกษา การทัศนศึกษาหรือการท่องเที่ยว โดยใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ ตามความเหมาะสม แนวทางนี้ถือเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้มรดกทางวัฒนธรรมมีคนรู้จักแพร่หลาย เสมือนหนึ่งเป็นการทำนุบำรุง การปกป้องและสงวนรักษา การบันทึกประเพณีเหล่านั้นไว้เป็นหลักฐานเพื่อเผยแพร่ด้วยนวัตกรรมใหม่ ๆ ตามที่อริชา ชุสุทธิ์ (2564) เสนอว่า องค์ความรู้ด้านศิลปะ วัฒนธรรม หรือมานุษยวิทยา เมื่อนำมาเสริมด้วยแนวคิดใหม่หรือเทคโนโลยี จะเกิดเป็นสิ่งที่สามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกแก่สังคมทั้งในรูปแบบนวัตกรรมเชิงศิลป์ (aesthetic innovation) ทั้งดนตรี ศิลปะและสันตนาการ หรือนวัตกรรมเพื่อสังคม (social innovation)

คณะวิจัยใช้เทคโนโลยี AR ในการนำเสนอจำนวน 4 ประเพณี ประกอบด้วยพิธีปูจาวพญาลอ ประเพณีสงฆ์พระธาตุศรีปึงเมือง ประเพณีล่องสะเปาและพิธีเลี้ยงดง ผ่านสื่อวัฒนธรรมประเพณีวารสารฯ (ภาพ 6) ที่ปรากฏภาพเคลื่อนไหวของวัตถุหรือสถานที่จริง ทำให้ผู้ที่มาเยี่ยมชมสามารถสัมผัส ดื่มด่ำผ่านเทคนิคการนำเสนอ พร้อม ๆ กับการชมความสวยงามของสถาปัตยกรรมผสมผสานกับสุขุทัยของวัดศรีปึงเมือง โบราณสถานที่มีอายุยาวนานกว่า 600 ปี สะท้อนผ่านวิถีปฏิบัติในพุทธศาสนาของพิธีสงฆ์พระธาตุศรีปึงเมือง (จุจตุติ คงสุวรรณ และคณะ, 2568) ดังนั้นเทคโนโลยี AR จึงถือเป็นอีกหนึ่งเครื่องมือสำคัญที่ช่วยฟื้นฟูคุณภาพชีวิต ส่งเสริมการมีส่วนร่วม ช่วยยกระดับคุณค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรม ในขณะเดียวกันก็เอื้อให้เกิดการพัฒนาอื่น ๆ ในพื้นที่ อาทิ เศรษฐกิจ สังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ด้วยเหตุที่การสร้างสรรคเทคโนโลยีความจริงเสริม (AR) นับเป็นความก้าวหน้าขั้นหนึ่งของการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมผ่านการสร้างสรรค์ คิดค้น พัฒนา รวมถึงปรับปรุงมรดกทางวัฒนธรรมในชีวิตประจำวัน (daily life) ตามข้อมูลที่ปรากฏในวารสารฯ (ภาพ 6)

ภาพ 6

QR Code เพื่อเข้าถึงวารสาร “ประเพณีสิบสองเดือน”

หมายเหตุ. โดย กชिरา ภิวงค์กูร, ออกแบบเมื่อวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2568, เข้าถึงได้ที่ <https://shorturl.asia/UCc5f>

4. แนวทางในการดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าในปัจจุบันกิจกรรมทางธุรกิจมีความจำเป็นต้องเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นการดำเนินงานผ่านการจับคู่ธุรกิจ (B2B) ในรูปการค้าบริการผลิตภัณฑทางวัฒนธรรมเพื่อรองรับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเมืองโบราณเวียงลอ ในชื่อกลุ่ม “เวียงลอคราฟท์” ด้วยการร่วมมือกับผลิตภัณฑ “VASSANA design” ที่มีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างอาชีพและรายได้เพิ่มให้กับสมาชิกกลุ่ม ทั้งนี้สามารถติดตามได้จากเฟสบุ๊คแฟนเพจของกลุ่ม

5. การใช้แนวทางการเผยแพร่องค์ความรู้ ข้อมูล ประสบการณ์ให้แก่คนอื่น ๆ ในชุมชน นอกชุมชน และสาธารณะชนทั่วไป ถือว่าเป็นอีกแนวปฏิบัติสำคัญในกระบวนการเรียนรู้และให้การศึกษา อาจจะจัดให้มีสิ่งพิมพ์หรือสื่อต่าง ๆ ออกเผยแพร่ “ประเพณีสิบสองเดือนในรูปแบบวารสารออนไลน์ (E-book)” (ภาพ 6) ในขณะเดียวกันสถานศึกษาในพื้นที่เองสามารถเชิญผู้รู้ ปรมาจารย์ชุมชน ในฐานะ “นักเล่าเรื่อง” ซึ่งเปรียบเสมือนหนึ่งเป็น “ครูภูมิปัญญา” ที่จะสร้างให้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้ วิถีวัฒนธรรมเวียงลอ ในอีกทางหนึ่งยังถือเป็นการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ถือเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้รู้/ผู้ให้ข้อมูลทุกท่านมีพื้นที่ในชุมชน เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในชุมชน ช่วยลดการเกิด “วัยาคติ” (Ageism) หรือการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลด้วยเหตุแห่งอายุหรือวัย

6. สนับสนุนให้เกิดการบังคับใช้กฎเกณฑ์ ข้อปฏิบัติ ข้อบัญญัติหรือข้อตกลงของชุมชนในรูปแบบที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนและเป็นคุณต่อทั้งชุมชนและต่อตัวทรัพยากรเอง

7. การฟื้นฟู ผลิตซ้ำ และสร้างใหม่ เป็นการสร้างความหมาย คุณค่าและกำหนดบทบาทหน้าที่ใหม่ให้กับทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ โดยมีการนำเอาทรัพยากรทางวัฒนธรรมมาปรับปรุงและพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์ในบทบาทใหม่ เพื่อแก้ปัญหาของชุมชนหรือสร้างประโยชน์ให้กับชุมชน ด้วยเพราะทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนที่โดดเด่น จำเป็นต้องมีการฟื้นฟู การผลิตซ้ำหรือการสร้างใหม่ ทั้งในแง่ของการสร้างความหมาย คุณค่า และกำหนดบทบาทหน้าที่ใหม่ให้กับทุนเหล่านั้น เช่น เครื่องมือประมงพื้นบ้านจำพวกเครื่องจักสาน ที่เดิมอาจถูกนำไปใช้งานจริงในการทำประมง แต่เมื่อปัจจุบันมีเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาแทนที่ เครื่องมือเหล่านั้นอาจจะไม่ได้ทำหน้าที่ดั้งเดิมอย่างที่เคยเป็น กลุ่มเวียงลอคราฟท์ก็สามารถนำทุนเหล่านั้นมาปรับปรุง เปลี่ยนแปลงขนาด เพิ่มสีสัน และพัฒนาไปสู่การใช้ประโยชน์ในรูปการผลิตเป็นของที่ระลึกสำหรับการจำหน่ายเป็นของที่ระลึกบริการแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งแนวทางนี้จะสัมพันธ์กับแนวทางถัดไป

8. แนวทางการยกระดับภูมิปัญญาพื้นถิ่น (innovation from local wisdom) ในการส่งเสริมภูมิปัญญาดั้งเดิมสู่นวัตกรรม จำเป็นต้องใช้ความรู้ความเข้าใจด้านวิถีชีวิต ด้านศิลปวัฒนธรรมเพื่อผนวกเข้ากับความคิดสร้างสรรค์ด้านเทคโนโลยีเพื่อต่อยอดให้เกิดสิ่งใหม่ในสังคมควบคู่กับรักษาเอกลักษณ์อย่างยั่งยืน

ผลการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเชิงมานุษยวิทยาต้องอาศัยกระบวนการที่มีการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริงในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การเก็บข้อมูล วิเคราะห์ถึงการวางแผนเชิงกลยุทธ์ และการปฏิบัติจริง การใช้เทคโนโลยี เช่น แผนที่วัฒนธรรมและสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริม (AR) เป็นตัวอย่างของการประยุกต์เครื่องมือร่วมสมัยในการสื่อสารวัฒนธรรมที่ช่วยให้ชุมชนและผู้รับสารภายนอกสามารถเข้าถึงและเข้าใจมรดกวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้งและสร้างสรรค์ ในทางเดียวกัน กระบวนการนี้ยังส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยผ่านกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเช่น “เวียงลอกราฟท์” และ “กลุ่มท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเมืองโบราณเวียงลอ” ซึ่งสะท้อนถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมตามแนวทางมานุษยวิทยาอย่างครบวงจร

นอกจากนี้ ยังพบแนวทางในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเชิงมานุษยวิทยาผ่านการสื่อสารวัฒนธรรมชุมชน อีกหลายแนวทางที่เป็นการดำเนินงานในระดับนโยบายภาครัฐ อาทิ การกำหนดแนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากที่เห็นควรให้ใช้พื้นที่ระดับตำบลเป็นตัวตั้งและกำหนดเป้าหมาย การส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการปรับปรุงเครื่องอำนวยความสะดวก การทำนุบำรุง การปกป้องและสงวนรักษาโบราณสถาน การแพร่กระจายข้อมูลทรัพยากรทางวัฒนธรรมด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ รวมถึงการนำเข้าสู่หลักสูตรและวิชาเรียนในสถานศึกษาในพื้นที่ การจัดให้โบราณสถานเป็นอุทยานการศึกษาในชื่อ “อุทยานการศึกษาประวัติศาสตร์เวียงลอ” ที่ผสมผสานอดีตเข้ากับประเพณีสิบสองเดือนที่ยังคงถือปฏิบัติอยู่ ซึ่งสอดคล้องไปกับแนวคิดหลักของชุมชนที่มักกล่าวถึง “การเป็นเมืองโบราณที่มีชีวิต” โดยที่ชุมชนมีแนวนโยบายในการสนับสนุนให้โบราณสถาน ระบบนิเวศทุ่งลอและน้ำแม่อิงเป็นแหล่งเรียนรู้ ให้ชุมชนเมืองโบราณเวียงลอมีสถานะเป็น “แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต” ของผู้คนทุกช่วงวัย โดยชุมชนได้ร่วมเสนอเกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้ 1) บริเวณและอาคารสถานที่ ควรตั้งอยู่ในแหล่งชุมชน มีบริเวณร่มรื่น สวยงาม สะอาดและสงบ 2) มีสถานที่จัดแสดงหรือศูนย์เพื่อให้ความรู้ อาทิ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น และ 3) มีกิจกรรมที่สอดคล้องกับการเป็นแหล่งที่ให้ความรู้ทั้งความรู้ทางตรงและทางอ้อม รวมไปถึงแนวทางที่เป็นนามธรรมประเภทการเสริมสร้างความเข้าใจและความซาบซึ้งเพื่อนำไปสู่การถ่ายทอดความรู้ที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาผ่านพิธีกรรมที่ถือเป็นเครื่องบันทึกความรู้ให้ชนรุ่นต่อ ๆ ไป

จากแนวทางข้างต้นจะเห็นว่าเป็นการร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจของชุมชนที่ประกอบไปด้วยสามส่วนหลัก ได้แก่ ส่วนผู้นำทางศาสนา ส่วนผู้นำการปกครอง และส่วนชาวบ้าน เพื่อขับเคลื่อนให้เกิดผลสำเร็จในการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมล้านนา โดยมีแผนที่วัฒนธรรมและเทคโนโลยี AR ช่วยเสริมสร้างจุดแข็งให้กับชุมชนในโลกดิจิทัล

กล่าวโดยสรุป แนวทางในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมข้างต้นเป็นการสร้างความตระหนักและจิตสำนึกอย่างมีส่วนร่วมให้กับคนในชุมชนท้องถิ่นได้เห็นคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรม ถือเป็นการบูรณาการองค์ความรู้จากสหวิทยาการและความรู้สมัยใหม่เข้ากับความรู้และภูมิปัญญาของท้องถิ่น ทั้งนี้ เมื่อศักยภาพของทุนชุมชนจำนวนมากเหล่านี้ได้รับการจัดการความรู้แบบองค์รวม มีการศึกษา มีการต่อยอด มีการสร้างคุณค่าและการพัฒนาผู้ประกอบการด้านต่าง ๆ ผู้เขียนเห็นว่าท้ายที่สุดอาจเป็นหนทางหนึ่งในการลดปัญหาสังคมในระยะยาวตามยุทธศาสตร์ชาติที่มีเป้าหมายการพัฒนาบนพื้นฐานแนวคิด 3 ประการ กล่าวคือ ต่อยอดอดีต ปรับปัจจุบัน และสร้างคุณค่าใหม่ในอนาคตด้วยทรัพยากรทางวัฒนธรรมชุมชน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษาในพื้นที่ ตลอดจนชุมชนในเขตเมืองโบราณเวียงลอสามารถนำชุดข้อมูลทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่ผ่านการร่วมศึกษา ค้นคว้า และเรียนรู้ร่วมกันนี้ไปใช้ในการจัดการ ปรับปรุง แก้ไขจนเกิดเป็นองค์ความรู้การจัดการเพื่อประโยชน์ด้านอื่น ๆ ต่อไปได้
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความตระหนักและห่วงหาพันทรัพยากรที่มีคุณค่าของตนเองเพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์/สืบทอดอย่างยั่งยืน ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากทรัพยากรทางวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการเกื้อกูลและอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

1. หากคณะวิจัยได้ทดลองใช้วิธีการศึกษาที่หลากหลายร่วมกัน จะเกิดประโยชน์ในการตีความมากยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ครอบคลุมเกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรมมากยิ่งขึ้น
2. ควรขยายขอบเขตการศึกษาออกไปยังตำบล อำเภอ และจังหวัด ที่สามารถจัดการเครือข่ายมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมรูปแบบต่าง ๆ ได้

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้แนะนำเสนอในการประชุมวิชาการ “มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สัปดาห์วัฒนธรรมเชิงพื้นที่ ครั้งที่ 23” ซึ่งจัดโดย สมาคมพัฒนาชุมชน ท้องถิ่นและสังคม ในวันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ. 2568 ณ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา โดยส่งเคราะห์จากงานวิจัยจำนวน 3 โครงการที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากหน่วยงานต่อไปนี้

1. สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ภายใต้โปรแกรม 1 สร้างระบบผลิตและพัฒนากำลังคนให้มีคุณภาพ แผนงาน ทุนพัฒนาศักยภาพในการทำงานวิจัยของอาจารย์รุ่นใหม่ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564
2. สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565
3. สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ผ่านกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566

รายการอ้างอิง

- กษิรา ภิวังศุกร และวรัญญา พรหมสาขา ณ สกลนคร. (2566). *การเสริมสร้างศักยภาพร่วมกันของคนสามวัยในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเมืองโบราณเวียงลอ อำเภอจุน จังหวัดพะเยา*. [รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, คณิศร เต็งรัง, ราตรี ปิ่นแก้ว และวรัญญา เพ็ชรคง. (2544). *วิถีชุมชน: คู่มือการเรียนรู้ ที่ทำให้ชุมชนง่าย ได้ผลและสนุก*. สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- ชาญคณิต อารณ. (2560). *การศึกษามรดกศิลปกรรมในเมืองโบราณเวียงลอ: รูปแบบศิลปะและข้อสันนิษฐานรูปแบบโบราณสถาน*. [รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์]. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.

- ดุจฤดี คงสุวรรณ. (2563). การจัดการทุนชุมชนเวียงลอ อำเภोजุน จังหวัดพะเยา เพื่อความยั่งยืนของชุมชน ตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี. [รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- ดุจฤดี คงสุวรรณ. (2567). การจัดการทุนทางวัฒนธรรมจากอัตลักษณ์ชุมชนเมืองโบราณเวียงลอ จังหวัดพะเยา ผ่านแผนที่วัฒนธรรม. [รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์]. สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- ดุจฤดี คงสุวรรณ, กษิรา ภิวงศ์กูร และวรัญญา พรหมสาขา ณ สกลนคร. (2568). การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม: ประเพณีสิบสองเดือน เมืองโบราณเวียงลอ อำเภोजุน จังหวัดพะเยา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก. [รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์]. สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- ดุจฤดี คงสุวรรณ, ปทุมพร แก้วคำ และกษิรา ภิวงศ์กูร. (2566). การจัดการท่องเที่ยวบนฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมเมืองโบราณเวียงลอ จังหวัดพะเยา ด้วยศักยภาพ “พุดมพลัง” และกระบวนการมีส่วนร่วมของ “คนสามวัย” เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน. [รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์]. สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ.
- ทีมพัฒนาระบบสารสนเทศด้านวัฒนธรรมและแผนที่วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี. (2565). คู่มือการนำข้อมูลด้านวัฒนธรรมเข้าระบบฐานข้อมูลด้านวัฒนธรรมและแผนที่วัฒนธรรม.
- ธนิช เลิศชาญฤทธิ. (2554). การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ปทุมพร แก้วคำ, ดุจฤดี คงสุวรรณ และวรัญญา พรหมสาขา ณ สกลนคร. (2566). การเสริมสร้างศักยภาพพุดมพลังในเมืองโบราณเวียงลอ อำเภोजุน จังหวัดพะเยา เพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม โดยคนสามวัย. [รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์]. สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ.
- รังสรรค์ ณะพรพันธุ์. (2546). ทุนวัฒนธรรม: วัฒนธรรมในระบบทุนนิยมโลก. มติชน.
- สร้อยสุรีย์ ศรีเมือง และชาวบ้านเวียงลอ. (2559). ชุมชนและสายน้ำ กับการสร้างบ้านแปงเมืองเวียงลอ. <https://lek-prapai.org/home/view.php?id=542>.
- สายันต์ ไพรชาญจิตร์. (2547). การฟื้นฟูพลังชุมชนด้วยการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถาน: แนวคิด วิธีการและประสบการณ์จากจังหวัดน่าน. โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ (สสส).
- สิริพัฒน์ บุญใหญ่. (2558). แนวทางการพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอ อำเภोजุน จังหวัดพะเยา เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- สิริพร สมบูรณ์บุรณะ. (2538). วัฒนธรรมบริโภคนิยม: แนวคิดและการวิเคราะห์. ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก.
- อริชา ชุสุทธิ. (2564). นวัตกรรมเชิงศิลป์ วัฒนธรรม และมานุษยวิทยา. <https://social.nia.or.th/2021/article0018/>

ข้อผิดพลาดในการใช้คำวิเศษณ์ภาษาฝรั่งเศส ของนิสิตสาขาวิชาภาษาฝรั่งเศสเพื่อการสื่อสาร มหาวิทยาลัยบูรพา

Common Errors in the Use of French Adverbs

by Students majoring in French for Communication at Burapha University

นิชุตตา บุญขำ (Nichuta Bunkham)¹

Received: February 19, 2026

Revised: March 24, 2026

Accepted: May 7, 2026

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อผิดพลาดในการใช้คำวิเศษณ์ภาษาฝรั่งเศสของนิสิตสาขาวิชาภาษาฝรั่งเศสเพื่อการสื่อสาร มหาวิทยาลัยบูรพา โดยเก็บข้อมูลจากงานเขียนของผู้เรียนที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชา 22633664 การเขียนอนุচ্ছেตภาษาฝรั่งเศส จำนวน 31 คน รวมทั้งสิ้น 124 ชิ้น 875 ประโยค ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนมีข้อผิดพลาดในการใช้คำวิเศษณ์ภาษาฝรั่งเศส ทั้งหมด 8 ด้าน ใน 120 ประโยค ได้แก่ 1) การสะกดคำ 2) การวางตำแหน่งคำวิเศษณ์ในประโยค 3) การใช้คำวิเศษณ์ในตำแหน่งคำคุณศัพท์ 4) การใช้กลุ่มคำวิเศษณ์ระบุปริมาณขยายคำนามหรือกลุ่มคำนาม 5) การใช้กลุ่มคำวิเศษณ์ระบุการเปรียบเทียบชั้นกว่า 6) การใช้คำวิเศษณ์ขยายคำคุณศัพท์ที่มีระดับความหมายขั้นสูงสุดอย่างสมบูรณ์ 7) การใช้คำคุณศัพท์ที่ทำหน้าที่เสมือนคำวิเศษณ์ และ 8) การใช้คำวิเศษณ์ที่ต้องเปลี่ยนเพศและพจน์ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ข้อผิดพลาดส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากการขาดความรู้ความเข้าใจภาษาฝรั่งเศส (ภาษาต่างประเทศภาษาที่ 2 ของผู้เรียน) โดยตรง นอกจากนี้ ยังมีข้อผิดพลาดที่เกิดจากการแทรกแซงของภาษาไทย (ภาษาแม่) และข้อผิดพลาดที่เกิดจากการแทรกแซงของภาษาอังกฤษ (ภาษาต่างประเทศภาษาที่ 1)

คำสำคัญ: คำวิเศษณ์ภาษาฝรั่งเศส, ข้อผิดพลาด, การวิเคราะห์ข้อผิดพลาด

Abstract

This research aimed to examine errors in French adverb usage among students majoring in French for Communication at Burapha University. Data were collected from 124 writing assignments, totaling 875 sentences, produced by 31 students enrolled in the course 22633664 Paragraph Writing in French. The findings revealed eight categories of adverbial errors across 120 sentences: 1) spelling; 2) adverb placement within a sentence; 3) the use of adverbs in place of adjectives; 4) the use of adverbial quantifiers to modify nouns or noun phrases; 5) the use of comparative adverbial phrases; 6) the use of adverbs to modify absolute superlative adjectives; 7) the use of adjectives functioning as adverbs; and 8) the use of adverbs requiring gender and number agreement. The results indicated that the majority of errors stemmed directly from a lack of proficiency in French (the learners' second foreign language).

¹ ภาควิชาภาษาตะวันตก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Department of Western Languages, Faculty of Humanities and Social Sciences, Burapha University

Furthermore, some errors were attributed to interlingual interference from Thai (the native language) and English (the first foreign language).

Keywords: French Adverbs, Common Errors, Error Analysis

บทนำ

คำวิเศษณ์จัดเป็นหมวดคำทางไวยากรณ์ที่มีหน้าที่ทางวากยสัมพันธ์และหน้าที่ทางความหมายที่หลากหลาย โดยมีบทบาทสำคัญในการขยายคำชนิดต่าง ๆ ตั้งแต่คำกริยา คำคุณศัพท์ คำวิเศษณ์ด้วยกันเอง ไปจนถึงคำบุพบท คำสันธาน คำนาม และคำสรรพนาม นอกจากนี้ คำวิเศษณ์ยังสามารถทำหน้าที่ขยายประโยค หรือทำหน้าที่เป็นคำเชื่อม (Delatour, Jennepin, Léon-Dufour & Teyssier, 2004, p. 169) แม้ว่าในหลายกรณีจะสามารถละคำวิเศษณ์ได้โดยไม่เสียโครงสร้างหลัก แต่คำวิเศษณ์ยังคงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยเพิ่มรายละเอียดและความแม่นยำในการสื่อสารให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ในฐานะผู้สอนรายวิชา 22633664 การเขียนอนุญัตภาษาฝรั่งเศส (Paragraph Writing in French) หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาฝรั่งเศสเพื่อการสื่อสาร หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2564 ผู้วิจัยพบว่า ผู้เรียนมักประสบปัญหาและมีข้อผิดพลาดในการใช้คำวิเศษณ์อย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญในการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อผิดพลาดด้านการใช้คำวิเศษณ์ในงานเขียนของนิสิตสาขาวิชาภาษาฝรั่งเศสเพื่อการสื่อสาร มหาวิทยาลัยบูรพา เพื่อค้นหาสาเหตุของข้อผิดพลาดในมิติต่าง ๆ พร้อมเสนอแนวทางแก้ไขและพัฒนากระบวนการเรียนการสอน เพื่อเสริมสร้างทักษะการเขียนภาษาฝรั่งเศสในระดับกลาง และระดับสูงให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

การทบทวนวรรณกรรม

ในมุมมองภาษาศาสตร์ทั่วไป คำวิเศษณ์จัดเป็นชนิดคำหลักในภาษาต่าง ๆ เช่นเดียวกับคำนาม คำกริยา คำคุณศัพท์ และคำบอกตำแหน่ง และเป็นหมวดคำที่รวบรวมคำที่ไม่สามารถจัดไว้ในหมวดอื่นได้อย่างชัดเจน (Creissels, 2006, p. 249) คำวิเศษณ์ คือ คำที่ใช้ขยายคำชนิดอื่นหรือขยายประโยคเพื่อเพิ่มรายละเอียดและความชัดเจนให้แก่ใจความ แม้โดยทั่วไปคำวิเศษณ์จะไม่ใช่องค์ประกอบบังคับของประโยค แต่ในบางกรณีกลับมีความจำเป็นอย่างยิ่งและไม่สามารถละเว้นได้ เนื่องจากเป็นส่วนเติมเต็มสำคัญที่ทำให้ประโยคมีความหมายสมบูรณ์ เช่น ในประโยค *Il s'est comporté admirablement dans l'épreuve*. หากละคำวิเศษณ์ *admirablement* จะส่งผลให้ประโยคมีโครงสร้างที่ขาดความสมบูรณ์ในเชิงความหมายทันทีที่ **Il s'est comporté dans l'épreuve*. (Laurent & Delaunay, 2019, p. 217)

1. คำวิเศษณ์ภาษาฝรั่งเศส

1.1 ประเภทของคำวิเศษณ์ภาษาฝรั่งเศส

คำวิเศษณ์ภาษาฝรั่งเศสแบ่งออกเป็น 10 ประเภท ได้แก่ 1) คำวิเศษณ์ระบุสถานที่ 2) คำวิเศษณ์ระบุเวลา 3) คำวิเศษณ์แสดงอาการ 4) คำวิเศษณ์ระบุลำดับขั้นหรือปริมาณ 5) คำวิเศษณ์ที่ใช้ในประโยคคำถาม 6) คำวิเศษณ์ที่ใช้ในประโยคอุทาน 7) คำวิเศษณ์แสดงการปฏิเสธ 8) คำวิเศษณ์แสดงความคิดเห็น 9) คำวิเศษณ์ในถ้อยคำ และ 10) คำวิเศษณ์เชื่อมความ (Laurent & Delaunay, 2019, p. 218)

1.2 หน้าที่ของคำวิเศษณ์ภาษาฝรั่งเศส

คำวิเศษณ์ที่ปรากฏในประโยคมีหน้าที่ 2 อย่าง ได้แก่ 1) ขยายชนิดคำหรือกลุ่มคำในประโยค ได้แก่ คำคุณศัพท์ คำวิเศษณ์ คำกริยา คำสรรพนาม กลุ่มคำบุพบท กลุ่มคำนาม เช่น *Il est excessivement*

* หมายถึง ประโยคมีข้อผิดพลาดบางประการ

occupé. (excessivement ทำหน้าที่ขยายคำคุณศัพท์ *occupé*) และ 2) ขยายประโยคและเชื่อมประโยค เช่น *Nous sommes allés en montagne cet été. Ainsi, avons-nous découvert les plaisirs de la randonnée. (ainsi* ทำหน้าที่เชื่อมประโยคที่ 1 เข้ากับประโยคที่ 2)

1.3 ตำแหน่งของคำวิเศษณ์ภาษาฝรั่งเศส

Riegel, Pellat and Rioul (1994) ระบุว่า ตำแหน่งของคำวิเศษณ์ในประโยคจะขึ้นอยู่กับชนิดคำที่คำวิเศษณ์ขยาย โดยมีลักษณะการวางตำแหน่งดังนี้ 1) วางหน้าคำคุณศัพท์ *Il est très / plutôt prudent.* 2) วางหน้าคำวิเศษณ์คำอื่นที่คำวิเศษณ์ขยาย *Il conduit très / assez / plutôt prudemment.* 3) วางหน้าคำสรรพนาม *Je les ai à peu près tous identifiés.* 4) วางหน้ากลุ่มคำนาม *Il y avait environ une vingtaine de personnes.* 5) วางหน้ากลุ่มคำบุพบท *Il est arrivé juste avant les autres.* และ 6) วางหน้าอนุประโยค *Une bonne bière, ça se boit même lorsqu'on n'a pas soif.*

คำวิเศษณ์ที่ขยายคำกริยาสามารถย้ายที่ได้ตามข้อจำกัดของกลุ่มกริยา กล่าวคือ คำวิเศษณ์สามารถวางหลังคำกริยา *Il relit soigneusement sa copie.* หรือวางหลังส่วนขยายของคำกริยา *Il relie sa copie soigneusement.* คำวิเศษณ์วางระหว่าง l'auxiliaire และ le participe passé ในกริยารูปกาลประสม เช่น *Il a soigneusement relu sa copie.* และวางระหว่างกริยาแสดงทัศนะและกริยารูปกลาง เช่น *Il va / doit / peut soigneusement relire sa copie.* ในกรณีของกลุ่มกริยาที่เป็นสำนวน คำวิเศษณ์วางอยู่ระหว่างคำกริยาและคำที่ทำหน้าที่ขยายคำกริยา เช่น *Il a toujours soif.*

นอกเหนือจากการจัดวางตำแหน่งคำวิเศษณ์ตามองค์ประกอบต่าง ๆ ของประโยคตามทัศนะของ Riegel et al. (1994) แล้ว Pellat and Fonvielle (2016) ยังได้จำแนกตำแหน่งของคำวิเศษณ์ตามหน้าที่เฉพาะทางวากยสัมพันธ์เพิ่มเติม ได้แก่ คำวิเศษณ์ขยายประโยคที่ทำหน้าที่กำหนดบริบทหรือแสดงทัศนะของผู้พูดต่อเนื้อความในประโยค คำวิเศษณ์ในประโยคคำถามและประโยคอุทาน ซึ่งมีกฎปรากฏในตำแหน่งต้นประโยค และคำวิเศษณ์เชื่อมความที่ทำหน้าที่สร้างความสัมพันธ์เชิงตรรกะระหว่างประโยค ซึ่งมีกฎการวางตำแหน่งที่แตกต่างกันตามนัยสำคัญทางโครงสร้าง

1.4 กระบวนการสร้างคำวิเศษณ์ภาษาฝรั่งเศส

คำวิเศษณ์ในภาษาฝรั่งเศสมีที่มาหลากหลาย โดยมีประมาณ 30 คำที่สืบทอดมาจากภาษาละติน เช่น *bien (bene)* และ *souvent (subinde)* อย่างไรก็ตาม คำวิเศษณ์ส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากกระบวนการสร้างคำประเภทต่าง ๆ ได้แก่ 1) การเปลี่ยนรูปคำ (la dérivation) โดยการเติมปัจจัย -ment ต่อท้ายคำคุณศัพท์เพศหญิง เช่น *doux → douce → doucement* 2) การประสมคำ (la composition) เช่น *bien + tôt* กลายเป็น *bientôt* และ 3) การเปลี่ยนหมวดคำ (la conversion) เช่น การนำคำคุณศัพท์มาใช้ในหน้าที่คำวิเศษณ์ เช่น *grave* ในประโยค *Il assure grave.* (Pellat & Fonvielle, 2016, pp. 190-191)

Riegel et al. (1994) ระบุว่า โดยทั่วไปคำวิเศษณ์จัดเป็นคำที่ไม่เปลี่ยนรูป อย่างไรก็ตามปรากฏข้อยกเว้นในคำว่า *tout* และ *seul* (ซึ่งเดิมจัดอยู่ในหมวดคำคุณศัพท์) โดยจะมีการเปลี่ยนเพศและพจน์เมื่อวางหน้าคำคุณศัพท์เพศหญิงทั้งรูปเอกพจน์และพหูพจน์ที่ขึ้นต้นด้วยพยัญชนะหรือ h aspiré ทั้งนี้เพื่อรักษาความสละสลวยทางเสียงและการเน้นความหมาย เช่น *Ils sont tout ridés.* และ *Elles sont toutes ridées.*

2. การวิเคราะห์ข้อผิดพลาดในการใช้ภาษา

Richards and Schmidt (2002) ได้จำแนกประเภทของข้อผิดพลาดในการใช้ภาษา ดังนี้ 1) การสรุปเกินจริง (Overgeneralization) คือ ข้อผิดพลาดที่เกิดจากการที่ผู้เรียนนำกฎของภาษาเป้าหมายที่เรียนรู้ออกไปใช้ในบริบทอื่นที่ไม่เหมาะสมหรือใช้กับข้อยกเว้นที่กฎนั้นเข้าไม่ถึง 2) การทำให้ง่ายเกินไป

(Simplification) เกิดจากการที่ผู้เรียนพยายามลดความซับซ้อนของระบบภาษา โดยสร้างกฎทางภาษาที่ง่ายกว่าที่ปรากฏจริงในภาษาเป้าหมาย เพื่อให้ง่ายต่อการสื่อสารหรือการจำ 3) ข้อผิดพลาดด้านพัฒนาการ (Developmental Errors) เป็นข้อผิดพลาดที่สะท้อนถึงขั้นตอนการพัฒนาตามธรรมชาติของผู้เรียน ซึ่งมักจะเกิดขึ้นในลักษณะที่คล้ายคลึงกับเด็กที่กำลังเรียนรู้ภาษาแม่ ไม่ว่าผู้เรียนจะมีพื้นฐานภาษาเดิมเป็นอย่างไร 4) ข้อผิดพลาดด้านการสื่อสาร (Communication-based Errors) เกิดจากการที่ผู้เรียนใช้กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อเอาตัวรอดในขณะที่ความรู้ทางภาษาเป้าหมายยังไม่เพียงพอ ทำให้เกิดการสื่อสารที่ผิดเพี้ยนไปจากเจ้าของภาษา 5) ข้อผิดพลาดที่เกิดจากการเหนี่ยวนำ (Induced Errors) เกิดจากการถ่ายโอนการฝึกฝน หรือวิธีการสอนที่ผิดพลาด เช่น คำอธิบายของผู้สอนที่ไม่ชัดเจน หรือตัวอย่างในแบบฝึกหัดที่ทำให้ผู้เรียนเข้าใจกฎคลาดเคลื่อนไป 6) การหลีกเลี่ยง (Avoidance) เกิดจากความล้มเหลวในการใช้โครงสร้างภาษาเป้าหมาย โดยผู้เรียนเลือกที่จะไม่ใช้คำหรือโครงสร้างบางอย่าง เนื่องจากรู้สึกว่ายากเกินไปหรือกลัวว่าจะผิด จึงเลือกใช้โครงสร้างอื่นที่มั่นใจกว่าแทน ซึ่งบางครั้งอาจทำให้การสื่อสารไม่สมบูรณ์ และ 7) ข้อผิดพลาดด้านการผลิตมากเกินไป (Overproduction) คือ การที่ผู้เรียนเลือกใช้โครงสร้างบางอย่างที่ตนเองถนัดหรือจำได้ดีบ่อยครั้งเกินไปจนผิดวิสัยการใช้ภาษาที่เป็นธรรมชาติของเจ้าของภาษา แม้ว่าจะถูกต้องตามหลักไวยากรณ์

3. การแทรกแซงของภาษาแม่ในการเรียนรู้ภาษาที่ 2 และภาษาต่างประเทศ

โดยธรรมชาติแล้ว ภาษาแม่มักเข้ามามีอิทธิพลหรือแทรกแซงการเรียนรู้ภาษาที่ 2 ในขณะเดียวกัน ทั้งภาษาแม่และภาษาที่ 2 ต่างก็สามารถส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศลำดับถัดไปได้เช่นกัน Lightbown and Spada (2006) ระบุว่า อิทธิพลของภาษาแม่จะปรากฏชัดเจนเมื่อโครงสร้างของแต่ละภาษา มีความแตกต่างกัน เช่น ในกรณีของภาษาฝรั่งเศสและภาษาอังกฤษ ซึ่งอาจเกิดข้อผิดพลาดได้ทั้ง 2 ทิศทาง สาเหตุสำคัญของข้อผิดพลาดประการแรก คือ การขาดความรู้ที่รอบด้านในกฎของภาษาเป้าหมาย ส่วนสาเหตุประการต่อมา คือ ความคล้ายคลึงกันในบางมิติระหว่างภาษาแม่และภาษาต่างประเทศ ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียน ละเลยความแตกต่างเล็กน้อย จนนำไปสู่การใช้ภาษาที่ผิดเพี้ยนไปจากมาตรฐานของเจ้าของภาษา

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

White (1991) ได้นำเสนอการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบตำแหน่งการจัดวางคำวิเศษณ์ระบุความถี่ระหว่างภาษาฝรั่งเศส *souvent* และภาษาอังกฤษ *often* โดยชี้ให้เห็นว่าแม้คำวิเศษณ์ทั้ง 2 คำจะมีความยืดหยุ่นในการวางตำแหน่งภายในประโยค แต่ยังคงมีข้อจำกัดทางวากยสัมพันธ์เฉพาะภาษาที่ทำให้บางตำแหน่งสามารถใช้ได้ในภาษาหนึ่ง แต่กลับผิดหลักไวยากรณ์ในอีกภาษาหนึ่ง ดังปรากฏในตารางต่อไปนี้

ตาราง 1

ตำแหน่งของคำวิเศษณ์ระบุความถี่ *often* ในภาษาอังกฤษและ *souvent* ในภาษาฝรั่งเศส

ตำแหน่งคำวิเศษณ์	ตัวอย่างประโยค
A+S+V+O	<i>Often</i> , Mary drinks tea. <i>Souvent</i> , Marie boit du thé.
S+V+O+A	Mary drinks tea <i>often</i> . Marie boit du thé <i>souvent</i> .
S+A+V+O	Mary <i>often</i> drinks tea. *Marie <i>souvent</i> boit du thé.
S+V+A+O	*Mary drinks <i>often</i> tea. Marie boit <i>souvent</i> du thé.

หมายเหตุ. S=Sujet, V=Verbe, O=Objet, A=Adverbe, * หมายถึง ประโยคมีข้อผิดพลาดบางประการ

จากตัวอย่างในตาราง 1 พบว่า ผู้เรียนที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาแม่มีการส่งผ่านโครงสร้าง SAVO เข้ามาในประโยคภาษาฝรั่งเศส โดยการวางคำวิเศษณ์ *souvent* ไว้หน้าคำกริยาตามลักษณะของคำว่า *often* ในภาษาอังกฤษ ในทางกลับกัน ผู้เรียนที่ใช้ภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาแม่ก็นำโครงสร้าง SVAO ไปใช้ในภาษาอังกฤษ โดยวางคำวิเศษณ์ *often* ไว้หลังคำกริยาตามตำแหน่งของ *souvent* ในภาษาฝรั่งเศส ปรากฏการณ์นี้ส่งผลให้เกิดข้อผิดพลาดทางไวยากรณ์ในทั้ง 2 กรณี ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยที่ระบุว่า ภาษาแม่มีอิทธิพลอย่างนัยสำคัญต่อการเรียนรู้ภาษาที่ 2 หรือภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นการเรียงลำดับคำภายในประโยค ดังที่ปรากฏในงานวิจัยฉบับนี้

สำหรับการศึกษาวิจัยในบริบทของผู้เรียนชาวไทย Benassaya (2023) ได้ศึกษาความสามารถในการประยุกต์ใช้ทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการระบุและสร้างคำวิเศษณ์ภาษาฝรั่งเศสที่ลงท้ายด้วย *-ment* ในกลุ่มผู้เรียนระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 2 สาขาวิชาภาษาฝรั่งเศส ซึ่งมีภาษาไทยเป็นภาษาแม่และมีทักษะภาษาอังกฤษในระดับ B1 ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ผู้เรียนมีการสะท้อนคิดเชิงข้ามภาษา (*les réflexions translinguistiques*) ใน 3 มิติหลัก ได้แก่ 1) ความคล้ายคลึงด้านคลังคำศัพท์ 2) ความสอดคล้องของกระบวนการสร้างคำวิเศษณ์บางประเภท และ 3) ความแตกต่างในเชิงโครงสร้างของการสร้างคำ นอกจากนี้ ผู้เรียนส่วนใหญ่ยังสามารถสร้างองค์ความรู้ผ่านกระบวนการอุปนัย (*les inductions*) โดยสังเกตจากตัวอย่างเพื่อสรุปกฎการสร้างคำวิเศษณ์ด้วยตนเอง ซึ่งการบูรณาการระหว่างการสะท้อนคิดเชิงข้ามภาษาผ่านภาษาอังกฤษและการคิดเชิงอุปนัยนี้ ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถระบุและสร้างคำวิเศษณ์ภาษาฝรั่งเศสได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยยังไม่พบการศึกษาวิจัยที่มุ่งเน้นวิเคราะห์ข้อผิดพลาดในการใช้คำวิเศษณ์ภาษาฝรั่งเศสของผู้เรียนชาวไทยโดยตรง อย่างไรก็ตาม พบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับข้อผิดพลาดในการใช้คำคุณศัพท์ โดยประภา ศรีแสงทรัพย์ (2560) ได้ศึกษาประเด็นดังกล่าวในงานเขียนของผู้เรียนชาวไทยและระบุว่า สาเหตุของข้อผิดพลาดหลักมาจากอิทธิพลแทรกแซงของภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นภาษาที่ใช้สื่อสารหลักในบริบทการเรียนการสอน ตลอดจนข้อจำกัดด้านความรู้ทางไวยากรณ์และกลยุทธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน เนื่องจากคำคุณศัพท์และคำวิเศษณ์ในภาษาฝรั่งเศสมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และมีคุณสมบัติร่วมกันทั้งในด้านวากยสัมพันธ์ วิทยาหน่วยคำ และความหมาย (Goes, 2022, p. 151) ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานว่า หากผู้เรียนประสบปัญหาในการใช้คำคุณศัพท์ ย่อมส่งผลกระทบต่อเนื่องไปสู่การใช้คำวิเศษณ์ด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะกลุ่มคำวิเศษณ์ที่มีกระบวนการสร้างคำมาจากคำคุณศัพท์

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะเห็นว่า ระบบคำวิเศษณ์ในภาษาฝรั่งเศสมีความซับซ้อนและประกอบด้วยข้อยกเว้นทางไวยากรณ์จำนวนมาก ปัจจัยดังกล่าวอาจส่งผลให้ผู้เรียนชาวไทยประสบปัญหาในการนำคำวิเศษณ์ไปประยุกต์ใช้ในงานเขียนอนุเขตประเภทต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง

วิธีการวิจัย

1. ประเภทของการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้เป็นการวิจัยพื้นฐานที่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมประโยคทั้งหมดที่ปรากฏการใช้คำวิเศษณ์จากงานเขียนอนุเขตของผู้เรียนครอบคลุมทั้งประโยคที่ต้องการตามหลักไวยากรณ์และประโยคที่มีข้อผิดพลาด เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลในลำดับต่อไป

2. ประชากร ตัวอย่าง และการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นครั้งนี้ คือ นิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาฝรั่งเศสเพื่อการสื่อสาร มหาวิทยาลัยบูรพา ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาเอกเลือก 22633664 การเขียนอนุเฉทภาษาฝรั่งเศส (Paragraph Writing in French) จำนวน 44 ราย ซึ่งเป็นกลุ่มผู้เรียนที่มีพื้นฐานความรู้ด้านไวยากรณ์และทักษะการเขียนในระดับใกล้เคียงกัน สำหรับกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยคัดเลือกนิสิตที่เข้าเรียนในรายวิชาดังกล่าวจนครบถ้วนตลอดภาคการศึกษา จำนวน 31 ราย (ทั้งนี้ มีนิสิตจำนวน 13 ราย ถอนรายวิชาหลังการสอบกลางภาค) เพื่อให้ผู้วิจัยสามารถเก็บรวบรวมข้อมูลงานเขียนได้ครบทั้ง 4 ประเภท ได้แก่ งานเขียนอนุเฉทเชิงบรรยาย งานเขียนอนุเฉทเชิงเล่าเรื่อง (ทดสอบก่อนสอบกลางภาค) งานเขียนอนุเฉทเชิงให้ข้อมูล และงานเขียนอนุเฉทเชิงโต้แย้ง (ทดสอบหลังสอบกลางภาค)

3. เครื่องมือในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อผิดพลาดในการใช้คำวิเศษณ์ภาษาฝรั่งเศสผ่านแบบบันทึกข้อมูลที่พัฒนาขึ้นในโปรแกรม Microsoft Excel ซึ่งออกแบบมาเพื่อจำแนกประเภทข้อผิดพลาดในงานเขียนอนุเฉททั้ง 4 ประเภท ทั้งนี้ เครื่องมื่อดังกล่าวได้รับการประเมินดัชนีความสอดคล้องเพื่อหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ซึ่งผลการประเมินมีค่าดัชนีเฉลี่ยเท่ากับ 1.00 ผู้วิจัยได้ปรับปรุงแบบบันทึกข้อมูลตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ก่อนดำเนินการขอรับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ (รหัสโครงการ IRB2-060/2568) ภายใต้โครงการวิจัยเรื่อง “กลวิธีและข้อบกพร่องในการใช้คำวิเศษณ์ภาษาฝรั่งเศสในการเขียนอนุเฉทของนิสิตสาขาวิชาภาษาฝรั่งเศสเพื่อการสื่อสาร มหาวิทยาลัยบูรพา” (นิชดา บุญข้า, 2568)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยกำหนดให้ผู้เรียนเขียนอนุเฉทแต่ละประเภทภายใต้เกณฑ์ที่กำหนด ได้แก่ ความยาว 80-120 คำ ภายในระยะเวลา 40 นาที ผู้วิจัยได้กำหนดเงื่อนไขในการทำแบบทดสอบ โดยไม่อนุญาตให้นำเอกสารประกอบการเรียนหรืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ทุกชนิดเข้าห้องสอบ อย่างไรก็ตาม ผู้เรียนสามารถใช้พจนานุกรมภาษาฝรั่งเศสฉบับพิมพ์ (Le Robert micro, 2018) เป็นเครื่องมือประกอบการเขียนได้

ผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมงานเขียนอนุเฉททั้ง 4 ประเภท ๆ ละ 31 ชิ้น รวมทั้งสิ้น 124 ชิ้น โดยนำมาจัดทำเป็นเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ในรูปแบบไฟล์ PDF พร้อมทั้งดำเนินการลบชื่อและรหัสนิสิตออกเพื่อปกปิดอัตลักษณ์ของผู้ให้ข้อมูลในการจัดการข้อมูล ผู้วิจัยได้กำหนดรหัสแทนตัวตนของผู้เรียนตั้งแต่ ETU_001 ถึง ETU_031 โดยใช้รหัสเดียวกันสำหรับงานเขียนทุกประเภทเพื่อความต่อเนื่องและสะดวกในการสืบค้น จากนั้นจึงคัดแยกทุกประโยคที่ปรากฏการใช้คำวิเศษณ์เพื่อนำไปบันทึกในซอฟต์แวร์ ELAN (พัฒนาโดย Max Planck Institute for Psycholinguistics ประเทศเนเธอร์แลนด์) ซึ่งช่วยในการสร้างคลังข้อมูลที่เป็นระบบ สามารถวิเคราะห์ความถี่และสถิติต่าง ๆ ได้อย่างแม่นยำ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้จำแนกคลังข้อมูลออกเป็น 4 หมวดตามประเภทของงานเขียนและกำหนดรหัสข้อมูลดังปรากฏในตารางต่อไปนี้

ตาราง 2

ชื่อคลังข้อมูลและตัวอย่างที่ใช้อ้างอิงข้อมูลในงานวิจัย

ลำดับ	ชื่อคลังข้อมูล	ประเภทงานเขียน อนุเฉท	ตัวอย่างที่ใช้อ้างอิง ข้อมูลวิจัย	จำนวนประโยค ที่ปรากฏ คำวิเศษณ์
1	Corpus A_paragraphhe descriptif	อนุเฉทเชิงบรรยาย	P.D.	220

ลำดับ	ชื่อคลังข้อมูล	ประเภทงานเขียน อนุเขต	ตัวย่อที่ใช้อ้างอิง ข้อมูลวิจัย	จำนวนประโยค ที่ปรากฏ คำวิเศษณ์
2	Corpus B_paragraphe narratif	อนุเขตเชิงเล่าเรื่อง	P.N.	207
3	Corpus C_paragraphe informatif	อนุเขตเชิงให้ข้อมูล	P.I.	223
4	Corpus D_paragraphe argumentatif	อนุเขตเชิงโต้แย้ง	P.A.	225
รวม				875

หลังจากการบันทึกประโยคที่ปรากฏคำวิเศษณ์ลงในซอฟต์แวร์ ELAN เสร็จสมบูรณ์แล้ว ผู้วิจัยได้จำแนกประเภทข้อผิดพลาดในการใช้คำวิเศษณ์ที่พบในงานเขียนอนุเขตทั้ง 4 ประเภท พร้อมทั้งบันทึกอัตราความถี่ของข้อผิดพลาดในแต่ละด้านลงในแบบบันทึกข้อมูลเพื่อนำไปวิเคราะห์และประมวลผลทางสถิติต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและการรายงานผล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลในแบบบันทึกข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อระบุสาเหตุของข้อผิดพลาดในมิติต่าง ๆ พร้อมทั้งนำเสนอประโยคที่ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์และบริบทการสื่อสาร ซึ่งผ่านการตรวจแก้โดยผู้เชี่ยวชาญชาวฝรั่งเศส จากนั้นจึงดำเนินการสรุปผลและอภิปรายผลการวิจัยในเชิงลึก ตลอดจนนำเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาและให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนและการวิจัยในอนาคต

ผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวน 31 ราย มีการใช้คำวิเศษณ์ในงานเขียนอนุเขต รวมทั้งสิ้น 875 ประโยค (โดยปรากฏคำวิเศษณ์ประโยคละ 1 คำ) ซึ่งในจำนวนนี้พบข้อผิดพลาดในการใช้คำวิเศษณ์ทั้งสิ้น 120 ประโยค คิดเป็น 13.75% เมื่อพิจารณารายบุคคลพบว่า มีผู้เรียนจำนวน 2 ราย ที่สามารถใช้คำวิเศษณ์โดยไม่ปรากฏข้อผิดพลาด ได้แก่ ETU_002 (ใช้งาน 31 ครั้ง) และ ETU_022 (ใช้งาน 20 ครั้ง) ในทางตรงกันข้าม พบผู้เรียนจำนวน 5 รายที่มีอัตราข้อผิดพลาดสูงอย่างเห็นได้ชัด ได้แก่ ETU_004 (ผิด 8 จาก 28 ครั้ง) ETU_015 (ผิด 9 จาก 38 ครั้ง) ETU_017 (ผิด 8 จาก 24 ครั้ง) ETU_018 (ผิด 8 จาก 18 ครั้ง) และ ETU_030 (ผิด 9 จาก 23 ครั้ง) โดยผู้วิจัยได้จำแนกข้อผิดพลาดที่พบออกเป็น 8 ด้าน ดังต่อไปนี้

ตาราง 3

ความถี่ของข้อผิดพลาดในการใช้คำวิเศษณ์ภาษาฝรั่งเศสที่พบในงานเขียนอนุเขตแต่ละประเภท

ลำดับ	ข้อผิดพลาด ในการใช้คำวิเศษณ์	ความถี่ของข้อผิดพลาดในงานเขียนอนุเขตแต่ละประเภท			
		อนุเขต เชิงบรรยาย	อนุเขต เชิงเล่าเรื่อง	อนุเขต เชิงให้ข้อมูล	รวม
1	การสะกดคำ	5	15	13	8
					41 (34.17%)
2	การวางตำแหน่ง คำวิเศษณ์ในประโยค	7	10	3	10
					30 (25%)

ลำดับ	ข้อผิดพลาด ในการใช้คำวิเศษณ์	ความถี่ของข้อผิดพลาดในงานเขียนอนุเฉทแต่ละประเภท				รวม
		อนุเฉท เชิงบรรยาย	อนุเฉท เชิงเล่าเรื่อง	อนุเฉท เชิงให้ข้อมูล	อนุเฉท เชิงโต้แย้ง	
3	การใช้คำวิเศษณ์ใน ตำแหน่งคำคุณศัพท์	10	4	1	0	15 (12.5%)
4	การใช้คำวิเศษณ์ระบุ ปริมาณขยายคำนาม หรือกลุ่มคำนาม	0	12	1	1	14 (11.67%)
5	การใช้คำวิเศษณ์ระบุ การเปรียบเทียบ ชั้นกว่า	1	0	6	5	12 (10%)
6	การใช้คำวิเศษณ์ ขยายคำคุณศัพท์ที่มี ระดับความหมาย ชั้นสูงสุดอย่างสมบูรณ์	3	3	0	0	6 (5%)
7	การใช้คำคุณศัพท์ที่ ทำหน้าที่เสมือน คำวิเศษณ์	0	1	0	0	1 (0.83%)
8	การใช้คำวิเศษณ์ที่ ต้องเปลี่ยนเพศและ พจน์	1	0	0	0	1 (0.83%)
รวม		25 (20.83%)	47 (39.17%)	24 (20%)	24 (20%)	120 (100%)

เนื่องจากข้อจำกัดด้านพื้นที่ของบทความ ผู้วิจัยจึงไม่ได้นำเสนอผลการวิเคราะห์โดยจำแนกตามประเภทของงานเขียนอนุเฉท แต่จะมุ่งเน้นการนำเสนอตัวอย่างประโยคที่มีข้อผิดพลาดโดยภาพรวม พร้อมวิเคราะห์สาเหตุและเสนอแนวทางการปรับแก้ประโยคให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์และบริบทการสื่อสาร โดยเรียงลำดับเนื้อหาจากข้อผิดพลาดที่พบความถี่สูงสุดไปจนถึงความถี่ต่ำสุดตามลำดับ

1. ข้อผิดพลาดด้านการสะกดคำ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลชี้ให้เห็นว่า ข้อผิดพลาดด้านการสะกดเป็นประเด็นที่พบความถี่สูงสุดเมื่อเปรียบเทียบกับข้อผิดพลาดในด้านอื่น ๆ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้จำแนกลักษณะการสะกดผิดออกเป็น 2 กรณีหลัก ได้แก่ 1) การสะกดผิดในลักษณะทั่วไป และ 2) การสะกดผิดในกระบวนการเปลี่ยนรูปคำ (la dérivation)

1.1 การสะกดผิดในลักษณะทั่วไป (การสะกดเกิน การสะกดขาด การสะกดผิด และการแยกคำ)

[1] *Les gens se tournent vers la commande de livres en ligne *plutôt que* d'aller dans les librairies. (P.I._037_ETU_008²)

แก้ไข Les gens se tournent vers [la lecture numérique]³ *plutôt que* [la lecture de livres imprimés.]

ข้อผิดพลาดในการเติม -s ในคำว่า *plutôt* ในตัวอย่าง [1] อาจมีสาเหตุมาจากความสับสนระหว่างคำว่า *plutôt* ซึ่งเป็นคำวิเศษณ์แสดงทัศนคติหรือความพึงใจที่มีลักษณะเป็นคำประสมเชื่อมติดกันกับกลุ่มคำว่า *plus tôt* ที่เขียนแยกกัน โดยในกรณีหลัง *plus* ทำหน้าที่เป็นคำวิเศษณ์ระบุระดับขั้นกว่าขยายคำว่า *tôt* ซึ่งเป็นคำวิเศษณ์ระบุเวลาและมีความหมายตรงข้ามกับคำว่า *plus tard*

[2] *Puis, il (le diplôme de DELF) est *toujour* dans la vie. (P.A._062_ETU_011)

แก้ไข Puis, il (le diplôme de DELF) est *toujours* [en vie.]

ผู้เรียนสะกดคำว่า *toujours* ในตัวอย่างที่ [2] โดยละการเติม -s ซึ่งเป็นส่วนประกอบคงที่ของคำ สาเหตุดังกล่าวอาจเกิดจากอิทธิพลของคำนาม *jour* ซึ่งเป็นหนึ่งในองค์ประกอบของการประสมคำ (*tout + jour*) จนทำให้ผู้เรียนเกิดความสับสนเชิงโครงสร้าง นอกจากนี้ อาจมีสาเหตุมาจากปัจจัยด้านสัทศาสตร์เนื่องจากพยัญชนะท้าย -s ในคำดังกล่าวไม่ออกเสียง โดยจะออกเสียงสิ้นสุดที่พยัญชนะท้าย -r → /R/ เท่านั้น ส่งผลให้ผู้เรียนสะกดคำตามเสียงที่ได้ยิน ทั้งนี้ ผู้วิจัยยังพบข้อผิดพลาดในลักษณะการละพยัญชนะท้ายในคำวิเศษณ์ประเภทอื่น ๆ เช่น *par ailleur (P.I._002_ETU_001) แทนคำที่ถูกต้องคือ *par ailleurs* เป็นต้น

[3] *Dont, je pensais qu'il était lui. (P.N._122_ETU_025)

แก้ไข *Donc*, je pensais que [c'était] lui.

ในตัวอย่างที่ [3] ผู้เรียนแสดงให้เห็นถึงความสับสนระหว่างคำว่า *dont* ซึ่งทำหน้าที่เป็นประพันธสรรพนาม (le pronom relatif) กับคำว่า *donc* ซึ่งทำหน้าที่เป็นคำวิเศษณ์เชื่อมประโยคเพื่อระบุผลลัพธ์ ทั้งนี้ หากพิจารณาในมิติด้านสัทศาสตร์จะพบว่า คำว่า *dont* และ *donc* มีการออกเสียงที่แตกต่างกันชัดเจน คือ /dɔ̃/ และ /dɔ̃k/ ตามลำดับ ซึ่งหากผู้เรียนสามารถจำแนกการออกเสียงของทั้ง 2 คำได้อย่างถูกต้องก็จะช่วยลดโอกาสการเกิดข้อผิดพลาดในการเลือกใช้รูปเขียนในงานเขียนได้

[4] *En fin, elle affecte la distribution des livres avec la communauté locale. (P.I._079_ETU_015)

แก้ไข *Enfin*, elle [effectue] la distribution des livres avec la communauté locale.

ในกรณีที่ผู้เรียนเขียนคำว่า *enfin* แยกออกเป็น 2 คำ ได้แก่ *en* (คำบุพบท) และ *fin* (คำนาม) นั้น เมื่อพิจารณาจากบริบทแวดล้อมที่ปรากฏคำเชื่อม *d'abord* และ *ensuite* ในลำดับก่อนหน้าจึงวิเคราะห์ได้ว่าผู้เรียนตั้งใจใช้คำวิเศษณ์ *enfin* เพื่อแสดงการลำดับความคิด อย่างไรก็ตาม การที่ผู้เรียนเขียนแยกคำอาจมีสาเหตุมาจากความสับสนกับกลุ่มคำบุพบท (la locution prépositive) *en fin* ซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกับ *à la fin* หรืออาจเกิดจากกระบวนการเทียบเคียงเชิงโครงสร้างกับกลุ่มคำวิเศษณ์ (la locution adverbiale) ที่ขึ้นต้นด้วย *en* และตามด้วยคำนาม เช่น *en somme*, *en résumé* หรือ *en conclusion* เป็นต้น

* หมายถึง ประโยคมีข้อผิดพลาดบางประการ

² P.I. หมายถึง อนุเขตเชิงให้ข้อมูล (le paragraphe informatif) 037 หมายถึง ลำดับประโยคในคลังข้อมูลอนุเขตเชิงให้ข้อมูลที่บันทึกไว้ในซอฟต์แวร์ ELAN และ ETU_008 หมายถึง ประโยคของผู้เรียนคนที่ 8

³ คำในเครื่องหมาย [...] หมายถึง คำหรือประโยคที่ผู้วิจัยปรับแก้เพื่อให้โครงสร้างและ/หรือความหมายถูกต้องหรือสมบูรณ์มากขึ้น

1.2 การสะกดผิดในกระบวนการเปลี่ยนรูปคำคุณศัพท์เป็นคำวิเศษณ์

[5] *Finallement, on peut dire que c'est un être humain bien fait. (P.D._143_ETU_024)

แก้ไข *Finalement*, on peut dire que c'est un être humain bien fait.

ในตัวอย่างที่ [5] ตามกฎการสร้างคำวิเศษณ์จากคำคุณศัพท์ที่ลงท้ายด้วย -al ผู้เรียนจะต้องเปลี่ยนคำคุณศัพท์เพศชายให้เป็นเพศหญิงโดยการเติม -e (เช่น *final* → *finale*) จากนั้นจึงเติมคำปัจจัย -ment เพื่อให้ได้รูปคำวิเศษณ์ที่ถูกต้อง เช่น *finalement* การที่ผู้เรียนซ้อนพยัญชนะ -l เพิ่มอีกหนึ่งตัว จึงถือเป็นข้อผิดพลาดในระดับสัณฐานวิทยาของการเปลี่ยนรูปคำคุณศัพท์ ซึ่งส่งผลต่อเนื่องไปยังรูปคำวิเศษณ์ ทั้งนี้ ข้อผิดพลาดดังกล่าวอาจเกิดจากการแทรกแซงของภาษาอังกฤษ เนื่องจากผู้เรียนอาจมีความคุ้นชินกับคำว่า *finally* ซึ่งมีการซ้อนพยัญชนะ -l สองตัว จึงนำรูปแบบการสะกดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในภาษาฝรั่งเศส

2. ข้อผิดพลาดในการวางตำแหน่งคำวิเศษณ์ในประโยค

การวางตำแหน่งคำวิเศษณ์ภายในประโยคภาษาฝรั่งเศสนับเป็นอุปสรรคสำคัญที่ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดข้อผิดพลาดทางไวยากรณ์อยู่บ่อยครั้ง เนื่องจากตำแหน่งของคำวิเศษณ์มีความซับซ้อนและแปรผันไปตามชนิดคำที่ถูกขยาย สาเหตุหลักของข้อผิดพลาดจึงมาจากข้อจำกัดของผู้เรียนในการจดจำกฎที่หลากหลายตลอดจนปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการจัดเรียงโครงสร้างประโยค ดังจะปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

2.1 ข้อผิดพลาดในการวางตำแหน่งคำวิเศษณ์ที่ทำหน้าที่ขยายคำคุณศัพท์

ตามหลักไวยากรณ์ภาษาฝรั่งเศส คำวิเศษณ์ที่ทำหน้าที่ขยายคำคุณศัพท์จะต้องจัดวางไว้ด้านหน้าคำคุณศัพท์เสมอ อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่าผู้เรียนบางส่วนยังคงวางตำแหน่งคำวิเศษณ์ไว้ด้านหลังคำคุณศัพท์ ซึ่งถือเป็นข้อผิดพลาดเชิงโครงสร้างที่สะท้อนถึงความสับสนในการลำดับคำภายในวลี

[6] **Ses joues semblent roses naturellement*. (P.D._127_ETU_021)

แก้ไข *Ses joues semblent naturellement roses*.

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าข้อผิดพลาดในตัวอย่างที่ [6] อาจมีสาเหตุสำคัญมาจากอิทธิพลแทรกแซงจากภาษาแม่ โดยผู้เรียนมีแนวโน้มในการสร้างประโยคภาษาฝรั่งเศสผ่านกระบวนการแปลตรงตัว (la traduction littérale) ตามโครงสร้างภาษาไทย ซึ่งกำหนดให้คำวิเศษณ์ในวลีคุณศัพท์ต้องจัดวางไว้หลังคำคุณศัพท์ที่ถูกขยายเสมอ ดังปรากฏในโครงสร้างประโยคตัวอย่างภาษาไทยที่ว่า *แก้มของหล่อนเป็นสีชมพูอย่างเป็นธรรมชาติ* ซึ่งลำดับคำดังกล่าวขัดกับกฎทางวากยสัมพันธ์ของภาษาฝรั่งเศส

2.2 ข้อผิดพลาดในการวางตำแหน่งคำวิเศษณ์ที่ทำหน้าที่ขยายคำกริยา

ความหลากหลายของกาลในภาษาฝรั่งเศส ซึ่งประกอบด้วยกริยารูปกาลเดียว กริยารูปกาลประสม และกริยารูปกลาง ส่งผลให้การจัดวางตำแหน่งคำวิเศษณ์ขยายกริยากลายเป็นอุปสรรคสำคัญสำหรับผู้เรียนชาวไทย จากการศึกษาวิจัยพบข้อผิดพลาดในการวางตำแหน่งคำวิเศษณ์ขยายกริยาที่ครอบคลุมทั้ง 3 รูปกาล

2.2.1 คำวิเศษณ์ขยายคำกริยารูปกาลเดียว (les verbes au temps simple)

ตามหลักไวยากรณ์ภาษาฝรั่งเศส ตำแหน่งของคำวิเศษณ์ที่ทำหน้าที่ขยายกริยาในรูปกาลเดียวจะต้องจัดวางไว้ด้านหลังคำกริยาเสมอ ดังนั้น การที่ผู้เรียนวางคำวิเศษณ์ไว้ด้านหน้ากริยาในรูปกาลดังกล่าวจึงถือเป็นข้อผิดพลาดทางวากยสัมพันธ์ที่ชัดเจน

[7] **Je toujours reste dans ma chambre*. (P.N._113_ETU_023)

แก้ไข *Je reste toujours dans ma chambre*.

* หมายถึง ประโยคมีข้อผิดพลาดบางประการ

เมื่อพิจารณาผ่านการวิเคราะห์แบบแปลตรงตัวจะพบว่าโครงสร้างประโยคของผู้เรียนในตัวอย่างที่ [7] มีความสอดคล้องกับรูปแบบวากยสัมพันธ์ภาษาอังกฤษ ซึ่งมักจัดวางคำวิเศษณ์ระบุความถี่ เช่น *always* หรือ *usually* ไว้ด้านหน้าคำกริยาแท้ เช่น *I always stay in my bedroom*. ปรากฏการณ์นี้สะท้อนให้เห็นถึงการแทรกแซงจากภาษาอังกฤษที่ส่งผลต่อการจัดเรียงลำดับคำในภาษาฝรั่งเศสของผู้เรียน

2.2.2 คำวิเศษณ์ขยายคำกริยารูปกาลประสม (les verbes au temps composé)

ผลการศึกษายังชี้ให้เห็นถึงประเด็นปัญหาสำคัญในการจัดวางตำแหน่งคำวิเศษณ์ที่ทำหน้าที่ขยายกริยารูปกาลประสมซึ่งมีความสลับซับซ้อนเชิงโครงสร้างมากกว่ารูปกาลเดี่ยว

[8] *Puis, ma vie a changé **vraiment**. (P.N._145_ETU_030)

แก้ไข Puis, ma vie a **vraiment** changé.

ในกริยารูปกาลประสม ตำแหน่งของคำวิเศษณ์จะแปรผันตามลักษณะของคำ โดยคำวิเศษณ์พยางค์สั้นหรือคำวิเศษณ์ที่พบบ่อยในชีวิตประจำวัน เช่น *bien, un peu, beaucoup* มักวางอยู่ระหว่าง *l'auxiliaire* และ *le participe passé* ด้วยเหตุนี้ การที่ผู้เรียนวางคำวิเศษณ์ *vraiment* ไว้หลัง *le participe passé* จึงสันนิษฐานได้ว่าเกิดจากอิทธิพลของโครงสร้างภาษาไทยที่วางส่วนขยายไว้ท้ายประโยค เช่น *จากนั้นชีวิตของฉันเปลี่ยนไปอย่างแท้จริง* อย่างไรก็ตาม ไวยากรณ์ภาษาฝรั่งเศสยังมีข้อยกเว้นที่สร้างความสับสนแก่ผู้เรียน เช่น คำวิเศษณ์ที่มีจำนวนพยางค์มาก เช่น *rapidement* หรือกรณีที่มีคำวิเศษณ์ปรากฏพร้อมกัน 2 คำ เช่น *trop bêtement* มักจะถูกจัดวางไว้หลัง *le participe passé* ความซับซ้อนของกฎที่มีทั้งรูปแบบมาตรฐานและข้อยกเว้นเป็นปัจจัยหลักทำให้ผู้เรียนเกิดความสับสนในการวางตำแหน่งคำวิเศษณ์

2.2.3 คำวิเศษณ์ขยายคำกริยารูปกลาง (les verbes à l'infinitif)

ในส่วนของกริยารูปกลาง ตำแหน่งมาตรฐานของคำวิเศษณ์ที่ทำหน้าที่ขยายมักจะปรากฏอยู่ด้านหน้าคำกริยา อย่างไรก็ตาม อาจพบการวางคำวิเศษณ์ไว้หลังกริยารูปกลางได้ในบางกรณีเพื่อรักษาความไพเราะของการออกเสียง (*l'euphonie*) (Pellat & Fonvielle, 2016, p. 191) ดังนั้น การที่ผู้เรียนบางส่วนนำคำวิเศษณ์ไปวางไว้ท้ายประโยค จึงส่งผลให้โครงสร้างประโยคผิดเพี้ยนไปจากรูปแบบมาตรฐาน

[9] *On peut utiliser la langue française **bien**. (P.A._084_ETU_015)

แก้ไข On peut (**bien**) utiliser la langue française.

[On peut maîtriser **correctement** la langue française.]

นอกจากข้อผิดพลาดด้านการวางตำแหน่งคำวิเศษณ์ *bien* ไว้ท้ายประโยคแล้ว ประโยคดังกล่าวยังปรากฏลักษณะความซ้ำซ้อนเชิงความหมาย เนื่องจากการใช้กริยา *pouvoir* ซึ่งบ่งชี้ถึงขีดความสามารถร่วมกับคำวิเศษณ์ *bien* ในบริบทนี้ทำให้เกิดความหมายที่ทับซ้อนกัน ผู้วิจัยจึงเสนอแนะให้ตัดคำใดคำหนึ่งออกหรือแทนที่ด้วยคำวิเศษณ์อื่นที่มีความจำเพาะเจาะจงมากกว่า เช่น *correctement* นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้เสนอให้ใช้กริยา *maîtriser* แทนกริยา *utiliser* เนื่องจาก *maîtriser* สื่อถึงการมีทักษะหรือความเชี่ยวชาญในศาสตร์เฉพาะด้าน เช่น การใช้ภาษา ทั้งนี้ ผู้วิจัยยังคงตั้งข้อสันนิษฐานว่าข้อผิดพลาดในตัวอย่างนี้ มีรากฐานมาจากอิทธิพลแทรกแซงของโครงสร้างภาษาไทยที่มักวางคำวิเศษณ์ไว้ท้ายประโยค *เราสามารถใช้อังกฤษได้ดี*

3. ข้อผิดพลาดในการใช้คำวิเศษณ์ในตำแหน่งคำคุณศัพท์

ผู้เรียนประสบปัญหาในการจำแนกหน้าที่ของคำวิเศษณ์และคำคุณศัพท์ โดยปรากฏข้อผิดพลาดในโครงสร้างประโยคสัมพันธกริยา (*la construction copulative*) ซึ่งประกอบด้วย S+COPULE+ATTRIBUT

* หมายถึง ประโยคมีข้อผิดพลาดบางประการ

ทั้งนี้ พบว่าผู้เรียนมีการใช้คำวิเศษณ์ในตำแหน่งส่วนเติมเต็มประธาน (*l'attribut du sujet*) แทนที่คำคุณศัพท์ ซึ่งขัดกับกฎทางไวยากรณ์ที่กำหนดให้ตำแหน่งดังกล่าวต้องเป็นคำคุณศัพท์เพื่อทำหน้าที่ขยายประธาน

[10] **Ses sourcils sont naturellement.* (P.D._101_ETU_016)

แก้ไข *Ses sourcils sont naturels.*

จากตัวอย่างข้างต้น พบว่า ผู้เรียนนำคำวิเศษณ์แสดงอาการ *naturellement* ซึ่งสร้างขึ้นจากการเติมคำปัจจัย *-ment* เข้ากับคำคุณศัพท์รูปเพศหญิงมาจัดวางในตำแหน่งส่วนเติมเต็มประธานเพื่อขยายคำนาม *ses sourcils* ซึ่งทำหน้าที่เป็นประธานของประโยค การใช้คำผิดประเภทดังกล่าวนำไปสู่ข้อผิดพลาดทางวากยสัมพันธ์ที่ชัดเจน เนื่องจากตำแหน่งนี้กำหนดให้ใช้คำคุณศัพท์ *naturels* เพื่อแสดงคุณลักษณะของประธานเท่านั้น สาเหตุของข้อผิดพลาดอาจมีรากฐานมาจากความสับสนในการจำแนกชนิดคำ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ระหว่างคำคุณศัพท์และคำวิเศษณ์ที่มีความสัมพันธ์ทางสัณฐานวิทยาในฐานะตระกูลคำเดียวกัน (*les mots de la même famille*) นอกจากนี้ ข้อมูลยังชี้ให้เห็นว่า ข้อผิดพลาดนี้เป็นปัญหาเชิงระบบของผู้เรียนรายบุคคล ดังปรากฏข้อผิดพลาดซ้ำในกรณีอื่น เช่น **Son nez sont parfaitement.* (P.D._103_ETU_016) ซึ่งรูปที่ถูกต้องคือ *Son nez est parfait.*

นอกเหนือจากความสับสนในการใช้คำวิเศษณ์แสดงอาการที่ลงท้ายด้วยคำปัจจัย *-ment* ในตำแหน่งคำคุณศัพท์แล้ว ผลการศึกษายังตรวจพบข้อผิดพลาดในลักษณะการใช้คำวิเศษณ์ *bien* และ *mal* แทนที่คำคุณศัพท์ *bon(ne)* และ *mauvais(e)* ตามลำดับ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้เรียนยังประสบปัญหาในการแยกแยะหน้าที่ทางไวยากรณ์ของคำที่มีความหมายเชิงประเมินคุณค่าแม้ว่าคำทั้ง 2 กลุ่มจะมีความหมายในเชิงอรรถศาสตร์ที่ใกล้เคียงกันก็ตาม

[11] **Mon point est très mal.* (P.N._095_ETU_018)

แก้ไข [*Mes notes*] sont très *mauvaises.*

ในตัวอย่างที่ [11] ผู้เรียนเลือกใช้คำวิเศษณ์ *mal* ในตำแหน่งส่วนเติมเต็มประธานเพื่อขยายคำนาม *mon point [mes notes]* ในโครงสร้างประโยคสัมพันธ์กริยา ซึ่งเป็นข้อผิดพลาดทางไวยากรณ์ที่ต้องแก้ไขโดยการใช้คำคุณศัพท์ *mauvaises* แทนเพื่อให้ถูกต้องตามหลักวากยสัมพันธ์ นอกจากประเด็นเรื่องความสับสนในการจำแนกชนิดคำแล้ว ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าข้อผิดพลาดดังกล่าวมีรากฐานมาจากอิทธิพลของภาษาไทยซึ่งเป็นภาษาแม่ของผู้เรียน เมื่อพิจารณาในเชิงเปรียบเทียบ ภาษาไทยไม่มีการจำแนกคำคุณศัพท์ออกจากคำวิเศษณ์อย่างเด็ดขาด ดังจะเห็นได้จากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ที่ระบุว่า คำว่า “ดี” หรือ “เลว/ไม่ดี” จัดเป็นคำวิเศษณ์ทั้งในบริบทที่ขยายนามและขยายกริยา ความแตกต่างเชิงโครงสร้างนี้ส่งผลให้ผู้เรียนถ่ายโอนกฎจากภาษาไทยมาใช้ในภาษาฝรั่งเศสจนเกิดความสับสนในการเลือกใช้คู่คำระหว่าง *bien/bon(ne)* และ *mal/mauvais(e)* เช่น **Mon point est bien.* (P.N._095_ETU_018) ซึ่งรูปที่ถูกต้องคือ [*Mes notes*] sont *bonnes.*

4. ข้อผิดพลาดในการใช้กลุ่มคำวิเศษณ์ระบุปริมาณขยายคำนามหรือกลุ่มคำนาม

ในส่วนของข้อผิดพลาดจากการใช้กลุ่มคำวิเศษณ์ระบุปริมาณเพื่อขยายคำนามหรือกลุ่มคำนาม ผู้วิจัยสามารถจำแนกประเภทของข้อผิดพลาดออกเป็น 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ข้อผิดพลาดด้านตำแหน่งของกลุ่มคำวิเศษณ์ระบุปริมาณ ดังปรากฏในตัวอย่างที่ [12] และ 2) ข้อผิดพลาดด้านการเลือกใช้คำเชื่อมระหว่างกลุ่มคำวิเศษณ์ระบุปริมาณและคำนามที่ถูกขยาย ดังปรากฏในตัวอย่างที่ (13)a – (13)c

* หมายถึง ประโยคมีข้อผิดพลาดบางประการ

[12] *Enfin, tu ne passes pas *de temps beaucoup* pour la langue. (P.A._135_ETU_027)

แก้ไข Enfin, tu ne passes pas *beaucoup de temps* [à l'apprentissage de la langue].

ตามหลักวากยสัมพันธ์ภาษาฝรั่งเศส กลุ่มคำวิเศษณ์ระบุปริมาณจะต้องจัดวางไว้ด้านหน้าคำนามหรือกลุ่มคำนามเสมอ อย่างไรก็ตาม จากตัวอย่างข้างต้นกลับพบว่า ผู้เรียนวางกลุ่มคำวิเศษณ์ดังกล่าวไว้ด้านหลังคำนาม ซึ่งข้อผิดพลาดนี้อาจวิเคราะห์ได้ว่าเป็นผลมาจากอิทธิพลแทรกแซงของภาษาไทย เนื่องจากระบบไวยากรณ์ไทย คำวิเศษณ์ระบุปริมาณมักปรากฏหลังคำนามที่ขยาย เช่น เธอไม่ใช้เวลามากสำหรับการเรียนภาษา ปรากฏการณ์นี้สะท้อนให้เห็นถึงการถ่ายโอนโครงสร้างจากภาษาแม่มาใช้ในภาษาฝรั่งเศสโดยตรง

แม้ผู้เรียนส่วนใหญ่จะสามารถจัดวางกลุ่มคำวิเศษณ์ระบุปริมาณ เช่น *trop, beaucoup, assez, un peu, peu* ไว้ด้านหน้าคำนามได้ถูกต้องตามโครงสร้างวากยสัมพันธ์ของภาษาฝรั่งเศสแล้วก็ตาม แต่จากการศึกษายังคงตรวจพบข้อผิดพลาดในการเชื่อมโยงกลุ่มคำวิเศษณ์ระบุปริมาณเข้ากับคำนาม โดยเฉพาะความสับสนในการใช้หรือการละเลยบุพบท *de/d'* ซึ่งเป็นองค์ประกอบบังคับทางไวยากรณ์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

[13a] *Il y a *beaucoup du bénéfés*. (P.N._011_ETU_003)

แก้ไข Il y a *beaucoup de bénéfés* [à apprendre plusieurs langues].

[13b] *J'ai *beaucoup les amis*. (P.N._082_ETU_016)

แก้ไข J'ai *beaucoup d'amis*.

[13c] *J'ai eu *peu ami*. (P.N._068_ETU_014)

แก้ไข J'ai *peu d'amis*.

จากการพิจารณาตัวอย่างที่ [13a] พบว่า ผู้เรียนเลือกใช้รูป *du* เพื่อเชื่อมคำวิเศษณ์และคำนาม ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นการนำรูปบุพบทลดรูป (*l'article contracté : de + le*) มาใช้โดยคลาดเคลื่อน ส่วนในตัวอย่างที่ [13b] ปรากฏข้อผิดพลาดในลักษณะของการละเลยบุพบท *de* หลังคำวิเศษณ์ *beaucoup* แต่ยังรักษารูปคำนานำนามชี้เฉพาะ (*l'article défini : les*) ไว้ในประโยค ในขณะที่ตัวอย่างที่ [13c] แม้ผู้เรียนจะมีการตัดคำนานำนามออกตามกฎ แต่กลับไม่ได้เติมบุพบท *de* เพื่อเชื่อมคำวิเศษณ์และคำนาม ประโยคทั้ง 3 กรณีข้างต้นจึงถือเป็นข้อผิดพลาดที่สะท้อนถึงความสับสนในการใช้รูปบุพบทเชื่อมในวลีระบุปริมาณ

5. ข้อผิดพลาดในการใช้กลุ่มคำวิเศษณ์ระบุการเปรียบเทียบขั้นกว่า

โครงสร้างการเปรียบเทียบในภาษาฝรั่งเศสมีความหลากหลายตามชนิดคำที่ถูกขยาย โดยสามารถจำแนกรูปแบบวากยสัมพันธ์ได้ตามหน้าที่ดังนี้ ในกรณีที่ขยายคำคุณศัพท์หรือคำวิเศษณ์ จะใช้โครงสร้าง *plus / aussi / moins + ADJ. หรือ ADV. + que* หากขยายคำนาม จะต้องใช้โครงสร้าง *plus de / autant de / moins de + NOM + que* และหากทำหน้าที่ขยายคำกริยา จะใช้รูปแบบ *V + plus / autant / moins + que* จากการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยพบลักษณะข้อผิดพลาดที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

[14] *Enfin, si nous avons la photocopie de ce diplôme dans notre CV, nous avons *plus chance qu'*autres personnes. (P.A._121_ETU_024)

แก้ไข Enfin, si nous avons ce diplôme dans notre CV, nous avons *plus de chance que d'*autres personnes [de trouver un travail].

* หมายถึง ประโยคมีข้อผิดพลาดบางประการ

จากการพิจารณาตัวอย่างที่ [14] พบข้อผิดพลาดในการสร้างประโยคเปรียบเทียบ โดยผู้เรียนใช้คำวิเศษณ์ *plus* เพื่อขยายคำนาม *chance* แต่ไม่ใช้บุพบท *de* นำหน้าคำนามดังกล่าว ซึ่งขัดกับหลักไวยากรณ์ที่กำหนดให้การเปรียบเทียบในระดับนามต้องใช้โครงสร้าง *plus de / autant de / moins de + NOM + que* เสมอ เพื่อให้การเชื่อมโยงระหว่างส่วนระบุปริมาณและคำนามมีความสมบูรณ์ตามหลักวากยสัมพันธ์

6. ข้อผิดพลาดในการใช้คำวิเศษณ์ขยายคำคุณศัพท์ที่มีระดับความหมายขั้นสูงสุดอย่างสมบูรณ์

ผู้วิจัยพบข้อผิดพลาดในการใช้คำวิเศษณ์ระบุระดับขั้น โดยผู้เรียนนำคำวิเศษณ์เหล่านี้ไปขยายคำคุณศัพท์ที่มีระดับความหมายขั้นสูงสุดอย่างสมบูรณ์ (*le superlatif absolu*) การใช้คำในลักษณะดังกล่าวส่งผลให้เกิดความหมายที่ซ้ำซ้อนและไม่ถูกต้องตามหลักวากยสัมพันธ์ของภาษาฝรั่งเศส ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

[15] *Les paysages varié sont *très magnifiques*. (P.N._003_ETU_001)

แก้ไข Les paysages variés sont [*vraiment*] *magnifiques*.

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เรียนใช้คำวิเศษณ์ระบุระดับขั้น *très* ขยายคำคุณศัพท์ *magnifique* ซึ่งจัดเป็นคำคุณศัพท์ที่มีระดับความหมายขั้นสูงสุดอย่างสมบูรณ์ และไม่สามารถรองรับการขยายด้วยคำวิเศษณ์ระบุระดับขั้นทั่วไป เช่นเดียวกับคำคุณศัพท์ในกลุ่ม *merveilleux, admirable, extraordinaire, superbe, excellent* หรือ *essentiel* การใช้ *très* ในบริบทนี้จึงนำไปสู่ข้อผิดพลาดทั้งในด้านไวยากรณ์และความหมาย เนื่องจากการซ้อนทับความหมายที่ขัดต่อตรรกะทางภาษา อย่างไรก็ตาม คำคุณศัพท์กลุ่มนี้สามารถขยายได้ด้วยคำวิเศษณ์บางประเภทที่เน้นย้ำความเด็ดขาดหรือความเป็นจริง เช่น *vraiment, absolument* หรือ *tout à fait* ทั้งนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าสาเหตุของข้อผิดพลาดอาจเกิดจากการแทรกแซงของภาษาไทย ซึ่งคำวิเศษณ์ระบุระดับขั้น “มาก” สามารถขยายคำคุณศัพท์ที่มีความหมายสูงสุดอย่างสมบูรณ์ได้โดยไม่ผิดกฎ เช่น *ทิวทัศน์อลังการมาก* ปัจจุบันจึงส่งผลให้ผู้เรียนถ่ายโอนกฎจากภาษาแม่มาใช้ในภาษาฝรั่งเศส

7. ข้อผิดพลาดในการเลือกใช้คำคุณศัพท์ที่ทำหน้าที่เสมือนคำวิเศษณ์

แม้คำคุณศัพท์ *seul* และคำวิเศษณ์ *seulement* จะถูกจัดอยู่ในตระกูลคำเดียวกัน แต่ประเด็นที่สร้างความสับสนแก่ผู้เรียน คือ การที่คำคุณศัพท์ *seul* สามารถทำหน้าที่ในเชิงคำวิเศษณ์ (*l'adjectif à valeur adverbiale*) ได้ในบางบริบท ปรากฏการณ์ทางไวยากรณ์นี้ส่งผลให้ผู้เรียนประสบปัญหาในการจำแนกหน้าที่และเลือกใช้รูปคำให้สอดคล้องกับความหมายที่ต้องการสื่อสารอย่างแม่นยำ

[16] *Maintenant, je ne vais pas à la plage avec mes amis parce que je vais à la plage *seulement*. (P.N._078_ETU_015)

แก้ไข Maintenant, je ne vais pas à la plage avec mes amis, j'y vais *seul(e)*.

จากการตีความบริบทในประโยคข้างต้นพบว่า ผู้เรียนมีวัตถุประสงค์เพื่อสื่อความหมายในลักษณะสถานะการกระทำตามลำพัง ด้วยเหตุนี้ การเลือกใช้คำวิเศษณ์ *seulement* ซึ่งมีความหมายในเชิงจำกัดขอบเขต “เพียง” จึงไม่สอดคล้องกับบริบทที่ต้องการสื่อสาร จึงต้องใช้คำคุณศัพท์ *seul* ซึ่งในบริบทนี้ทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเต็มประธานในเชิงวิเศษณ์ เพื่อสื่อความหมายว่า “ตามลำพัง” นอกจากนี้ เนื่องจาก *seul* มีสถานะทางไวยากรณ์เป็นคำคุณศัพท์ ผู้เรียนจึงต้องคำนึงถึงกฎการผันรูปตามเพศและพจน์ให้สอดคล้องกับประธานของประโยค เพื่อให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ภาษาฝรั่งเศส

* หมายถึง ประโยคมีข้อผิดพลาดบางประการ

8. ข้อผิดพลาดในการใช้คำวิเศษณ์ที่ต้องเปลี่ยนเพศและพจน์

โดยหลักการทั่วไป คำวิเศษณ์ภาษาฝรั่งเศสจะมีรูปคงที่และไม่ผันตามเพศหรือพจน์ (Invariable) อย่างไรก็ตาม ปรากฏข้อยกเว้นในคำว่า *tout* ซึ่งมีที่มาจากคำคุณศัพท์ จึงยังคงรักษาคุณสมบัติบางประการในการเปลี่ยนรูปไว้ โดยคำวิเศษณ์ *tout* จะต้องมีการเปลี่ยนรูปให้สอดคล้องกับคำคุณศัพท์เพศหญิง (ทั้งรูปเอกพจน์และพหูพจน์) ในกรณีที่คำคุณศัพท์นั้นขึ้นต้นด้วยพยัญชนะหรือ *h aspiré* เพื่อรักษาความสละสลวยของการออกเสียง ดังปรากฏรายละเอียดในตัวอย่างต่อไปนี้

[17] *Elle a la peau naturellement **tout lisse**. (P.D._024_ETU_004)

แก้ไข Elle a la peau naturellement **toute lisse**.

จากตัวอย่างที่ [17] พบข้อผิดพลาดในการใช้คำวิเศษณ์ *tout* เพื่อขยายคำคุณศัพท์ *lisse* ซึ่งเป็นคำคุณศัพท์เพศหญิงเอกพจน์ที่ขึ้นต้นด้วยพยัญชนะ ในกรณีนี้ผู้เรียนไม่ได้ผันรูปคำวิเศษณ์ให้สอดคล้องตามกฎเฉพาะทางไวยากรณ์ ส่งผลให้ประโยคดังกล่าวไม่สมบูรณ์ ทั้งนี้ จำเป็นต้องเปลี่ยนรูปจาก *tout* เป็น *toute* เพื่อให้สอดคล้องกับเพศและพจน์ของคำคุณศัพท์ที่ตามมาตามหลักการผันรูปคำวิเศษณ์ในกรณีพิเศษ

อภิปรายผล

ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ทางไวยากรณ์เชิงบรรทัดฐาน (la grammaire normative) เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อผิดพลาดในการใช้คำวิเศษณ์ภาษาฝรั่งเศสในงานเขียนอนุเอททั้ง 4 ประเภท ซึ่งผลการศึกษาพบข้อผิดพลาดรวมทั้งสิ้น 8 ประเด็นหลัก ในทัศนะของผู้เชี่ยวชาญเจ้าของภาษา แม้ข้อผิดพลาดทุกด้านจะส่งผลกระทบต่อระดับความถูกต้องของภาษาเขียนอย่างมีนัยสำคัญ แต่ในด้านอรรถศาสตร์ส่วนใหญ่กลับไม่เป็นอุปสรรคต่อการสื่อสาร เนื่องจากยังสามารถอนุมานความหมายตามเจตนาของผู้เรียนได้ชัดเจน นอกจากนี้ ผู้เชี่ยวชาญยังระบุว่า ข้อผิดพลาดบางประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดวางตำแหน่งคำวิเศษณ์เริ่มเป็นที่ยอมรับและมีการใช้อย่างแพร่หลายในหมู่ผู้พูดชาวฝรั่งเศสยุคปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในเชิงโครงสร้าง ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าการใช้คำวิเศษณ์แทนที่คำคุณศัพท์ ถือเป็นข้อผิดพลาดที่ร้ายแรงที่สุด เนื่องจากส่งผลให้ทั้งโครงสร้างวากยสัมพันธ์และมิติทางความหมายของประโยคขาดความสมบูรณ์

สาเหตุสำคัญของข้อผิดพลาดมีรากฐานมาจากความซับซ้อนของระบบภาษาฝรั่งเศส ผนวกกับข้อจำกัดด้านองค์ความรู้และความเข้าใจของผู้เรียน ทั้งในมิติของระบบไวยากรณ์ (la grammaire) ระบบวิทยานวณคำ (la morphologie) และระบบวากยสัมพันธ์ (la syntaxe) ประเด็นที่ปรากฏชัด ได้แก่ ความคลาดเคลื่อนในการสะกดคำ การใช้คำบุพบทในกลุ่มคำวิเศษณ์ระบุปริมาณ และความสับสนในโครงสร้างการเปรียบเทียบชั้นกว่า นอกจากนี้ ยังพบปัญหาการใช้คำวิเศษณ์ระบุระดับขั้นขยายคำคุณศัพท์ที่มีความหมายขั้นสูงสุดอย่างสมบูรณ์ การวางคำวิเศษณ์ผิดตำแหน่ง รวมถึงการละเลยกฎการผันรูปคำวิเศษณ์ตามเพศและพจน์ในกรณีพิเศษ ทั้งนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่านอกจากปัจจัยทางภาษาแล้ว ข้อผิดพลาดดังกล่าวยังอาจได้รับอิทธิพลจากปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ ร่วมด้วย

ประการแรก แม้ผู้เรียนจะได้รับอนุญาตให้ใช้พจนานุกรมเพื่อสืบค้นและตรวจทานคำศัพท์ในระหว่างการทำแบบทดสอบ แต่ผลการศึกษากลับพบข้อผิดพลาดในการสะกดคำในอัตราที่สูงกว่าข้อผิดพลาดด้านอื่น ๆ ปรากฏการณ์นี้สะท้อนให้เห็นว่า ผู้เรียนยังคงมีข้อจำกัดด้านคลังคำศัพท์และขาดความถี่ถ้วนในการตรวจสอบภาษา อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าปัจจัยด้านข้อจำกัดทางเวลาอาจส่งผลให้ผู้เรียนไม่สามารถใช้พจนานุกรมเพื่อตรวจทานความถูกต้องได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ซึ่งข้อค้นพบด้านการสะกดคำนี้มีความสอดคล้องกับ

* หมายถึง ประโยคมีข้อผิดพลาดบางประการ

งานวิจัยของประภา ศรีแสงทรัพย์ (2560) ที่ศึกษาข้อผิดพลาดในการใช้คำคุณศัพท์ของผู้เรียนชาวไทย และตรวจพบว่าการสะกดคำผิดในลักษณะการตกหล่น การเพิ่มส่วนเกิน และการใช้รูปคำที่คลาดเคลื่อนเป็นประเภทข้อผิดพลาดที่ปรากฏบ่อยที่สุดเช่นกัน

ประการที่สอง ผู้เรียนบางส่วนยังคงมีข้อผิดพลาดในลักษณะซ้ำเดิมแม้จะผ่านกระบวนการตรวจแก้ และรับฟังคำอธิบายเพิ่มเติมในชั้นเรียนแล้วก็ตาม เช่น การเลือกใช้คำวิเศษณ์แทนที่คำคุณศัพท์อย่างต่อเนื่อง ในตำแหน่งส่วนเติมเต็มประธานภายในโครงสร้างประโยคสัมพันธกริยา ปรากฏการณ์นี้อาจวิเคราะห์ได้ว่าระบบกฎภายใน (Internal Rules) ซึ่งเป็นการสร้างระบบความเข้าใจขึ้นมาเองของผู้เรียนขาดความเสถียร หรืออาจเกิดจากตัวแปรด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Richards and Schmidt (2002) ในประเด็นเรื่องข้อผิดพลาดที่ถูกเหนี่ยวนำอันเป็นผลมาจากการถ่ายโอนการฝึกฝนหรือวิธีการสอนที่คลาดเคลื่อน เช่น คำอธิบายที่ยังขาดความชัดเจน หรือการเลือกใช้ตัวอย่างในแบบฝึกหัดที่ส่งผลให้ผู้เรียนสร้างข้อสรุปกฎทางไวยากรณ์ที่ผิดไปจากความเป็นจริง

ผู้วิจัยตั้งข้อสันนิษฐานเพิ่มเติมว่า การแทรกแซงจากภาษาไทยในฐานะภาษาแม่ และภาษาอังกฤษในฐานะภาษาต่างประเทศภาษาที่ 1 ส่งผลต่อการเรียนรู้ภาษาฝรั่งเศสทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ โดยเฉพาะข้อผิดพลาดทางวากยสัมพันธ์ที่ปรากฏซ้ำ เช่น การวางคำวิเศษณ์ไว้ท้ายประโยค ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากการถ่ายโอนโครงสร้างจากภาษาไทย ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับข้อค้นพบของ White (1991) ที่ชี้ให้เห็นถึงการแทรกแซงของภาษาแม่ในผู้เรียน 2 ภาษา นอกจากนี้ ยังพบการแทรกแซงจากภาษาอังกฤษ โดยเฉพาะการวางคำวิเศษณ์ระบุความถี่ไว้หน้าคำกริยา ซึ่งสะท้อนแนวคิดของ Lightbown and Spada (2006) ที่ว่าทั้งภาษาแม่และภาษาที่เคยเรียนรู้มาก่อนหน้าต่างมีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการรับรู้ภาษาใหม่ ทั้งนี้การถ่ายโอนเชิงลบจากทั้ง 2 ภาษานับเป็นปัจจัยสำคัญที่อาจนำไปสู่ข้อผิดพลาดที่แก้ไขได้ยากในผู้เรียนบางราย

เป็นที่ประจักษ์ว่าผู้เรียนที่มีระดับความรู้ความสามารถทางภาษาฝรั่งเศสในเกณฑ์ดี ย่อมมีแนวโน้มในการใช้คำวิเศษณ์ได้อย่างถูกต้องและมีอัตราการเกิดข้อผิดพลาดที่ต่ำกว่าผู้เรียนกลุ่มอื่น นอกจากนี้ยังมีความเป็นไปได้ว่า ผู้เรียนที่มีความเชี่ยวชาญทั้งในภาษาฝรั่งเศส ภาษาอังกฤษ และภาษาไทย จะมีความสามารถในการควบคุมอิทธิพลข้ามภาษา ไม่ให้เกิดการแทรกแซงเชิงลบที่ส่งผลต่อโครงสร้างภาษาใดภาษาหนึ่ง หรือหากปรากฏการแทรกแซงก็มักจะเป็นในลักษณะการถ่ายโอนเชิงบวกที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาใหม่ ข้อสันนิษฐานนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Benassaya (2023) ซึ่งระบุว่า ผู้เรียนชาวไทยที่มีระดับความสามารถทางภาษาอังกฤษตั้งแต่ระดับ B1 หรือเทียบเท่าขึ้นไปจะมีศักยภาพในการสะท้อนคิดเชิงข้ามภาษาและมีทักษะการอุปนัย ซึ่งเป็นกลไกที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อกระบวนการเรียนรู้ภาษา

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

เมื่อพิจารณาว่าปัจจัยหลักของข้อผิดพลาดเกิดจากข้อจำกัดด้านความรู้ทางภาษา ผู้สอนจึงควรออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสม เช่น การสร้างแบบฝึกหัดการเรียงคำในประโยคเพื่อให้ผู้เรียนคุ้นชินกับวากยสัมพันธ์ของคำวิเศษณ์ที่ทำหน้าที่ขยายคำชนิดต่าง ๆ หรือแบบฝึกหัดการสร้างคำวิเศษณ์ โดยเน้นคำที่ไม่เป็นไปตามกฎ นอกจากนี้ ผู้สอนควรสร้างความสมดุลระหว่างไวยากรณ์เชิงบรรทัดฐาน (la grammaire normative) เพื่อความถูกต้องตามมาตรฐานและไวยากรณ์เชิงพรรณนา (la grammaire descriptive) เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจวิวัฒนาการและการใช้ภาษาในบริบทสังคมร่วมสมัย ในกรณีของข้อผิดพลาดที่เกิดจากการแทรกแซงข้ามภาษา ผู้สอนควรประยุกต์ใช้แนวทางเชิงเปรียบเทียบ (l'approche contrastive) เพื่อให้ผู้เรียนเห็นความเหมือนและความแตกต่างระหว่างภาษา ทั้งในมิติของรูปคำ โครงสร้าง และความหมาย และสร้าง

แบบฝึกหัดให้ผู้เรียนฝึกแปลประโยคที่ปรากฏคำวิเศษณ์จากภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาไทยหรือสลับกันเพื่อให้ผู้เรียนคุ้นชินกับตำแหน่งและความหมายของคำวิเศษณ์ทั้ง 2 ภาษา หากผู้เรียนเทียบเคียงความเหมือนและความแตกต่างได้ ก็จะช่วยลดข้อผิดพลาดและช่วยให้สื่อสารภาษาฝรั่งเศสได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

เนื่องจากการวิจัยฉบับนี้เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเพียงสถาบันเดียว ดังนั้นในการศึกษาครั้งต่อไป ควรมีการขยายขอบเขตการเก็บข้อมูลไปยังผู้เรียนจากหลากหลายสถาบัน เพื่อเปรียบเทียบว่าลักษณะข้อผิดพลาดในการใช้คำวิเศษณ์ภาษาฝรั่งเศสมีแนวโน้มที่สอดคล้องกันหรือไม่ นอกจากนี้ควรพิจารณาศึกษาการใช้คำวิเศษณ์ในกลุ่มผู้เรียนที่มีระดับสมรรถนะทางภาษาระดับกลางหรือระดับสูง ซึ่งอาจปรากฏข้อผิดพลาดที่มีความซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนควรขยายขอบเขตการศึกษาสู่ทักษะการพูดเพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างของข้อผิดพลาดในบริบทการสื่อสารที่หลากหลาย

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “กลวิธีและข้อบกพร่องในการใช้คำวิเศษณ์ภาษาฝรั่งเศสในการเขียนอนุเฉทของนิสิตสาขาวิชาภาษาฝรั่งเศสเพื่อการสื่อสาร มหาวิทยาลัยบูรพา” โดยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณเงินรายได้มหาวิทยาลัย เงินรายได้ส่วนงาน มหาวิทยาลัยบูรพา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 ผู้วิจัยขอขอบคุณ Mme Alice Vittrant (Professeure des Universités, Université Lumière Lyon 2-Laboratoire Dynamique du Langage) เป็นอย่างสูง ที่กรุณาสละเวลาให้คำปรึกษา ชี้แนะแนวทางการวิเคราะห์ข้อผิดพลาด ตลอดจนช่วยตรวจสอบปรับแก้ประโยคภาษาฝรั่งเศสให้มีความถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

รายการอ้างอิง

- นิชดา บุญข้า. (2568). *กลวิธีและข้อบกพร่องในการใช้คำวิเศษณ์ภาษาฝรั่งเศสในการเขียนอนุเฉทของนิสิตสาขาวิชาภาษาฝรั่งเศสเพื่อการสื่อสาร มหาวิทยาลัยบูรพา*. [รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์]. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ประภา ศรีแสงทรัพย์. (2560). การศึกษาข้อผิดพลาดด้านการใช้คำคุณศัพท์ภาษาฝรั่งเศสในงานเขียนของนักศึกษาสาขาภาษาฝรั่งเศสธุรกิจ ชั้นปีที่ 2 มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ มหาวิทยาลัยนานาชาติในประเทศไทย. *วารสารสมาคมครูภาษาฝรั่งเศสแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี*, 40(133), 64-73. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/bulletinatpf/article/view/139662>
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.
- Benassaya, R. (2023). Mise à profit des compétences en anglais des apprenants pour l'identification et la formation des adverbes en -ment en français : le cas d'un groupe d'étudiants thaïlandais en deuxième année de licence de français. *Bulletin De l'Association Thaïlandaise des Professeurs de Français sous haut patronage royal de Son Altesse Royale la Princesse Maha Chakri Sirindhorn*, 46(146), 46-70. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/bulletinatpf/article/view/267642/175454>
- Creissels, D. (2006). *Syntaxe générale: une introduction typologique I*. Hermès Science Publications.

- Delatour, Y., Jennepin, D., Léon-Dufour, M. et Teyssier, B. (2004). *Nouvelle grammaire du français*. Hachette Français Langue Étrangère.
- Goes, J. (2022). Quand adjectif et adverbe se rencontrent. *Synergies Tunisie*, 5, 143-153.
<https://gerflint.fr/Base/Tunisie5/goes.pdf>
- Laurent, N. & Delaunay, B. (2019). *Bescherelle la grammaire pour tous*. Hatier.
- Lightbown, P. M. & Spada, N. (2006). *How languages are learned*. Oxford University Press.
- Pellat, J-C. & Fonvielle, S. (2016). *Le Grevisse de l'enseignant*. Magnard.
- Rey, A. (Ed.). (2018). *Le Robert micro : dictionnaire d'apprentissage de la langue française*. Le Robert.
- Richards, J. C., & Schmidt, R. W. (2002). *Longman dictionary of language teaching and applied linguistics*. Pearson Education Limited.
- Riegel, M., Pellat, J-C. & Rioul, R. (1994). *Grammaire méthodique du français*. Presses Universitaires de France.
- White, L. (1991). Adverb placement in second language acquisition : some effects of positive and negative evidence in the classroom. *Second Language Research*, 7(2), 133-161.
<http://www.jstor.org/stable/43104427>

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับรายได้ต่อเดือนของแรงงานวัย Generation Z

Factors Associated with Monthly Income of Generation Z Workers

ปัทมพร แยมสำรวจ (Pattarnaporn Yamsamruan)¹

ดุษฎี อายุวัฒน์ (Dusadee Ayuwat)^{2*}

Received: June 4, 2025

Revised: July 27, 2025

Accepted: October 6, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษารายได้ต่อเดือนของแรงงานวัย Generation Z และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับรายได้ต่อเดือนของแรงงานวัย Generation Z ใช้หน่วยการวิเคราะห์ระดับปัจเจก กลุ่มตัวอย่างคือ แรงงานวัย Generation Z ที่มีช่วงอายุ 15-26 ปี และเป็นผู้ที่มีงานทำก่อน 7 วันของการสำรวจในโครงการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร ปี พ.ศ. 2566 ซึ่งเป็นข้อมูลทุติยภูมิระดับย่อยของสำนักงานสถิติแห่งชาติ เก็บข้อมูลเมื่อเดือนตุลาคมถึงธันวาคม ปี พ.ศ. 2566 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและสถิติไคสแควร์ เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับรายได้ต่อเดือนของแรงงานวัย Generation Z ผลการวิจัยพบว่า แรงงานวัย Generation Z เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิงเล็กน้อย อยู่ด้วยผู้ใหญ่วัย 19-26 ปี ส่วนใหญ่เป็นโสดและทำงานอยู่ที่ภาคกลาง จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และทำงานในภาคบริการเป็นลูกจ้างเอกชนในทักษะระดับที่ 2 ส่วนใหญ่ทำงานไม่เกิน 48 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ซึ่งเป็นไปตามกฎหมายกำหนด และพบว่า แรงงานที่สามารถเข้าถึงรายได้ต่อเดือนมากกว่า 15,001 บาทขึ้นไป ส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มแรงงานที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป ทำงานทักษะระดับที่ 4 และทำงานในภาคบริการ สำหรับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับรายได้ต่อเดือนของแรงงานวัย Generation Z อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ภูมิภาคที่ทำงาน ระดับการศึกษา ภาคการทำงาน สถานภาพการทำงาน ระดับทักษะ และชั่วโมงการทำงานต่อสัปดาห์

คำสำคัญ: การทำงาน, รายได้ต่อเดือน, แรงงาน, Generation Z

Abstract

This article aims to examine the monthly income of Generation Z workers, and the factors associated with monthly income of Generation Z workers, using the individual as the unit of analysis. The sample comprised Generation Z workers aged 15 to 26 who had been employed within the seven days prior to being interviewed, based on microdata from the Labour Force Survey Project conducted by Thailand's National Statistical Office in 2023. Data were collected between October to December 2023 and analyzed using descriptive

¹ กลุ่มสาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Division of Sociology and Anthropology, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University

² ศูนย์บริการแรงงานและการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ กลุ่มสาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Labour and International Migration Service Center, Division of Sociology and Anthropology, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University

*Corresponding Author, Email: dusayu@kku.ac.th

statistics, while the Chi-square test was applied to determine the factors associated with the monthly income of Generation Z workers. The research results found that Generation Z were males more than females, aged between 19 to 26 years. Most were single and employed in the central region. In terms of education, the majority had completed upper secondary education as their highest qualification. Most were employed in service sector at skill level 2, working as private employees and typically working no more than 48 hours a week, in accordance with Thai labor law. Furthermore, Generation Z workers earning more than 433 USD per month were primarily those with a bachelor's degree or higher, employed in the service sector at skill level 4. The result also indicated that gender, age, marital status, region of employment, education level, employment sector, employment status, skill level and working hours were significantly associated with the monthly income of Generation Z workers at the 0.05 level of statistical significance.

Keywords: Employment, Monthly income, Workers, Generation Z

บทนำ

แรงงานเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจ การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของตลาดแรงงานที่มีการขยายตัวสู่ภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ ซึ่งแรงงานมีแนวโน้มทำงานในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการมาก โดยเฉพาะภาคบริการ เนื่องจากเป็นภาคส่วนที่ได้รับรายได้ต่อเดือนที่สูงกว่าภาคส่วนอื่น ๆ (ณัฐนพิน สวัสดิ์พานิชย์, ธนสิน ถนอมพงษ์พันธ์ และอรุณี ปัญญสวัสดิ์สุทธิ์, 2561) นอกจากนี้ ยังนำมาสู่การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศที่ส่งผลให้องค์กรนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้เพื่อการทำงาน และพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับการทำงานผ่านช่องทางดิจิทัล (Elayan, 2022) ปัจจุบันแรงงานแต่ละรุ่นวัยสามารถจำแนกตามกลุ่มคนที่เผชิญสถานการณ์ในแต่ละช่วงเวลาเดียวกัน (Generation) จึงส่งผลต่อค่านิยม ความคิด และบรรทัดฐานที่ใกล้เคียงกัน ประกอบด้วยแรงงานวัย Baby Boomer มีพฤติกรรมการทำงานหนักและมีความอดทนสูง เนื่องจากต้องเผชิญกับสถานการณ์หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่เกิดความเสียหายทางเศรษฐกิจอย่างมาก แรงงานวัย Generation X เป็นแรงงานที่เติบโตระหว่างการฟื้นฟูทางเศรษฐกิจ ให้ความสำคัญกับสมดุลชีวิตและการทำงานมากขึ้น แรงงานวัย Generation Y เติบโตระหว่างการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ ให้ความสำคัญกับความหลากหลายและความยืดหยุ่นในที่ทำงาน และแรงงานวัย Generation Z เป็นกลุ่มที่เกิดและเติบโตมาพร้อมกับเทคโนโลยี ซึ่งแรงงานวัย Generation Z อาจมีข้อได้เปรียบในตลาดแรงงานปัจจุบันที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทอย่างแพร่หลาย (Malik & Shahid, 2024)

แรงงานวัย Generation Z ถูกนิยามว่าเป็นบุคคลที่เกิดระหว่างปี 2540-2551 (Bautista & Cahigas, 2024) และ ณ ปี พ.ศ. 2566 อายุ 15-26 ปี เป็นกลุ่มแรงงานที่กำลังจะเข้าสู่ตลาดแรงงาน และส่วนหนึ่งได้เข้าสู่การทำงาน สะท้อนให้เห็นว่าส่วนหนึ่งยังเป็นแรงงานวัยเด็ก (อายุไม่เกิน 18 ปี) การเกิดและเติบโตระหว่างการพัฒนาของเทคโนโลยีส่งผลให้มีทักษะด้านดิจิทัลมาก จึงสามารถแสวงหาความรู้เพื่อเพิ่มพูนทักษะได้ตรงตามต้องการของตลาดแรงงานและเข้าถึงรายได้ที่สูงขึ้น การศึกษาพบว่า อินเทอร์เน็ตทำให้แรงงานสามารถพัฒนาความรู้และทักษะด้วยตนเองได้ โดยเฉพาะแรงงานวัยเด็กที่มีทักษะการใช้เทคโนโลยี และจะเป็นประโยชน์ต่อแรงงานที่จบการศึกษาไม่สูง เนื่องจากข้อจำกัดทางการศึกษาทำให้แรงงานต้องเข้าสู่การทำงาน

ทักษะระดับต่ำที่ได้รับรายได้น้อย (เจนจบ สุขแสงประสิทธิ์ และพิภา สมบูรณ์, 2564; Yang, Yao, & Dong, 2023)

จากที่กล่าวมาข้างต้น ปัจจุบันข้อได้เปรียบดังกล่าวส่งผลกระทบต่อทั้งเชิงบวกและเชิงลบต่อแรงงานวัย Generation Z ที่แตกต่างกัน ด้วยอาจพบกลุ่มแรงงานจำนวนหนึ่งที่เข้าไม่ถึงทักษะด้านดิจิทัล จึงเป็นความเสี่ยงเมื่อคนกลุ่มนี้ต้องเข้าสู่ตลาดแรงงาน (Smoter & Szymczak, 2024) จึงน่าสนใจศึกษาว่าแรงงานวัย Generation Z มีรายได้ต่อเนื่องเป็นอย่างไร และปัจจัยใดบ้างที่มีความสัมพันธ์กับรายได้ต่อเนื่องจากการทำงานของแรงงาน Generation Z ดังนั้น ในบทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษารายได้ต่อเนื่องของแรงงานวัย Generation Z และเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับรายได้ต่อเนื่องของแรงงานวัย Generation Z ซึ่งผลการวิจัยจะสามารถนำมาใช้กำหนดแนวทางหรือนโยบายที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริมการพัฒนาทักษะ และสนับสนุนการพัฒนารายได้ของแรงงานวัย Generation Z ในตลาดแรงงานต่อไป

การทบทวนวรรณกรรม

ในการวิจัยนี้ได้ทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับการทำงานและรายได้ และแนวคิดเกี่ยวกับแรงงานวัย Generation Z เพื่อเป็นฐานในการกำหนดกรอบแนวคิดและสมมติฐานการวิจัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการทำงานและรายได้

การศึกษาการทำงาน เป็นการศึกษาสภาวะการทำงานในปัจจุบันของบุคคล ซึ่งการทำงานเป็นการปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่งที่ต้องดำเนินการผ่านการประกอบอาชีพ ทั้งการทำงานระยะยาวหรือระยะสั้น งานหลัก งานรอง หรืองานในอนาคด แต่การทำงานจำเป็นต้องได้รับรายได้หรือค่าตอบแทน (International Labour Organization, 2023) นอกจากนี้ การทำงานยังเกี่ยวข้องกับแนวคิดระดับทักษะ ที่องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organization: ILO) เสนอแนวคิดระดับทักษะ (skill level) สำหรับการจัดหมวดหมู่อาชีพ และระดับการศึกษา เพื่อสะท้อนถึงการทำงานของแต่ละระดับทักษะ ได้ชัดเจนมากขึ้น โดยจำแนกเป็น 4 ระดับทักษะ ประกอบด้วย *ทักษะระดับที่ 1* หมายถึง การปฏิบัติงานประจำวันง่าย ๆ ที่ใช้แรงงานกายเป็นหลัก เช่น งานทำความสะอาด ขนของ ทำสวน ฯลฯ *ทักษะระดับที่ 2* หมายถึง การปฏิบัติงานที่มีความสามารถด้านการอ่านข้อมูลเพื่อจัดบันทึกข้อมูลการทำงาน สามารถคำนวณเลขได้อย่างถูกต้อง เช่น พนักงานขายสินค้า ช่างทำผม ช่างไฟฟ้า ช่างยานยนต์ ฯลฯ *ทักษะระดับที่ 3* หมายถึง การปฏิบัติงานที่ต้องใช้ความรู้ทางเทคนิคที่มีความยุ่งยากซับซ้อน ต้องมีความรู้ทางด้านภาษาและตัวเลขในระดับสูง เช่น ผู้จัดการร้านค้า เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานเฉพาะ ช่างเทคนิค เลขานุการด้านกฎหมาย ฯลฯ และ *ทักษะระดับที่ 4* หมายถึง การปฏิบัติงานที่ต้องแก้ไขปัญหาและตัดสินใจอย่างยากบนพื้นฐานของความรู้ทางทฤษฎี และทำการวิเคราะห์และวิจัยองค์ความรู้ในสาขาเฉพาะ ต้องมีความรู้ทางด้านภาษาและตัวเลขในระดับสูงมาก เช่น นักเศรษฐศาสตร์ นักวิทยาศาสตร์ แพทย์ อาจารย์มหาวิทยาลัย ผู้บริหารระดับสูง ฯลฯ (International Labour Organization, 2012) ทั้งนี้ แรงงานที่ได้รับการศึกษาที่สูงในระดับอนุปริญญา หรือระดับปริญญาตรีขึ้นไป มีโอกาสเข้าถึงทักษะระดับที่ 3 หรือ 4 ซึ่งเป็นทักษะระดับสูง ทำให้สามารถได้รับรายได้ต่อเนื่องมาก (Hung, 2020)

ประเทศไทยได้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจตั้งแต่ระบบเศรษฐกิจแบบเกษตรกรรมสู่อุตสาหกรรมและบริการ ดังนั้น การที่แรงงานเข้าสู่ตลาดแรงงานในกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ต่างกัน จะส่งผลต่อลักษณะการทำงาน ชั่วโมงการทำงาน และรายได้ต่อเนื่องที่ต่างกันด้วย (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2566) โดยองค์การในประเทศไทยและนักวิชาการได้นิยามค่าจ้าง (wage) คือ เงินหรือสิ่งของที่นายจ้างให้แก่ลูกจ้างเป็นการตอบแทนในการทำงานปกติของวันหรือจ่ายให้โดยคำนวณตามผลงานที่ลูกจ้างทำได้ อาจได้รับเป็นรายชั่วโมง รายวัน

รายสัปดาห์ หรือรายเดือน (กระทรวงแรงงาน, 2566; ดุษฎี อายุวัฒน์ และณัฐวรรธ อุไรอำไพ, 2567) ซึ่งปัจจุบันแรงงานมีแนวโน้มเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการมากขึ้นจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจ แต่ความต้องการทำงานภาคเกษตรกรรมมีแนวโน้มลดลงเนื่องจากได้รับรายได้หรือกำไรน้อยกว่าทั้งสองภาคส่วน (ณัฐณิพนธ์ สวัสดิ์พานิชย์ และคณะ, 2561; Ruiz Salvago, Phiboon, Faysse, & Nguyen, 2019) และสำหรับแรงงานวัย Generation Z ที่เป็นแรงงานรุ่นใหม่ พบว่า มีแนวโน้มตัดสินใจทำธุรกิจส่วนตัวมากขึ้นเนื่องจากรายได้ที่ได้รับไม่เพียงพอ (Kiliç, 2022) ทั้งนี้ ตลาดแรงงานเป็นการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจและความเสี่ยง โดยเฉพาะการถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้างในสถานที่ทำงาน เนื่องจากนายจ้างอาจแสวงหาช่องทางลดต้นทุนทางธุรกิจ ดังนั้น จึงเกิดการกำหนดกฎหมายแรงงานเพื่อป้องกันไม่ให้แรงงานถูกเอารัดเอาเปรียบ เช่น ชั่วโมงการทำงาน โดยลูกจ้างต้องทำงานไม่เกิน 8 ชั่วโมงต่อวัน และไม่เกิน 48 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ และการกำหนดรายได้ต่อเดือนตามอัตราค่าจ้างขั้นต่ำของแต่ละพื้นที่ตามประกาศคณะกรรมการค่าจ้างเรื่องอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ ซึ่งแรงงานที่ทำงานในเขตพื้นที่ที่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจมีแนวโน้มได้รับรายได้ที่สูง และนายจ้างต้องจ่ายค่าตอบแทนลูกจ้างไม่น้อยกว่าอัตราค่าจ้างขั้นต่ำตามกฎหมายกำหนด (วสุ สุวรรณวิหค และดิเรก ปัทมสิริวัฒน์, 2566) นอกจากนี้ กฎหมายครอบคลุมถึงการคุ้มครองแรงงานวัยเด็ก อายุ 15-18 ปี (พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541, 2541) ซึ่งเมื่อเข้าสู่การทำงานจริงแรงงานมีโอกาสไม่ได้รับรายได้ที่เพียงพอ โดยเฉพาะแรงงานวัยเด็ก ทำให้ต้องทำงานล่วงเวลามากขึ้นเพื่อให้ได้รับรายได้ที่สูง (Bhore, Tapas, Gotise, & Chinmulgund, 2025)

อย่างไรก็ตาม แรงงานส่วนหนึ่งประสบกับความไม่สอดคล้องระหว่างรายได้และระดับการศึกษา เนื่องจากงานที่ได้รับรายได้ต่อเดือนเฉลี่ยต่ำกว่าวุฒิการศึกษาที่จบมา ซึ่งแรงงานที่ทำงานตรงตามวุฒิการศึกษามีแนวโน้มได้รับรายได้สูงกว่ากลุ่มอื่น ๆ (ปฐมาวดี บรรจุทรัพย์, 2561) ปัจจุบันแรงงานวัยเด็กมีความเสี่ยงจากความต้องการออกจากการศึกษาเพื่อเข้าสู่การทำงาน จึงไม่สามารถเข้าถึงการทำงานทักษะสูงและได้รับรายได้ต่อเดือนที่เหมาะสม โดยเฉพาะแรงงานที่เข้าสู่สถานภาพหม้าย หย่า หรือแยกกันอยู่ ที่มีโอกาสได้รับรายได้ต่ำกว่าแรงงานที่เป็นโสด (Azcona, Bhatt, Cole, Gammarano, & Kapsos, 2020; กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2567; Vandenbroucke, 2024)

การวิจัยนี้นิยามการทำงานว่า หมายถึง การปฏิบัติงานของแรงงานวัย Generation Z ที่จะต้องดำเนินการผ่านการประกอบอาชีพที่ต้องได้รับค่าจ้างหรือผลกำไรเป็นการตอบแทน และนิยามรายได้ต่อเดือนว่า หมายถึง ค่าจ้างต่อเดือนที่แรงงานวัย Generation Z ได้รับจากการทำงาน เฉพาะที่เป็นตัวเงินเท่านั้น ซึ่งเป็นตัวแปรตามที่ใช้ในการวิจัย และจากการทบทวนแนวคิดจึงทำให้ได้ตัวแปรอิสระ คือ คุณลักษณะของแรงงานวัย Generation Z ประกอบด้วย ระดับการศึกษา และภูมิภาคที่ทำงาน และแบบแผนการทำงานของแรงงานวัย Generation Z ประกอบด้วย ภาควิชาการทำงาน สถานภาพการทำงาน ระดับทักษะ และชั่วโมงการทำงานต่อสัปดาห์

2. แนวคิดเกี่ยวกับแรงงานวัย Generation Z

การจำแนกกลุ่มคน ในอดีตใช้การจำแนกตามประเภทของอายุหรือช่วงวัย เพื่อประกอบการสร้างนโยบาย ส่งเสริม หรือแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับกลุ่มช่วงอายุ ต่อมาจึงเกิดการนำนิยามคำว่า Generation มากำหนดเพื่อศึกษากลุ่มคน โดย Generation หรือ ช่วงวัย หมายถึง กลุ่มคนที่เผชิญสถานการณ์แบบเดียวกันในแต่ละยุคสมัย ส่งผลต่อความคิด ค่านิยม และบรรทัดฐานของกลุ่มคนที่เกิดในช่วงเวลาเดียวกัน ซึ่งแต่ละกลุ่มคนจะมีบุคลิกภาพและคุณสมบัติที่แตกต่างกันไป (Mannheim, 1952)

แรงงานวัย Generation Z เป็นกลุ่มที่เกิดราวช่วงปี พ.ศ. 2540-2551 (Bautista & Cahigas, 2024) ปัจจุบัน ณ ปี พ.ศ. 2566 มีอายุ 15-26 ปี และเป็นแรงงานที่เด็กที่สุดที่กำลังจะเข้าสู่การทำงาน รวมถึงบางส่วนจบการศึกษาและเข้าสู่ตลาดแรงงาน โดยเป็นกลุ่มที่เติบโตท่ามกลางเทคโนโลยีสารสนเทศ ใช้ชีวิตท่ามกลางอินเทอร์เน็ตจึงมีทักษะด้านดิจิทัลสูง ในปัจจุบันการพัฒนาทักษะของแรงงานมีความเกี่ยวข้องกับทักษะการใช้ดิจิทัล เนื่องจากเป็นช่องทางให้แรงงานสามารถศึกษาหาความรู้เพื่อพัฒนาทักษะของตนเอง ดังนั้นแรงงานวัย Generation Z จึงมีข้อได้เปรียบต่อการเข้าสู่ตลาดแรงงานในปัจจุบัน (เจนจบ สุขแสงประสิทธิ์ และพิญา สมบูรณ์, 2564) ทั้งนี้ พบว่าแรงงานวัย Generation Z มีแนวโน้มให้ความสำคัญปัจจัยที่เกี่ยวกับการทำงานที่แตกต่างกัน เช่น แรงงานวัย Generation Z ทั้งเพศหญิงและเพศชายที่มีความคาดหวังต่อการทำงานที่แตกต่างกัน จึงอาจส่งผลต่อลักษณะการทำงาน สถานภาพการทำงาน ที่แตกต่างกันด้วย และพบว่า ส่วนใหญ่แรงงานที่เป็นโสด มีโอกาสได้รับค่าจ้างต่อเดือนสูงกว่าแรงงานที่เป็นหม้าย หรือหย่าร้าง (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2565; Binczycki, Lukasinski, & Dorocki, 2023)

จากการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับแรงงานวัย Generation Z ทำให้กำหนดช่วงอายุของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ แรงงานวัย Generation Z ว่าเป็นผู้ที่เกิดช่วงปี พ.ศ. 2540-2551 อายุ 15-26 ปี ณ ปี พ.ศ. 2566 และได้ตัวแปรอิสระ คือ คุณลักษณะของแรงงานวัย Generation Z ประกอบด้วย เพศ อายุ และสถานภาพสมรส

ดังนั้น จากการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับการทำงานและรายได้ และแนวคิดเกี่ยวกับแรงงานวัย Generation Z การวิจัยนี้ จึงเชื่อว่าตัวแปรอิสระ น่าจะมีความสัมพันธ์กับรายได้ต่อเดือนของแรงงานวัย Generation Z ซึ่งเป็นตัวแปรตามของการวิจัย โดยตัวแปรอิสระ ได้แก่ 1) คุณลักษณะของแรงงานวัย Generation Z ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพสมรส ภูมิภาคที่ทำงาน และระดับการศึกษา และ 2) แบบแผนการทำงานของแรงงานวัย Generation Z ประกอบด้วย ภาควิชาการทำงาน สถานภาพการทำงาน ระดับทักษะ และชั่วโมงการทำงานต่อสัปดาห์ ผู้วิจัยจึงมีสมมติฐานการวิจัยว่าตัวแปรอิสระดังกล่าว น่าจะมีความสัมพันธ์กับรายได้ต่อเดือนของแรงงานวัย Generation Z

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative methodology) แบบภาคตัดขวาง (cross-sectional design) ใช้ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) ซึ่งเป็นข้อมูลระดับย่อย (micro data) จากโครงการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรของสำนักงานสถิติแห่งชาติ เนื่องจากเป็นชุดข้อมูลที่ศึกษาการทำงานของประชากรในประเทศไทย ครอบคลุมทุกภูมิภาคและกลุ่มประชากร รวมถึงมีกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลที่น่าเชื่อถือ จึงเหมาะสมต่อการศึกษาการทำงานและรายได้ต่อเดือนของแรงงานวัย Generation Z โดยผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากโครงการฯ ปี พ.ศ. 2566 ไตรมาสที่ 4 (เดือนตุลาคมถึงธันวาคม) เนื่องจากเป็นช่วงปีที่ได้รับการฟื้นฟูทางเศรษฐกิจหลังเกิดการแพร่ระบาดของโรคระบาดโควิด-19 และเป็นช่วงไตรมาสที่มีการทำงานมากที่สุด จึงมีอัตราการว่างงานต่ำสุดเมื่อเปรียบเทียบกับไตรมาสอื่น ๆ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2566) ซึ่งจะสะท้อนถึงการทำงานและรายได้ของแรงงานวัย Generation Z ได้หลากหลายและชัดเจนมากขึ้น

กลุ่มตัวอย่างการวิจัยนี้ ได้จากการสุ่มตัวอย่างของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิสองขั้นตอน (stratified two-stage sampling) (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2566) โดยขั้นตอนที่ 1 กำหนดเขตแดนนับ (enumeration area) คือการกำหนดเขตพื้นที่สำหรับการสำรวจในโครงการฯ จำแนกพื้นที่เป็น 5 พื้นที่ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง (และปริมณฑล) ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ และจำแนกภูมิภาคตามเขตการปกครอง ได้แก่ ในเขตเทศบาล (เขตเมือง) และนอกเขตเทศบาล (เขตชนบท) โดยคัดเลือกอย่างเป็นอิสระต่อกัน ทำให้ได้เขตแดนนับ 5,430 เขตแดนนับ และขั้นตอนที่ 2

สุ่มครัวเรือนตัวอย่างจากทุกเขตแดนนับ ด้วยวิธีการสุ่มแบบมีระบบ (systematic random sampling) โดยกำหนดเกณฑ์ขนาดตัวอย่าง เป็นครัวเรือนในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล อย่างละ 16 ครัวเรือนต่อเขตแดนนับ ทำให้ได้จำนวน 86,880 ครัวเรือนตัวอย่าง ทั้งนี้ การวิจัยนี้ได้รวมกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เนื่องจากเป็นพื้นที่ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของประเทศ หลังจากการสุ่มตัวอย่าง สำนักงานสถิติแห่งชาติจึงสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนหรือสมาชิกในครัวเรือนที่สามารถให้ข้อมูลการทำงานและรายได้ของครัวเรือนทั้งหมด ดังนั้นใน 1 ครัวเรือนอาจประกอบด้วยแรงงานวัย Generation Z มากกว่า 1 คน การวิจัยนี้จึงมีกลุ่มตัวอย่างเป็นแรงงานวัย Generation Z จำนวน 5,496 คน

การวิจัยนี้มีหน่วยการวิเคราะห์ข้อมูลระดับปัจเจกบุคคล (individual level) ได้แก่ แรงงานวัย Generation Z คือ บุคคลที่เกิดในช่วงปี พ.ศ. 2540-2551 และเป็นผู้ที่มีการทำงานในรอบก่อน 7 วันของการสำรวจโครงการฯ ในทุกภูมิภาคทั่วประเทศไทย จากการทบทวนวรรณกรรม จึงกำหนดตัวแปรอิสระ ได้แก่ 1) คุณลักษณะของแรงงานวัย Generation Z ประกอบด้วย เพศ สถานภาพสมรส และภูมิภาคที่ทำงาน วัดระดับนามบัญญัติ (nominal scale) ระดับการศึกษา วัดระดับอันดับ (ordinal scale) และอายุ วัดระดับอัตราส่วน (ratio scale) และ 2) แบบแผนการทำงาน ประกอบด้วย ภาควิชาการทำงาน และสถานภาพการทำงาน วัดระดับนามบัญญัติ ระดับทักษะ วัดระดับอันดับ และชั่วโมงการทำงานต่อสัปดาห์ วัดระดับอัตราส่วน ทั้งนี้ อายุ และชั่วโมงการทำงานต่อสัปดาห์ จัดกระทำให้มีการวัดระดับอันดับ เพื่อให้เหมาะสมต่อการวิเคราะห์ในระดับสองตัวแปร (bivariate analysis) สำหรับตัวแปรตาม คือ รายได้ต่อเดือน พิจารณาจากค่าจ้างต่อเดือนของแรงงานวัย Generation Z วัดระดับอัตราส่วน และได้จัดกระทำให้มีการวัดระดับอันดับ เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ต่ำกว่า 9,000 บาท 2) 9,001-15,000 บาท และ 3) มากกว่า 15,001 บาทขึ้นไป ซึ่งผู้วิจัยมีสมมติฐานว่าตัวแปรอิสระทั้ง 9 ตัวแปร น่าจะมีความสัมพันธ์กับรายได้ต่อเดือนของแรงงานวัย Generation Z

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์ตัวแปรเดียว (univariate analysis) ด้วยสถิติอย่างง่าย (descriptive statistics) เพื่ออธิบายคุณลักษณะของแรงงานวัย Generation Z และใช้การวิเคราะห์สองตัวแปร (bivariate analysis) ด้วยตารางไขว้ (crosstabulation) เพื่อพิจารณาการกระจายของแรงงานวัย Generation Z ตามคุณลักษณะของตัวแปรและวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับรายได้ต่อเดือนของแรงงานวัย Generation Z ด้วยการใช้สถิติไคสแควร์ (chi-square) และพิจารณาระดับความสัมพันธ์จากค่า Contingency coefficient (CC.) เพื่อตรวจสอบว่ามีตัวแปรอิสระใดบ้างที่มีความสัมพันธ์กับรายได้ต่อเดือนของแรงงานวัย Generation Z โดยแบ่งระดับความสัมพันธ์เป็น 3 ระดับ (คุชกู๋ อายุวัฒน์, 2567) คือ ระดับความสัมพันธ์ค่อนข้างต่ำ มีค่า CC. อยู่ระหว่าง 0.001-0.500 ระดับความสัมพันธ์ปานกลาง มีค่า CC. อยู่ระหว่าง 0.501-0.700 และระดับความสัมพันธ์ค่อนข้างสูง มีค่า CC. อยู่ระหว่าง 0.701 ขึ้นไป

ทั้งนี้ ด้วยตัวแปรส่วนใหญ่เป็นตัวแปรที่มีระดับการวัดระดับนามบัญญัติ (nominal scale) และระดับอันดับ (ordinal scale) และสำหรับตัวแปรที่มีระดับการวัดระดับอันดับ (interval scale) และระดับอัตราส่วน (ratio scale) มีจำนวนค่อนข้างน้อย หากจัดกระทำตัวแปรระดับนามบัญญัติและระดับอันดับเป็นตัวแปรหุ่น (dummy variables) จะทำให้ได้ตัวแปรหุ่นหลายตัวแปร ซึ่งไม่เหมาะสมต่อการวิเคราะห์ข้อมูลระดับหลายตัวแปร (multivariate analysis) ที่อาจส่งผลต่อคุณภาพของการวิจัย (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2540; Hair, Black, Babin, & Anderson, 2010)

ผลการวิจัย

ผลวิจัยและอภิปรายผลนำเสนอครอบคลุมใน 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ คุณลักษณะของแรงงานวัย Generation Z แบบแผนการทำงานของแรงงานวัย Generation Z รายได้ต่อเดือนของแรงงานวัย Generation Z และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับรายได้ต่อเดือนของแรงงานวัย Generation Z มีรายละเอียดดังนี้

1. คุณลักษณะของแรงงานวัย Generation Z

ผลวิจัยพบว่า แรงงานวัย Generation Z มีสัดส่วนของเพศชายมากกว่าเพศหญิง ร้อยละ 56.10 และ 43.90 ตามลำดับ และมากกว่าร้อยละ 90 เป็นแรงงานวัยผู้ใหญ่ อายุ 19-26 ปี โดยมีอายุเฉลี่ย 23.10 ปี (S.D.=2.5) แสดงให้เห็นว่า ส่วนหนึ่งได้เข้าสู่งานหลังจบการศึกษา และเป็นที่น่าสังเกตว่า ส่วนหนึ่งเป็นแรงงานวัยเด็ก อายุ 15-18 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มที่ควรอยู่ในระบบการศึกษา นอกจากนี้พบว่า แรงงานวัย Generation Z ส่วนใหญ่เป็นโสด ร้อยละ 70.40 และส่วนหนึ่งเป็นหม้าย หย่า หรือแยกกันอยู่ ร้อยละ 25.50 และเพียงร้อยละ 4.10 เท่านั้นที่สมรสแล้ว โดยส่วนใหญ่ทำงานในภาคกลาง รองลงมาคือภาคใต้ และมีระดับการศึกษาสูงสุดที่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แตกต่างจากการศึกษาของ Aggarwal, Sadhna, Gupta, Mittal, and Rastogi (2022) พบว่า คุณลักษณะของแรงงานวัย Generation Z มากกว่าร้อยละ 70 มีระดับการศึกษาสูงสุดที่ระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า อาจเพราะแรงงานส่วนหนึ่งเป็นแรงงานวัยเด็กที่ยังไม่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี หรืออาจไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาระดับสูง ซึ่งการศึกษาของ United Nations Children's Fund Thailand and Chula Unisearch (2023) พบว่า แรงงานวัยเด็กราว 15-24 ปี ในประเทศไทยส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และบางส่วนออกจากการศึกษาก่อนกำหนด ซึ่งการศึกษาในโรงเรียนอาจไม่ตอบสนองต่อทักษะที่จำเป็นต่อการทำงาน จึงมีแนวโน้มที่แรงงานวัยเด็กทำงานทักษะไม่สูงมาก

2. แบบแผนการทำงานของแรงงานวัย Generation Z

ผลวิจัยพบว่า แรงงานวัย Generation Z ส่วนใหญ่ทำงานอยู่ภาคบริการ ร้อยละ 61.90 รองลงมาคือภาคอุตสาหกรรม และภาคเกษตรกรรม ส่วนใหญ่เป็นลูกจ้างเอกชน และทำงานในทักษะระดับที่ 2 เกี่ยวกับการปฏิบัติงานที่สามารถอ่านข้อมูลสำหรับการบันทึกการทำงาน และสามารถคำนวณตัวเลขได้ พิจารณาการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เช่น พนักงานขายสินค้า ช่างทำผม ช่างไฟฟ้า ช่างยานยนต์ ฯลฯ ซึ่งสอดคล้องกับระดับการศึกษาของแรงงานวัย Generation Z ที่ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ส่วนหนึ่งทำงานในทักษะระดับสูง คือ ทักษะระดับที่ 3 เป็นการปฏิบัติงานที่ต้องใช้ความรู้ทางเทคนิคที่มีความยุ่งยากซับซ้อน และต้องมีความรู้ทางด้านภาษาและตัวเลขในระดับสูง เช่น ผู้จัดการร้านค้า เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานเฉพาะ ช่างเทคนิค เลขานุการด้านกฎหมาย ฯลฯ และทักษะระดับที่ 4 เป็นการปฏิบัติงานที่ต้องแก้ไขปัญหาและตัดสินใจยุ่งยากบนพื้นฐานของความรู้ทางทฤษฎี และทำการวิเคราะห์และวิจัยองค์ความรู้ได้ในสาขาเฉพาะ ต้องมีความรู้ทางด้านภาษาและตัวเลขในระดับสูงมาก เช่น นักเศรษฐศาสตร์ นักวิทยาศาสตร์ แพทย์ อาจารย์มหาวิทยาลัย ผู้บริหารระดับสูง ฯลฯ สอดคล้องกับส่วนหนึ่งที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป นอกจากนี้ ส่วนใหญ่ทำงานไม่เกิน 48 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ และมีชั่วโมงการทำงานเฉลี่ย 45.10 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ สอดคล้องกับ กนกนิษฐ์ ตันต์กุลรัตน์ (2565) ที่พบว่า แรงงานวัยเด็กส่วนใหญ่ทำงานเฉลี่ยไม่เกิน 48 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ เป็นไปตามกฎหมายพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงานกำหนด ว่าลูกจ้างต้องทำงานไม่เกิน 8 ชั่วโมงต่อวัน และไม่เกิน 48 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ (พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541, 2541) อนึ่งการที่แรงงานวัยเด็กที่มีชั่วโมงการทำงานสูง

อาจเป็นผลจากความต้องการหารายได้เพิ่มของแรงงาน ทำให้เกิดการประกอบอาชีพอื่น ๆ เพิ่มเติมนอกจากอาชีพหลัก และทำให้ชั่วโมงการทำงานต่อสัปดาห์มีสัดส่วนเพิ่มขึ้น

3. รายได้ต่อเดือนของแรงงานวัย Generation Z

ผลวิจัยพบว่า แรงงานวัย Generation Z ส่วนใหญ่ได้รับรายได้ต่อเดือนราว 9,001-15,000 บาท ร้อยละ 50 โดยมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,701.40 บาท (S.D.=4,237.80) รองลงมาคือต่ำกว่า 9,000 บาท และมากกว่า 15,001 บาทขึ้นไป ร้อยละ 40.20 และ 9.80 ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่า บางส่วนอาจต้องการทำงานล่วงเวลาหรือประกอบอาชีพเสริมเพิ่มเติม เนื่องจากได้รับค่าตอบแทนในระดับต่ำจนถึงปานกลาง ซึ่งไม่เพียงพอต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต จึงทำงานมากและส่งผลต่อชั่วโมงการทำงานต่อสัปดาห์ที่มากขึ้นด้วย (Bhore, Tapas, Gotise, & Chinmulgund, 2025) ทั้งนี้ อาจเพราะแรงงานวัย Generation Z เป็นกลุ่มที่เพิ่งเข้าสู่ตลาดแรงงาน และจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยในประเทศไทยแรงงานทำงานก่อนจบการศึกษาระดับปริญญาตรี รวมถึงขาดประสบการณ์และทักษะเบื้องต้นเกี่ยวกับการทำงาน ดังนั้นจึงอาจเป็นข้อจำกัดต่อการเข้าสู่การทำงานในทักษะระดับสูงเพื่อได้รับรายได้ต่อเดือนมาก โดยเฉพาะแรงงานที่เผชิญกับภาระทางการเงินของครอบครัวทำให้ไม่สามารถเข้าสู่การศึกษาได้อย่างต่อเนื่อง (Ketkaew, Van Wouwe, Vichitthamaros, & Teerawanviwat, 2019; Ngotngamwong & Suvannasing, 2024) ดังตาราง 1

ตาราง 1

ร้อยละแรงงานวัย Generation Z จำแนกตามรายได้ต่อเดือน

รายได้ต่อเดือนของแรงงานวัย Generation Z	ร้อยละ
รายได้ต่อเดือน	
ต่ำกว่า 9,000 บาท	40.20
9,001-15,000 บาท	50
มากกว่า 15,001 บาท	9.80
รวม	100 (5,496)

หมายเหตุ. Mean=10,701.40 บาท, S.D.=4,237.80, Max=50,000 บาท, Min=1,200 บาท

4. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับรายได้ต่อเดือนของแรงงานวัย Generation Z

สำหรับการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับรายได้ต่อเดือนของแรงงานวัย Generation Z ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ตารางไขว้ด้วยสถิติไคสแควร์ ผลวิจัยพบว่า ตัวแปรอิสระทุกตัวแปร ได้แก่ คุณลักษณะของแรงงานวัย Generation Z และแบบแผนการทำงานของแรงงานวัย Generation Z มีความสัมพันธ์กับรายได้ต่อเดือนของแรงงานวัย Generation Z มีรายละเอียดต่อไปนี้ (ตาราง 2)

4.1 เพศ พบว่า แรงงานวัย Generation Z ทั้งเพศชายและเพศหญิง มีรายได้ต่อเดือนระหว่าง 9,001-15,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 49.80 และ 50.20 ตามลำดับ และเป็นที่น่าสนใจพบว่าเพศหญิงร้อยละ 12.30 มีรายได้ต่อเดือนมากกว่า 15,001 บาทขึ้นไป และพบว่า เพศมีความสัมพันธ์กับรายได้ต่อเดือนของแรงงานวัย Generation Z อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และมีระดับความสัมพันธ์ (CC.) ค่อนข้างต่ำเท่ากับ 0.080 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย อาจเพราะการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำเรื่องเพศ และการเน้นส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย รวมถึงเพศหญิงได้รับโอกาสให้เข้าสู่ตลาดแรงงานและระดับการศึกษาที่สูงขึ้น จึงส่งผลต่อโอกาสที่เพิ่มขึ้น ทำให้เข้าสู่การทำงานที่มีรายได้ต่อเดือนที่สูงขึ้น (Paweenawat & Liao, 2022; Wongmonta, 2023)

4.2 อายุ พบว่า แรงงานวัย Generation Z ที่เป็นแรงงานวัยเด็ก อายุ 15-18 ปี ส่วนใหญ่ได้รับรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 9,000 บาท เนื่องจากแรงงานกลุ่มนี้อาจต้องออกจากระบบการศึกษาเพื่อเข้าสู่ตลาดแรงงาน จึงส่งผลต่อรายได้ต่อเดือนของแรงงานวัยเด็ก (กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2567) โดยแรงงานวัย Generation Z ที่เป็นแรงงานวัยผู้ใหญ่ อายุ 19-26 ปี ส่วนใหญ่ได้รับรายได้ต่อเดือนระหว่าง 9,001-15,000 บาท และส่วนหนึ่งได้รับรายได้ต่อเดือนมากกว่า 15,001 บาท และพบว่า อายุมีความสัมพันธ์กับรายได้ต่อเดือนของแรงงานวัย Generation Z อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และมีระดับความสัมพันธ์ค่อนข้างต่ำ เท่ากับ 0.173 ทั้งนี้ อาจเพราะแรงงานวัย Generation Z เกิดการสะสมประสบการณ์ และพัฒนาความสามารถ ความรู้ ที่เป็นประโยชน์ต่อวิชาชีพ ทำให้เมื่อแรงงานอายุมากขึ้นจึงมีทักษะที่จำเป็นต่อการทำงาน ส่งผลให้แรงงานสามารถเข้าถึงรายได้ต่อเดือนที่มากขึ้น (World Bank, 2019; OECD, 2019)

4.3 สถานภาพสมรส พบว่า แรงงานวัย Generation Z ที่เป็นโสด สมรส และหม้าย หย่า หรือแยกกันอยู่ ส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนระหว่าง 9,001-15,000 บาท โดยเฉพาะที่เป็นหม้าย หย่า หรือแยกกันอยู่ ร้อยละ 52.50 รองลงมาคือรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 9,000 บาท และเป็นที่น่าสังเกตว่าแรงงานกลุ่มนี้เข้าถึงรายได้ต่อเดือนมากกว่า 15,001 บาทได้น้อยที่สุด อาจเพราะมีภาระค่าใช้จ่ายที่เพิ่มมากขึ้น แต่ได้รับรายได้ต่อเดือนต่ำกว่าแรงงานกลุ่มโสดและสมรส (พิชาภรณ์ เปรียบเหมือน และธัญมัทธ สรบุญมี, 2562) และพบว่า สถานภาพสมรสมีความสัมพันธ์กับรายได้ต่อเดือนของแรงงานวัย Generation Z อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และมีระดับความสัมพันธ์ค่อนข้างต่ำ เท่ากับ 0.077 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย เนื่องจากเมื่อแรงงานเป็นโสด มักพึ่งพาตนเองและไม่มีบุตร แต่เมื่อสมรสและมีภาระมาก กลับได้รับรายได้ต่อเดือนต่ำลง โดยเฉพาะแรงงานเพศชายที่เมื่อเข้าสู่สถานภาพหม้าย หรือหย่า จะได้รับค่าตอบแทนต่อเดือนต่ำกว่าสถานภาพโสด (Azcona et al., 2020; Vandenbroucke, 2024)

4.4 ภูมิภาคที่ทำงาน พบว่า แรงงานวัย Generation Z ที่ทำงานที่กรุงเทพฯ และปริมณฑล และภาคกลาง ส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนระหว่าง 9,001-15,000 บาท โดยเฉพาะแรงงานที่อยู่กรุงเทพฯ และปริมณฑล มากถึงร้อยละ 72 ส่วนแรงงานวัย Generation Z ที่อยู่ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ส่วนใหญ่ได้รับรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 9,000 บาท และพบว่า ภูมิภาคที่ทำงานมีความสัมพันธ์กับรายได้ต่อเดือนของแรงงานวัย Generation Z อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และมีระดับความสัมพันธ์ค่อนข้างต่ำ เท่ากับ 0.335 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย เนื่องจากพื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑล เป็นพื้นที่ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ เกิดการกระจุกตัวของสถานประกอบการและจำนวนประชากรที่มาก ทำให้แรงงานที่อยู่เขตพื้นที่นี้สามารถเข้าถึงรายได้ต่อเดือนที่สูงขึ้นได้ (วสุ สุวรรณวิหค และดิเรก ปัทมสิริวัฒน์, 2566)

4.5 ระดับการศึกษา พบว่า แรงงานวัย Generation Z ที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาตอนต้น ส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 9,000 บาท โดยส่วนที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายขึ้นไป ส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนระหว่าง 9,001-15,000 บาท และพบว่า ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับรายได้ต่อเดือนของแรงงานวัย Generation Z อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และมีระดับความสัมพันธ์ค่อนข้างต่ำ เท่ากับ 0.434 การที่แรงงานสามารถเข้าถึงระดับการศึกษาที่สูง ทำให้แรงงานมีโอกาสเข้าถึงรายได้ต่อเดือนที่สูงขึ้นได้ แสดงให้เห็นจากสัดส่วนแรงงานที่สามารถเข้าถึงรายได้ต่อเดือนมากกว่า 15,001 บาท กระจุกตัวอยู่ในกลุ่มแรงงานที่ศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป เนื่องจากการศึกษาที่ดีจะส่งผลต่อการได้รับรายได้ต่อเดือนของแรงงานที่สูงขึ้น (Hung, 2020) สำหรับการวิจัยนี้ พบแรงงานส่วนหนึ่งจบการศึกษาขั้นสูง แต่ได้รับรายได้ต่อเดือนน้อยกว่า 9,001 สะท้อนถึงความไม่สอดคล้องกันระหว่างระดับการศึกษาและรายได้ต่อเดือนของแรงงาน ซึ่งประกอบด้วยทั้งแรงงานที่จบการศึกษาขั้นสูงแต่ทำงานรายได้ต่อเดือนน้อย และแรงงานที่จบการศึกษาไม่สูงแต่ได้รับรายได้ต่อเดือนมาก (ปฐมาวดี บรรจพทรัพย์, 2561)

4.6 ภาคการทำงาน พบว่า แรงงานวัย Generation Z ที่ทำงานภาคเกษตรกรรม ส่วนใหญ่ได้รับรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 9,000 บาท ขณะที่ภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ ได้รับรายได้ต่อเดือนระหว่าง 9,001-15,000 บาท และพบว่า ภาคการทำงานมีความสัมพันธ์กับรายได้ต่อเดือนของแรงงานวัย Generation Z อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และมีระดับความสัมพันธ์ค่อนข้างต่ำ เท่ากับ 0.220 อาจเพราะปัจจุบันแรงงานที่ทำงานภาคเกษตรกรรมส่วนใหญ่ยังประสบกับความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ และส่วนหนึ่งเป็นแรงงานอิสระนอกกระบวน จะเห็นได้ว่าแรงงานที่สามารถเข้าถึงรายได้ต่อเดือนมากกว่า 15,001 บาทขึ้นไป ส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่ทำงานภาคบริการ เนื่องจากแรงงานที่ขับเคลื่อนในภาคอุตสาหกรรมเริ่มลดลง และก้าวเข้าสู่การขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจของภาคบริการแทน โดยเฉพาะการท่องเที่ยว การขนส่งและคมนาคม ที่ช่วยทำรายได้ให้กับประเทศไทยเป็นจำนวนมาก (ณัฐนพิน สวัสดิ์พานิชย์ และคณะ, 2561) ดังนั้น สัดส่วนของแรงงานและรายได้ที่มากขึ้นจึงทำงานในภาคบริการเป็นส่วนใหญ่

4.7 สถานภาพการทำงาน พบว่า แรงงานวัย Generation Z ทั้งลูกจ้างรัฐบาล ลูกจ้างรัฐวิสาหกิจ และลูกจ้างเอกชน ส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนระหว่าง 9,001-15,000 บาท และเป็นที่น่าสังเกตว่า กลุ่มลูกจ้างรัฐบาล มีสัดส่วนได้รับรายได้ต่อเดือนมากกว่า 15,001 บาทมากกว่ากลุ่มอื่น ร้อยละ 22.6 และพบว่า สถานภาพการทำงานมีความสัมพันธ์กับรายได้ต่อเดือนของแรงงานวัย Generation Z อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และมีระดับความสัมพันธ์ค่อนข้างต่ำ เท่ากับ 0.166 เนื่องจากการตัดสินใจต่อการเข้าสู่สถานภาพการทำงานต่าง ๆ อาจทำให้แรงงานวัย Generation Z เข้าถึงรายได้ต่อเดือนที่แตกต่างกัน ซึ่งปัจจัยด้านรายได้ส่งผลโดยตรงต่อการตัดสินใจเข้าสู่สถานภาพการทำงานหรือกิจส่วนตัวของแรงงานวัย Generation Z โดยเฉพาะแรงงานที่มีรายได้ต่ำ จะส่งผลต่อความต้องการทำธุรกิจส่วนตัวที่มากขึ้น (Kılıç, 2022)

4.8 ระดับทักษะ พบว่า แรงงานวัย Generation Z ที่ทำงานในทักษะระดับที่ 1 เช่น งานทำความสะอาด ขนของ ทำสวน ฯลฯ ส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 9,000 บาท โดยแรงงานที่ทำงานในทักษะระดับที่ 2 เช่น พนักงานขายสินค้า ช่างทำผม ช่างไฟฟ้า ช่างยานยนต์ ฯลฯ และทักษะระดับที่ 3 เช่น ผู้จัดการร้านค้า เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานเฉพาะ ช่างเทคนิค เลขานุการด้านกฎหมาย ฯลฯ ส่วนใหญ่ได้รับรายได้ต่อเดือนระหว่าง 9,001-15,000 บาท ส่วนกลุ่มที่ทำงานในทักษะระดับที่ 4 เช่น นักเศรษฐศาสตร์ นักวิทยาศาสตร์ แพทย์ อาจารย์มหาวิทยาลัย ผู้บริหารระดับสูง ฯลฯ ส่วนใหญ่ได้รับรายได้ต่อเดือนมากกว่า 15,001 บาท และพบว่า ระดับทักษะมีความสัมพันธ์กับรายได้ต่อเดือนของแรงงานวัย Generation Z อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และมีระดับความสัมพันธ์ค่อนข้างต่ำ เท่ากับ 0.459 ซึ่งเป็นไปตามกลุ่มระดับทักษะตามแนวคิดขององค์การแรงงานระหว่างประเทศที่พิจารณาระดับทักษะจากอาชีพและระดับการศึกษา จึงแสดงให้เห็นว่าแรงงานได้เข้าถึงอาชีพ ระดับการศึกษา และรายได้ต่อเดือนที่สูงมากขึ้นเมื่อแรงงานวัย Generation Z เข้าสู่ระดับทักษะที่สูงขึ้น (International Labour Organization, 2012)

4.9 ชั่วโมงการทำงานต่อสัปดาห์ พบว่า แรงงานวัย Generation Z ทั้งที่ทำงานไม่เกิน 48 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ และเกิน 48 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนระหว่าง 9,001-15,000 บาท และเป็นที่น่าสังเกตว่า แม้ส่วนหนึ่งทำงานเกิน 48 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ซึ่งเกินกว่ากฎหมายแรงงานกำหนด แต่แรงงานยังเข้าถึงรายได้ต่อเดือนในระดับปานกลาง และพบเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่สามารถเข้าถึงรายได้ต่อเดือนมากกว่า 15,001 บาท และพบว่า ชั่วโมงการทำงานมีความสัมพันธ์กับรายได้ต่อเดือนของแรงงานวัย Generation Z อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และมีระดับความสัมพันธ์ค่อนข้างต่ำ เท่ากับ 0.052 แสดงให้เห็นว่าแรงงานวัย Generation Z ยังมีความเสี่ยงต่อการทำงาน เนื่องจากทำงานหนักแต่ไม่ได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสม ซึ่งแรงงานวัย Generation Z อาจต้องการทำงานล่วงเวลาและประกอบอาชีพเสริม เพื่อให้ได้รับค่าตอบแทนที่มากขึ้น เนื่องจากเป็นช่วงต้นของการเข้าสู่ตลาดแรงงาน ทำให้ได้รับค่าตอบแทนต่ำ และเป็นข้อจำกัดต่อการเข้าถึง

คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งส่งกระทบเชิงลบทั้งด้านร่างกายและจิตใจของแรงงานวัยเด็กในอนาคต (Ibrahim, Abdalla, Jafer, Abdelgadir, & Vries, 2019; Bhore, Tapas, Gotise, & Chinmulgund, 2025)

ตาราง 2

ร้อยละของแรงงานวัย Generation Z จำแนกตามคุณลักษณะ แบบแผนการทำงาน และรายได้ต่อเดือน

แรงงานวัย Generation Z	รายได้ต่อเดือนของแรงงานวัย Generation Z			รวม (5,496)
	ต่ำกว่า 9,000 บาท	9,001-15,000 บาท	มากกว่า 15,001 บาท	
1. คุณลักษณะของแรงงานวัย Generation Z				
เพศ				
ชาย	42.30	49.80	7.90	100 (3,082)
หญิง	37.50	50.20	12.30	100 (2,414)
Chi-square=35.766, df.=2, Sig.=0.001, CC.=0.080				
อายุ				
แรงงานวัย Generation Z วัยเด็ก 15-18 ปี	72.90	26.80	0.30	100 (340)
แรงงานวัย Generation Z วัยผู้ใหญ่ 19-26 ปี	38.10	51.50	10.40	100 (5,156)
Chi-square=169.062, df.=2, Sig.=0.001, CC.=0.173				
สถานภาพสมรส				
โสด	40.00	49.00	11.00	100 (3,869)
สมรส	35.80	51.80	12.40	100 (226)
หม้าย หย่า หรือแยกกันอยู่	41.50	52.50	6.00	100 (1,401)
Chi-square=32.400, df.=4, Sig.=0.001, CC.=0.077				
ภูมิภาคที่ทำงาน				
กรุงเทพฯ และปริมณฑล	8.20	72.00	19.80	100 (1,014)
ภาคกลาง	37.10	53.30	9.60	100 (1,703)
ภาคเหนือ	52.70	40.00	7.30	100 (742)
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	54.90	37.80	7.30	100 (820)
ภาคใต้	53.80	41.30	4.90	100 (1,217)
Chi-square=695.401, df.=8, Sig.=0.001, CC.=0.335				
ระดับการศึกษา				
ระดับประถมศึกษา	58.20	40.60	1.20	100 (1,121)
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	52.30	45.30	2.40	100 (1,228)
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	38.90	56.20	4.90	100 (1,457)
ระดับอนุปริญญา	29.20	64.00	6.80	100 (592)
ระดับปริญญาตรีขึ้นไป	16.00	49.10	34.90	100 (1,098)
Chi-square=1275.585, df.=10, Sig.=0.001, CC.=0.434				

แรงงานวัย Generation Z	รายได้ต่อเดือนของแรงงานวัย Generation Z			รวม (5,496)
	ต่ำกว่า 9,000 บาท	9,001-15,000 บาท	มากกว่า 15,001 บาท	
2. แบบแผนการทำงานของแรงงานวัย Generation Z				
ภาคการทำงาน				
ภาคเกษตรกรรม	79.70	18.70	1.60	100 (379)
ภาคอุตสาหกรรม	39.90	51.70	8.40	100 (1,715)
ภาคบริการ	36.00	52.60	11.40	100 (3,402)
Chi-square =280.369 df.= 4 Sig. = 0.001 CC. = 0.220				
สถานภาพการทำงาน				
ลูกจ้างรัฐบาล	33.90	43.50	22.60	100 (641)
ลูกจ้างรัฐวิสาหกิจ	16.40	63.90	19.70	100 (61)
ลูกจ้างเอกชน	41.40	50.70	7.90	100 (4,794)
Chi-square =155.348 df.= 4 Sig. = 0.001 CC. = 0.166				
ระดับทักษะ				
ทักษะระดับที่ 1	65.10	34.20	0.70	100 (1,159)
ทักษะระดับที่ 2	38.00	56.30	5.70	100 (3,551)
ทักษะระดับที่ 3	13.00	57.00	30.00	100 (323)
ทักษะระดับที่ 4	14.00	36.50	49.50	100 (463)
Chi-square =1465.130 df.= 6 Sig. = 0.001 CC. = 0.459				
ชั่วโมงการทำงานต่อสัปดาห์				
ไม่เกิน 48 ชั่วโมงต่อสัปดาห์	41.20	49.10	9.70	100 (4,724)
เกิน 48 ชั่วโมงต่อสัปดาห์	33.90	55.50	10.60	100 (772)
Chi-square = 14.743 df. = 2 Sig. = 0.001 CC. = 0.052				

อภิปรายผล

ผลการวิจัยพบว่า แรงงานวัย Generation Z ส่วนใหญ่ได้รับรายได้ต่อเดือนระหว่าง 9,001-15,000 บาท มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,701.4 บาท (S.D.=4,237.8) และพบว่า ตัวแปรอิสระ ได้แก่ คุณลักษณะของแรงงานวัย Generation Z ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพสมรส ภูมิภาคที่ทำงาน และระดับการศึกษา และแบบแผนการทำงาน ประกอบด้วย ภาคการทำงาน สถานภาพการทำงาน ระดับทักษะ และชั่วโมงการทำงานต่อสัปดาห์ เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับรายได้ต่อเดือนของแรงงานวัย Generation Z ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัย โดยแรงงานวัย Generation Z ที่มีรายได้ต่อเดือนมากกว่า 15,001 บาทขึ้นไปทำงานในภูมิภาคที่ทำงานในกรุงเทพฯ และปริมณฑล และภาคกลาง มีทักษะระดับสูง และส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป แสดงให้เห็นว่า แรงงานวัย Generation Z ที่จบการศึกษาต่ำกว่าระดับปริญญาตรี และออกจากการศึกษาเพื่อเข้าสู่ตลาดแรงงาน มีความเสี่ยงที่จะได้รับรายได้ต่อเดือนน้อย และอาจส่งผลต่อชั่วโมงการทำงานต่อสัปดาห์ของแรงงานที่สูงขึ้น โดยพบว่า แรงงานส่วนหนึ่งทำงานเกิน 48 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ซึ่งเกินกว่ากฎหมายกำหนด แต่พบแรงงานส่วนน้อยเท่านั้นที่สามารถเข้าถึงรายได้ต่อเดือนมากกว่า 15,001 บาทขึ้นไป

ข้อเสนอแนะการวิจัย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมและพัฒนากลไกเพื่อเฝ้าระวังความเสี่ยงกับแรงงานวัย Generation Z ดังนี้

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. จากผลวิจัยพบว่า แรงงานวัย Generation Z เป็นแรงงานวัยผู้ใหญ่ อายุ 19-26 ปี และส่วนหนึ่งเป็นแรงงานวัยเด็ก อายุ 15-18 ปี ตามกฎหมายแรงงานไทยที่ควรอยู่ในระบบการศึกษา ซึ่งส่วนใหญ่ได้รับรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 9,000 และระหว่าง 9,001-15,000 บาท ซึ่งอาจไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตในปัจจุบัน ดังนั้น กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จึงควรสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาการศึกษาและทักษะของแรงงานวัยเด็กที่ได้เข้าสู่ตลาดแรงงาน เนื่องจากการศึกษาและทักษะระดับสูงอาจทำให้แรงงานวัยเด็กสามารถเข้าถึงรายได้ต่อเดือนที่สูงขึ้น และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้

2. จากผลวิจัยพบว่า แรงงานวัย Generation Z ที่ทำงานในภาคเกษตรกรรม มีข้อจำกัดในการเข้าถึงรายได้ต่อเดือนที่สูง โดยส่วนใหญ่ได้รับรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 9,000 บาท ขณะที่แรงงานที่ทำงานในกรุงเทพฯ และปริมณฑล และภาคกลาง ได้รับรายได้ต่อเดือนระหว่าง 9,001-15,000 บาท สะท้อนให้เห็นความไม่เท่าเทียมด้านภาคการทำงานและภูมิภาคที่ทำงานของแรงงานวัย Generation Z ดังนั้น กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน จึงควรพัฒนาโครงสร้างรายได้ของเขตภูมิภาคอื่น ๆ เพื่อให้แรงงานวัย Generation Z สามารถเข้าถึงรายได้ต่อเดือนที่มากขึ้นในภูมิภาคที่ทำงาน ซึ่งจะเป็นการเพิ่มโอกาสให้ทุกภูมิภาคเข้าถึงรายได้ต่อเดือนที่มากขึ้นและเหมาะสมต่อทักษะและความสามารถของแรงงาน

3. จากผลวิจัยพบว่า แรงงานวัย Generation Z ส่วนหนึ่งมีชั่วโมงการทำงานต่อสัปดาห์เกิน 48 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ซึ่งไม่เป็นไปตามกฎหมายแรงงานกำหนด แต่พบเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่สามารถเข้าถึงรายได้ต่อเดือนที่สูง สะท้อนให้เห็นความไม่สอดคล้องระหว่างชั่วโมงการทำงานต่อสัปดาห์และรายได้ต่อเดือนที่แรงงานวัย Generation Z ได้รับ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อแรงงานทั้งด้านสุขภาพร่างกายหรือจิตใจของแรงงานจากการทำงานหนักแต่ไม่ได้รับรายได้ต่อเดือนที่เหมาะสมกับการทำงาน ดังนั้น กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงาน จึงควรดูแลและส่งเสริมความปลอดภัยในสถานที่ทำงาน รวมถึงมีมาตรการควบคุมไม่ให้แรงงานทำงานเกินชั่วโมงการทำงานที่กฎหมายแรงงานกำหนด นอกจากนี้ ควรพิจารณาความสอดคล้องจากการทำงานของแรงงานและรายได้ที่แรงงานได้รับ เพื่อลดความเสี่ยงไม่ให้แรงงานวัย Generation Z ทำงานเกินกว่ากฎหมายแรงงานไทยกำหนด

4. จากผลวิจัยพบว่า แรงงานวัย Generation Z ส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 9,000 บาท จนถึงระหว่าง 9,001-15,000 บาท และเพียงส่วนน้อยที่สามารถเข้าถึงรายได้ต่อเดือนระดับสูง ซึ่งรายได้ต่อเดือนที่แรงงานได้รับอาจไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต หรือการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานให้ดีขึ้น จึงมีแนวโน้มที่แรงงานจะเข้าสู่การทำงานเพิ่มเติมหรือหารายได้เสริม ที่จะส่งผลต่อชั่วโมงการทำงานของแรงงานที่มากขึ้นด้วย ดังนั้น กระทรวงแรงงาน โดยเฉพาะกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน จึงควรสนับสนุนการดูแลแรงงานวัย Generation Z เพื่อให้สามารถเข้าถึงการทำงาน และได้รับรายได้ต่อเดือนที่เหมาะสม ทั้งควรมีมาตรการพัฒนาฝีมือและศักยภาพของแรงงานวัย Generation Z เพื่อให้เข้าถึงการทำงานในทักษะระดับสูงได้ในอนาคต โดยเฉพาะการพัฒนาทางการศึกษา เนื่องจากการศึกษาระดับสูงอาจส่งผลให้แรงงานสามารถเข้าถึงระดับทักษะที่ 3 หรือทักษะระดับที่ 4 ยกตัวอย่างเช่น ผู้จัดการร้านค้า เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานเฉพาะ ช่างเทคนิค เลขานุการด้านกฎหมาย นักเศรษฐศาสตร์ นักวิทยาศาสตร์ แพทย์ อาจารย์มหาวิทยาลัย ผู้บริหารระดับสูง เป็นต้น ที่จะทำให้แรงงานวัย Generation Z ที่เพิ่งเข้าสู่ตลาดแรงงานได้รับรายได้ต่อเดือนที่เหมาะสมต่อไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

สำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป ควรพิจารณาการวิเคราะห์ข้อมูลในระดับหลายตัวแปร (multivariate analysis) เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ในเชิงลึกมากขึ้น และศึกษาการทำงานของแรงงานวัย Generation Z โดยเฉพาะกลุ่มแรงงานวัยเด็กที่ออกจากระบบการศึกษา เพื่อศึกษาและป้องกันความเสี่ยงที่อาจเกิดกับแรงงานเมื่อเข้าสู่การทำงานที่ไม่เหมาะสม

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง ภาวะการทำงานของแรงงานวัย Generation Z ในสังคมทุนนิยม หลักสูตรปรัชญาดุฆฎิบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา ได้รับการสนับสนุนข้อมูลทุติยภูมิจากโครงการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร พ.ศ. 2566 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ และได้รับการสนับสนุนแหล่งเรียนรู้จากหลักสูตรปรัชญาดุฆฎิบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา และศูนย์บริการแรงงานและการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ทั้งยังได้รับการจัดสรรทุนส่งเสริมการรับเข้าศึกษาต่อระดับบัณฑิตศึกษา ภาคการศึกษาต้น ปีการศึกษา 2567 จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น จึงขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

รายการอ้างอิง

- กนกนิษัฏ์ ตันท์กุลรัตน์. (2565). ปัจจัยกำหนดการเข้าสู่การทำงาน รูปแบบการทำงาน และชั่วโมงการทำงานที่ยาวนานของแรงงานวัยเยาว์ในประเทศไทย. [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุฆฎิบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- กระทรวงแรงงาน. (2566). ศัพท์แรงงาน (labour terminology). กระทรวงแรงงาน.
- กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. (2567). ความจริงและความเร่งด่วนของสถานการณ์เด็กนอกระบบในประเทศไทย. กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา.
- เจนจบ สุขแสงประสิทธิ์ และนิภา สมบูรณ์. (2564). รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองทางเทคโนโลยีสารสนเทศของนักเรียนในยุคศตวรรษที่ 21 บริเวณพื้นที่ชายแดน จังหวัดจันทบุรี. วารสารวิจัยรำไพพรรณี, 15(3), 172-182. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/RRBR/article/view/256482>
- ชายชาญ งามสง่า. (2563). การศึกษาถึงเหตุผลในการเลือกเข้าทำงานในบริษัทเอกชนและเปลี่ยนงานมาทำงานในองค์กรรัฐวิสาหกิจของกลุ่ม gen Y. [สารนิพนธ์การจัดการมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล].
- ณัฐนพิน สวัสดิ์พานิชย์, ธนสิน ถนอมพงษ์พันธ์ และอรุณี ปัญญสวัสดิ์สุทธิ์. (2561). ปัจจัยที่มีผลต่อผลผลิตภาพการผลิตรวมในภาคบริการของประเทศไทย. ใน การประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาแห่งชาติ ครั้งที่ 19 (หน้า 972-980). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. <https://app.gs.kku.ac.th/gs/th/publicationfile/item/19th-ngrc-2018/HMO6/HMO6.pdf>
- ดุฆฎิ อายุวัฒน์. (2567). How to analysis quantitative data in social sciences research. [เอกสารประกอบการสอน]. รายวิชา HS477107 ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมชั้นสูง 1. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ดุฆฎิ อายุวัฒน์ และณัฐวรรธ อุไรอำไพ. (2567). ปัจจัยกำหนดค่าจ้างของแรงงานอีสานย้ายถิ่นในประเทศไทย. ใน การประชุมวิชาการประชากรศาสตร์แห่งชาติ 2567 (หน้า 429-444). สมาคมนักประชากรไทย มหาวิทยาลัยมหิดล. <https://www.thaipopulation.org/Download/2024-Documents/2024-TPA-Proceeding-Final.pdf>
- ปฐมาวดี บรรจุทรัพย์. (2561). ความไม่สอดคล้องทางการศึกษาและผลต่อรายได้ในตลาดแรงงานไทย. [วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์].

- ปรีศรา ธาณีใหญ่. (2565). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าทำงานในองค์กรของคน generation Z. [วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนเรศวร].
- พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541. (2541, 20 กุมภาพันธ์). *ราชกิจจานุเบกษา*. หน้า 1-44.
- พิชาภรณ์ เปรียบเหมือน และธัญมัทธม สรุงบุญมี. (2562). ผลกระทบของการหย่าร้างต่อค่าจ้างในชายและหญิง. ใน *การประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาแห่งชาติ ครั้งที่ 20* (หน้า 1854-1862). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. <https://app.gs.kku.ac.th/gs/th/publication/file/item/20th-ngrc-2019/HMO44/HMO44.pdf>
- วสุ สุวรรณวิทย์ และดิเรก ปัทมสิริวัฒน์. (2566). เศรษฐกิจจังหวัดและการจ้างงานในประเทศไทย: วิเคราะห์ภาพรวมและรายภูมิภาค. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 8(1), 14-26. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JRKSA/article/view/257511>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2563). *แผนแม่บทด้านการส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย พ.ศ. 2563-2565 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม)*. กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2565). *ความเสมอภาคระหว่างเพศของผู้ปฏิบัติงานในสถานประกอบการ: จากนโยบายทางเศรษฐศาสตร์ ถึงข้อมูลจุลภาคอุตสาหกรรมการผลิตไทย*. กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2566). *การสำรวจภาวะการทำงานของประชากร พ.ศ. 2566*. กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2540). *ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์*. สามลดา.
- Aggarwal, A., Sadhna, P., Gupta, S., Mittal, A., & Rastogi, S. (2022). Gen Z entering the workforce: restructuring HR policies and practices for fostering the task performance and organizational commitment. *Journal of Public Affairs*, 22(3), 1-18. <https://doi.org/10.1002/pa.2535>
- Azcona, G., Bhatt, A., Cole, W., Gammarano, R., & Kapsos, S. (2020). *Spotlight on SDG8: the impact of marriage and children on labour market participation*. UN Women and International Labour Organization.
- Bautista, P. Z. N., & Cahigas, M. M. L. (2024). Exploring employee retention among generation Z engineers in the Philippines using machine learning techniques. *Sustainability*, 16(12), 1-21. <https://doi.org/10.3390/su16125207>
- Bhore, M. B., Tapas, P., Gotise, P., & Chinmulgund, A. (2025). The juggling act: gen Z's approach to moonlighting and full-time work. *International Journal of Organizational Analysis*, 33(4), 699-717. <https://doi.org/10.1108/IJOA-11-2023-4081>
- Binczycki, B., Lukasinski, W., & Dorocki, S. (2023). Determinants of motivation to work in terms of industry 4.0-the gen Z perspective. *Sustainability*, 15(15), 1-14. <https://doi.org/10.3390/su151512069>
- Elayan, M. B. (2022). The new world of work and digital learning: millennials and generation Z. *Webology*, 19(2), 4593-4603. https://www.researchgate.net/publication/366701617_The_New_World_Of_Work_And_Digital_Learning_Millennials_And_Generation_Z
- Hair, J.F., Black, W.C., Babin, B.J., & Anderson, R.E. (2010). *Multivariate data analysis* (7thed.). Pearson.

- Hung, V. V. (2020). The impact of education on household income in rural Vietnam. *International Journal of Financial Studies*, 8(1), 11. <https://doi.org/10.3390/ijfs8010011>
- Ibrahim, A., Abdalla, S. M., Jafer, M., Abdelgadir, J., & Vries, N.D. (2019). Child labor and health: a systematic literature review of the impacts of child labor on child's health in low- and middle-income countries. *Journal of Public Health*, 41(1), 18-26. <https://doi.org/v10.1093/pubmed/fdy018>
- International Labour Organization. (2012). *International standard classification of occupations*. International Labour Office.
- International Labour Organization. (2023). *The international standard classification of occupations (ISCO-08) companion guide*. International Labour Organization.
- Ketkaew, C., Van Wouwe, M., Vichitthamaros, P., & Teerawanviwat, D. (2019). The effect of expected income on wealth accumulation and retirement contribution of Thai wagedworkers. *SAGE Open*, 9(4), 1-20. <https://doi.org/10.1177/2158244019898247>
- Kılıç, F. (2022). The relationship among entrepreneurship tendency, income level and life satisfaction of future business people: generation Z. *International Business Research*, 15(3), 1-12. <https://doi.org/10.5539/ibr.v15n3p1>
- Malik, S., & Shahid, S. (2024). From differences to strengths: strategies for embracing generational diversity at workplace. *Development and Learning in Organizational: an International Journal*, 38(3), 11-14. <https://doi.org/10.1108/DLO-07-2023-0146>
- Mannheim, K. (1952). *The problem of generations*. Routledge and Kegan Paul.
- Ngotngamwong, R., & Suvannasing, S. (2024). A study of employers' satisfaction with generation Z in Thai workplaces. *Human Behavior, Development and Society*, 25(3), 21-32. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/hbds/article/view/275585>
- OECD. (2019). *Working better with age*. OECD Publishing.
- Paweenawat, S. W., & Liao, L. (2022). Parenthood penalty and gender wage gap: recent evidence from Thailand. *Journal of Asian Economics*, 78, 101435. <https://doi.org/10.1016/j.asieco.2021.101435>
- Ruiz Salvago, M., Phiboon, K., Faysse, N., & Nguyen, T.P.L. (2019). Young people's willingness to farm under present and improved conditions in Thailand. *Outlook on Agriculture*, 48(4), 282-291. <https://doi.org/10.1177/0030727019880189>
- Smoter, M., & Szymczak, W. (2024). *NEETs in the digital age*. WeLaR project.
- Strauss, W., & Howe, N. (1991). *Generations: the history of America's future, 1584 to 2069*. William Morrow and Company.
- United Nations Children's Fund Thailand & Chula Unisearch. (2023). *In-depth research on youth not in employment, education or training (NEET) in Thailand*. UNICEF.
- Vandenbroucke, G. (2024). *The effect of divorce on workers' incomes, federal reserve bank of St. Louis*. <https://www.stlouisfed.org/on-the-economy/2024/feb/effect-divorce-workers-incomes>
- Wongmonta, S. (2023). Revisiting the wage effects of vocational education and training (VET) over the life cycle: the case of Thailand. *International Journal of Education Development*, 103, 102886. <https://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2023.102886>

- World Bank. (2019). *World development report 2019: the changing nature of work*. World Bank.
- Yang, G., Yao, S., & Dong, X. (2023). Digital economy and wage gap between high- and low-skilled workers. *Digital Economy and Sustainable Development*, 1(7), 1-14. <https://doi.org/10.1007/s44265-023-00009-y>

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University

การคุกคามต่อความปลอดภัยของสื่อมวลชนในการรายงานการประท้วง Threats to Journalists' Safety in Reporting Protests

พรรษาสิริ กุหลาบ (Phansasiri Kularb)¹

Received: June 6, 2025

Revised: July 31, 2025

Accepted: October 10, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอผลการศึกษารายงานบางส่วนจากโครงการวิจัย “การรายงานข่าวการประท้วง: บทบาทของสื่อมวลชนไทยในการชุมนุมและความรุนแรงทางการเมือง” และมีวัตถุประสงค์ 2 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษารูปแบบการคุกคามต่อความปลอดภัยของสื่อมวลชนในการรายงานการประท้วง และ 2) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความปลอดภัยของสื่อมวลชนในการรายงานการประท้วง โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพคือการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก และใช้แนวคิดความปลอดภัยของสื่อมวลชนในการวิเคราะห์ ผลการศึกษพบการคุกคามต่อความปลอดภัยสื่อมวลชนในการรายงานการประท้วง 3 รูปแบบ คือ 1) การใช้กฎหมายเพื่อควบคุมการชุมนุมและสื่อมวลชน 2) ปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่รัฐในการควบคุมและสลายการชุมนุม และ 3) การกระทำของผู้ชุมนุม ฝ่ายต้านการชุมนุม และไม่ทราบฝ่าย ซึ่งถือเป็นการคุกคามต่อความปลอดภัยของสื่อมวลชนทั้งในระดับบุคคลและในระดับโครงสร้างพื้นฐาน ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อความปลอดภัยของสื่อมวลชนในการรายงานการประท้วง แบ่งเป็นปัจจัยระดับบุคคล ระดับองค์กรสื่อและองค์กรวิชาชีพ และปัจจัยทางสังคมและการเมือง การยับยั้งการใช้ความรุนแรงในการชุมนุมเป็นสิ่งสำคัญที่จะลดการคุกคามต่อความปลอดภัยของสื่อมวลชน โดยภาครัฐต้องแสดงบทบาทหลักในการปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ชุมนุมและสื่อมวลชนเพื่อรับประกันความปลอดภัยของทุกฝ่าย

คำสำคัญ: สื่อมวลชน, ความปลอดภัยของสื่อมวลชน, การประท้วง, เสรีภาพสื่อ, ความรุนแรง

Abstract

This article presents parts of the findings from the research titled “Reporting Protests: The Roles of Thai Press in Political Assembly and Political Violence,” and had two objectives: 1) to examine threats to journalists' safety during reporting protests, and 2) to analyze factors influencing journalists' safety in protest reporting. A qualitative methodology was employed, combining documentary research and in-depth interviews, with the concept of journalists' safety serving as the analytical framework. The findings indicated three patterns of threats to journalists' safety when reporting on protests: 1) the utilization of laws to regulate protests and the media, 2) operations carried out by state officials to control and disperse protests, and 3) actions taken by demonstrators, counter-protesters, and unidentified entities. These activities posed threats to journalists' safety, both at the personal and infrastructural levels. Factors influencing journalists' safety in reporting protests could be

¹ ภาควิชาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Department of Journalism, Faculty of Communication Arts, Chulalongkorn University

categorized at personal, media and professional organizations, and socio-political levels. To mitigate threats to journalists' safety during reporting protests, it is essential to curtail the use of violence during protests, with state authorities playing a pivotal role in safeguarding the rights and freedom of both protestors and journalists in order to ensure the safety of all parties involved.

Keywords: Mass Media, Journalists' Safety, Protest, Press Freedom, Violence

บทนำ

ในการชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตยช่วงปี พ.ศ. 2564 มีรายงานสื่อมวลชนได้รับบาดเจ็บ 31 ครั้งอย่างน้อย 28 คนจากการปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ชุมนุม โดยได้รับบาดเจ็บจากการใช้อุปกรณ์สลายการชุมนุมต่าง ๆ ของเจ้าหน้าที่ควบคุมฝูงชน และส่วนใหญ่เกิดขึ้นในช่วงการชุมนุมที่แยกดินแดงเมื่อปี พ.ศ. 2564 เมื่อเจ้าหน้าที่เข้าปราบปรามผู้ชุมนุมอิสระและฝ่ายผู้ชุมนุมตอบโต้ (iLaw, 2564) นอกจากนี้ ในการชุมนุมต่อต้านรัฐบาลประยุทธ์ จันทร์โอชา และการประชุมเอเปคเมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2565 มีรายงานนักข่าวและช่างภาพได้รับบาดเจ็บระหว่างการสลายการชุมนุม และมีผู้สื่อข่าวถูกนำตัวไปดำเนินคดีที่สถานีตำรวจ โดยในเหตุการณ์เหล่านี้ ผู้ปฏิบัติงานสื่อได้แสดงตนหรือมีสัญลักษณ์ระบุว่าเป็นสื่อมวลชน (สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย, 2565a)

องค์กรด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศชี้ว่า ผลกระทบจากความรุนแรงที่เกิดขึ้นระหว่างการประท้วงรวมถึงความพยายามปิดกั้นช่องทางสื่อ ทำให้สื่อมวลชนไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ในการรายงานสถานการณ์ที่ประชาชนควรรับรู้เพื่อมีส่วนร่วมทางการเมืองและสังคม รวมถึงตรวจสอบและตั้งคำถามต่อการกระทำของสถาบันที่มีอำนาจหรือกลุ่มผลประโยชน์ได้เต็มที่ จึงถือเป็นการปิดกั้นสิทธิและเสรีภาพในการชุมนุมทางการเมือง เสรีภาพสื่อ และสิทธิการเข้าถึงข้อมูลและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชน ซึ่งไม่เป็นผลดีต่อกระบวนการประชาธิปไตย (International Press Institute, 2020)

แม้สื่อมวลชนและองค์กรภาคประชาสังคมจะนำเสนอรายงานเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสื่อมวลชนจากการปฏิบัติหน้าที่ในสถานการณ์ความขัดแย้งอยู่เนือง ๆ แต่ในไทยยังขาดการศึกษาเชิงวิชาการในประเด็นนี้ที่จะแสดงให้เห็นปัญหาและผลกระทบต่อสื่อมวลชน ทั้งในระดับปัจเจก องค์กร สถาบันสื่อ รวมถึงผลกระทบต่อสังคมในภาพรวม บทความนี้จึงนำเสนอการคุกคามที่เกิดขึ้นในช่วงการรายงานการชุมนุมใหญ่ทางการเมืองในไทย 5 ครั้งเพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการศึกษาแนวทางจัดการกับปัญหาอย่างเป็นระบบต่อไป

บทความนี้ จึงมีวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ 1) เพื่อศึกษารูปแบบการคุกคามต่อความปลอดภัยของสื่อมวลชนในการรายงานการประท้วง² และ 2) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความปลอดภัยของสื่อมวลชนในการรายงานการประท้วง

การคุกคามต่อความปลอดภัยของสื่อมวลชน หมายถึง การกระทำที่จะทำให้เกิดอันตรายต่อปัจเจกองค์กรหรือสถาบันสื่อ โดยประเมินจากการระบุเจตนาของผู้เป็นปฏิปักษ์ว่าจะกระทำอันตราย หรือการคาดการณ์ของสื่อมวลชนต่ออันตรายที่จะเกิดขึ้น (Slavtcheva-Petkova et al., 2023, p.1214)

สื่อมวลชน หมายถึง องค์กรหรือบุคคลที่ผลิตเนื้อหาประเภทข่าวสารสาระหรืองานวารสารศาสตร์ทั้งที่เป็นผู้สื่อข่าว ช่างภาพ และตำแหน่งอื่น ๆ ในกองบรรณาธิการและฝ่ายผลิต โดยครอบคลุมการดำเนินงาน

² บทความนี้ ใช้คำว่าชุมนุมและการประท้วงในความหมายเดียวกัน

เชิงพาณิชย์ องค์กรสังกัดหน่วยงานภาครัฐ สื่อสาธารณะ ผู้ผลิตเนื้อหาอิสระ และสื่อทางเลือกหรือสื่อที่ดำเนินงานแบบไม่แสวงกำไร และสื่อพลเมือง

การทบทวนวรรณกรรม

บทความนี้ใช้แนวคิดเรื่องความปลอดภัยของสื่อมวลชนในการวิเคราะห์ผลกระทบต่องานสื่อมวลชนในการรายงานการชุมนุมทางการเมืองที่เป็นกรณีศึกษา โดยความปลอดภัยของสื่อมวลชน (journalists' safety) หมายถึง ระดับที่สื่อมวลชนสามารถปฏิบัติภารกิจเกี่ยวกับงานได้ โดยไม่เผชิญกับการคุกคามต่อศักดิ์ศรีและสุขภาพของร่างกาย จิตใจ ดิจิทัล และการเงิน (Slavtcheva-Petkova et al., 2023, p. 1214) โดยสื่อมวลชนจำเป็นต้องมีความปลอดภัยทางอาชีพ (occupational safety) เพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทที่ถูกคาดหวังในสังคมประชาธิปไตยได้

ในทางกลับกัน การคุกคามต่อความปลอดภัยของสื่อมวลชน (threats to journalists' safety) หมายถึง การกระทำและสภาพที่เพิ่มความเสี่ยงให้เกิดอันตรายทางร่างกาย จิตใจ ดิจิทัล และการเงินต่องานสื่อมวลชนในฐานะมนุษย์และผู้กระทำการของสถาบัน (Slavtcheva-Petkova et al., 2023, p. 1215) ตั้งแต่การคุกคามต่อคนทำงานสื่อในระดับปัจเจก ไปจนถึงการคุกคามต่อความอยู่รอดและความยั่งยืนของสื่อมวลชนในฐานะสถาบันที่มีความสำคัญต่อสังคม

การคุกคามต่อความปลอดภัยของสื่อมวลชนแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ 1) การคุกคามระดับบุคคล ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ การคุกคามทางร่างกาย หมายถึง การกระทำที่มีผลกระทบต่อร่างกายของคนทำงานสื่อ และการคุกคามทางจิตใจ หมายถึง การกระทำที่มีผลต่อสุขภาพจิตและอารมณ์ รวมถึงการบั่นทอนหรือโจมตีความสามารถในการรายงานข่าว และ 2) การคุกคามระดับโครงสร้างพื้นฐาน หมายถึง การโจมตีหรือลดทอนความมั่นคงเชิงระบบที่เกี่ยวข้องหรือเอื้อต่อการทำงานของสื่อมวลชนในระดับปัจเจก ระดับองค์กร และระดับสถาบัน โดยแบ่งเป็นการคุกคามทางดิจิทัล หมายถึง การกระทำที่มีผลกระทบต่อเสรีภาพและอำนาจในการใช้สื่อดิจิทัล และการคุกคามทางการเงิน หมายถึง การกระทำที่มีผลกระทบต่อความอยู่รอดในการทำงานและอุดมการณ์วิชาชีพของสื่อมวลชน (Slavtcheva-Petkova et al., 2023) ดังตาราง 1

ตาราง 1

การคุกคามต่อความปลอดภัยของสื่อมวลชน

การคุกคามต่อความปลอดภัยในระดับบุคคล		การคุกคามต่อความปลอดภัยในระดับโครงสร้างพื้นฐาน	
การคุกคามทางร่างกาย (physical threat)	การคุกคามทางจิตใจ (psychological threat)	การคุกคามทางดิจิทัล (digital threat)	การคุกคามทางการเงิน (financial threat)
- การทำร้ายและคุกคามทางกาย	- การโจมตีทางวาจา	- การคุกคาม	- การสั่นคลอนความมั่นคง
- การกระทำที่คุกคามหรือสกัดกั้น	- การสื่อสารที่สร้าง	- ความเป็นส่วนตัว	- ในหน้าที่การงาน
- การเคลื่อนย้ายทางกายภาพ (physical)	- ความเกลียดชัง	- ทางดิจิทัลของนักข่าว	- การคุกคามหรือปิดกั้น
	- การแพร่กระจาย	- การสอดส่อง	- การหา/เข้าถึงแหล่งข่าว
	- ข้อมูลส่วนบุคคล	- ทางดิจิทัล (digital surveillance)	- หรือการตรวจสอบ
	- การคุกคามด้วยเหตุทางเพศ		- ข้อเท็จจริง หรือการผลิตงานที่มีคุณภาพหรือ

การคุกคามต่อความปลอดภัยในระดับบุคคล		การคุกคามต่อความปลอดภัยในระดับโครงสร้างพื้นฐาน	
การคุกคามทางร่างกาย (physical threat)	การคุกคามทางจิตใจ (psychological threat)	การคุกคามทางดิจิทัล (digital threat)	การคุกคามทางการเงิน (financial threat)
mobility) เช่น การลักพาตัว จับกุม คุมขัง จำคุก	- การใช้มวลชนเป็นศาลเตี้ย เพื่อมุ่งทำโทษหรือปิดปากสื่อ - การข่มขู่ บังคับ ยึดหรือทำลายอุปกรณ์การทำงาน บุคคลในสำนักงาน - การกลั่นแกล้งในที่ทำงาน	- การจำกัดการเข้าถึงข้อมูล การแฮ็ค หรือปิดกั้นการเข้าถึงเนื้อหาดิจิทัล - การดำเนินคดีต่อการเปิดโปงข้อมูลทางดิจิทัล	การทำตามจริยธรรมวิชาชีพ - การเน้นการแข่งขันเพื่อทำกำไรมากกว่าตอบสนองประโยชน์สาธารณะ

หมายเหตุ. จาก “Conceptualizing journalists’ safety around the globe” โดย Slavtcheva-Petkova et al. (2023)

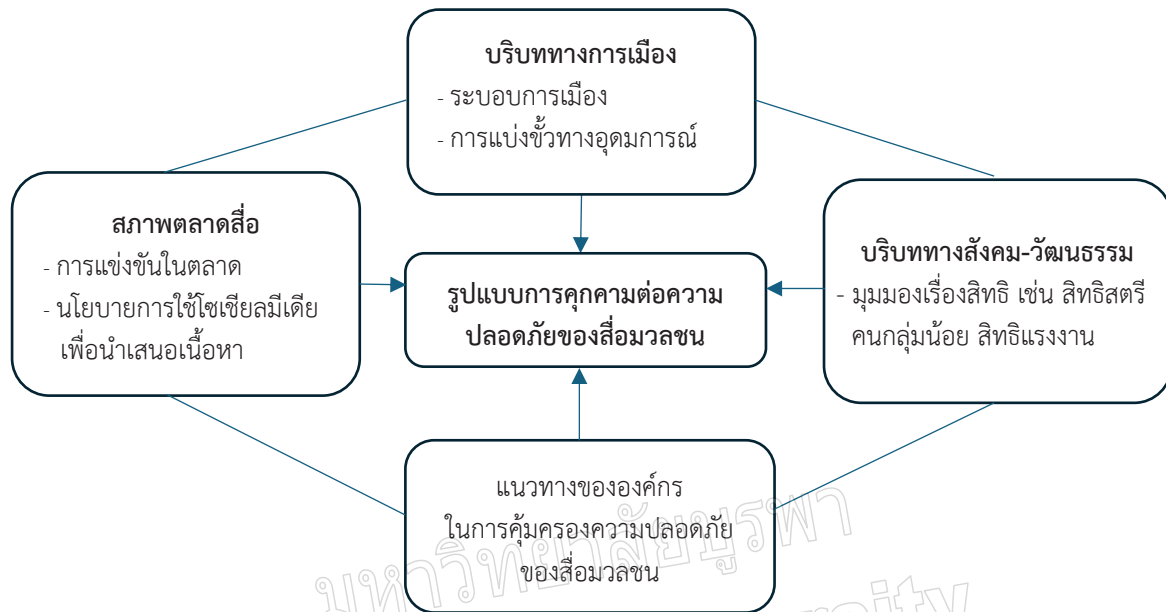
รากฐานที่ทำให้เกิดการคุกคามต่อความปลอดภัยต่อสื่อมวลชนคือ *ความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ไม่เท่าเทียม (power dynamics)* ที่ปัจเจกหรือกลุ่มผู้กระทำการมีอำนาจเหนือสื่อหรือต้องการลดทอนอิทธิพลที่สื่อมวลชนมีต่อการรับรู้และทัศนคติของสาธารณะ (Slavtcheva-Petkova et al., 2023, p. 1216) ดังนั้น ระบบการเมืองแบบอำนาจนิยมและกึ่งอำนาจนิยมที่ยังขาดการตรวจสอบและการแสดงความรับผิดชอบ ไม่ยึดหลักนิติรัฐ นิติธรรม รวมถึงสังคมที่มีมุมมองเชิงลบต่อสื่อมวลชนหรือยึดถือในคุณค่าที่ละเมิดสิทธิมนุษยชน ก็มักเอื้อต่อการคุกคามสื่อมวลชนและการพันพินิตลายนวลของผู้กระทำไม่ว่าจะเป็นปัจเจกหรือสถาบัน

นอกจากนี้ การแบ่งขั้วทางอุดมการณ์ในสังคมก็ทำให้มวลชนสร้างความชอบธรรมต่อการโจมตีและข่มขู่คุกคามนักข่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้ที่มีอิทธิพลทางความคิดของมวลชนกลุ่มต่าง ๆ เช่น ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดี ใช้ถ้อยคำป้ายสีตีตราหรือให้ข้อมูลเท็จว่าสื่อมวลชนเป็นปฏิปักษ์กับกลุ่มของตนหรือประชาชนโดยรวม (The International Women’s Media Foundation, 2024) ขณะเดียวกัน ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมก็ทำให้สื่อมวลชนที่เป็นเพศหญิง ผู้มีความหลากหลายทางเพศ และกลุ่มน้อยในสังคม ตกเป็นเป้าของการคุกคามทั้งในการทำงานภาคสนามและทางออนไลน์ (The International Women’s Media Foundation, 2024; Posetti, Shabbir, Maynard, Bontcheva, & Aboulez, 2021) การศึกษาพบว่า เมื่อผู้บริหารองค์กรสื่อไม่จัดสรรทรัพยากรหรือไม่ให้ความสำคัญต่อสุขภาพจิตของพนักงาน ก็ทำให้สื่อมวลชนถูกคุกคามได้ง่ายขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาวะที่องค์กรสื่อมีรายได้น้อยลงจนต้องลดงบประมาณและต้องใช้โซเชียลมีเดียในการนำเสนอเนื้อหามากขึ้นเพื่อสร้างรายได้ (The International Women’s Media Foundation, 2024; Plotner & Ferrucci, 2024) การที่คนทำงานสื่อถูกคุกคามจนมีปัญหาด้านสุขภาพจนทำให้ต้องลาออกหรือเปลี่ยนงานไม่เป็นผลดีต่อการพัฒนางานการสื่อสารมวลชนในภาพรวมและระยะยาว (Plotner & Ferrucci, 2024) และไม่ส่งเสริมสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและเสรีภาพการแสดงความคิดเห็นของประชาชน

ผู้เขียนนำแนวคิดเรื่องความปลอดภัยของสื่อมวลชน และการคุกคามต่อความปลอดภัยของสื่อมวลชน มาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยพิจารณารูปแบบและระดับการคุกคามต่อความปลอดภัยของ ระดับการคุกคาม และปัจจัยทางการเมืองที่เอื้อให้เกิดการคุกคามสื่อมวลชน ดังกรอบแนวคิดการวิจัยต่อไปนี้

ภาพ 1

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการวิจัย

บทความนี้เป็นผลการศึกษาส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย “การรายงานข่าวการประท้วง: บทบาทของสื่อมวลชนไทยในการชุมนุมและความรุนแรงทางการเมือง” โดยเก็บข้อมูลวิเคราะห์การทำงานของสื่อมวลชนในการชุมนุมต่อต้านรัฐบาลครั้งใหญ่ 5 กรณี ได้แก่ 1) การชุมนุมต่อต้านรัฐบาลที่นำโดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) (พฤษภาคม พ.ศ. 2535) 2) การชุมนุมต่อต้านรัฐบาลนายกรัฐมนตรียิ่งลักษณ์ ชินวัตร และพรรคพลังประชาชน นำโดยพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พ.ศ. 2549-2551) 3) การชุมนุมต่อต้านรัฐบาลนายกรัฐมนตรีนอร์อิทธิ เวชชาชีวะ นำโดยแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) (พ.ศ. 2552-2553) 4) การชุมนุมต่อต้านรัฐบาลนายกรัฐมนตรียิ่งลักษณ์ ชินวัตร นำโดยคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) (พ.ศ. 2556-2557) และ 5) การชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตยและต่อต้านรัฐบาลนายกรัฐมนตรีนพพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา (พ.ศ. 2563-2564) โดยไม่รวมถึงการชุมนุมในประเด็นอื่น ๆ ที่ดำเนินการในช่วงเวลาเดียวกัน

ผู้วิจัยเลือกศึกษาเฉพาะการชุมนุม 5 ครั้ง เนื่องจากมีลักษณะที่คล้ายกัน กล่าวคือ เป็นการชุมนุมต่อต้านรัฐบาลที่มีประชาชนเข้าร่วมจำนวนมาก และส่งผลสะท้อนต่อเสถียรภาพของรัฐบาลทั้งในช่วงการชุมนุมและหลังการชุมนุมสิ้นสุดลง ทั้งนี้ ความขัดแย้งอันเป็นเหตุของการชุมนุมพฤษภาคม 2535 แตกต่างจากการชุมนุม 4 ครั้งหลัง แต่ทำให้เกิดการถกเถียงและการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายเกี่ยวกับการรับประกันเสรีภาพสื่อมวลชนในเวลาต่อมา จึงถูกเลือกเป็นส่วนหนึ่งของกรณีศึกษาในงานวิจัยนี้ด้วย³

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร ได้แก่ บันทึกและรายงานสรุปเกี่ยวกับการชุมนุมที่เป็นกรณีศึกษา สถิติการใช้ความรุนแรงและผลกระทบจากความรุนแรงในการชุมนุม กฎหมายที่มีผลต่อการรายงานของสื่อมวลชน แลงการณ

³ สามารถอ่านรายละเอียดเกี่ยวกับการชุมนุมและที่มาที่ไปของการชุมนุมได้ในรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

แนวปฏิบัติ และคู่มือขององค์กรสื่อและองค์กรวิชาชีพสำหรับการรายงานการชุมนุม รายงานข่าวการชุมนุมที่ได้จากการสืบค้นฐานข้อมูลวิชาการออนไลน์ ห้องสมุด และ search engine

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจงและแบบ Snow Ball เพื่อสะท้อนความหลากหลายของสื่อมวลชน รวมผู้ให้ข้อมูล 28 คน ซึ่งเป็นผู้ที่ทำงานหรือเคยทำงานในองค์กรสื่อหรือเป็นสื่อพลเมือง และมีประสบการณ์ทำงานในช่วงการชุมนุมที่เป็นกรณีศึกษา โดยมีแนวคำถามสัมภาษณ์เกี่ยวกับวิธีการและแนวทางการรายงานข่าวของตนเองและองค์กรในช่วงการชุมนุม ความเสี่ยง การคุกคาม และผลกระทบจากการรายงานข่าวการชุมนุม รวมถึงการป้องกันและการเยียวยาผลกระทบของตนเอง องค์กรสื่อต้นสังกัด และองค์กรวิชาชีพสื่อ⁴

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์มาสอบทาน จัดหมวดหมู่ และวิเคราะห์ตามแนวคิดความปลอดภัยของสื่อมวลชน จากนั้น จึงนำเสนอผลการวิจัยด้วยการอธิบายเชิงวิเคราะห์ต่อไป

โครงการวิจัยนี้ได้รับการอนุมัติให้ดำเนินการวิจัยจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 2 สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตามใบรับรองเลขที่ COA No. 230/65 เมื่อวันที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2565

ผลการวิจัย

การนำเสนอผลการศึกษแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกนำเสนอรูปแบบการคุกคามต่อความปลอดภัยทางร่างกายของสื่อมวลชนในการรายงานการประท้วง เนื่องจากมีรูปแบบและผลกระทบที่ชัดเจน จากนั้นจึงวิเคราะห์ต่อไปว่าการคุกคามทางร่างกายทำให้เกิดการคุกคามต่อความปลอดภัยของสื่อมวลชนในด้านอื่นอย่างไร ส่วนที่สองเป็นการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความปลอดภัยของสื่อมวลชนในการรายงานการประท้วง

1. การคุกคามต่อความปลอดภัยทางร่างกายของสื่อมวลชนในการรายงานการประท้วง

ในการชุมนุมที่เป็นกรณีศึกษา 5 ครั้ง พบการกระทำที่ถือเป็นการคุกคามต่อความปลอดภัยทางร่างกายของสื่อมวลชน 3 รูปแบบ และผลกระทบต่อสื่อมวลชน ดังตาราง 2

1.1 การใช้กฎหมายเพื่อควบคุมการชุมนุมและการรายงานของสื่อมวลชน

กฎหมายที่ภาครัฐมักนำมาใช้ควบคุมสื่อมวลชนในการรายงานการชุมนุมกรณีศึกษาถือเป็นการคุกคามทางร่างกาย เนื่องจากเอื้อให้เจ้าหน้าที่รัฐสกัดกั้นการเคลื่อนย้ายทางกายภาพหรือได้รับอนุญาตให้ใช้กำลังที่ทำให้ประชาชนและสื่อมวลชนบาดเจ็บหรือเสียชีวิตได้ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1.1.1 กฎหมายเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติ คือ พ.ร.ก. การบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2495 และ พ.ศ. 2548 ซึ่งรัฐบาลใช้จำกัดการรวมตัวของมวลชน และให้อำนาจเจ้าหน้าที่ตำรวจ-ทหารในการควบคุมการชุมนุม รวมถึงคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ 334/2535 ที่ห้ามสื่อมวลชนนำเสนอเนื้อหาที่ภาครัฐเห็นว่าเป็นภัยต่อความมั่นคงหรือสร้างความตื่นตระหนกต่อสาธารณะ และประกาศหัวหน้าคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) ฉบับที่ 10 ซึ่งบังคับใช้หลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2549 ในช่วงการชุมนุมของกลุ่มพันธมิตรฯ ที่เริ่มมีกลุ่มต่อต้านรัฐประหารออกมาเคลื่อนไหว

1.1.2 กฎหมายอาญาที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร ได้แก่ พ.ร.บ. ว่าด้วยการกระทำผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 และฉบับ พ.ศ. 2560 รวมถึงกฎหมายอาญาฐานหมิ่นประมาท โดยมักถูกนำมาใช้

⁴ ไม่สามารถระบุจำนวนผู้ให้ข้อมูลตามประเภทงานและประเภทสื่อได้ เนื่องจากในการชุมนุมแต่ละครั้ง ผู้ให้ข้อมูลจำนวนหนึ่งเปลี่ยนสถานะ เช่น จากผู้สื่อข่าวมาเป็นบรรณาธิการ หรือจากสื่อหนังสือพิมพ์มาเป็นสื่อโทรทัศน์ หรือจากพนักงานประจำเป็นผู้ผลิตสื่ออิสระ

1.1.3 กฎหมายเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ คือ กฎหมายอาญา มาตรา 112 ซึ่งถูกนำมาใช้ในช่วงการชุมนุมที่นำโดยกลุ่ม นปช. กลุ่ม กปปส. และการชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตยในช่วงปี พ.ศ. 2563-2564 ซึ่งมีรายงานว่า คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) ขอให้สื่อมวลชนในการกำกับดูแลและมัตระวังการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับข้อเสนอปฏิรูปสถาบันพระมหากษัตริย์ หลังจากศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า ข้อเสนอปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ที่นักกิจกรรมปราศรัยในช่วงปี พ.ศ. 2563 เข้าข่ายล้มล้างการปกครอง (สรุปผลการประชุมคณะกรรมการพัฒนาการเมืองฯ ครั้งที่ 75, 2564)

รัฐบาลมักใช้กฎหมายและมาตรการต่าง ๆ ปิดกั้นการรายงานของสื่อมวลชนตั้งแต่ก่อนการประท้วง โดยเฉพาะเมื่อประชาชนวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลซึ่งมักจะนำไปสู่การชุมนุมใหญ่ในเวลาต่อมา เช่น ในช่วงก่อนการชุมนุมกลุ่มพันธมิตรฯ พบการถอนโฆษณาจากภาครัฐและธุรกิจที่มีสายสัมพันธ์กับนายกรัฐมนตรี ในขณะนั้น การเข้าไปถือครองหุ้นสื่อโดยกลุ่มทุนที่เป็นพันธมิตรของนายกรัฐมนตรี การตรวจสอบและฟ้องหมิ่นประมาทต่อสื่อมวลชน เป็นต้น (อดีตบรรณาธิการข่าวและผู้บริหารองค์กรสื่อ, สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2566; พิงรอร งามสุต, 2549) เมื่อเกิดกลุ่มต้านรัฐประหารในเวลาต่อมา ก็มีการใช้กฎหมายอาญา มาตรา 112 และหมิ่นประมาทเพื่อปิดกั้นการแสดงความคิดเห็นต้านรัฐประหาร รวมถึงการสั่งปิดกั้นเว็บไซต์ ห้ามตีพิมพ์และเผยแพร่สิ่งพิมพ์ รวมถึงบุกค้นและปิดสถานีวิทยุชุมชนที่สงสัยว่าจะสนับสนุนกลุ่มผู้ชุมนุม นปช. ในช่วงปี พ.ศ. 2553

รูปแบบการคุกคามต่อความปลอดภัยทางร่างกายของสื่อมวลชนในการรายงานการประท้วง

	การชุมนุม	กฎหมาย	ปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่รัฐ							การกระทำของผู้ชุมนุม/ฝ่ายต้านการชุมนุม			ผลกระทบต่อสื่อมวลชน	
			จับกุมดำเนินคดี	ฉกษนาแรงดันสูง/ผสมสารเคมี	แก๊สน้ำตา	กระสุนยาง	อาวุธหนัก	อื่น ๆ /ไม่ระบุ	ข่มขู่คุกคามทว่าร้าย	ปิดล้อม/บุกยึด สมนง.	อาวุธหนัก	ไม่ทราบฝ่าย	บาดเจ็บ	เสียชีวิต
พฤษภา														
ประชา	- พ.ร.ก.ฉุกเฉิน		-	-	-	-	5	28	-	-	-	3		
ธรรม	- คำสั่ง มท.											(อาวุธหนัก)	33	-
(2535)														

การชุมนุม	กฎหมาย	ปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่รัฐ							การกระทำของผู้ชุมนุม/ฝ่ายต้านการชุมนุม			ผลกระทบต่อสื่อมวลชน	
		ได้แต่จับกุม	ได้แต่จับกุม/สั่งให้ประหารชีวิต	ได้แต่จับกุม	ได้แต่จับกุม	ได้แต่จับกุม	ได้แต่จับกุม	ได้แต่จับกุม	ได้แต่จับกุม	ได้แต่จับกุม	ได้แต่จับกุม	ได้แต่จับกุม	ได้แต่จับกุม
พันธมิตรฯ	- ประกาศ คปค.												
(2549-2551)	- พ.ร.ก.ฉุกเฉิน - พ.ร.บ.คอมพิวเตอร์ฯ - หมิ่นประมาท	-	-	1	-	-	-	10	2	1	11 ⁵ (อาวุธหนัก)	4	-
นปช.	- พ.ร.ก.ฉุกเฉิน (2552-2553)	-	-	-	-	2	-	6	3	-	3 (อาวุธหนัก)	14	2
กปปส.	- พ.ร.ก.ฉุกเฉิน (2556-2557)	-	-	-	-	-	-	8	3	-	5 (อาวุธหนัก/ไม่ระบุ)	6	-
การชุมนุมเรียกร้อง	- พ.ร.ก.ฉุกเฉิน - พ.ร.บ.คอมพิวเตอร์ฯ												
ประชาธิปไตย	คอมพิวเตอร์ฯ	อย่าง	อย่าง	อย่าง							3	อย่าง	-
(2563-2564)	- อาญา ม.112 - หมิ่นประมาท - คำวินิจฉัยศาลรธน.ฯ	4	น้อย	น้อย	น้อย	-	2	-	-	-	(อาวุธหนัก)	น้อย 34	-

ภาวะที่เสรีภาพอยู่ในระดับต่ำจึงไม่เอื้อต่อการทำงานอย่างมีอิสระและเสรีภาพของสื่อมวลชน โดยเฉพาะในการตั้งคำถามต่อสถาบันพระมหากษัตริย์และกองทัพ ซึ่งเป็นประเด็นหลักในการชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตยในเวลาต่อมา โดยสื่อมวลชนกังวลต่อความเสี่ยงที่จะถูกดำเนินคดีด้วยกฎหมายอาญา มาตรา 112 และต้องระมัดระวังการรายงานประเด็นสถาบันพระมหากษัตริย์มากขึ้น (สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย, 2565b) สภาพการณ์เช่นนี้ทำให้ภูมิทัศน์สื่อมีความแบ่งขั้วเช่นเดียวกับสังคมการเมืองไทย

⁵ มี 8 กรณีที่นักข่าวได้รับบาดเจ็บ-เสียชีวิตจากอาวุธหนักระหว่างการใช้อำนาจสลายการชุมนุมกลุ่ม นปช.ในช่วงเดือนเมษายน-พฤษภาคม พ.ศ. 2553 แต่ผลการสอบสวนไม่สามารถสรุปได้ชัดเจนว่าความรุนแรงเกิดจากเจ้าหน้าที่รัฐหรือกองกำลังติดอาวุธที่แฝงตัวมากับกลุ่มผู้ชุมนุม

โดยสื่อกระแสหลักมักให้ข้อมูลที่สอดคล้องกับแนวทางของรัฐบาล ขณะที่สื่อขนาดเล็กพยายามนำเสนอ มุมมองทางเลือก จนทำให้เผชิญกับการคุกคามจากเจ้าหน้าที่รัฐ (Reporters without Borders, 2022)

1.2 ปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่รัฐทั้งในและนอกพื้นที่การชุมนุม

กฎหมายที่รัฐบาลนำมาบังคับใช้ในช่วงการชุมนุมยังเอื้อให้เจ้าหน้าที่รัฐใช้ปฏิบัติการปราบปราม ผู้ประท้วง และสื่อมวลชนมักได้รับผลกระทบระหว่างที่เจ้าหน้าที่สลายการชุมนุมหรือปะทะกับผู้ชุมนุม ผลการวิจัยเอกสารพบรายงานการบาดเจ็บของสื่อมวลชนมากที่สุดในการรายงานการชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตย พ.ศ. 2563-2564 และการชุมนุมพฤษภาคม พ.ศ. 2535 ขณะที่การชุมนุมที่นำโดยกลุ่ม นปช. ในช่วงปี พ.ศ. 2552-2553 มีผู้เสียชีวิต 2 คนที่ถูกยิงระหว่างการปะทะระหว่างเจ้าหน้าที่กับผู้ชุมนุมและการสลายการชุมนุม ของเจ้าหน้าที่ คือ อิโรยูกิ มูราโมโตะ ช่างภาพสำนักข่าวรอยเตอร์ชาวญี่ปุ่น และฟาปิโอ โปเลงกิ ช่างภาพอิสระ ชาวอิตาลี (ศูนย์ข้อมูลประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากการสลายการชุมนุม กรณี เม.ย.-พ.ค. 2553, 2556) ในกรณีของฟาปิโอ โปเลงกิ ศาลอาญากรุงเทพใต้ตัดสินว่าเขาเสียชีวิตจากกระสุนที่มาจากฝั่งทหาร แต่ไม่ทราบว่าเป็นผู้กระทำ และไม่ได้ระบุว่ากองทัพจะต้องดำเนินการเพื่อตรวจสอบและเยียวยาครอบครัวของผู้เสียชีวิต (ศาลสรุปช่างภาพอิตาลีตายจากกระสุนฝั่งทหาร, 2556) ขณะที่กรณีการเสียชีวิตของอิโรยูกิ มูราโมโตะ ศาลอาญากรุงเทพใต้ตัดสินว่า ไม่ทราบว่าใครเป็นผู้ลงมือกระทำและไม่อาจทราบได้ว่าแนววิถีกระสุนปืน ที่ยิงถูกผู้ตายมาจากทิศทางใด (ศาลสั่งไม่ทราบใครยิง ‘อิโรยูกิ-วสันต์-ทศชัย’ เขี่ยกระสุน 10 เม.ย.53 ตาย, 2558)

ส่วนในการชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตยในปี พ.ศ. 2563-2564 เจ้าหน้าที่เริ่มใช้อุปกรณ์ควบคุมฝูงชนประเภทต่าง ๆ เข้าสลายการประท้วงเมื่อนักกิจกรรมและผู้ชุมนุมกล่าวถึงการปฏิรูปสถาบันพระมหากษัตริย์ แม้จะไม่ใช้อาวุธสงคราม แต่ก็มีจำนวนสื่อมวลชนได้รับบาดเจ็บใกล้เคียงกับการชุมนุมพฤษภาคม พ.ศ. 2535 ถึงจะมีสัญลักษณ์แสดงตนเป็นสื่อมวลชนแล้วก็ตาม (iLaw, 2564) มีเพียงกรณีเดียวที่ศาลตัดสินให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติและผู้บริหารสำนักงานตำรวจที่เกี่ยวข้องชดเชยค่าเสียหายให้แก่สื่อมวลชน 2 คน ที่ถูกยิงด้วยกระสุนยางระหว่างการสลายการชุมนุม เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2564 ขณะที่ศาลแพ่งตัดสิน ยกคำร้องของผู้สื่อข่าวประชาไทที่ถูกยิงบริเวณหลังระหว่างการสลายการชุมนุมก่อนหน้านี้ ซึ่งยื่นฟ้อง สำนักงานตำรวจแห่งชาติและผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ

ผู้ให้ข้อมูลที่ผ่านการรายงานการชุมนุมมาหลายครั้งเห็นพ้องกันว่า ในการชุมนุมครั้งหลังสุด เจ้าหน้าที่มีท่าทีเข้มงวดและจำกัดเสรีภาพในการทำงานมากที่สุด แม้จะเป็นตำรวจควบคุมฝูงชนซึ่งถือว่า ได้รับการฝึกทักษะสำหรับการรับมือกับมวลชนโดยเฉพาะ ขณะที่องค์กรเฝ้าระวังสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชน ชี้ว่า แนวทางจัดการกับผู้ชุมนุมของเจ้าหน้าที่รัฐไม่เป็นไปตามมาตรฐานสากล เพราะแม้จะยกระดับการใช้อุปกรณ์ จากเบาไปหนัก แต่ไม่ได้สัดส่วนกับบรรยากาศการชุมนุมในช่วงแรกๆ ที่ผู้ประท้วงไม่ได้ใช้อาวุธหรือมีท่าทีคุกคาม เจ้าหน้าที่ อีกทั้งยังมีนักกิจกรรมถูกจับกุมและเจ้าหน้าที่มักมองการชุมนุมประท้วงเป็นการมั่วสุมอย่างผิดกฎหมาย (BBC Thai, 2564) สอดคล้องกับที่รองผู้บังคับการอารักขาและควบคุมฝูงชน ในฐานะผู้แทนผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ให้ข้อมูลต่อคณะกรรมการพัฒนาการเมือง การสื่อสารมวลชน และการมีส่วนร่วมของประชาชน สภาผู้แทนราษฎรว่า เจ้าหน้าที่ใช้มาตรการที่จำเป็นและเหมาะสมในการยับยั้งสถานการณ์และ ยุติการมั่วสุมโดยเน้นความปลอดภัยของประชาชนและสื่อมวลชน (บันทึกการประชุม คณะกรรมการพัฒนาการเมืองฯ ครั้งที่ 65, 2564) นอกจากนี้ องค์กรสื่อทางเลือกและสื่อพลเมืองที่รายงานการชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตยในช่วงปี 2563-2564 ยังให้ข้อมูลว่าถูกเจ้าหน้าที่ข่มขู่ เฝ้าระวัง และติดตามทั้งในพื้นที่การชุมนุม สำนักงาน และที่พัก (อดีตผู้สื่อข่าวและบรรณาธิการสื่อทางเลือก, สัมภาษณ์, 6 เมษายน 2566; สื่อพลเมือง 01, สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2566; สื่อพลเมือง 02, สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2566)

ผลการศึกษาสะท้อนว่าแม้ภาครัฐจะมีกลไกในการจัดการกับการชุมนุมประท้วงโดยเฉพาะ
แต่เนียบและแนวทางของปฏิบัติการควบคุมการชุมนุมยังไม่รับประกันสิทธิเสรีภาพในการชุมนุม เสรีภาพ
การแสดงความคิดเห็น และเสรีภาพสื่อตามหลักสากล ที่สำคัญภาครัฐยังไม่ถูกกำหนดให้แสดงความรับผิดชอบ
ต่อผลจากปฏิบัติการควบคุมและสลายการชุมนุมเท่าที่ควร เห็นได้จากมีไม่กี่กรณีที่ถูกสืบสวนหรือดำเนินการ
ตามกระบวนการยุติธรรม และเจ้าหน้าที่รัฐต้องแสดงความรับผิดชอบและเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ

1.3 การกระทำของผู้ชุมนุม ฝ่ายด้านการชุมนุม และไม่ทราบฝ่าย

ผู้ให้ข้อมูลระบุว่า หากผู้ประท้วงเห็นว่าสื่อมวลชนรายงานเป็นเชิงบวกหรือสร้างความชอบธรรม
ให้การชุมนุม ก็จะมีท่าทีที่เป็นมิตรและพร้อมให้สัมภาษณ์ ในทางกลับกัน หากเป็นการรายงานหรือสื่อมวลชน
ที่แกนนำหรือผู้ชุมนุมเห็นว่าไม่เป็นผลดีต่อการเคลื่อนไหว หรือแกนนำปลุกเร้าให้ประชาชนแสดงความไม่พอใจ
ต่อสื่อ ก็มักมีบรรยากาศที่เป็นปฏิกิริยาและมีการข่มขู่คุกคามสื่อมวลชนในพื้นที่ ทำให้ผู้สื่อข่าวต้องระมัดระวัง
มากขึ้น โดยเฉพาะการรายงานสดทางโทรทัศน์จากพื้นที่ชุมนุมซึ่งมักมีผู้ชุมนุมรายล้อมอยู่ (อดีตผู้สื่อข่าวและ
อดีตบรรณาธิการข่าวโทรทัศน์, สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2566; อดีตผู้สื่อข่าววิทยุและอดีตบรรณาธิการ
ข่าวโทรทัศน์, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2566)

แม้ในช่วงการชุมนุมที่นำโดยกลุ่มพันธมิตรฯ และกลุ่ม นปช. ในช่วงปี พ.ศ. 2552 และการชุมนุม
ที่นำโดยกลุ่ม กปปส. จะอยู่ในช่วงรัฐบาลพลเรือนซึ่งมอบหมายให้ตำรวจควบคุมการชุมนุม แต่ก็ยังมีรายงาน
การโจมตีผู้ชุมนุมโดยผู้กระทำไม่ทราบฝ่ายบ่อยครั้ง ผู้ชุมนุมจึงจัดตั้งหน่วยรักษาความปลอดภัยขึ้นเอง
ซึ่งบางครั้งฝ่ายรักษาความปลอดภัยก็แสดงท่าทีข่มขู่คุกคามไปจนถึงใช้อาวุธโจมตีสื่อมวลชน (สมาคมนักข่าว
นักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย, 2551) ความไม่พอใจของแกนนำและผู้ชุมนุมยังนำไปสู่การปิดล้อมและ
บุกสำนักงานโดยผู้ชุมนุมทั้งกลุ่มพันธมิตรฯ นปช. และ กปปส. ซึ่งมักเกิดขึ้นหลังแกนนำการชุมนุมหรือผู้ชุมนุม
เห็นว่าสื่อมวลชนรายงานไม่ถูกต้อง พาดพิงสถาบันพระมหากษัตริย์ ไม่เป็นธรรมต่อการชุมนุม หรือเป็นสื่อ
ฝ่ายรัฐบาล นอกจากนี้ ยังมีการโจมตีสำนักงานขององค์กรสื่อที่ถูกมองว่าสนับสนุนการชุมนุมหรือเป็นปฏิกิริยา
ต่อการชุมนุมโดยกลุ่มไม่ทราบฝ่าย

ผู้ปฏิบัติงานสื่อที่เคยตกอยู่ท่ามกลางการใช้กำลังเข้าสลายการชุมนุมและ/หรือการปะทะ
เคยถูกข่มขู่หรือคุกคามทางเพศ หรือถูกทำร้ายโดยเจ้าหน้าที่และ/หรือผู้ชุมนุม ระบุว่าประสบการณ์เหล่านี้
ทำให้ตนรู้สึกไม่ปลอดภัยและหวาดระแวง บางคนมีอาการหว่วหรือเห็นแสงวูบวาบจากการได้ยินเสียงหรือ
เห็นแสงแฟลชจากพลุ ประทัด หรือการยิงปืนของเจ้าหน้าที่อย่างต่อเนื่อง ผู้ให้ข้อมูลคนหนึ่งที่เคยเห็น
ผู้ได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตในระยะประชิดเล่าว่า ภาพดังกล่าวติดตาและรบกวนจิตใจแม้เหตุการณ์จะผ่านไป
ระยะหนึ่งแล้ว เมื่อต้องเห็นภาพการสูญเสียอีกในเหตุการณ์อื่น ๆ ก็ทำให้ตนมีอาการ PTSD และท้ายที่สุด
ตัดสินใจลาออกจากงาน (อดีตโปรดิวเซอร์สถานีข่าวโทรทัศน์, สัมภาษณ์, 10 เมษายน 2566)

เมื่อนำแนวคิดความปลอดภัยของสื่อมวลชนมาพิจารณาในรูปแบบการคุกคามทางร่างกายข้างต้น
พบว่า ทำให้เกิดการคุกคามต่อความปลอดภัยสื่อมวลชนในด้านอื่น ๆ และผลกระทบต่อสื่อมวลชนดังตาราง 3

การใช้กฎหมายเพื่อควบคุมการชุมนุมเป็นพื้นฐานที่เอื้อต่อการใช้ปฏิบัติการของรัฐและ
การใช้ความรุนแรงของผู้ชุมนุม ฝ่ายด้านการชุมนุม และไม่ทราบฝ่ายที่ต้องการตอบโต้หรือส่งเสริมการใช้กำลัง
ของรัฐ นอกจากนี้ ยังทำให้สื่อมวลชนลังเลหรือไม่กล้ารายงานการวิพากษ์วิจารณ์กลุ่มการเมืองและสถาบัน
พระมหากษัตริย์อย่างตรงไปตรงมา เพราะเกรงว่าจะถูกดำเนินคดีหรือถูกโจมตีจากมวลชนได้ ภาวะที่สื่อมวลชน
และประชาชนไม่กล้าสื่อสารถือเป็นการคุกคามต่อความปลอดภัยในระดับโครงสร้างพื้นฐานเพราะสื่อมวลชน
ไม่สามารถตรวจสอบหรืออธิบายปมความขัดแย้งที่นำไปสู่การประท้วงได้อย่างเต็มที่

การใช้กฎหมายเพื่อควบคุมการชุมนุมยังทำให้เกิดการคุกคามทางดิจิทัล คือการปิดกั้นช่องทางเผยแพร่เนื้อหาและช่องทางการสื่อสารทางออนไลน์ หรือดำเนินคดีเกี่ยวกับเนื้อหาที่นำเสนอทางออนไลน์ รวมถึงเกิดการคุกคามทางการเงินเพราะทำให้สื่อมวลชนขาดรายได้จากผู้ซื้อโฆษณา โดยเฉพาะกลุ่มที่มีสายสัมพันธ์กับรัฐบาล นอกจากนี้ ยังเป็นการปิดกั้นการเข้าถึงแหล่งข่าว เช่น กรณี กสทช. ขอความร่วมมือสื่อมวลชนไม่รายงานข้อเสนอปฏิรูปสถาบันพระมหากษัตริย์หรือใช้แกนนำการชุมนุมที่พูดในประเด็นนี้เป็นแหล่งข่าว

ในส่วนปฏิบัติการของรัฐและการกระทำของมวลชน ส่วนใหญ่เป็นการคุกคามในระดับบุคคล ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งนำไปสู่การคุกคามทางการเงินขององค์กรสื่อและอุตสาหกรรมสื่อในภาพรวม เนื่องจากการที่คนออกจากงานทำให้เกิดการสูญเสียบุคลากร ซึ่งส่งผลกระทบต่อพัฒนาองค์กรและคุณภาพของงานข่าว

ตาราง 3

ผลกระทบจากการคุกคามต่อความปลอดภัยของสื่อมวลชนในการรายงานการชุมนุมที่เป็นกรณีศึกษา

รูปแบบการคุกคาม	การคุกคามระดับบุคคล		การคุกคามระดับโครงสร้างพื้นฐาน	
	การคุกคามทางร่างกาย	การคุกคามทางจิตใจ	การคุกคามทางดิจิทัล	การคุกคามทางการเงิน
การใช้กฎหมายเพื่อควบคุมการชุมนุมและการรายงานของสื่อมวลชน	- เฝ้าตอบปฏิบัติการของรัฐและการใช้ความรุนแรงโดยมวลชน โดยขาดการแสดงความรับผิดชอบ ทำให้เกิดผลกระทบต่อร่างกาย - ถูกดำเนินคดี	- ลังเลหรือไม่กล้ารายงานบางประเด็น - อย่างตรงไปตรงมาเพราะเกรงว่าจะถูกดำเนินคดีจากการรายงาน หรือถูกโจมตี	- ปิดกั้นช่องทางเผยแพร่เนื้อหาและช่องทางการสื่อสารทางออนไลน์ - เฝ้าตอบการดำเนินคดีเกี่ยวกับเนื้อหาที่นำเสนอทางออนไลน์	- ขาดรายได้โฆษณาจากผู้ซื้อโฆษณาที่มีสายสัมพันธ์กับรัฐบาล - ปิดกั้นการเข้าถึงแหล่งข่าว - เกิด chilling effect ทำให้สื่อมวลชนและประชาชนไม่กล้าสื่อสาร
ปฏิบัติการของรัฐในและนอกพื้นที่การชุมนุม	- ได้รับบาดเจ็บ/เสียชีวิต - ถูกจับกุม ควบคุมตัวดำเนินคดี - ถูกติดตาม สอดส่อง ช่มชู้ คุกคาม	- อุปกรณ์ได้รับความเสียหาย - เกิดความเครียดจากการทำงานและ/หรืออาการ PTSD ที่นำไปสู่การพักหรือออกจากงาน		- ขาดรายได้โฆษณาจากผู้ซื้อโฆษณาที่มีสายสัมพันธ์กับรัฐบาล - การออกจากงานของคนทำงาน ส่งผลต่อการพัฒนาองค์กรและคุณภาพของงานในภาพรวม
การกระทำของผู้ชุมนุม/ฝ่ายต้านการชุมนุม/ไม่ทราบฝ่าย	- ได้รับบาดเจ็บ - ถูกช่มชู้ คุกคาม	- รู้สึกหวาดระแวง ไม่ปลอดภัย - เกิดความเครียดจากการทำงานและ/หรืออาการ PTSD ที่นำไปสู่การพักหรือออกจากงาน		- การออกจากงานของคนทำงาน ส่งผลต่อการพัฒนาองค์กรและคุณภาพของงานในภาพรวม

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความปลอดภัยของสื่อมวลชนในการรายงานการประท้วง

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกสรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อความปลอดภัยของสื่อมวลชนเป็น 3 ส่วน คือ ปัจจัยระดับบุคคล ปัจจัยระดับองค์กรและองค์กรวิชาชีพ และปัจจัยทางสังคมและการเมือง

2.1 ปัจจัยระดับบุคคล ที่ส่งผลต่อความปลอดภัยของสื่อมวลชนในการรายงานการชุมนุม มีดังนี้

2.1.1 ความรู้และทักษะเกี่ยวกับการรายงานความขัดแย้งและการเฝ้าระวังผลกระทบทางจิตใจ ผู้ที่มีประสบการณ์การรายงานการประท้วงหรือผ่านการอบรมและฝึกทักษะ ระบุว่าตนมีความมั่นใจในการทำงานภาคสนามมากขึ้นเพราะรู้ว่ารับมือกับเหตุฉุกเฉินได้อย่างไร ขณะที่การขาดความรู้และทักษะอาจเกิดจากการที่องค์กรสื่อต้นสังกัดและองค์กรวิชาชีพไม่ได้จัดการฝึกอบรม ไม่ได้จัดสรรงบประมาณหรือทรัพยากรให้เหมาะสม หรือคนทำงานขาดโอกาสเข้าร่วมการฝึกอบรม เช่น ในกรณีการชุมนุมช่วงปี พ.ศ. 2563-2564 ซึ่งเกิดการแพร่ระบาดของโควิด-19 ทำให้องค์กรวิชาชีพไม่สามารถจัดการฝึกอบรมที่ทำมาเป็นประจำได้ คนทำงานรุ่นใหม่จึงไม่ได้ฝึกทักษะนี้และอาจถูกคุกคามได้มากขึ้น

2.1.2 อุปกรณ์ป้องกันความปลอดภัยในการทำงานภาคสนามที่มีคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลเห็นพ้องว่าการมีอุปกรณ์ป้องกันความปลอดภัยที่มีคุณภาพจะช่วยลดอันตรายต่อคนทำงานได้เมื่อเกิดการปะทะหรือสลายการชุมนุม แต่ขณะเดียวกันอุปกรณ์เหล่านี้ทำให้ขาดความคล่องตัวในการทำงาน ดังนั้น การป้องกันที่ดีที่สุดคือการไม่มีความรุนแรงในพื้นที่ชุมนุม

2.2 ปัจจัยระดับองค์กรสื่อและองค์กรวิชาชีพ ที่ส่งผลต่อความปลอดภัยของสื่อมวลชนในการรายงานการชุมนุม ได้แก่

2.2.1 การให้ความรู้และทักษะด้านความปลอดภัยในการรายงาน (safety training) หรือการรายงานในสถานการณ์ที่มีความขัดแย้งหรือสภาพแวดล้อมที่เป็นปรปักษ์ (hostile environment training) โดยองค์กรวิชาชีพควรเป็นผู้จัดหลักเพื่อให้องค์กรสื่อที่ไม่มีงบประมาณสามารถส่งบุคลากรเข้าร่วมฝึกได้ รวมถึงจัดสรรอุปกรณ์ป้องกันความปลอดภัยที่มีคุณภาพ

2.2.2 นโยบายขององค์กรสื่อในการรายงานทางสื่อสังคมออนไลน์ เนื่องจากปัจจุบันองค์กรสื่อมักเน้นความเร่งด่วนและความถี่ในการรายงานทางออนไลน์เพื่อให้มีข้อมูลที่สดใหม่และดึงดูดความสนใจของผู้รับสารอยู่เสมอ อันจะนำมาซึ่งรายได้ขององค์กรสื่อ ดังนั้น คนทำงานจึงต้องรายงานสถานการณ์อย่างต่อเนื่อง แม้การรายงานทางสื่อออนไลน์อย่างต่อเนื่องจะทำให้ผู้รับสารรับรู้ความเคลื่อนไหวและช่วยเฝ้าระวังสถานการณ์ความรุนแรงได้ แต่ในทางกลับกันก็ทำให้สื่อมวลชนภาคสนามขาดความคล่องตัว ขณะที่ฟรีแลนซ์มักจะไปรายงานในแนวปะทะเพื่อให้ได้ภาพที่ดึงดูดความสนใจและขายให้กับองค์กรสื่อได้ ทำให้เกิดความเสี่ยงมากขึ้น

2.2.3 นโยบายและแนวทางในการรายงานความขัดแย้งและสถานการณ์ที่มีความเสี่ยงสูง โดยองค์กรสื่อต้องติดตามสถานการณ์และประเมินความเสี่ยงอย่างต่อเนื่อง เป็นระบบ และ/หรือมีผู้เชี่ยวชาญมาร่วมวิเคราะห์ อีกทั้งควรจัดทำคู่มือ แผนการทำงาน หรือระบบเฝ้าระวังความปลอดภัยให้คนทำงานในพื้นที่ปัจจัยที่สำคัญอีกประการคือการรักษาและเฝ้าระวังสุขภาพจิต ผู้ให้ข้อมูลหลายคนชี้ว่า การที่องค์กรมีระบบให้คำปรึกษาและเฝ้าระวังหลังจากการเผชิญสถานการณ์ที่สะเทือนใจเป็นสิ่งสำคัญและจะช่วยลดค่าใช้จ่ายส่วนบุคคลในการรักษาและเฝ้าระวังจิตใจได้มาก ทว่า ยังไม่พบว่าองค์กรสื่อในไทยมีกลไกนี้มากนัก

2.2.4 การแสดงบทบาทเป็นตัวกลางในการประสานงานและ/หรือต่อรองกับภาครัฐ ผู้ชุมนุมและมวลชนกลุ่มต่าง ๆ เพื่อรับประกันสวัสดิภาพและเสรีภาพของสื่อมวลชน รวมถึงการเรียกร้องและกดดันเพื่อให้เกิดการแสดงความรับผิดชอบเมื่อเกิดการคุกคามต่อความปลอดภัยของสื่อมวลชน ที่ผ่านมาองค์กรวิชาชีพมักออกแถลงการณ์แสดงจุดยืนเมื่อเกิดการใช้ความรุนแรงต่อสื่อมวลชน จัดทำปกป้องกัน

แสดงสัญลักษณ์สื่อมวลชน และพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการทำงานของสื่อมวลชน อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลชี้ว่า การแสดงบทบาทนี้ต้องอยู่บนฐานสิทธิเสรีภาพของประชาชนเพื่อให้คุ้มครองสื่อมวลชนทุกประเภทและการละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้ชุมนุมด้วย เนื่องจากสื่อพลเมืองยังไม่ได้รับการรับรองโดยเจ้าหน้าที่รัฐ

2.2.5 การปกป้องคุ้มครองสิทธิแรงงานของคนทำงานสื่อ ผู้ให้ข้อมูลระบุว่า การจัดตั้งสหภาพแรงงานในองค์กรสื่อของไทยและการทำงานของสหภาพแรงงานกลางยังเป็นไปได้ยาก ทำให้ขาดอำนาจต่อรองกับองค์กรในการปกป้องคุ้มครองสิทธิแรงงานของสื่อมวลชน ขณะที่สื่อพลเมืองยังไม่ได้รับการคุ้มครอง

2.3 ปัจจัยทางสังคมและการเมือง มี 3 ประการ ดังนี้

2.3.1 ระดับสิทธิเสรีภาพในสังคม หากภาครัฐมีการดำเนินคดีและปราบปรามผู้ชุมนุม หรือปิดกั้นช่องทางการสื่อสารและสื่อในช่วงการชุมนุม ก็จะทำให้สื่อมวลชนไม่กล้ารายงานเกี่ยวกับการประท้วงและความขัดแย้งอย่างตรงไปตรงมา หรืออาจนำไปสู่การดำเนินคดี ปิดกั้น หรือถูกโจมตีทั้งจากภาครัฐและผู้สนับสนุนรัฐ

2.3.2 ภาวะความขัดแย้งแบ่งขั้วในสังคมและความไม่ไว้วางใจสื่อมวลชน จะทำให้มวลชนแสดงท่าทีเป็นปฏิปักษ์ต่อสื่อ และนำไปสู่การคุกคามต่อความปลอดภัยของสื่อมวลชนได้

2.3.3 การเพิกเฉยหรือให้ความชอบธรรมต่อการใช้ความรุนแรงต่อผู้ชุมนุมและผู้เห็นต่างทางอุดมการณ์ การข่มขู่คุกคามและการใช้ความรุนแรงต่อสื่อมวลชนโดยเจ้าหน้าที่รัฐหรือมวลชน รวมถึงการไม่ยอมรับสถานะสื่อทางเลือกและสื่อพลเมืองขององค์กรวิชาชีพและเจ้าหน้าที่รัฐ เอื้อให้เกิดการคุกคามต่อสื่อมวลชนในการรายงานการประท้วงได้

อภิปรายผล

ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดความปลอดภัยของสื่อมวลชนที่ชี้ว่าการคุกคามต่อความปลอดภัยของสื่อมวลชนไม่ได้เกิดขึ้นเพียงเพราะมีการใช้กำลังในพื้นที่การชุมนุม แต่เป็นผลจากความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ไม่เท่าเทียมที่ปัจเจกหรือกลุ่มผู้กระทำการมีอำนาจเหนือสื่อหรือต้องการลดทอนอิทธิพลที่สื่อมวลชนมีต่อสาธารณะ (Slavtcheva-Petkova et al., 2023) โดยเป็นการใช้อำนาจของภาครัฐและการรวมตัวของมวลชนเพื่อกดดันให้สื่อมวลชนดำเนินการตามแนวทางที่แต่ละฝ่ายเห็นว่าสร้างความชอบธรรมให้กับตน

ผลการศึกษายังสะท้อนปัญหาเชิงโครงสร้างที่เอื้อต่อการคุกคามต่อความปลอดภัยของสื่อมวลชน ดังนี้

1) อุตสาหกรรมสื่อยังขาดนโยบายและกลไกการปกป้องคุ้มครองสิทธิแรงงานที่มีประสิทธิภาพ ทำให้คนทำงานขาดอำนาจในการต่อรองกับเจ้าของและผู้บริหารองค์กรในการป้องกันความปลอดภัยในการทำงาน

2) การขาดการบันทึกเกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงและการปิดกั้นเสรีภาพสื่อมวลชนอย่างเป็นทางการและเป็นระบบ การคุกคามต่อความปลอดภัยของสื่อมวลชนจึงมักถูกมองว่า เป็นปัญหาที่คนทำงานต้องรับมืออยู่แล้วและนำไปสู่การจัดการในเชิงตั้งรับ แต่ยิ่งขาดการแก้ปัญหาในเชิงโครงสร้างที่จะรับประกันความปลอดภัยของสื่อมวลชน รวมถึงพัฒนากลไกในการตรวจสอบเพื่อเฝ้าระวังและป้องกันการคุกคามในอนาคต

3) ความพยายามตรวจสอบการคุกคามต่อความปลอดภัยของสื่อมวลชนและประชาชน มักไม่นำไปสู่การดำเนินการสอบสวนของภาครัฐหรือให้ข้อสรุปที่กระจ่างและมักใช้เวลายืดเยื้อยาวนาน อีกทั้งผู้ที่ดำเนินการตรวจสอบหรือฟ้องร้องก็เกรงว่าจะมีความเสี่ยง ถูกคุกคาม หรือได้รับแรงกดดันอื่น ๆ ซึ่งเป็นการสร้างภาระต่อผู้ได้รับผลกระทบ ทั้งยังเอื้อให้เกิดวัฒนธรรมพินิจถอยนวลและสร้างความชอบธรรมต่อการใช้ความรุนแรง

ปัญหาเชิงโครงสร้างทั้ง 3 ประการเอื้อให้ภาครัฐและมวลชนสามารถคงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมต่อสื่อมวลชน ทำให้เกิดการคุกคามต่อความปลอดภัยของสื่อมวลชนและส่งผลกระทบต่อสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของประชาชนและเสรีภาพสื่อในการรายงานการประท้วงต่อไป อีกทั้งยังไม่เป็นผลดี

ต่อวงการสื่อสารมวลชนในระยะยาวเนื่องจากการออกจางานหรือเปลี่ยนอาชีพของคนทำงานทำให้ขาดการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง (Plotner & Ferrucci, 2024)

ในเบื้องต้น การยับยั้งการใช้ความรุนแรงในการชุมนุมจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะลดความเสี่ยงและการคุกคามสื่อมวลชนได้ โดยภาครัฐต้องแสดงบทบาทในการปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ชุมนุมและสื่อมวลชนเพื่อรับประกันความปลอดภัยของทุกฝ่ายในการชุมนุม และทำให้เกิดการรับผิดชอบต่อการคุกคามต่อความปลอดภัยของสื่อมวลชนและผู้ชุมนุมเพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิเสรีภาพในอนาคต

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

งานวิจัยยังมีข้อจำกัด 2 ประการ ประการแรก คือ ยังไม่สามารถอธิบายการคุกคามต่อความปลอดภัยของสื่อมวลชนในการรายงานการชุมนุมประเด็นอื่น ๆ รวมถึงการคุกคามที่อาจเกิดขึ้นกับคนทำงานเฉพาะกลุ่มและการคุกคามทางดิจิทัลได้อย่างครอบคลุม และไม่สามารถเปรียบเทียบข้อค้นพบจากกรณีศึกษาแต่ละเหตุการณ์ได้เนื่องจากข้อจำกัดทางพื้นที่ ประการที่สอง ผู้ให้ข้อมูลบางคนเปลี่ยนแปลงสถานะหรือเปลี่ยนลักษณะงานในการชุมนุมแต่ละครั้ง ผู้วิจัยจึงเน้นนำเสนอผลการวิจัยเป็นภาพรวมเพื่อให้เห็นข้อค้นพบที่เป็นจุดรวมจากสื่อมวลชนที่หลากหลาย แต่ไม่สามารถเปรียบเทียบสื่อแต่ละประเภทได้

ข้อเสนอแนะต่อการวิจัยในอนาคต

1. ศึกษาการคุกคามทางดิจิทัลในการรายงานความขัดแย้งทางการเมืองและสังคม เช่น ปฏิบัติการสร้างอิทธิพลทางออนไลน์ต่อสื่อมวลชน การเจาะระบบรักษาความปลอดภัยทางดิจิทัลขององค์กรสื่อ ผลกระทบจากการพึ่งพารายได้จากระบบโฆษณาอัตโนมัติของผู้ให้บริการแพลตฟอร์มและสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อให้เห็นปัจจัย เงื่อนไข และข้อจำกัดในบริบทสื่อในยุคดิจิทัล
2. ศึกษาการคุกคามต่อความปลอดภัยของสื่อมวลชนในการรายงานความขัดแย้งอื่น ๆ หรือสื่อมวลชนที่มีอัตลักษณ์ต่าง ๆ เพื่อให้เห็นรูปแบบและปัจจัยที่อาจแตกต่างจากการรายงานประเด็นการเมือง

รายการอ้างอิง

- บันทึกการประชุม คณะกรรมการการพัฒนาการเมือง การสื่อสารมวลชน และการมีส่วนร่วมของประชาชน
สภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 65. (2564, 15 กันยายน). https://old.parliament.go.th/ewtcommittee/ewt/25_politic/ewt_dl_link.php?nid=555&filename=index
- พิรงรอง รามสูต. (2549). กลยุทธ์การสื่อสารของรัฐบาลทักษิณ 2. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*, 4(1).
https://so06.tci-thaijo.org/index.php/kpi_journal/article/view/244701/165902
- ศาลสรุปช่วงภาพอิตาลีสายจากกระสุนฝั่งทหาร. (2556). ประชาไท. <https://prachatai.com/journal/2013/05/46945>
- ศาลสั่งไม่ทราบใครยิง ‘ฮีโร่กู้-วสันต์-ทศชัย’ เขี่ยกระสุน 10 เม.ย.53 ตาย. (2558). ประชาไท.
<https://prachatai.com/journal/2015/04/59045>
- ศูนย์ข้อมูลประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากการสลายการชุมนุม กรณี เม.ย.-พ.ค.53. (2556). *รวมรายชื่อผู้เสียชีวิตเมษา-พฤษภา 53 และความคืบหน้าทางคดี*. <https://www.pic2010.org/death-footnote/>
- สมาคมนักข่าวหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย. (2551, 6 พฤศจิกายน). *ในรอบปีสื่อมวลชนไทย ประจำปี 2551*. <https://tja.or.th/view/library/database/6234>

- สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย. (2565a, 18 พฤศจิกายน). ฝ่ายสิทธิ TJA จัดตรวจสอบกรณี นักข่าวบาดเจ็บ ในเหตุการณ์ ‘ม็อบ APEC’. <https://tja.or.th/view/activities/media-movements/1424446>
- สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย. (2565b). วันนักข่าว 5 มีนาคม 2565: ทางรอด “สื่อ” Living with Covid-19 #คนปรับเทคโนโลยี. สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย.
- สรุปผลการประชุมคณะกรรมการการพัฒนาการเมือง การสื่อสารมวลชน และการมีส่วนร่วมของประชาชน สภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 75. (2564). https://old.parliament.go.th/ewtcommittee/ewt/25_politic/ewt_dl_link.php?nid=592&filename=index
- BBC Thai. (2564). แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล เผยรัฐบาลไทยยังคงใช้ กม. ในสถานการณ์ฉุกเฉิน เป็นเครื่องมือในการปราบปรามผู้เห็นต่างทางการเมือง. <https://www.bbc.com/thai/thailand-56659076>
- iLaw. (2564). รวมข้อมูลผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตจากการชุมนุม ในปี 2564. <https://www.ilaw.or.th/articles/9986>
- International Press Institute. (2020). *Increase in violence against journalists covering protests across Europe*. <https://ipi.media/increase-in-violence-against-journalists-covering-protests-across-europe-2/>
- Plotner, K., & Ferrucci, P. (2024). The Harming and the Helping: Perceived organizational effects on mental health in the newsroom. *Digital Journalism*, 12(10), 1-18. <https://doi.org/10.1080/21670811.2024.2404605>
- Posetti, J., Shabbir, N., Maynard, D., Bontcheva, K. & Aboulez, N. (2021). *The Chilling: global trends in online violence against women journalists*. UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000377223>
- Reporters without Borders. (2022). *World Press Freedom Index 2022: Thailand*. <https://rsf.org/en/country/thailand>
- Slavtcheva-Petkova, V., Ramaprasad, J., Springer, N., Hughes, S., Hanitzsch, T., Hamada, B., Hoxha, A., & Steindl, N. (2023). Conceptualizing journalists’ safety around the globe, *Digital Journalism*, 11(7), 1211-1229. <https://doi.org/10.1080/21670811.2022.2162429>
- The International Women’s Media Foundation. (2024). *Journalists under fire: U.S. media report daily threats, harassment and attacks at home*. <https://www.iwmf.org/under-fire/>

มุมมองทางวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านการใช้สำนวนที่มีคำว่า “ชา” ในภาษาจีน The Cultural Perspectives Idioms Containing the Word “Tea” in the Chinese language

พิมพรรณ จันทรงแดง (Pimpan Jantondaeng)¹

Received: May 6, 2025

Revised: August 3, 2025

Accepted: November 5, 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามิติทางวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านสำนวนภาษาจีนซึ่งมีคำว่า “ชา” ภายใต้กรอบแนวคิดภาษาศาสตร์เชิงวัฒนธรรม เพื่อวิเคราะห์บริบททางวัฒนธรรมที่แฝงอยู่ ผลการศึกษาพบว่า มิติทางวัฒนธรรมที่ปรากฏสามารถจำแนกได้เป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) วัฒนธรรมด้านวัตถุ “ชา” ปรากฏในฐานะทรัพยากรมีคุณค่า และเป็นส่วนหนึ่งของกิจวัตรประจำวันของชาวจีน 2) วัฒนธรรมที่เกิดจากโครงสร้างทางสังคม สะท้อนบทบาทของ “ชา” ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและในพิธีกรรม โดยเฉพาะพิธีแต่งงาน และ 3) วัฒนธรรมทางจิตใจ “ชา” สะท้อนแนวคิดความเรียบง่าย ความสมถะ การแสวงหาความสงบภายใน และการเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าในสังคมจีน “ชา” มิได้เป็นเพียงเครื่องดื่มเพื่อการบริโภค แต่เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ยังคงรากลึกในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมจีน

คำสำคัญ: สำนวนจีน, วัฒนธรรม, ชา, ภาษาศาสตร์เชิงวัฒนธรรม

Abstract

This study aims to investigate the cultural dimensions reflected in Chinese idioms containing the word “Tea”, adopting the theoretical framework of cultural linguistics. The analysis reveals three major dimensions: 1) material culture, in which tea is represented as a valued resource and an integral part of daily life; 2) social culture, which highlights its role in shaping interpersonal relationships and rituals, particularly wedding ceremonies; and 3) spiritual culture, which embodies ideals of simplicity, modesty, inner peace, and harmony with nature. Overall, the findings demonstrate that in Chinese society, tea is not merely a beverage, but a fundamental element deeply rooted in daily life and cultures.

Keywords: Chinese Idioms, Culture, Tea, Cultural Linguistics

¹ ภาควิชาวิทยาการภาษาและวัฒนธรรม คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

Department of Language and Culture Studies, Faculty of Liberal Arts and Science, Kasetsart University, Kamphaeng Saen Campus

บทนำ

ประเทศจีนเป็นแหล่งกำเนิดของวัฒนธรรมชาที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานและมีอิทธิพลต่อโลกอย่างกว้างขวาง ในคัมภีร์ชา “茶经”² อ้างใน Wu (2005, p. 28) มีบันทึกว่า “茶之为饮, 发乎神农氏, 闻于鲁周公” หมายถึง การดื่มชาเริ่มต้นจากเสินหนง (神农)³ และแพร่หลายเป็นที่รู้จักในสมัยหลิวโจวกง (鲁周公)⁴ ข้อความนี้ไม่เพียงสะท้อนให้เห็นถึงประวัติความเป็นมาที่เก่าแก่ของชา ยังแสดงถึงการยอมรับและบทบาทของชาในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของสังคมจีนมาตั้งแต่สมัยโบราณ

งานวิจัยของ Xu and Xiao (2020) อ้างถึงหลักฐานทางโบราณคดีที่ภูเขาเถียนหลัว (田螺山) เมืองอู่เหยา (余姚) มณฑลเจ้อเจียง (浙江) แสดงให้เห็นว่า พื้นที่ดังกล่าวเป็นแหล่งเพาะปลูกชาโดยมนุษย์ที่เก่าแก่ที่สุดของโลก โดยในระยะแรก ชาถูกนำมาใช้เป็นเครื่องดื่มเพื่อดับกระหายและเป็นสมุนไพรบำรุงสุขภาพ โดยเฉพาะในหมู่ชาวจีนทางตอนใต้ที่นิยมดื่มชากันอย่างแพร่หลาย อย่างไรก็ตาม การดื่มชาในระยะแรกนั้นยังไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับค่านิยม ความเชื่อ หรือประเพณีทางสังคมแต่อย่างใด

ในยุคสามก๊ก ชาได้รับความนิยมอย่างสูงในหมู่นักปราชญ์และกวี การดื่มชาซึ่งเดิมเป็นเพียงกิจกรรมในชีวิตประจำวันได้ถูกยกระดับให้มีความประณีตมากยิ่งขึ้น และค่อย ๆ กลายเป็นกิจกรรมที่สะท้อนรสนิยมและอุดมคติของชนชั้นปัญญาชนที่มักใช้การดื่มชาเป็นสื่อแสดงถึงความสงบ ความเรียบง่าย และความสำรวมทางจิตใจ ความนิยมนี้ได้ขยายสู่ชนชั้นต่าง ๆ รวมถึงพระสงฆ์ โดยเฉพาะในสมัยราชวงศ์ถัง ซึ่งเป็นยุคทองของพุทธศาสนาในประเทศจีน

จากการศึกษาของ Zhang (2016) พบว่า ในรัชสมัยไคหยวน (开元) จักรพรรดิถังเสวียนจง (唐玄宗) ทรงให้การอุปถัมภ์พุทธศาสนาอย่างเต็มที่ และโปรดให้สร้างวัดในภาคเหนือ พระสงฆ์จากภาคใต้ได้เดินทางขึ้นไปเพื่อเผยแพร่ธรรม พร้อมทั้งมุ่งมั่นในการฝึกสมาธิ โดยงดการฉันอาหารเย็น แต่ได้รับอนุญาตให้ดื่มชาได้ ด้วยเหตุนี้ พระสงฆ์จึงมักพกชาติดตัวไปดื่มดื่มในทุกที่ ส่งผลให้วัฒนธรรมการดื่มชาแพร่ขยายจากภาคใต้ขึ้นสู่ภาคเหนือ และค่อย ๆ กลายเป็นกิจกรรมที่ได้รับความนิยมและได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในสังคมจีน

ในสมัยราชวงศ์ซ่ง วัฒนธรรมชาได้รับการพัฒนาไปอีกขั้น นักกวีและนักปราชญ์ต่างสร้างสรรค์ผลงานบทประพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับชา อาทิ บทกวีชา (茶诗) บทกลอนชา (茶词) และเพลงประลองชา (斗茶歌) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการผสมผสานของศิลปะ ปัญญา และวัฒนธรรมได้อย่างงดงาม วัฒนธรรมชาที่เดิมจำกัดอยู่ในกลุ่มพระสงฆ์และชนชั้นสูงค่อย ๆ แพร่ขยายสู่ประชาชนทั่วไป นำไปสู่การเกิดขึ้นของโรงน้ำชา (茶馆) และร้านชา (茶坊) ซึ่งไม่ได้เป็นเพียงสถานที่พักผ่อนหย่อนใจเท่านั้น หากยังเป็นพื้นที่สำหรับการพบปะ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน วัฒนธรรมการดื่มชาดังกล่าวได้สืบทอดและปรับเปลี่ยนรูปแบบให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คนมาจนถึงปัจจุบัน

² “茶经” หนังสือว่าด้วยเรื่องชา ผลงานประพันธ์ของลู่อี้ (陆羽) ในสมัยราชวงศ์ถัง เป็นหนังสือว่าด้วยเรื่องชาที่เก่าแก่ที่สุดของจีน และได้รับยกย่องว่าเป็น “สารานุกรมแห่งชา” เนื้อหาในหนังสือครอบคลุมข้อมูลเกี่ยวกับการเพาะปลูก การผลิต การแปรรูป ไปจนถึงวิธีการชงและการบริโภคฯ สะท้อนถึงภูมิปัญญา ความละเอียดประณีต และความก้าวหน้าทางเทคนิคด้านชาในสมัยโบราณได้อย่างชัดเจน

³ ในคัมภีร์ชา “茶经” มีบันทึกว่าเทพเสินหนง (เทพแห่งการเกษตร) ได้ทดลองชิมสมุนไพรหลากหลายชนิด เพื่อศึกษาสรรพคุณทางยา วันหนึ่งเขาได้บริโภคพืชที่เป็นพิษเข้าไป จนเกิดอาการไม่สบาย ขณะที่รู้สึกกระหายน้ำจึงดื่มน้ำดื่ม ระหว่างนั้นลมได้พัดเอาใบไม้สีเขียวสดชนิดหนึ่งปลิวตกลงไปในหม้อน้ำที่กำลังเดือด เมื่อเสินหนงดื่มน้ำที่มีใบไม้ดังกล่าว ก็รู้สึกสดชื่นและกระปรี้กระเปร่า เขาจึงเก็บใบไม้ชนิดนั้นกลับไปศึกษาและพบว่า ใบไม้ดังกล่าวมีสรรพคุณในการขจัดพิษ จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการรู้จักและใช้ประโยชน์จากชา

⁴ หลิวโจวกง “鲁周公” เป็นบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์ของจีน มีบทบาทสำคัญด้านการเมืองและการปกครองในช่วงต้นราชวงศ์โจว และเป็นเจ้าครองแคว้นหลัว “鲁国” ซึ่งเป็นแคว้นสำคัญในสมัยราชวงศ์โจวตอนต้น บทบาทของหลิวโจวกงไม่เพียงส่งผลต่อการวางรากฐานทางการเมืองและระเบียบการปกครองของแคว้นเท่านั้น แต่ยังมีอิทธิพลต่อการพัฒนาการของระบบการเมืองและวัฒนธรรมจีนในยุคต่อมาอีกด้วย

วัฒนธรรมชาไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในสังคมจีนเท่านั้น แต่ยังแผ่ขยายและมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมชาในระดับโลกอีกด้วย ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17-18 ชาเริ่มถูกส่งออกไปยังยุโรปตะวันตกผ่านเส้นทางการค้าทางทะเล โดยมีเมืองท่าของมณฑลฝูเจี้ยน (福建) เป็นศูนย์กลางสำคัญของการส่งออก จากการศึกษาของ Xu and Xiao (2020) ระบุว่า การค้าระหว่างพ่อค้าชาวยุโรปกับพ่อค้าชาวจีนในเมืองท่าทางภาคใต้ ส่งผลให้คำว่า ชา “茶” ในสำเนียงฮกเกี้ยน (t'e) แพร่เข้าสู่ภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ (tea) สะท้อนให้เห็นถึงการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมที่ลึกซึ้ง

เนื่องจากชามีความผูกพันอย่างใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของชาวจีน ภาษาจีนจึงมีสำนวนที่เกี่ยวข้องกับชาจำนวนมาก ซึ่งสำนวนถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของภาษาและวัฒนธรรม Mo (2001) ระบุว่า สำนวนจีนสามารถสะท้อนวิถีชีวิต การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ตลอดจนขนบธรรมเนียมและค่านิยมของชาวจีนได้อย่างชัดเจน

การศึกษาสำนวนจีนที่มีคำว่า “ชา” จึงไม่เพียงช่วยให้เข้าใจสำนวนจีนได้อย่างลึกซึ้ง ยังเปิดมุมมองด้านวิถีคิด ค่านิยม และปรัชญาการดำเนินชีวิตของชาวจีน ทั้งยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรมอีกด้วย

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมในภาษา

งานวิจัยนี้ศึกษามุมมองทางวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านสำนวนจีนที่มีคำว่า “ชา” ตามแนวคิดภาษาศาสตร์เชิงวัฒนธรรมของ Shen (1990) ที่เสนอว่า ภาษาจีนไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือในการสื่อสาร แต่ยังเป็นกระจกสะท้อนประวัติศาสตร์ วิถีคิด ค่านิยม และโครงสร้างทางสังคมของชนชาติจีน คำศัพท์ โครงสร้างไวยากรณ์ และการใช้ภาษาล้วนสะท้อนลักษณะทางวัฒนธรรม ดังนั้น การศึกษาสำนวนซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของภาษาจีน จะช่วยให้เข้าใจความสัมพันธ์อันลึกซึ้งระหว่างภาษาและวัฒนธรรมได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

วัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านภาษามีอยู่ในหลายมิติ งานวิจัยฉบับนี้ศึกษาวัฒนธรรมผ่านภาษาตามแนวคิดของ Su (2006) ที่แบ่งวัฒนธรรมผ่านภาษาออกเป็นสามด้าน ได้แก่

1) วัฒนธรรมทางวัตถุ (物质文化) หมายถึง ความมั่งคั่งทางวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้นในแต่ละยุคสมัย สะท้อนความสามารถในการปรับเปลี่ยนและสร้างสรรค์ธรรมชาติ ปรากฏในรูปของสิ่งของ เครื่องใช้ ความรู้ด้านสุนทรียศาสตร์ การตัดสินใจคุณค่า ประโยชน์ใช้สอย วิธีการผลิต และแหล่งที่มาของวัสดุ

2) วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากโครงสร้างทางสังคม (制度文化) หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในกระบวนการผลิตทางวัตถุ ซึ่งสะท้อนผ่านระบบสังคม พฤติกรรมองค์กร และบรรทัดฐานทางสังคม ครอบคลุมถึงโครงสร้างทางสังคม การปกครอง เศรษฐกิจ กฎหมาย และประเพณี

3) วัฒนธรรมทางจิตใจ (精神文化) หมายถึง รูปแบบความคิดที่เกิดจากการปฏิบัติทางสังคม และกิจกรรมของมนุษย์ในระยะยาว เช่น ค่านิยม ทศนคติ ความเชื่อ ศาสนา และรสนิยมทางสุนทรียศาสตร์

2. แนวคิดเรื่องสำนวนจีน

พจนานุกรมภาษาจีนฉบับปัจจุบัน “现代汉语词典” ให้นิยาม “สำนวน” (成语) ว่าเป็นกลุ่มคำหรือประโยคสั้น ๆ ที่มีรูปแบบตายตัว ผู้คนใช้สืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนาน มีความกระชับ ลึกซึ้ง โดยส่วนใหญ่ประกอบด้วยอักษรจีนสี่ตัว และมีที่มาชัดเจน บางสำนวนสามารถเข้าใจได้จากความหมายตามตัวอักษร บางสำนวนจำเป็นต้องรู้ที่มาหรือเรื่องราวเบื้องหลังจึงจะเข้าใจความหมายได้อย่างถูกต้อง

เมื่อเปรียบเทียบนิยามของ “สำนวน” ในภาษาจีนและภาษาไทย พบว่า สำนวนในทั้งสองภาษาเป็นรูปแบบภาษาที่สืบทอดมาอย่างยาวนาน มีโครงสร้างคงที่ และไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้อย่างอิสระ

สำนวนจีน (成语) มักมีลักษณะเป็นสี่ตัวอักษร (四字格) ขณะที่สำนวนไทยมีความหลากหลายทั้งด้านโครงสร้างและความยาว โดยอาจเป็นกลุ่มคำสั้น ๆ หรือประโยค

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการรวบรวมข้อมูลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ “ชา” ในฐานะข้อมูลความรู้แห่งชาติจีน (CNKI)⁵ สามารถจำแนกงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกเป็น 6 ประเภทหลัก ได้แก่

- 3.1 ความเป็นมาและพัฒนาการของวัฒนธรรมชาในประเทศจีน
- 3.2 การเผยแพร่วัฒนธรรมชา
- 3.3 การเปรียบเทียบชาในวัฒนธรรมจีนและวัฒนธรรมอื่น ๆ
- 3.4 การวิเคราะห์ชาในมุมมองทางภาษา
- 3.5 เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจอุตสาหกรรมชา
- 3.6 เนื้อหาอื่น ๆ

ทั้งนี้ เนื่องจากเนื้อหาของงานวิจัยเกี่ยวกับ “ชา” มีจำนวนมาก หัวข้อที่ผู้วิจัยศึกษาเกี่ยวข้องกับ การวิเคราะห์ชาในมุมมองทางภาษา จึงสรุปเฉพาะงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับด้านนี้เท่านั้น

การวิเคราะห์จากมุมมองทางภาษามักศึกษาข้อความและบทกวีในยุคราชวงศ์ซ่ง เนื่องจากเป็นช่วงเวลาวัฒนธรรมชาย้ายจากชนชั้นสูงสู่ประชาชนทั่วไป เช่น งานวิจัยของ Huang (2013) ที่ศึกษาบทกวีชา (茶诗) พบว่า บทกวีในยุคนี้เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการดื่มชา การแข่งขันชา และการยกย่องคุณค่าของชา เนื้อหาของบทกวีสะท้อนทั้งวัฒนธรรมชาที่หรูหราในราชสำนัก ปัญญาชน และวัฒนธรรมชาที่เรียบง่ายของสามัญชน แสดงให้เห็นว่า การดื่มชาแทรกซึมในชีวิตประจำวันของผู้คนทุกชนชั้นในสังคมจีน

Zhang, Qiu, and Huang (2017) ได้วิเคราะห์การจัดกลุ่มอักษรจีนที่เกี่ยวข้องกับชา ในพจนานุกรมอธิบายตัวอักษรจีนโบราณ (说文解字) พบว่า มีอักษรทั้งหมด 37 ตัวที่เกี่ยวข้องกับชา โดยอักษร “茶” ซึ่งใช้ในปัจจุบัน เริ่มปรากฏตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฉิน ในขณะที่คำว่า “ชา” ในอดีตเขียนด้วยอักษร “荼” นอกจากนี้ ยังมีอักษรอื่น ๆ เช่น “茗”, “檟”, “荈” และ “蔎” ที่สื่อความหมายถึงสี ลักษณะ รสชาติ รวมถึงประเพณี และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงลึกระหว่างอักษรจีนกับวัฒนธรรมชา

Zhang (2019) ได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชาในสมัยราชวงศ์ซ่งจำนวน 149 เล่ม และจำแนกคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและประเพณีออกเป็น 5 หมวด ได้แก่ ด้านภาษา วัตถุ สังคม ศาสนา ประเพณี และนิเวศวิทยา อีกทั้งพบว่าวัฒนธรรมชาในเอกสารโบราณสะท้อนบริบททางการเมืองและเศรษฐกิจของยุคนั้นด้วย

งานวิจัยสำนวนจีนที่มีคำว่า “ชา” ได้แก่ Deng (2001) ซึ่งอธิบายความหมายของสำนวน จำนวน 14 สำนวน และ Xue (2022) ซึ่งรวบรวมและวิเคราะห์สำนวนจากคลังภาษาของมหาวิทยาลัยภาษาปักกิ่ง (BCC语料库) โดยผลการศึกษาพบว่า สำนวนเหล่านี้สามารถจัดกลุ่มโครงสร้างได้เป็น 3 ประเภท คือ 1) “ชา+ข้าว” 2) “ชา+เหล้า” และ 3) ประเภทอื่น ๆ

งานวิจัยที่ผ่านมาได้ให้ข้อมูลอันทรงคุณค่าในการศึกษาวัฒนธรรมชา ทั้งในมิติทางภาษาและสังคมอย่างลึกซึ้ง ช่วยให้เข้าใจพัฒนาการของคำ อักษร และสำนวนที่เกี่ยวข้องกับชา ตลอดจนสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างภาษา วรรณกรรม และวิถีชีวิตของผู้คนในแต่ละยุคสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยราชวงศ์ซ่ง อย่างไรก็ตาม งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสำนวนที่มีคำว่าชา ยังขาดการเชื่อมโยงกับบริบททางวัฒนธรรม ซึ่งเป็น

⁵ ฐานข้อมูลความรู้แห่งชาติจีน (CNKI ย่อมาจาก China National Knowledge Infrastructure) เป็นฐานข้อมูลทางวิชาการขนาดใหญ่ที่สุดของประเทศไทย ซึ่งรวบรวมบทความวิชาการ หนังสือ วารสารปริทัศน์งานวิจัย ข้อมูลสถิติบัตร และผลงานวิจัยอื่น ๆ ที่ตีพิมพ์ในประเทศไทย โดยครอบคลุมหลากหลายสาขาวิชา เช่น มนุษยศาสตร์ วิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ สังคมศาสตร์ การแพทย์ เป็นต้น

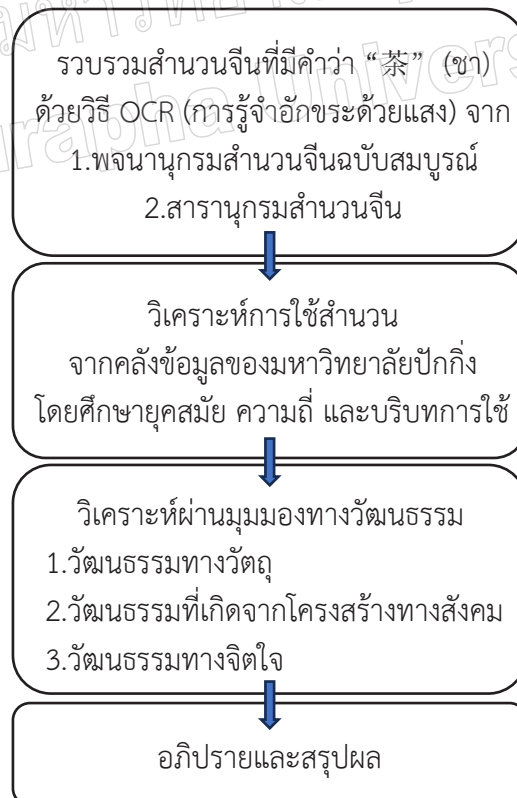
ปัจจัยสำคัญในการทำความเข้าใจสำนวนจีนอย่างรอบด้าน ดังนั้น งานวิจัยฉบับนี้จึงมุ่งวิเคราะห์สำนวนที่มีคำว่าชา ทั้งในมิติทางภาษาและมิติทางวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถอธิบายบทบาทและคุณค่าของชาในสังคมจีนได้อย่างครอบคลุมยิ่งขึ้น

วิธีการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลสำนวนจีนที่มีคำว่า “ชา” จากพจนานุกรมสำนวนจีนฉบับสมบูรณ์ (中华成语大词典) และสารานุกรมสำนวนจีน (成语大全) ซึ่งรวบรวมสำนวนกว่า 20,000 สำนวน ด้วยวิธี OCR (การรู้จำอักขระด้วยแสง) จากนั้น ใช้สำนวนดังกล่าวเป็นคำค้นหาในคลังข้อมูลภาษาจีนของมหาวิทยาลัยปักกิ่ง (CCL语料库) เพื่อศึกษาความหมาย บริบทการใช้ ยุคสมัยที่ปรากฏ และความรู้ในการใช้สำนวนนั้น ๆ แล้วดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลภายใต้กรอบแนวคิดทางวัฒนธรรม 3 ด้าน ได้แก่ วัฒนธรรมทางวัตถุ วัฒนธรรมที่เกิดจากโครงสร้างทางสังคม และวัฒนธรรมทางจิตใจ จากนั้นสรุปผลการวิจัยตามลำดับ ขั้นตอนการวิจัยสามารถสรุปได้ตามภาพ 1

ภาพ 1

ลำดับขั้นตอนการวิจัย

ข้อตกลงเบื้องต้น

งานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยใช้หลักเกณฑ์การถอดเสียงภาษาจีนกลางเป็นภาษาไทยตามอักขรวิธีที่กำหนด โดยคณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยในเอกสารจีน สำนักนายกรัฐมนตรี (พ.ศ. 2543) อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่มีคำภาษาจีนซึ่งมีรูปแบบการถอดเสียงเป็นภาษาไทยเป็นที่นิยมและแพร่หลายมากกว่า ผู้วิจัยจะยึดตามรูปแบบที่เป็นที่ยอมรับในสังคมร่วมสมัยเป็นหลัก

ผลการวิจัย

จากการรวบรวมสำนวนจีนที่มีคำว่า “ชา” จากพจนานุกรมสำนวนจีนฉบับสมบูรณ์และสารานุกรมสำนวนจีน พบสำนวนจำนวน 13 และ 19 รายการตามลำดับ หลังจากคัดกรองรายการที่ซ้ำกันแล้ว ได้สำนวนทั้งสิ้นจำนวน 22 สำนวน เมื่อนำสำนวนดังกล่าวไปใช้เป็นคำค้นในคลังข้อมูลภาษาจีนของมหาวิทยาลัยปักกิ่ง (CCL语料库) เพื่อศึกษาคุณสมบัติที่ปรากฏและความถี่ในการใช้ สามารถสรุปผลได้ดังตาราง 1

ตาราง 1

คุณสมบัติที่ปรากฏและความถี่ของสำนวนจีนที่มีคำว่า “ชา” ในคลังข้อมูลภาษาจีน

คุณสมบัติที่ปรากฏ	ลำดับ	สำนวน	พินอิน	ความถี่ที่ปรากฏในคลังข้อมูล	
				ภาษาจีนโบราณ	ภาษาจีนปัจจุบัน
ช่ง	1	不茶不饭	bù chá bù fàn	13	4
	2	柴米油盐酱醋茶	chái mǐ yóu yán jiàng cù chá	6	4
	3	家常茶饭	jiā cháng chá fàn	11	697
	4	三茶六饭	sān chá liù fàn	9	11
	5	一盏茶时	yī zhǎn chá shí	14	40
หยวน	6	残茶剩饭	cán chá shèng fàn	5	11
	7	茶余饭后	chá yú fàn hòu	-	-
	8	茶余饭饱	chá yú fàn bǎo	14	954
	9	粗茶淡饭	cū chá dàn fàn	4	36
	10	浪酒闲茶	làng jiǔ xián chá	-	6
	11	清茶淡饭	qīng chá dàn fàn	7	-
	12	清茶淡话	qīng chá dàn huà	6	1
	13	挑茶斡刺	tiāo chá wò cì	2	1
	14	闲茶浪酒	xián chá làng jiǔ	2	9
หมิง	15	三茶六礼	sān chá liù lǐ	0	8
	16	榷酒征茶	què jiǔ zhēng chá	0	1
ชิง	17	茶饭无心	chá fàn wú xīn	15	24
	18	茶余酒后	chá yú jiǔ hòu	2	18
	19	酒后茶余	jiǔ hòu chá yú	7	63
สาธารณรัฐ	20	茶杯风波	chá bēi fēng bō	-	2
	21	酒余茶后	jiǔ yú chá hòu	-	5
	22	随茶随饭	suí chá suí fàn	-	-

หมายเหตุ. 1. การเรียงลำดับสำนวนจีนในตารางอ้างอิงจากลำดับคุณสมบัติที่ปรากฏในคลังข้อมูลภาษา และตามลำดับพยางค์ของพินอิน, 2. สัญลักษณ์ (-) หมายถึง สำนวนที่ไม่ปรากฏในคลังข้อมูล แต่ปรากฏในพจนานุกรมสำนวนจีน

จากข้อมูลในคลังภาษาพบว่า สำนวนในแต่ละยุคสมัยสะท้อนความแตกต่างทั้งด้านการใช้ภาษาและค่านิยมของสังคมจีนได้อย่างชัดเจน ในสมัยราชวงศ์ซ่งสำนวนที่มีคำว่า “ชา” มักแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างอาหาร เครื่องดื่ม และวิถีชีวิตประจำวันของผู้คน ตัวอย่างเช่น สำนวน “家常茶饭” (ชาและอาหารธรรมดาที่บริโภคในชีวิตประจำวัน) และ “柴米油盐酱醋茶” (ไฟ ข้าว น้ำมัน เกลือ ซีอิ๊ว น้ำส้มสายชู และชา) หมายถึงสิ่งจำเป็นพื้นฐานในชีวิต สะท้อนให้เห็นว่าชาเป็นองค์ประกอบสำคัญของวิถีชีวิตพื้นฐานของชาวบ้านในสมัยนั้น

ในสมัยราชวงศ์หยวน สำนวนที่มีคำว่า “ชา” สะท้อนทัศนคติการดำเนินชีวิตที่ให้ความสำคัญกับความสงบและความผ่อนคลาย ตัวอย่างเช่น สำนวน “清茶淡话” (การดื่มชาและพูดคุยกันอย่างสบาย ๆ เป็นกันเอง) และ “闲茶浪酒” (การดื่มชาและสุราในยามว่าง) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่เน้นความรื่นรมย์และการพักผ่อนทางจิตใจ สะท้อนของค่านิยมของสังคมจีนที่ยกย่องความเรียบง่าย ความสงบ และการใช้ชีวิตอย่างมีความสุขภายใต้ความพอเพียงในชีวิตประจำวัน

ในสมัยราชวงศ์หมิง สำนวนที่มีคำว่า “ชา” สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของทั้งพิธีกรรมทางสังคมและระบบเศรษฐกิจของรัฐ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชาไม่เพียงเป็นเครื่องดื่ม แต่ยังมีบทบาทเชื่อมโยงกับขนบธรรมเนียมและโครงสร้างทางสังคมของจีน ตัวอย่างเช่น สำนวน “三茶六礼” (สามชา หกพิธี) หมายถึง ธรรมเนียมในพิธีแต่งงานตามประเพณีจีนโบราณ ขณะที่สำนวน “榷酒征茶” (การผูกขาดสุราและภาษีชา) สะท้อนให้เห็นถึงการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจและนโยบายของรัฐในการควบคุมสินค้าที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของประชาชน ตลอดจนแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของชาในฐานะสินค้าทางเศรษฐกิจที่มีคุณค่าและมีบทบาทต่อสังคม

ในสมัยราชวงศ์ชิง สำนวนที่มีคำว่า “ชา” มักสะท้อนแนวคิดเกี่ยวกับการแสวงหาความสงบและความรื่นรมย์ทางจิตใจ ตัวอย่างเช่น สำนวน “酒后茶余”, “茶余酒后” และ “酒余茶后” ซึ่งล้วนหมายถึงช่วงเวลาหลังมื้ออาหารหรือหลังการดื่ม ที่ผู้คนใช้เพื่อพักผ่อน พุดคุย หรือทำกิจกรรมเพื่อความผ่อนคลาย สำนวนเหล่านี้สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตที่ให้ความสำคัญกับความสงบทางอารมณ์และการหลีกเลี่ยงจากความตึงเครียดในชีวิตประจำวัน อีกทั้งยังสะท้อนสภาพสังคมในสมัยราชวงศ์ชิง ที่ผู้คนต่างแสวงหาความผ่อนคลายและความสงบทางใจ ท่ามกลางสภาพสังคมและการเมืองที่เต็มไปด้วยความวุ่นวายและความไม่แน่นอน

ในยุคสาธารณรัฐ สำนวนที่มีคำว่า “ชา” สะท้อนให้เห็นถึงการปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างจีนและตะวันตกอย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น สำนวน “茶杯风波” (คลื่นลมในแก้วชา) ซึ่งรับอิทธิพลมาจากสำนวนภาษาอังกฤษ “a storm in a teacup” มีความหมายว่า “เรื่องเล็กน้อยที่ถูกทำให้เป็นเรื่องใหญ่โตเกินความเป็นจริง” การเกิดขึ้นของสำนวนนี้แสดงให้เห็นการสัมผัสทางวัฒนธรรมที่เปิดกว้างและยอมรับอิทธิพลจากวัฒนธรรมต่างประเทศมากขึ้นในสังคมจีน

จากการศึกษาสำนวนจีนที่มีคำว่า “ชา” ภายใต้กรอบภาษาศาสตร์เชิงวัฒนธรรม ชี้ให้เห็นมิติทางวัฒนธรรมของชาวจีนสามด้าน ดังนี้

1. วัฒนธรรมด้านวัตถุ

1.1 ชาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการดำรงชีวิตประจำวันของชาวจีน

ตัวอย่าง 1

“革命” 两个字，真算得中国历史上的**家常茶饭**，自唐虞三代以到今日，做过皇帝的大小不下三四十家，就算是经了三四十回的革命。

ตัวอักษร “革命 (ปฏิวัติ)” สองตัว นับเป็นเรื่องปกติในประวัติศาสตร์จีน ตั้งแต่จักรพรรดิเหยา จักรพรรดิซุ่น ราชวงศ์เซี่ย ราชวงศ์ซาง ราชวงศ์โจวจนถึงปัจจุบัน มีจักรพรรดิครองราชย์มากถึง 30-40 ตระกูล ก็เท่ากับว่ามีการปฏิวัติเกิดขึ้น 30-40 ครั้ง

(Center for Chinese Linguistics, Peking University, n.d.)

จากตัวอย่างสำนวน “家常茶饭” (ชาและอาหารธรรมดาที่บริโภคในชีวิตประจำวัน) ถูกนำมาเปรียบเทียบกับคำว่า “革命” (การปฏิวัติ) เพื่อสื่อให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงอำนาจทางการเมือง ในประวัติศาสตร์จีนเกิดขึ้นบ่อยครั้งจนกลายเป็นเรื่องปกติ เหมือนกับการกินข้าวต้มขา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ วิถีชีวิตทั่วไปของคนจีน สำนวนนี้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของชาในฐานะองค์ประกอบที่หยั่งรากลึก ในวัฒนธรรมจีน และการถูกนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์แทนสิ่งที่ธรรมดาสามัญ

ตัวอย่าง 2

中国有句老话，开门七件事：柴米油盐酱醋茶。茶列七件事之末，也只是百姓生活里的寻常内容，谈不上奢侈。

ประเทศจีนมีคำกล่าวโบราณว่า “เปิดประตูมามีเจ็ดสิ่งที่สำคัญ: ฟืน ข้าว น้ำมัน เกลือ ซีอิ๊ว น้ำส้มสายชู และชา” แม้ชาจะอยู่ในลำดับสุดท้ายของทั้งเจ็ดสิ่ง แต่ก็ถือเป็น สิ่งธรรมดาในชีวิตของประชาชน ไม่ถือเป็นของหรูหราฟุ่มเฟือยแต่อย่างใด

(Center for Chinese Linguistics, Peking University, n.d.)

จากสำนวน “柴米油盐酱醋茶” (ฟืน ข้าว น้ำมัน เกลือ ซีอิ๊ว น้ำส้มสายชู และชา) สะท้อนให้เห็นว่า ชาถือเป็นสิ่งจำเป็นในชีวิตประจำวันของชาวจีนที่มีอยู่ในทุกครัวเรือน ชาไม่ได้เป็นเพียงเครื่องดื่ม สำหรับคนร่ำรวยหรือชนชั้นสูงเท่านั้น แต่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของประชาชนทุกระดับชนชั้น แสดงถึง ความสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างชาและวัฒนธรรมการกินอยู่ของคนจีน นอกจากนี้ ยังสะท้อนบทบาท ทางเศรษฐกิจ เนื่องจากชาถือเป็นสินค้าที่มีความสำคัญต่อค่าครองชีพและการดำรงชีวิตของผู้คน

1.2 สะท้อนค่านิยมด้านวัฒนธรรมการบริโภคของชาวจีน

ตัวอย่าง 3

我国人民的食物消费结构基本上还是以粮食为主，多数人还是粗茶淡饭，只是填饱肚子。

โดยพื้นฐานแล้วโครงสร้างการบริโภคอาหารของประชาชนในประเทศของเรา ยังคงบริโภคธัญพืชเป็นหลัก คนส่วนใหญ่ยังคงรับประทานอาหารที่เรียบง่าย เพียงพอ เพื่อให้อิ่มท้องเท่านั้น

(Center for Chinese Linguistics, Peking University, n.d.)

จากตัวอย่างสำนวน “粗茶淡饭” (ชาหยาบและอาหารรสจืด) หมายถึงการรับประทาน อาหารที่เรียบง่าย ไม่หรูหรา สะท้อนค่านิยมด้านการกินอยู่ของผู้คนในสังคมจีนที่ให้ความสำคัญกับอาหาร และยึดถือ หลักความพอประมาณและความสมดุลเป็นพื้นฐาน ในภาษาจีนมีคำกล่าวว่า “粗茶淡饭延年益寿” ซึ่งหมายถึง การกินอยู่อย่างเรียบง่ายจะช่วยเสริมสร้างสุขภาพและยืดอายุให้ยืนยาว สะท้อนถึงแนวคิดที่ว่า การไม่ปรุงแต่ง ที่ซับซ้อนหรือบริโภคสิ่งฟุ่มเฟือยเกินไป ย่อมเกื้อกูลต่อความสงบทั้งทางกายและทางใจ และช่วยให้มีชีวิตที่ยืนยาว อย่างมีความสุข

นอกจากนี้ สำนวน “粗茶淡饭” ยังหมายถึงการดำเนินชีวิตอย่างสมถะและพอเพียง ซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญของลัทธิขงจื๊อที่เน้นการฝึกฝนคุณธรรม การพัฒนาภายใน และการแสวงหาความอุดมสมบูรณ์ ทางจิตใจมากกว่าการแสวงหาความเพลิดเพลินทางวัตถุ

2. วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากโครงสร้างทางสังคม

2.1 ชาเป็นสิ่งที่สำคัญที่ใช้ในการต้อนรับแขก และเป็นสื่อกลางในการเชื่อมความสัมพันธ์ทางสังคม ตัวอย่าง 4

先生放心，我就去就来。你却要好生伏侍我师父，逐日家三茶六饭，不可欠缺。

ท่านวางใจเถิด ข้าไปไม่นานก็จะกลับมา ส่วนท่านต้องดูแลอาจารย์ของข้าให้ดี ทุกวันต้องปรนนิบัติอย่างเต็มที่ ห้ามขาดตกบกพร่อง

(Center for Chinese Linguistics, Peking University, n.d.)

จากตัวอย่างสำนวน “三茶六饭” (ชาสาม อาหารหก) หมายถึง การดูแลปรนนิบัติแขก ด้วยความเอาใจใส่ สะท้อนให้เห็นถึงมารยาทและน้ำใจของเจ้าบ้านที่ให้ความสำคัญต่อการต้อนรับผู้มาเยือน โดยเฉพาะการใช้ชาเป็นสัญลักษณ์แห่งการให้เกียรติและความอบอุ่น ตามการศึกษาของ Huang (2003) พบว่า บางพื้นที่ของมณฑลเจียงซี มีสำนวนพื้นบ้านว่า “来客不筛茶，不是好人家” ซึ่งหมายถึง “หากมีแขกมาเยือน แต่ไม่รินน้ำชาให้ ถือว่าไม่ใช่เจ้าบ้านที่ดี” แสดงให้เห็นว่าการต้อนรับด้วยน้ำชาเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่มีความสำคัญ ในวัฒนธรรมจีน

ตัวอย่าง 5

3月8日下午，为庆祝“三八”妇女节，国际合作学院工会组织全体女教职工前往大罗山“岸上花开”茶座，品茗畅聊。来到茶座，女教职工们围坐在一起，阅景赏花，清茶淡话，其乐融融。

ในช่วงบ่ายของวันที่ 8 มีนาคม เพื่อเฉลิมฉลองวันสตรีสากล คณะกรรมการสหภาพแรงงานของวิทยาลัยความร่วมมือระหว่างประเทศได้จัดกิจกรรมสำหรับอาจารย์ ผู้หญิงทุกท่าน โดยพาไปที่ร้านชา “ดอกไม้อันริมฝั่ง” บนภูเขาต้าหลั่ว เพื่อร่วมดื่มชาและพูดคุยกัน เมื่อถึงร้านชา อาจารย์ผู้หญิงทุกท่านนั่งล้อมวง ชมวิวและดอกไม้ ดื่มชาและสนทนาอย่างมีความสุข

(Center for Chinese Linguistics, Peking University, n.d.)

จากตัวอย่างสำนวน “清茶淡话” (การดื่มชาและพูดคุยกันอย่างสบาย ๆ เป็นกันเอง) สื่อถึงการสนทนาอย่างเรียบง่ายในบรรยากาศที่อบอุ่นและเป็นมิตร กิจกรรมเช่นนี้สะท้อนให้เห็นถึงความผ่อนคลาย ทางอารมณ์ และการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่เป็นมิตรระหว่างผู้เข้าร่วม

การดื่มชาในวัฒนธรรมจีนถือเป็นกิจกรรมที่มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ไม่ว่าจะเป็นในบริบทของครอบครัว มิตรภาพ หรือธุรกิจ การดื่มชาพร้อมการสนทนาอย่างเป็นมิตร และการแบ่งปันช่วงเวลาแห่งความสงบ ล้วนช่วยส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นและยั่งยืน ดังนั้น ในวัฒนธรรมจีนชาจึงมิใช่เพียงเครื่องดื่มธรรมดา แต่ยังเป็นสื่อกลางในการสร้างมิตรจิต และความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้คนอีกด้วย

2.2 ชามีบทบาทสำคัญในพิธีการแต่งงานในสมัยโบราณ

ตัวอย่าง 6

男婚女嫁要送 “三茶六礼”。“一女不受两家茶”，茶的分量远远超过茶本身。人到寿终正寝时，家人总要在他的口腔里放上一片茶叶，说是魂不迷关，体不发腐。茶乡人生不离茶，死不舍茶，茶作为特定文化已深深融进茶乡人的血脉，茶乡人的生活。

ชายแต่งงานหญิงออกเรือนต้องมี “สามชา หกพิธี” อีกทั้งยังมีคำกล่าวว่า “หนึ่งหญิงจะไม่รับชาจากสองบ้าน” สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของชาที่ลึกซึ้งเกินกว่าจะมองเพียงในฐานะเครื่องดื่ม เมื่อผู้คนสิ้นชีวิตญาติมักใส่ใบชาไว้ในปากของผู้ตาย โดยเชื่อว่าจะช่วยให้วิญญาณไม่หลงทางและช่วยให้ร่างกายไม่เน่าเปื่อย ชีวิตผู้คนในดินแดนชาไม่อาจแยกออกจากชาได้ แม้กระทั่งเมื่อสิ้นลมหายใจ ชาในฐานะวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นได้หลอมรวมอยู่ในสายเลือดและฝังลึกอยู่ในวิถีชีวิตของผู้คนแห่งดินแดนชา

(Center for Chinese Linguistics, Peking University, n.d.)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า “ชา” มีบทบาทสำคัญยิ่งในวิถีชีวิต วัฒนธรรม และพิธีกรรมของชาวจีน ครอบคลุมตั้งแต่กิจวัตรประจำวัน พิธีสมรส ไปจนถึงความเชื่อในการใส่ใบชาในปากผู้ล่วงลับ เพื่อคุ้มครองวิญญาณ สะท้อนให้เห็นว่า ชามีความผูกพันกับผู้คนทุกช่วงวัยและทุกระดับสำคัญของชีวิต หลอมรวมเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ที่สำคัญของแผ่นดินจีน

สำนวน “三茶六礼” หมายถึงขนบธรรมเนียมการแต่งงานแบบจีนโบราณ ซึ่งประกอบด้วย “สามพิธีชา” (三茶) และ “หกพิธีการ” (六礼) เป็นขั้นตอนสำคัญในพิธีแต่งงานตามแบบแผนดั้งเดิม โดย Dai (2019) อธิบายว่า “สามพิธีชา” (三茶礼) ได้แก่ 1) ชาที่ใช้ในพิธีหมั้น (下茶) 2) ชาที่ใช้ในพิธีแต่งงาน (定茶) และ 3) ชาที่ใช้ในคืนเข้าหอ (合茶) ในพิธีหมั้น ฝ่ายชายมอบชาแก่ฝ่ายหญิงเป็นของหมั้นหรือของขวัญในการสู่ขอ ส่วนในพิธีแต่งงาน เจ้าบ่าวและเจ้าสาวจะใช้น้ำชาแสดงความเคารพต่อผู้ใหญ่ตามธรรมเนียมจีน ซึ่งถือเป็นเป็นการประกาศสถานะคู่สมรสอย่างเป็นทางการ และในคืนเข้าหอบ่าวสาวจะร่วมกันดื่มชา ซึ่งมีความหมายทั้งเป็นการขอพรจากเทพเจ้า แสดงถึงการให้เกียรติซึ่งกันและกัน และแสดงการร่วมทุกข์ร่วมสุขในชีวิตคู่ พิธีทั้งสามนี้ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่ลึกซึ้งของชาในวัฒนธรรมการแต่งงานของจีน

สำหรับหกพิธีการ (六礼) Yang (2001) ระบุว่า เริ่มปรากฏขึ้นตั้งแต่สมัยราชวงศ์โจว โดยประกอบด้วย 1) การสู่ขอ (纳采) 2) การถามชื่อ (问名) 3) การดูฤกษ์ (纳吉) 4) การมอบของหมั้น (纳征) 5) การกำหนดวันแต่งงาน (请期) และ 6) การการรับตัวเจ้าสาว (亲迎) พิธีทั้งหมดนี้ไม่ได้เป็นเพียงลำดับขั้นตอนทางการสมรสเท่านั้น แต่ยังสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมทางสังคมที่ให้ความสำคัญต่อพิธีการ แบบแผน และมารยาททางสังคม อันเป็นหัวใจของวัฒนธรรมจีนโบราณ พิธีการดังกล่าวทำหน้าที่เป็นกรอบกำกับพฤติกรรมและแสดงถึงแบบแผนแห่งวิถีชีวิตของผู้คนในยุคนั้น

ปัจจุบันแม้รายละเอียดพิธีแต่งงานของชาวจีนจะปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลา และได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมต่างชาติมากขึ้น เช่น มีการลดทอนขั้นตอนบางประการให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตสมัยใหม่ หรือการผสมผสานระหว่างพิธีแบบตะวันตกกับขนบจีนดั้งเดิม แต่ “สามพิธีชา” และ “หกพิธีการ” ยังคงได้รับการยึดถือในฐานะแบบแผนทางการสมรสที่มีคุณค่าทางจิตใจ ผู้คนจำนวนมากยังคงปฏิบัติและสืบสานประเพณีเหล่านี้ไว้อย่างจนถึงปัจจุบัน

2.3 ชาเป็นสินค้าสำคัญที่ถูกจัดให้มีการเก็บภาษี

ตัวอย่าง 7

草野抒忠告。榷酒征茶太纷扰。岂标枝野鹿。家熙户皞。奋乾纲吁食
旃衣。持国柄敬天慰庙。

ชาวบ้านตกเดือนด้วยความจริงใจ การผูกขาดสุราและภาษีชา สร้างความเดือดร้อนแก่ประชาชน หรือการปกครองบ้านเมืองควรเป็นเหมือนกวางป่าที่เกาะอยู่บนกิ่งไม้ (การปกครองที่ผิดวิสัย) ทุกครัวเรือนอยู่กันอย่างสงบสุขและรุ่งเรือง ผู้ปกครองแผ่นดินต้องมุ่งมั่นขยันบริหารราชการ ปกครองแผ่นดินด้วยความเคารพต่อสวรรค์ และรักษาความกตัญญูด้วยการบวงสรวงวิญญานบรรพบุรุษอย่างสม่ำเสมอ

(Center for Chinese Linguistics, Peking University, n.d.)

จากตัวอย่างสำนวน “榷酒征茶” (การผูกขาดสุราและภาษีชา) หมายถึง การที่รัฐเข้ามา มีบทบาทควบคุมการค้าหรือการเก็บภาษีสุราและชา เนื่องจากสุราและชาเป็นสินค้าที่มีความสำคัญกับประชาชน จึงมีการควบคุมดูแลจากชนชั้นปกครอง

การเก็บภาษีชาในประวัติศาสตร์จีน เริ่มปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรในปลายราชวงศ์ถัง จากการศึกษาของ Chai and Sun (2020) ระบุว่า ในปีที่ 9 ของรัชกาลเจินหยวน (贞元) ราชสำนักเริ่มเก็บภาษีชาเป็นครั้งแรก ก่อนหน้านั้นภาษีจำกัดเฉพาะสินค้า 3 ประเภท ได้แก่ เกลือ เหล็ก และสุรา หลังจากเหตุการณ์กบฏอานลู่ชาน (安史之乱) การเงินของราชวงศ์ถังประสบปัญหาหนัก ราชสำนักจึงขยายฐานการเก็บภาษีจากพ่อค้าประจำถิ่นไปยังพ่อค้าเร่ ซึ่งเอื้อให้มีการจัดเก็บภาษีอย่างมีประสิทธิภาพ ภาษีชาถือเป็นรายได้สำคัญที่ช่วยพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ในเวลานั้น

Zhang (2016) กล่าวถึงการบริหารจัดการชาในสมัยราชวงศ์ถังว่า ได้มีการจัดตั้ง “ระบบชาบรรณาการ” (贡茶制度) และ “ระบบการค้าชาของรัฐ” (推茶制度) ขึ้น ระบบชาบรรณาการเป็นระบบที่กำหนดให้พื้นที่ซึ่งเป็นแหล่งผลิตชาคุณภาพดีต้องส่งชาขึ้นถวายแก่ราชสำนักในฐานะของบรรณาการ ส่วนระบบการค้าชาของรัฐเป็นระบบที่รัฐบาลเข้ามามีบทบาทโดยตรงในการควบคุม และดำเนินกิจการค้าขายชา เพื่อให้รัฐสามารถได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจโดยตรง การจัดตั้งระบบทั้งสองนี้สะท้อนให้เห็นถึงความตระหนักของชนชั้นปกครองในสมัยนั้นต่อศักยภาพทางเศรษฐกิจอันมหาศาลของอุตสาหกรรมชา จึงได้บรรจุชาเข้าเป็นแหล่งรายได้สำคัญในระบบเศรษฐกิจของราชสำนัก

3. วัฒนธรรมทางจิตใจ

3.1 สะท้อนให้เห็นถึงความเรียบง่าย สมถะ วิถีของนักปราชญ์จีน

ตัวอย่าง 8

何谓 “清欢”？ 远离喧嚣的城市，远离官场的争斗，忘却名利欲望，走进山林，感受农家质朴的清茶淡饭生活，这就是“清欢”。

“清欢” หมายถึงอะไร คือการหลีกเลี่ยงจากความวุ่นวายในเมือง หลีกหนีความขัดแย้งในวงการราชการ ลืมความทะเยอทะยานในชื่อเสียงและผลประโยชน์ เดินเข้าสู่ป่าเขา สัมผัสชีวิตธรรมดาที่เรียบง่าย และจริงใจของชาวบ้าน นี่คือความหมายของ “清欢”

(Center for Chinese Linguistics, Peking University, n.d.)

จากตัวอย่างสำนวน “清茶淡饭” (ชาใสและอาหารรสจืด) ใช้เปรียบเปรยถึงวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ยึดติดกับความหรูหราฟุ่มเฟือย สะท้อนความสมถะ การแสวงหาความสงบทางจิตใจ และความกลมกลืนกับธรรมชาติ ซึ่งถือเป็นค่านิยมสำคัญในสังคมจีนโบราณ

Zhang (2016) กล่าวถึงจิตวิญญาณของวัฒนธรรมชาจีนว่า มีพื้นฐานสำคัญอยู่บนแนวคิดเรื่องความเป็นธรรมชาติ ความเรียบง่าย และอุดมคติแห่งความจริง ความดี และความงาม ซึ่งเป็นคุณค่าที่หลอมรวมอยู่ในวิถีการดื่มชาและทัศนคติของชาวจีนที่มีต่อชา แนวคิดนี้สอดคล้องกับปรัชญาเต๋าที่เน้น

การดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติ ดำรงตนอย่างพอเพียง สงบ และปล่อยวางความปรุงแต่งภายนอก การดื่มชาจึงเปรียบเสมือนสื่อกลางที่ช่วยให้ผู้คนเข้าถึงภาวะแห่งความสงบและความเรียบง่าย

3.2 ชาเป็นสัญลักษณ์แห่งความผ่อนคลายและสะท้อนความงามอันลุ่มลึกของวัฒนธรรมจีน ตัวอย่าง 9

我们的文学早已不是少数人的茶余酒后的消闲品，而是广大人民教育和宣传的有力工具。

วรรณกรรมของพวกเรานั้น ไม่ใช่สิ่งที่คนกลุ่มน้อยใช้สำหรับผ่อนคลายในยามว่างมานานแล้ว แต่เป็นเครื่องมือที่ทรงพลังในการให้การศึกษาและการเผยแพร่ความรู้ให้กับประชาชนในวงกว้าง

(Center for Chinese Linguistics, Peking University, n.d.)

จากตัวอย่างสำนวน “茶余酒后” (เวลาหลังดื่มชาและสุรา) หมายถึง ช่วงเวลาพักผ่อนหรือเวลาว่าง ในสังคมจีนโบราณ การดื่มชาและสุราถือเป็นกิจกรรมที่ช่วยผ่อนคลายความเหนื่อยล้า และสร้างความสงบทางจิตใจ นอกจากนี้จะเติมเต็มความรื่นรมย์ในชีวิตประจำวันแล้ว ยังสะท้อนแนวคิดเรื่องการดำรงชีวิตอย่างสมดุลทั้งทางกายและใจ ชาจึงเป็นสัญลักษณ์ของความผ่อนคลายและความสงบในวัฒนธรรมจีน

การดื่มชาเพื่อความผ่อนคลายได้ค่อย ๆ พัฒนาและยกระดับขึ้นจนกลายเป็นศิลปะรูปแบบหนึ่งในสังคมจีน โดยถือเป็นหนึ่งใน “แปดความงามแห่งวัฒนธรรมจีนโบราณ” (中国传统八雅) ซึ่งประกอบด้วย การดีดพิณ (琴) การเล่นเกมกอล้อม (棋) การเขียนพู่กันจีน (书) การวาดภาพจีน (画) การแต่งบทกวีจีน (诗) การดื่มสุรา (酒) การจัดดอกไม้ (花) และการดื่มชา (茶) กิจกรรมเหล่านี้ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมสำคัญในวัฒนธรรมจีน เช่น การให้คุณค่ากับความสงบภายในจิตใจ การยกย่องความงามในเชิงสุนทรีย์ และการดำรงชีวิตอย่างเรียบง่ายแต่เปี่ยมด้วยความประณีตทางจิตวิญญาณ

นอกจากนี้ จากการศึกษาของ Huang (2003) พบว่า “ชา” ยังมีบทบาทสำคัญในฐานะส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมอันประณีตของชนชั้นสูง โดยเฉพาะในกิจกรรมอย่าง การชิมชา (品茶) และการประลองชา (斗茶) ซึ่งเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายในหมู่พระสงฆ์ นักปราชญ์ และนักกวี ตลอดจนในงานสังสรรค์ของราชสำนักและชนชั้นสูง กิจกรรมการชิมชา (品茶) มุ่งเน้นการพิจารณาคุณลักษณะของชาในด้าน รสชาติ กลิ่น สี และสัมผัส อันเป็นกระบวนการที่สะท้อนถึงความละเอียดอ่อนและความใส่ใจในรายละเอียดของวัฒนธรรมการดื่มชา ส่วนการประลองชา (斗茶) เป็นการแข่งขันที่เน้นการเปรียบเทียบคุณภาพของชาและทักษะการชงชา ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นกิจกรรมเพื่อความบันเทิง หากยังเป็นกิจกรรมที่แสดงออกถึงสุนทรีย์ ภูมิปัญญา และรสนิยมทางวัฒนธรรมของผู้คนในสังคมจีนโบราณ ซึ่งเห็นได้ชัดเจนว่า การดื่มชาได้ยกระดับจากกิจกรรมในชีวิตประจำวันไปสู่วิถีแห่งศิลปะและวัฒนธรรมทางจิตใจอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ วัฒนธรรมชายังได้แผ่ขยายอิทธิพลไปสู่ศิลปะแขนงต่าง ๆ ของจีน เช่น บทกวีชา (茶诗) ระบายชา (茶舞) ภาพวาดชา (茶画) และอุปกรณ์ชงชา (茶具) เป็นต้น ศิลปะเหล่านี้ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงความลุ่มลึกของวัฒนธรรมชา และแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างชา ศิลปะ และวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมจีนได้อย่างแนบแน่น

อภิปรายผล

ผลการศึกษาสำนวนจีนที่มีคำว่า “ชา” แสดงให้เห็นว่าสำนวนเหล่านี้สามารถสะท้อนวิถีชีวิต สภาพสังคม และค่านิยมของคนจีนในแต่ละยุคสมัยได้อย่างชัดเจน เดิมที “ชา” เป็นเพียงเครื่องดื่มที่มีบทบาทในชีวิตประจำวันของผู้คนทุกชนชั้น แต่เมื่อเวลาผ่านไป ชาได้พัฒนาและยกระดับขึ้นจนกลายเป็นสัญลักษณ์

ทางจิตวิญญาณที่สะท้อนคุณค่าทางจิตใจและวัฒนธรรมของสังคมจีน ทั้งในระดับครอบครัวและสังคม ตลอดจนมีบทบาทสำคัญในพิธีกรรม ประเพณี และแบบแผนทางสังคม การศึกษาสำนวนที่มีคำว่า “ชา” จึงแสดงให้เห็นกรอบความคิด ค่านิยม และแนวทางการดำเนินชีวิตที่ยังรากลึกอยู่ในวัฒนธรรมจีน

สำนวนจีนที่มีคำว่า “ชา” สามารถอธิบายและทำความเข้าใจผ่านกรอบแนวคิดทางวัฒนธรรมสามมิติ ได้แก่ วัฒนธรรมด้านวัตถุ วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากโครงสร้างทางสังคม และวัฒนธรรมทางจิตใจ ดังนี้

1. วัฒนธรรมด้านวัตถุ คำว่า “ชา” ในสำนวนจีนสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของชาในฐานะทรัพยากรที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของผู้คน การดื่มชาถือเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตประจำวันของชาวจีน อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมด้านวัฒนธรรมการบริโภค และบทบาทของชาในระบบเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่หล่อเลี้ยงวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมจีน

2. วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากโครงสร้างทางสังคม สะท้อนบทบาทของชาในการสร้างและรักษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ทั้งในบริบทที่ไม่เป็นทางการ เช่น การพบปะสนทนา การเยี่ยมเยียนเพื่อน หรือการต้อนรับแขก และในบริบทที่เป็นทางการ เช่น พิธีกรรมและประเพณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพิธีแต่งงานของชาวจีน ชาเป็นองค์ประกอบสำคัญในขั้นตอนพิธีการและเป็นสัญลักษณ์แห่งการให้เกียรติ การแสดงความกตัญญู และการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและคู่สมรส สะท้อนให้เห็นถึงความหมายทางสัญลักษณ์ของชาที่ก้าวข้ามจากวัตถุบริโภคไปสู่การเป็นเครื่องมือทางสังคม ซึ่งช่วยยืนยันและเสริมสร้างสายสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มบุคคลในสังคม

นอกจากนี้ เนื่องจากชาได้กลายเป็นองค์ประกอบสำคัญทั้งในวิถีชีวิตและระบบสังคม จึงมีสำนวนจีนที่เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบและการควบคุมการค้าชาโดยรัฐ แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐเข้ามามีบทบาทสำคัญในการจัดระเบียบการผลิต การซื้อขาย และการจัดเก็บภาษีชา ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงสถานะของชาในฐานะทรัพยากรที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจและเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างสังคมจีน

3. วัฒนธรรมทางจิตใจ สำนวนจีนที่มีคำว่า “ชา” เผยให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างชาและแนวคิดทางจิตวิญญาณของชาวจีน ซึ่งให้ความสำคัญกับความเรียบง่าย ความสมถะ ความสงบ และความสมดุลภายในจิตใจ การดื่มชาในหมู่ชนชั้นปัญญาชนและนักปราชญ์ไม่ได้เป็นเพียงกิจกรรมเพื่อสันทนาการเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการฝึกฝนจิตใจและขัดเกลาความคิดให้เข้าถึงความกลมกลืนระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับหลักปรัชญาขงจื้อและปรัชญาเต๋าที่ให้คุณค่ากับความสมถะ สงบเรียบง่าย และการดำเนินชีวิตตามครรลองของธรรมชาติ ซึ่งถือเป็นสาระสำคัญของวัฒนธรรมจีนในเชิงจิตวิญญาณ

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า “ชา” ในสังคมจีน มิได้เป็นเพียงเครื่องดื่มธรรมดาที่ชาวจีนนิยมดื่มเท่านั้น แต่เป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงการบูรณาการของทั้งสามมิติทางวัฒนธรรม อันได้แก่ มิติทางวัตถุ มิติทางสังคม และมิติทางจิตใจ ซึ่งหลอมรวมกันอย่างแนบแน่นภายในวิถีชีวิตของชาวจีน “ชา” จึงมิได้จำกัดอยู่ในฐานะสิ่งบริโภค แต่ได้กลายเป็นสื่อทางวัฒนธรรมที่สะท้อนแนวคิด ค่านิยม และโลกทัศน์ของผู้คนในสังคมจีนอย่างลึกซึ้ง

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

การศึกษาสำนวนจีนที่มีคำว่า “ชา” ชี้ให้เห็นว่า สำนวนมิได้เป็นเพียงรูปแบบการใช้ภาษาที่งดงาม แต่ยังเป็นเสมือนหน้าต่างทางวัฒนธรรม ที่เปิดให้เห็นถึงวิถีชีวิต สภาพสังคม แนวคิด และค่านิยมในสังคมจีน การศึกษาสำนวนจึงไม่เพียงช่วยเพิ่มพูนความเข้าใจด้านภาษา แต่ยังช่วยให้เข้าใจวัฒนธรรมของภาษานั้น ๆ ได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ข้อเสนอเพื่อการวิจัยในอนาคต

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาวัฒนธรรมจีนผ่านการวิเคราะห์สำนวน เพื่อทำความเข้าใจบทบาทของชาผ่านมุมมองทางภาษา เนื่องจากวัฒนธรรมชาในสังคมจีนมีความลุ่มลึกและครอบคลุมหลายมิติ ผู้ที่สนใจสามารถศึกษาต่อยอดในประเด็นเฉพาะด้าน เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างชาและศิลปะ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชา บทบาทของชาในแนวคิดปรัชญาจีน ฯลฯ ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจวัฒนธรรมชาได้อย่างรอบด้านยิ่งขึ้น

รายการอ้างอิง

- Center for Chinese Linguistics, Peking University. (n.d.). CCL 语料库 [Center for Chinese Linguistics corpus]. http://ccl.pku.edu.cn:8080/ccl_corpus
- Chai, F., & Sun, B. (2020). 茶税起源 [The origin of tea tax]. *中国税务*, 41(5), 78-79. <https://doi.org/10.19376/j.cnki.cn11-1178/f.2020.05.033>
- Dai, M. (2019). *Research on the design of wedding partner hand ceremony under the background of "three teas and six ceremonies" wedding custom culture*. [Master of Fine Art, Anhui Normal University].
- Deng, P. (2001). 含“茶”成语 [Chinese idioms containing the word “tea”]. *Journal of Tea Machinery*, 31(1), 33. https://www.cnki.net/KCMS/detail/detail.aspx?dbcode=CJFD&dbname=CJFD2001&filename=CYJX200101015&uniplatform=OVERSEA&v=5Jf4GGdcVWU9hKS5UrWjSZ4HajOclAKMxtHKgr2L1eBtK mild3NRi3eA9hplmm_
- Huang, G. (2013). 宋代茶词中的民俗风尚 [Folk customs and trends in tea poetry of the Song Dynasty]. *Journal of Hubei Social Sciences*, 38(7), 104-106. <https://oversea.cnki.net/kcms2/article/abstract?v=tQWh-SbE9Gr8cStj0KnwdfewLQ3lhi-GLF3GESvLQIBY0dgo67GkDhL8iW-pPrnC2v-dXtZtGLP5pP6ZpEk1LR1G7kUgtcwc-K8hSle1ps9Hv-bsQa7jDS6AmK5IEr7QcKpMSz4RKctYVWhMLRqkoPknyE1bFuyf&uniplatform=OVERSEA>
- Huang, X. (2003). *Studies on the blooming of tea culture and its effects in modern time*. [Master of Science (Tea Science), Zhejiang University].
- Institute of Linguistics, Chinese Academy of Social Sciences. (2016). *现代汉语词典 [Modern Chinese dictionary]* (7th ed.). The Commercial Press.
- Mo, P. (2001). *汉语成语与汉文化 [Chinese idioms and Chinese culture]*. Jiangsu Education Publishing House.
- Shen, X. (1990). *中国文化语言学 [Chinese cultural linguistics]*. Jilin Education Publishing House.
- Su, X. (2006). *文化语言学教程 [Introduction to cultural linguistics]*. Beijing Foreign Language Teaching and Research Press.
- Wu, J. (2005). *茶经述评 [A critical review of the classic of tea]*. China Agriculture Press.

- Xu, T., & Zhang, X., F. (2020). 汉语中的茶是如何变成英语中的tea的? [How did the Chinese word “茶” become “tea” in English?]. *Tea in Fujian*, 42(10), 262-263. https://oversea.cnki.net/kcms2/article/abstract?v=H26UkN0bSyRB1x6U_057EDMmQ0gseinZEO0wFw1ak5UdXC4YYdbu1jR0K9PF-KZC5H26VLHXGJzr0TxCNzxkkZg2dVFDZIL0LPpMU3e2z1s7-gU7joDKUhwfILNGsWxupuvE1mQK7J4afP8Gc40-obdQZdGR7eOoiwvhZxeVK_lmdJUcMqvj8g==&uniplatform=OVERSEA&language=EN
- Xue, S. (2022). “茶”成语词汇语域探究 [A study on the lexical domain of “tea” in Chinese idioms]. *Journal of Guangxi Vocational and Technical University*, 15(4), 24-32. https://oversea.cnki.net/kcms2/article/abstract?v=H26UkN0bSyS7-sAUsOfEPOb2x9YCKkqGKffiqyN_TEJgyWs2xeiDO66aUZNA4ZFOLxvJJsWIBPKd_4P2NGJ9mY0tCp2MRUwMFW4im9jcHIN_QJK10Ukb1xWQtcpgj6SI5mMmZEeTGR6EA2xLB15js3fEAFI_4uZGJmLghBHdA6SP7VmeewYwQ==&uniplatform=OVERSEA&language=EN
- Yang, Y. (2001). 六礼: 中国传统婚律的渊源 [The six rites: The origins of traditional Chinese marriage customs]. *Heilongjiang Shizhi (Heilongjiang Historical Records)*, 40(9), 44-45. https://oversea.cnki.net/kcms2/article/abstract?v=H26UkN0bSyTT9q5AccrJ8XO_sAqoHK01DFzeyaT_Y1KHCZ7eQqo0oTpYuMnzuk1Zh_Ate9_gJ7ldp8SFY_wbqmouH46OLFBsc89RAbhlwUUhPtJoRZ3rEcVXY1VQ_wY8MU4NiXVDHL2V8z1lWmTvFmz9gVKdOXm33cCYfK4oF9PgZ3RAg2WSw==&uniplatform=OVERSEA&language=EN
- Zhang, C. (2019). *A study on tea culture in the view of Song dynasty notes* [Doctoral dissertation of Philosophy, Central China Normal University].
- Zhang, M. (2016). *The modeling in culture connotation of Chinese tea* [Master of Arts in Chinese Philosophy, South China University of Technology].
- Zhang, T., Qiu, G., & Huang, Y. (2017). 从古汉字看中国的茶文化 - 《说文解字》中“茶”文字解读 [Exploring tea culture from ancient Chinese characters-The interpretation of “tea” in Shuo Wen Jie Zi]. *Journal of Researches on Dietetic Science and Culture*, 41(4), 28-31. <https://oversea.cnki.net/kcms2/article/abstract?v=H26UkN0bSyToqEQ7o9cTGo5XjgBqOD206H3zWT-KR5ldJZnFoWSONYf2NUJFJgpguFGZeTKSWLAEeSJ4h7SifrJ-v964df0PCGYJTckkQ6ve1BNyxunn3K9ZunG7BpnKX5--GeeuggTwq3FdCHuTSsMfJnBgJHKfnozah-Qx25cwjc4ZmNgcpVw==&uniplatform=OVERSEA&language=EN>
- 听力课堂. (n.d.). 茶杯风波是什么意思 [What does “a storm in a teacup” mean]. <https://www.tingclass.net/show-10102-416292-1.html>

มิติข้ามพรมแดน: ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ ความรอบรู้ด้านสุขภาพที่นำไปสู่พฤติกรรม ป้องกันสุขภาพจากสถานการณ์ฝุ่น PM2.5 ในประเทศไทยและลาว

Beyond Borders: The Interplay of Health Perception, Literacy, and Protective Behaviors Against Transboundary PM2.5 Haze in Thailand and Laos.

ภัทรา บุรารักษ์ (Phattar Burarak)^{1*}

ณัฏฐา นันทันติ (Nattha Nanthatanti)²

สิงห์ทอง เพ็ญพรม (Singthong Pheuanphom)³

Received: August 25, 2025

Revised: September 28, 2025

Accepted: November 14, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการรับรู้ด้านสุขภาพ (Health Belief Model-HBM) ความรอบรู้ด้านสุขภาพ และพฤติกรรมด้านสุขภาพในการป้องกันตนเองจากฝุ่น PM2.5 และความสัมพันธ์ของปัจจัยทั้งสามของประชาชนในพื้นที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ประเทศไทย และแขวงหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป. ลาว) ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือเก็บข้อมูลโดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจำนวน 400 คน โดยแบ่งออกเป็นพื้นที่เป้าหมายในประเทศไทยและ สปป.ลาว พื้นที่ละ 200 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การทดสอบที (t-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) และการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson Correlation) ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งสองพื้นที่ที่มีค่าเฉลี่ยการรับรู้ด้านสุขภาพโดยรวมอยู่ในระดับมาก แต่มีความรอบรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมด้านสุขภาพฯ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ด้านสุขภาพและความรอบรู้สุขภาพ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมด้านสุขภาพแตกต่างกันตามพื้นที่ โดยประเทศไทยตัวแปรความรู้ด้านสุขภาพสัมพันธ์กับตัวแปรความรู้ด้านสุขภาพระดับต่ำ และความรู้ด้านสุขภาพสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมด้านสุขภาพฯ ระดับปานกลาง ขณะที่ สปป. ลาว ตัวแปรการรับรู้ด้านสุขภาพมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความรู้ด้านสุขภาพต่ำ และทั้งสองปัจจัยมีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมด้านสุขภาพฯ เชิงบวกระดับปานกลาง

คำสำคัญ: ฝุ่น PM2.5, การรับรู้ด้านสุขภาพ, ความรอบรู้ด้านสุขภาพ, พฤติกรรมด้านสุขภาพ, แบบจำลองความเชื่อด้านสุขภาพ

Abstract

This study aimed to examine health perception (Health Belief Model-HBM), health literacy, and health behaviors related to self-protection against PM2.5 haze, and the relationships among these three factors among residents in Mae Sai District, Chiang Rai

¹⁻² สาขาวิชาการสื่อสารสื่อใหม่ คณะบริหารธุรกิจและนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

Department of New Media Communication, School of Business and Communication Arts, University of Phayao

³ สาขาการสื่อสารมวลชน คณะภาษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยวังค์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

Department of Mass Communication, Faculty of Languages, Supanuwong University, Lao People's Democratic Republic.

*Corresponding Author, Email: phattar.bu@up.ac.th

Province, Thailand, and Luang Prabang Province, Lao PDR. A quantitative research methodology was employed using a questionnaire as the research instrument. Data were collected from a total of 400 participants, with 200 respondents from each of the study areas in Thailand and the Lao PDR. Data were analyzed using descriptive statistics and inferential statistics including t-test, One-way Analysis of Variance (One-way ANOVA), and Pearson Correlation analysis. The research findings revealed that participants from both areas had high levels of overall health perception, but moderate levels of overall health literacy and health behaviors. The relationships between health perception and health literacy, and their association with health behavior, varied by area. In Thailand, health perception variables were correlated with health literacy variables at a low level, and health literacy had positive correlations with health behaviors at a moderate level. Meanwhile, in Lao PDR, health perception variables had low positive correlations with health literacy, and both factors had positive correlations with health behaviors at a moderate level.

Keywords: PM2.5, Health Perception, Health Literacy, Health Behavior, Health Belief Model

บทนำ

ภัยพิบัติฝุ่นละอองขนาดเล็กไม่เกิน 2.5 ไมครอน (PM2.5) เป็นมลพิษทางอากาศที่เป็นภัยคุกคามด้านสิ่งแวดล้อมที่กระทบต่อสุขภาพของมนุษย์อย่างรุนแรงระดับโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่รวมถึงประเทศไทยและลาว มีแหล่งกำเนิดหลักมาจากการเผาไหม้ชีวมวลในช่วงฤดูแล้ง ซึ่งพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบสูง คือ พื้นที่ภาคเหนือของไทยและลาว (World Health Organization, 2021) ที่ต้องเผชิญหน้ากับค่าฝุ่น PM2.5 (ฝุ่นละอองขนาดเล็กไม่เกิน 2.5 ไมครอน) ที่สูงเกินมาตรฐานเป็นระยะเวลานาน ไม่น้อยกว่าสองเดือน คือ ช่วงกุมภาพันธ์ถึงเมษายนของทุกปี โดยปี พ.ศ. 2566 อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย และแขวงหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป. ลาว) ได้เผชิญหน้ากับอากาศที่มีระดับค่าฝุ่น PM2.5 ที่สูงถึง 800-900 ไมโครกรัม (สุดทน! แม่สายขึ้นป้ายทั่วเมืองฝุ่นพิษอ่วมหนักเกิน 10 เท่า, 2566; Laos is disappearing': Border residents on front line of Thailand's haze crisis, 2023) ขณะที่กรมควบคุมมลพิษกำหนดค่ามาตรฐานฝุ่นของไทยให้มีค่าเฉลี่ย 24 ชั่วโมง ไม่เกิน 37.5 มคก./ลบ.ม. และต้องไม่เกิน 15 มคก./ลบ.ม. เฉลี่ยต่อ 1 ปี ซึ่งบริบทประเทศไทยและ สปป. ลาว โดยเฉพาะทางภาคเหนือทั้งอำเภอแม่สาย และแขวงหลวงพระบาง มีความเชื่อมโยงทางภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมที่สำคัญคล้ายคลึงกัน และยังเป็นพื้นที่เศรษฐกิจสำคัญทั้งด้านการค้าขายและการท่องเที่ยว แต่ในช่วงฤดูแล้งที่มีการเผาป่าและเผาวัสดุทางการเกษตรในพื้นที่ลุ่มน้ำโขง ทำให้ทั้งสองพื้นที่ต้องประสบปัญหาเกี่ยวกับฝุ่น PM2.5 ไม่แตกต่างกันนั้น ทำให้ประเด็นเรื่องฝุ่นควันไม่เพียงแต่เป็นปัญหาเฉพาะพื้นที่เท่านั้นแต่ยังกลายเป็นปัญหามลพิษข้ามแดนด้วย

ผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ดังกล่าวที่ผ่านมา ไม่ได้รับความสนใจอย่างจริงจังมากนักจากสังคมภายนอกหรือผู้กำหนดนโยบายระดับประเทศหรือระหว่างประเทศ โดยเฉพาะมิติด้านสภาพชีวิตและการตอบสนองของประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ ดังนั้น บทความนี้จึงสนใจศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปรสำคัญด้านการป้องกันสุขภาพจากฝุ่นควัน คือ การรับรู้ด้านสุขภาพ ความรอบรู้ด้านสุขภาพ และพฤติกรรมด้านสุขภาพเพื่อป้องกันตัวเองจากฝุ่น PM2.5 ในช่วงเวลาก่อนเกิด ระหว่างเกิด และหลังเกิดฝุ่นควันที่เกินค่ามาตรฐาน เพราะปัจจัยการรับรู้สุขภาพเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลต่อการแสดงพฤติกรรมป้องกันตัวเองของบุคคล (Chen & Liu, 2021; Oltra & Sala, 2016) เช่นเดียวกับปัจจัยด้านความรอบรู้

ด้านสุขภาพที่เป็นปัจจัยส่งเสริมพฤติกรรมด้านสุขภาพฯ หากประชาชนมีระดับความรู้ในการเข้าถึง เข้าใจ ตรวจสอบข้อมูลข่าวสารที่สูง ยังมีแนวโน้มที่จะนำไปสู่การตัดสินใจในการป้องกันตัวเองจากฝุ่น PM2.5 รวมถึงศึกษาปัจจัยด้านพฤติกรรมด้านสุขภาพฯ ที่เป็นผลมาจากเงื่อนไขของการรับรู้ด้านสุขภาพ (Becker, 1974; Janz & Becker, 1984) และความรู้ด้านสุขภาพเป็นสำคัญ (Nutbeam, 2008) ซึ่งการศึกษาปัจจัยการรับรู้ความเสี่ยง ความรู้ด้านสุขภาพ และพฤติกรรมด้านสุขภาพฯ ที่แสดงออกมา ในช่วงก่อน ระหว่าง และหลังฝุ่น PM2.5 ร่วมกัน จะทำให้เกิดความเข้าใจ ที่จะนำไปสู่การกำหนดแนวทางการพัฒนานโยบายและมาตรการแทรกแซงป้องกันที่เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ ซึ่งการศึกษาที่ผ่านมา แม้จะมีการศึกษาผลกระทบต่อสุขภาพที่เกิดจากฝุ่น PM2.5 อย่างกว้างขวาง แต่การศึกษาที่หาความสัมพันธ์ของ ปัจจัยด้านการรับรู้ ความรู้ด้านสุขภาพกับพฤติกรรมด้านสุขภาพฯ ใน 3 ช่วงเวลาของการเกิดฝุ่น PM2.5 ตลอดจนเป็นการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงการรับรู้ความเสี่ยง ความรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมด้านสุขภาพฯ ที่เน้นการตอบสนองของประชาชนต่อปัญหาดังกล่าวของประชาชนสองพื้นที่ที่มีความคล้ายคลึงกันทางภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม โดยเฉพาะพื้นที่ไทยและลาวซึ่งเป็นกลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนา ยังมีค่อนข้างจำกัด (Chen & Liu, 2021; Oltra & Sala, 2016)

ดังนั้น การศึกษาในครั้งนี้ จึงมีเป้าหมายเพื่อลดช่องว่างทางความรู้โดยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง การรับรู้ด้านสุขภาพ ความรู้ด้านสุขภาพ และพฤติกรรมด้านสุขภาพฯ ในสามช่วงเวลาจากสองพื้นที่ คือ อำเภอแม่สาย ประเทศไทย และแขวงหลวงพระบาง สปป. ลาว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการรับรู้ด้านสุขภาพ (Health Belief Model-HBM) ความรู้ด้านสุขภาพ และพฤติกรรมสุขภาพฯ และความสัมพันธ์ของปัจจัย ทั้งสามของประชาชนในพื้นที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ประเทศไทย และแขวงหลวงพระบาง สปป. ลาว เพราะเชื่อว่าการรับรู้ความเสี่ยง ความรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมด้านสุขภาพฯ ของบุคคลถือเป็น ปัจจัยพื้นฐานนำไปสู่การป้องกันสุขภาพของบุคคลได้ ซึ่งการเข้าใจถึงปัจจัยที่แท้จริงที่ส่งผลต่อการแสดงออกถึง พฤติกรรมด้านสุขภาพฯ ของประชาชนในสองพื้นที่ดังกล่าว สามารถนำไปใช้เป็นประโยชน์ในการกำหนด นโยบายส่งเสริมสุขภาพให้กับประชาชนได้อย่างเหมาะสมและตรงเป้าหมายและช่วงเวลาของการเกิดฝุ่น PM2.5 มากที่สุด

การทบทวนวรรณกรรม

ทฤษฎีแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ (Health Belief Model: HBM) เป็นกรอบแนวคิดทางจิตวิทยาสังคมที่ใช้อธิบายและทำนายพฤติกรรมสุขภาพ โดยเชื่อว่าพฤติกรรมของบุคคลขึ้นอยู่กับ การรับรู้ ใน 6 องค์ประกอบหลัก (Becker, 1974; Chen & Liu, 2021) ได้แก่ 1) การรับรู้โอกาสเสี่ยง (perceived susceptibility) ความเชื่อต่อโอกาสที่จะเผชิญโรค 2) การรับรู้ความรุนแรง (perceived severity) ความเชื่อ ต่อผลกระทบของโรค 3) การรับรู้ประโยชน์ (perceived benefits) ความเชื่อต่อผลดีของการปฏิบัติ 4) การรับรู้อุปสรรค (perceived barriers) ความเชื่อต่อข้อจำกัดในการปฏิบัติ 5) สิ่งชักนำให้เกิดการปฏิบัติ (cues to action) ปัจจัยกระตุ้นทั้งภายในและภายนอก และ 6) ความสามารถของตนเอง (self-efficacy) ความเชื่อมั่นในการปฏิบัติให้สำเร็จ (Janz & Becker, 1984) โดยหลักการของทฤษฎีนี้เชื่อว่าพฤติกรรมสุขภาพ ของบุคคลจะเกิดขึ้นหรือไม่ ขึ้นอยู่กับความเชื่อส่วนบุคคลที่มีต่อปัญหาสุขภาพและผลลัพธ์ของการปฏิบัติตัว อย่างไรก็ตาม การศึกษาแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ ควรพิจารณาปัจจัยอื่นร่วม เช่น ปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ เช่น อายุ เพศ รายได้ หรือการศึกษา ซึ่งงานวิจัยพบว่า กลุ่มคนที่มีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูง มักจะ มีความตระหนักรู้ต่อแหล่งที่มาและผลกระทบของมลพิษทางอากาศมากกว่ากลุ่มคนที่มีสถานะทางสังคมต่ำ (Oltra & Sala, 2016) ปัจจัยด้านจิตวิทยาสังคม เช่น บุคลิกภาพ ค่านิยม และปัจจัยด้านโครงสร้าง เช่น

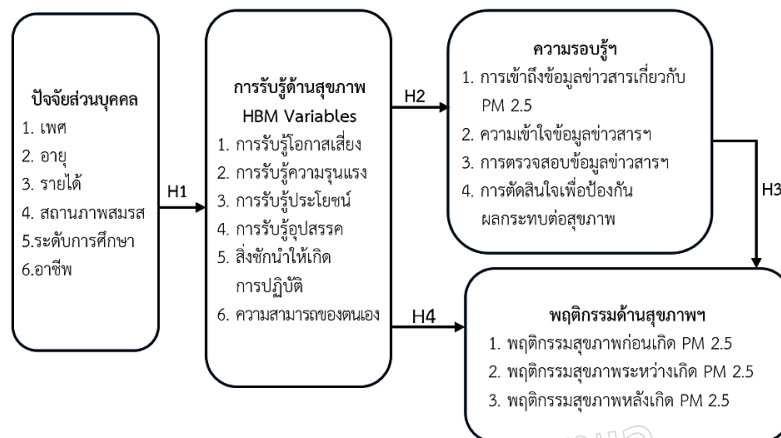
ความรู้เกี่ยวกับโรค ล้วนมีอิทธิพลต่อการรับรู้ของบุคคลในองค์ประกอบทั้ง 6 ประการ (Janz & Becker, 1984) ซึ่งงานวิจัยครั้งนี้จะใช้ปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยด้านโครงสร้างที่หมายถึงความรอบรู้ด้านสุขภาพ (health literacy) มาทดสอบสมมติฐานด้วย นอกจากนั้นแล้ว หลายงานวิจัยผานแนวคิดความรอบรู้ด้านสุขภาพ (health literacy) ซึ่งหมายถึงความสามารถในการเข้าถึง ทำความเข้าใจ ประเมิน ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับฝุ่น PM2.5 และนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ตัดสินใจด้านสุขภาพ (Nutbeam, 2008) เข้ามาในฐานะปัจจัยแวดล้อมที่สำคัญ สามารถส่งอิทธิพลต่อการรับรู้ตามองค์ประกอบของ HBM และนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมสุขภาพในท้ายที่สุด (นลินี หนูห่วง, 2566; มัตติกา ยงอยู่, 2564)

สำหรับแนวคิดพฤติกรรมสุขภาพเพื่อการป้องกัน เป็นแนวคิดที่มองว่าการกระทำต่าง ๆ ของบุคคล ดำเนินการไปเพื่อลดความเสี่ยงจากอันตรายหรือผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับตัวเอง พฤติกรรมด้านสุขภาพฯ ของบุคคลขึ้นอยู่กับการรับรู้ทั้ง 6 องค์ประกอบของ HBM ดังที่กล่าวไปข้างต้น (Becker, 1974; Janz & Becker, 1984) สำหรับบริบทประเทศไทย การใช้ HBM ศึกษาพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากฝุ่น PM2.5 พบว่า การรับรู้ความรุนแรงของผลกระทบและความสามารถของตนเองในการป้องกัน รวมถึงการรับรู้ประโยชน์และสิ่งชักนำให้เกิดการปฏิบัติ เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการตัดสินใจปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของประชาชน ส่วนของความรอบรู้ด้านสุขภาพ มีงานวิจัยที่ยืนยันความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมสุขภาพเพื่อป้องกันฝุ่น PM2.5 (นลินี หนูห่วง, 2566; มัตติกา ยงอยู่, 2564) โดยเฉพาะทักษะย่อยด้านการเข้าถึง การทำความเข้าใจ และการตัดสินใจใช้ข้อมูล มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมป้องกันในระดับปานกลางถึงสูง (สมฤกษ์ กาบกลาง, อภิญา บ้านกลาง และนันธินีย์ วัจนันท์, 2564) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยที่ได้ทบทวนวรรณกรรมมาได้ชี้ให้เห็นถึงช่องว่างที่น่าสนใจ กล่าวคือ แม้ประชาชนในเขตเมืองจะมีความรู้และการรับรู้ความเสี่ยงเกี่ยวกับฝุ่น PM2.5 ในระดับสูง แต่พฤติกรรมป้องกันอาจอยู่ในระดับต่ำถึงปานกลางเท่านั้น (สรวิชัย สิริชัยศ, ปฏิพัทธ์ วงศ์เรือง และประจวบ แผลมหลัก, 2566) ปรากฏการณ์นี้สะท้อนว่า ความรอบรู้เพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอและพฤติกรรมด้านสุขภาพฯ ซึ่งเป็นผลลัพธ์ที่ซับซ้อนและอาจถูกจำกัดโดยปัจจัยอื่นร่วมด้วย เช่น การรับรู้ด้านสุขภาพ ข้อจำกัดด้านสิ่งแวดล้อม การเข้าถึงทรัพยากรและอุปกรณ์ป้องกัน และปัจจัยส่วนบุคคล (เพชรผกา มูณี และคณะ, 2567) รวมถึงความยากง่ายในการปฏิบัติพฤติกรรมนั้น ๆ (สมฤกษ์ กาบกลาง, อภิญา บ้านกลาง และนันธินีย์ วัจนันท์, 2564; อภิชา น้อมศิริ, วิศิ วายุรกุล และอลิสสา รัตนตะวัน, 2567) อีกทั้งการศึกษา การรับรู้ด้านสุขภาพ ความรอบรู้ด้านสุขภาพที่ส่งผลต่อพฤติกรรมสุขภาพเพื่อป้องกันตนเองจากฝุ่น PM2.5 ใน 3 ช่วงเวลา ได้แก่ ระยะเวลาก่อน ระหว่าง และหลังการเกิดภัยพิบัติหรือการเกิดฝุ่น PM2.5 ตามวงจรชีวิตของภัยพิบัตินั้นยังมีจำกัด

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของดังกล่าว จึงได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยดังภาพ 1

ภาพ 1

กรอบแนวคิดการวิจัย

หมายเหตุ. โดย ภัทรา บุรารักษ์, ญัตติ นันทนติ และสิงห์ทอง เพื่อพรหม, ออกแบบเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2566

จากกรอบแนวคิดดังกล่าวจึงได้กำหนดสมมติฐานไว้ 4 ข้อดังนี้ สมมติฐานที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชนทั้งสองประเทศที่แตกต่างกันมีการรับรู้ด้านสุขภาพต่อฝุ่น PM2.5 แตกต่างกัน สมมติฐานที่ 2 การรับรู้ด้านสุขภาพต่อฝุ่น PM2.5 มีความสัมพันธ์กับความรอบรู้ด้านสุขภาพของประชาชนทั้งสองประเทศ สมมติฐานที่ 3 ความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อฝุ่น PM2.5 มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมด้านสุขภาพเพื่อป้องกันตัวเองจากฝุ่น PM2.5 ของประชาชนทั้งสองประเทศ และสมมติฐานที่ 4 การรับรู้ด้านสุขภาพต่อฝุ่น PM2.5 ของประชาชนทั้งสองประเทศมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมด้านสุขภาพเพื่อป้องกันตัวเองจากฝุ่น PM2.5

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงบรรยาย (descriptive research) ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นไปตามโอกาสทางสถิติ (probability sampling) โดยศึกษากลุ่มประชากร คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เขตอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ จังหวัดเชียงราย ปี พ.ศ. 2566 ระบุว่า มีจำนวน 129,898 คน และพื้นที่ในเขตหลวงพระบาง แขวงหลวงพระบาง สปป.ลาว มีจำนวน 47,378 คน (Laos Cities by Population, 2025) โดยคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างด้วยสูตรของ ทาโร่ ยามาเน่ (Yamane, 1973) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ได้ที่ 399.05 ดังนั้น ขนาดของกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 400 คน โดยเก็บข้อมูลในประเทศไทยและลาวในพื้นที่เป้าหมายแต่ละ 200 คน เพื่อให้การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างให้เท่ากันในแต่ละกลุ่มหรือพื้นที่ที่ศึกษา โดยไม่คำนึงถึงขนาดประชากรของแต่ละกลุ่ม ใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (multi-stage random sampling) โดยขั้นแรก คือ การกำหนดพื้นที่เป้าหมาย การเก็บข้อมูล ขั้นที่สอง สุ่มตามสัดส่วนแต่ละตำบลในอำเภอแม่สายและเขตในเมืองหลวงพระบาง ขั้นที่ 3 ทำการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) ในพื้นที่ที่ถูกเลือกโดยเลือกเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่สามารถสื่อสารภาษาถิ่น (ไทยหรือลาว) ได้ มีอายุไม่น้อยกว่า 18 ปีขึ้นไป และอาศัยในพื้นที่เป้าหมายมาตั้งแต่เดือนมกราคม ปี พ.ศ. 2565 สำหรับเครื่องมือการวิจัย ใช้แบบสอบถามที่แบ่งโครงสร้างคำถามเป็น 4 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับการรับรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับปัญหาฝุ่น PM2.5 โดยลักษณะคำถามเป็นแบบประมาณค่า (rating scale) ให้เลือกตอบเพียงข้อเดียว โดยคิดค่าคะแนนเป็น

3 ระดับ (Best, 1977) ดังนี้ ค่าเฉลี่ย 1.00-1.66 ระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 1.67-2.33 ระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 2.34-3.00 ระดับมาก ส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับความรู้ด้านสุขภาพต่อฝุ่น PM2.5 มีลักษณะคำถามเป็นแบบประมาณค่า (rating scale) ให้เลือกตอบเพียงข้อเดียว โดยคิดค่าคะแนนเป็น 5 ระดับ (Best, 1977) ดังนี้ ค่าเฉลี่ย 1.00-1.80 ระดับน้อยที่สุด ค่าเฉลี่ย 1.81-2.60 ระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 2.61-3.40 ระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 3.41-4.20 ระดับมาก และค่าเฉลี่ย 4.21-5.00 ระดับมากที่สุด และส่วนที่ 4 คำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมด้านสุขภาพเพื่อป้องกันตัวเองจากฝุ่น PM2.5 โดยมีลักษณะคำถามคิดคะแนนออกเป็น 3 ระดับ (Best, 1977) ดังนี้ ค่าเฉลี่ย 1.00-1.66 ระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 1.67-2.33 ระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 2.34-3.00 ระดับมาก แบบสอบถามได้ผ่านการตรวจสอบความถูกต้อง (validity) จากผู้เชี่ยวชาญ และทดสอบความเชื่อมั่น (reliability) โดยการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาชจึงถือว่ามีความเหมาะสมในการเก็บข้อมูล (Cronbach, 1951) ได้ที่ 0.89 ซึ่งแบบสอบถามแบ่งเป็นสองภาษา คือ ภาษาไทยและฉบับแปลเป็นภาษาลาวโดยอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญภาษาไทยและลาวจากมหาวิทยาลัยสุภานุวงศ์ สปป. ลาว ส่วนการวิเคราะห์สมมติฐาน ใช้สถิติทดสอบหาความแตกต่างค่าเอฟ (F-test) หรือการทดสอบความแปรปรวนทางเดียว (One-way Analysis of Variance: One-way ANOVA) และการเปรียบเทียบแบบระหว่างกลุ่ม (Independent t-test) และการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ด้วย pearson correlation โดยมีการแปรผลค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ดังนี้ 0.00-0.20 มีความสัมพันธ์ในระดับต่ำมาก 0.21-0.50 มีความสัมพันธ์ในระดับต่ำ 0.51-0.80 มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง และ 0.81-1.00 มีความสัมพันธ์ในระดับสูง (Best, 1977)

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามทั้งสองพื้นที่ จำแนกได้ตามตัวแปรดังแสดงไว้ในตาราง 1

ตาราง 1

จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามลักษณะทางประชากร

ลักษณะทางประชากร	จำนวน (คน)			ร้อยละ		
พื้นที่	ไทย	ลาว	รวม	ไทย	ลาว	รวม
จำนวนประชากร	200	200	400	50.00	50.00	100.00
เพศ						
ชาย	55	76	131	27.50	38.00	32.75
หญิง	125	124	249	62.50	62.00	62.25
LGBTQ+	20	0	20	10.00	0.00	5.00
รวม	200	200	400	100.00	100.00	100.00
อายุ						
ต่ำกว่า 20 ปี	17	48	65	8.50	24.00	16.25
20-30 ปี	46	48	94	23.00	24.00	23.50
31-40 ปี	50	42	92	25.00	21.00	23.00
41-50 ปี	41	32	73	20.50	16.00	18.25
51-60 ปี	34	19	53	17.00	9.50	13.25
มากกว่า 60 ปี ขึ้นไป	12	11	23	6.00	5.50	5.75
รวม	200	200	400	100.00	100.00	100.00

ลักษณะทางประชากร	จำนวน (คน)			ร้อยละ		
พื้นที่	ไทย	ลาว	รวม	ไทย	ลาว	รวม
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน						
ต่ำกว่า 2,000 บาท	8	50	58	4.00	25.00	14.50
2,000-7,000 บาท	39	130	173	19.50	67.00	43.25
7,001-12,000 บาท	80	14	94	40.00	7.00	23.50
12,001-17,000 บาท	49	2	51	24.50	1.00	12.75
มากกว่า 17,000 บาท	24	0	24	12.00	0.00	6.00
รวม	200	200	400	100.00	100.00	100.00
ระดับการศึกษา						
ประถมศึกษา	67	36	103	33.50	18.00	25.75
มัธยมศึกษา/ปวช.	39	55	94	19.50	27.50	23.50
ปวส.	34	23	57	17.00	11.50	14.20
ปริญญาตรี	57	86	143	28.50	43.00	35.80
อื่นๆ	3	0	3	1.50	0.00	0.75
รวม	200	200	400	100.00	100.00	100.00
สถานภาพสมรส						
โสด	82	83	165	41.00	41.50	41.25
สมรส	95	115	210	47.50	57.50	52.50
หม้าย/หย่า/แยกกันอยู่	23	2	25	11.50	1.00	6.25
รวม	200	200	400	100.00	100.00	100.00
อาชีพ						
เกษตรกร	40	62	102	20.00	31.00	25.50
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	20	20	40	10.00	10.00	10.00
รับจ้างทั่วไป	49	21	70	24.50	10.50	17.50
ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	47	35	82	23.50	17.50	20.50
ลูกจ้างบริษัท/ห้างร้าน	44	10	54	22.00	5.00	13.50
อื่น ๆ	0	52	52	0.00	26.00	13.00
รวม	200	200	400	100.00	100.00	100.00

จากตาราง 1 ผู้ตอบแบบสอบถามที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ประเทศไทย ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 62.50 อายุระหว่าง 31-40 ปี ร้อยละ 25.00 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ระหว่าง 7,001-12,000 บาท ร้อยละ 40.00 มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 33.50 อยู่ในสถานภาพสมรส ร้อยละ 47.50 ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ร้อยละ 24.50 ส่วนพื้นที่สปป. ลาว ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 62.00 อายุเท่ากันระหว่างอายุต่ำกว่า 20 ปี และอายุระหว่าง 31-40 ปี ร้อยละ 24.00 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ที่ 2,000-7,000 บาท ร้อยละ 67.00 มีการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 43.00 อยู่ในสถานภาพสมรส ร้อยละ 57.5 ประกอบอาชีพเกษตรกร ร้อยละ 31.00

2. ระดับการรับรู้ ความรอบรู้และพฤติกรรมเพื่อลดความเสี่ยงด้านสุขภาพจากฝุ่น PM2.5 จำแนกได้ตามตัวแปรดังแสดงไว้ในตาราง 2

ตาราง 2

ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการรับรู้ด้านสุขภาพต่อฝุ่น PM2.5 ความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อฝุ่น PM2.5 และพฤติกรรมด้านสุขภาพเพื่อลดความเสี่ยงจากฝุ่น PM2.5

ตัวแปร	ไทย			ลาว			รวมสองพื้นที่		
	$\bar{x}$	SD	ระดับ	$\bar{x}$	SD	ระดับ	$\bar{x}$	SD	ระดับ
การรับรู้ด้านสุขภาพต่อฝุ่น PM2.5 (HBM)									
1. การรับรู้โอกาสเสี่ยง	2.51	0.70	มาก	2.58	0.60	มาก	2.55	0.65	มาก
2. การรับรู้ความรุนแรง	2.61	0.65	มาก	2.46	0.62	มาก	2.54	0.64	มาก
3. การรับรู้ประโยชน์	2.36	0.80	มาก	2.51	0.64	มาก	2.44	0.73	มาก
4. การรับรู้อุปสรรค	2.28	0.64	ปานกลาง	2.54	0.59	มาก	2.41	0.63	มาก
5. สิ่งชักนำให้เกิดการปฏิบัติ	2.67	0.51	มาก	2.60	0.55	มาก	2.64	0.53	มาก
6. ความสามารถของตนเอง	2.11	0.72	ปานกลาง	2.29	0.64	ปานกลาง	2.20	0.69	ปานกลาง
รวม	2.42	0.70	มาก	2.50	0.61	มาก	2.43	0.66	มาก
ความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อฝุ่น PM2.5									
1. ด้านการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร	3.28	1.24	ปานกลาง	3.42	1.06	ปานกลาง	3.38	1.16	ปานกลาง
2. ด้านการเข้าใจข้อมูลข่าวสาร	3.09	1.25	ปานกลาง	3.45	1.03	ปานกลาง	3.27	1.15	ปานกลาง
3. ด้านการตรวจสอบข้อมูลข่าวสาร	3.14	1.24	ปานกลาง	3.36	1.03	ปานกลาง	3.26	1.14	ปานกลาง
4. ด้านการตัดสินใจเพื่อป้องกันสุขภาพ	3.25	1.18	ปานกลาง	3.37	0.99	ปานกลาง	3.31	1.09	ปานกลาง
รวม	3.20	1.23	ปานกลาง	3.40	1.03	ปานกลาง	3.30	1.14	ปานกลาง
พฤติกรรมด้านสุขภาพเพื่อป้องกันตัวเองจากฝุ่น PM2.5									
1. พฤติกรรมสุขภาพก่อนเกิดฝุ่น PM2.5	2.11	0.75	ปานกลาง	2.15	0.63	ปานกลาง	2.13	0.69	ปานกลาง
2. พฤติกรรมสุขภาพระหว่างเกิดฝุ่น PM2.5	2.06	0.72	ปานกลาง	2.18	0.63	ปานกลาง	2.12	0.67	ปานกลาง
3. พฤติกรรมสุขภาพหลังเกิดฝุ่น PM2.5	2.14	0.67	ปานกลาง	2.26	0.60	ปานกลาง	2.20	0.68	ปานกลาง
รวม	2.10	0.74	ปานกลาง	2.19	0.62	ปานกลาง	2.15	0.68	ปานกลาง

จากข้อมูลในตาราง 2 พบว่า การรับรู้ด้านสุขภาพต่อฝุ่น PM2.5 ของทั้งกลุ่มตัวอย่างทั้งสองพื้นที่อยู่ในระดับมาก ประเทศไทยมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 2.42 ส่วน สปป. ลาว มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 2.50 โดยกลุ่มตัวอย่างประเทศไทย พบว่า มีการรับรู้ในแต่ละด้านระดับมาก ยกเว้นด้านการรับรู้อุปสรรคและรับรู้ความสามารถของตนเอง ส่วนกลุ่มตัวอย่าง สปป. ลาว พบว่า มีการรับรู้เกือบทุกด้านในระดับมาก ยกเว้นด้านการรับรู้ความสามารถของตนเอง สำหรับความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อฝุ่น PM2.5 พบว่า ความรอบรู้ด้านสุขภาพโดยรวมของทั้งกลุ่มตัวอย่างทั้งสองพื้นที่อยู่ในระดับปานกลาง โดยประเทศไทยมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.20 และ สปป.ลาว มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.40 โดยกลุ่มตัวอย่างประเทศไทย มีความรอบรู้ระดับปานกลางในทุกด้าน เช่นเดียวกับ สปป. ลาว มีความรอบรู้ระดับปานกลางในทุกด้าน ขณะที่พฤติกรรมด้านสุขภาพฯ โดยรวมของทั้งสองพื้นที่อยู่ในระดับปานกลาง โดยกลุ่มประเทศไทย มีค่าเฉลี่ยรวมของพฤติกรรมด้านสุขภาพฯ เท่ากับ 2.10 ส่วน สปป. ลาว มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.19 โดยกลุ่มตัวอย่างประเทศไทยมีพฤติกรรมด้านสุขภาพฯ ระดับปานกลางในทุกด้าน ส่วนกลุ่มตัวอย่าง สปป. ลาวมีพฤติกรรมด้านสุขภาพฯ ระดับปานกลางทุกด้าน

3. การทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชนทั้งสองประเทศที่แตกต่างกันมีการรับรู้ด้านสุขภาพต่อฝุ่น PM2.5 แตกต่างกัน แสดงผลการวิเคราะห์แยกตามตัวแปรย่อย ดังตาราง 3

ตาราง 3

การรับรู้ด้านสุขภาพต่อฝุ่น PM2.5 ของประชาชนทั้งสองประเทศ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ปัจจัยส่วน บุคคล	ไทย			ลาว			รวมสองพื้นที่		
	df	F	F- prob	df	F	F- prob	t	P	df F F- prob
การรับรู้ด้านสุขภาพต่อฝุ่น PM2.5 (HBM)									
1. เพศ	2	0.708	0.494				-1.826	0.069	2 1.552 0.213
2. อายุ	5	4.934	<0.001	5	0.755	0.583			5 2.816 0.016
3. รายได้	3	9.087	<0.001	3	0.375	0.771			4 3.023 0.018
4. ระดับ การศึกษา	4	4.908	<0.001	4	0.224	0.925			4 2.805 0.026
5. สถานภาพ สมรส	2	8.975	<0.001	2	6.342	0.002			2 1.565 <0.001
6. อาชีพ	4	5.485	<0.001	5	1.995	0.082			5 2.312 0.044

จากตาราง 3 กลุ่มตัวอย่างประเทศไทย พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลส่วนใหญ่ส่งผลต่อการรับรู้ด้านสุขภาพต่อปัญหาฝุ่น PM2.5 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (F-prob<0.001) ยกเว้นปัจจัยด้านเพศ (F-prob=0.494) ส่วนกลุ่มตัวอย่าง สปป. ลาว มีรูปแบบการรับรู้ที่แตกต่าง โดยพบว่ามีเพียงสถานภาพสมรสเท่านั้นที่มีผลต่อการรับรู้ด้านสุขภาพ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (F-prob=0.002) ดังนั้น การทดสอบสมมติฐานที่ 1 สรุปได้ว่า สำหรับกลุ่มตัวอย่างประเทศไทย ปัจจัยส่วนบุคคลมีผลต่อการรับรู้ด้านสุขภาพแตกต่างกันยกเว้นปัจจัยด้านเพศ ส่วนกลุ่มตัวอย่าง สปป. ลาว ไม่มีผลต่อการรับรู้ด้านสุขภาพแตกต่างกัน ยกเว้นปัจจัยด้านสถานภาพสมรสเท่านั้นที่ทำให้การรับรู้ดังกล่าวแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 2 การรับรู้ด้านสุขภาพต่อฝุ่น PM2.5 มีความสัมพันธ์กับความรอบรู้ด้านสุขภาพของประชาชนทั้งสองประเทศ แสดงผลการวิเคราะห์แยกตามตัวแปรย่อย ตามตาราง 4

ตาราง 4

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์การรับรู้ด้านสุขภาพต่อฝุ่น PM2.5 ของประชาชนทั้งสองประเทศกับความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อฝุ่น PM2.5 แยกตามตัวแปรย่อย

ความรอบรู้สุขภาพ	การเข้าถึงข้อมูล	การเข้าใจข้อมูล	การตรวจสอบข้อมูล	การตัดสินใจ
การรับรู้ด้านสุขภาพ	r	r	r	r
การรับรู้โอกาสเสี่ยง				
ไทย	0.596**	0.617**	0.613**	0.578**
ลาว	0.152**	0.185**	0.217**	0.162**
รวม 2 พื้นที่	0.409**	0.445**	0.458**	0.416**
การรับรู้ความรุนแรง				
ไทย	0.609**	0.592**	0.603**	0.587**
ลาว	0.209**	0.108	0.082	0.100
รวม 2 พื้นที่	0.384**	0.336**	0.333**	0.347**
การรับรู้ประโยชน์				
ไทย	0.574**	0.629**	0.602**	0.587**
ลาว	0.194**	0.202**	0.139**	0.136
รวม 2 พื้นที่	0.423**	0.468**	0.432**	0.419**
การรับรู้อุปสรรค				
ไทย	0.505**	0.554**	0.524**	0.524**
ลาว	0.195**	0.176**	0.190**	0.190**
รวม 2 พื้นที่	0.386**	0.417**	0.408**	0.408**
สิ่งชักนำให้เกิดการปฏิบัติ				
ไทย	0.474**	0.455**	0.458**	0.451**
ลาว	0.119	0.072	0.081	0.170**
รวม 2 พื้นที่	0.300**	0.276**	0.283**	0.322**
การรับรู้ความสามารถของตนเอง				
ไทย	0.470**	0.512**	0.501**	0.448**
ลาว	0.133	0.146**	0.144**	0.087
รวม 2 พื้นที่	0.341**	0.380**	0.376**	0.321**

หมายเหตุ. **มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตาราง 4 สำหรับกลุ่มตัวอย่างประเทศไทย พบว่า การรับรู้ด้านสุขภาพในทุกมิติมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความรอบรู้ด้านสุขภาพทุกมิติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) โดยระดับความสัมพันธ์อยู่ในระดับต่ำถึงปานกลาง (ค่า r อยู่ระหว่าง 0.451-0.629) ส่วนกลุ่มตัวอย่างพื้นที่ สปป. ลาว พบว่า การรับรู้ด้านสุขภาพหลายด้าน ไม่มีความสัมพันธ์กับความรอบรู้ด้านสุขภาพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ การรับรู้ความรุนแรง สิ่งชักนำให้เกิดการปฏิบัติ และการรับรู้ความสามารถของตนเอง สำหรับความสัมพันธ์ที่พบส่วนน้อยนั้น เป็นความสัมพันธ์เชิงบวก ในระดับต่ำมากถึงต่ำ (ค่า r สูงสุดเพียง 0.217) และมีเพียงบางประเด็นเท่านั้นที่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตาราง 5

ผลสรุปการวิเคราะห์ความสัมพันธ์การรับรู้ด้านสุขภาพต่อฝุ่น PM2.5 ของประชาชนทั้งสองประเทศกับความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อฝุ่น PM2.5

การรับรู้ด้านสุขภาพต่อฝุ่น PM2.5		r
ความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อฝุ่น PM2.5		
ประเทศไทย		0.703**
ประเทศลาว		0.226**
ทั้งสองประเทศ		0.538**

หมายเหตุ. **มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากข้อมูลในตารางข้างต้น สรุปผลการทดสอบสมมติฐานที่ 2 ได้ว่า การรับรู้ด้านสุขภาพภาพรวมของกลุ่มตัวอย่างประเทศไทยมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อฝุ่น PM2.5 ในระดับปานกลาง ($r=0.703$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.05$) ซึ่งอธิบายได้ว่า หากกลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้ต่อปัญหาฝุ่น PM2.5 โดยรวมสูงขึ้น ก็จะมี ความรอบรู้ด้านสุขภาพโดยรวมสูงขึ้นตาม ส่วนภาพรวมของกลุ่มตัวอย่างของพื้นที่ใน สปป. ลาว พบความสัมพันธ์เชิงบวกกับความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อฝุ่น PM2.5 ในระดับต่ำ ($r=0.226$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.05$) แต่การรับรู้ส่งผลต่อความรอบรู้ด้านสุขภาพโดยรวมในระดับต่ำ

สมมติฐานที่ 3 ความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อฝุ่น PM2.5 มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมด้านสุขภาพของประชาชนทั้งสองประเทศ แสดงผลการวิเคราะห์แยกตามตัวแปรย่อย ดังตาราง 6

ตาราง 6

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อฝุ่น PM2.5 ของประชาชนทั้งสองประเทศกับพฤติกรรมด้านสุขภาพเพื่อป้องกันตัวเองจากฝุ่น PM2.5 แยกตามตัวแปรย่อย

ความรอบรู้ด้านสุขภาพ	พฤติกรรมสุขภาพก่อนเกิด	พฤติกรรมสุขภาพขณะเกิด	พฤติกรรมสุขภาพหลังเกิด
	r	r	r
การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร			
ไทย	0.507**	0.539**	0.433**
ลาว	0.303**	0.284**	0.280**
รวม 2 พื้นที่	0.424**	0.460**	0.382**
ด้านการเข้าใจข้อมูลข่าวสาร			
ไทย	0.484**	0.544**	0.417**
ลาว	0.390**	0.379**	0.377**
รวม 2 พื้นที่	0.445**	0.502**	0.409**
การตรวจสอบข้อมูลข่าวสาร			
ไทย	0.466**	0.556**	0.446**
ลาว	0.398**	0.365**	0.388**
รวม 2 พื้นที่	0.445**	0.501**	0.433**

ความรอบรู้ด้านสุขภาพ	พฤติกรรมสุขภาพก่อนเกิด	พฤติกรรมสุขภาพขณะเกิด	พฤติกรรมสุขภาพหลังเกิด
	r	r	r
การตัดสินใจเพื่อป้องกันสุขภาพ			
ไทย	0.510**	0.578**	0.465**
ลาว	0.381**	0.359**	0.392**
รวม 2 พื้นที่	0.466**	0.515**	0.442**

หมายเหตุ. **มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากการวิเคราะห์ตาราง 6 พบว่า ความรอบรู้ด้านสุขภาพในทุกมิติของกลุ่มตัวอย่างประเทศไทย มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมสุขภาพฯ ทั้ง 3 ช่วงและมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) โดยระดับความสัมพันธ์อยู่ในระดับต่ำถึงปานกลาง (ค่า r อยู่ระหว่าง 0.417 ถึง 0.578) ส่วนกลุ่มตัวอย่าง สปป. ลาว พบความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน คือ ความรอบรู้ด้านสุขภาพในทุกมิติมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมด้านสุขภาพฯ ทุกช่วงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) อย่างไรก็ตาม ระดับความสัมพันธ์นั้นอยู่ในเกณฑ์ต่ำ (ค่า r อยู่ระหว่าง 0.280 ถึง 0.398)

ตาราง 7

ผลสรุปการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อฝุ่น PM2.5 ของประชาชนทั้งสองประเทศกับพฤติกรรมด้านสุขภาพเพื่อป้องกันตัวเองจากฝุ่น PM2.5

ความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อฝุ่น PM2.5	r
พฤติกรรมด้านสุขภาพเพื่อป้องกันตัวเองจากฝุ่น PM2.5	
ประเทศไทย	0.583**
ประเทศลาว	0.527**
ทั้งสองประเทศ	0.573**

หมายเหตุ. **มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตาราง 7 สามารถสรุปผลการทดสอบสมมติฐานที่ 3 ได้ว่า กลุ่มตัวอย่างในประเทศไทย สปป. ลาว และภาพรวมในสองประเทศ พบว่า ความรอบรู้ด้านสุขภาพมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมด้านสุขภาพฯ ในระดับปานกลาง ($r = 0.527$ ถึง 0.583) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) ซึ่งหมายความว่า เมื่อกลุ่มตัวอย่างทั้งสองประเทศมีความรอบรู้ด้านสุขภาพที่สูงขึ้น แนวโน้มของพฤติกรรมด้านสุขภาพฯ ก็อาจจะเพิ่มสูงขึ้นตามเช่นกัน

สมมติฐานที่ 4 การรับรู้ด้านสุขภาพต่อฝุ่น PM2.5 ของประชาชนทั้งสองประเทศมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมด้านสุขภาพฯ แสดงผลการวิเคราะห์แยกตามตัวแปรย่อย ดังตาราง 8

ตาราง 8

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์การรับรู้ด้านสุขภาพต่อฝุ่น PM2.5 ของประชาชนทั้งสองประเทศกับพฤติกรรมด้านสุขภาพเพื่อป้องกันตัวเองจากฝุ่น PM2.5 แยกตามตัวแปรย่อย

พฤติกรรมสุขภาพฯ การรับรู้ด้านสุขภาพ	พฤติกรรมสุขภาพ ก่อนเกิดฝุ่น PM2.5	พฤติกรรมสุขภาพ ขณะเกิดฝุ่น PM2.5	พฤติกรรมสุขภาพ หลังเกิดฝุ่น PM2.5
	r	r	r
การรับรู้โอกาสเสี่ยง			
ไทย	0.376**	0.454**	0.279**
ลาว	0.025	0.155**	0.153**
รวม 2 พื้นที่	0.223**	0.338**	0.230**
การรับรู้ความรุนแรง			
ไทย	0.365**	0.480**	0.329**
ลาว	0.034	0.228**	0.201**
รวม 2 พื้นที่	0.189**	0.326**	0.237**
การรับรู้ประโยชน์			
ไทย	0.389**	0.465**	0.308**
ลาว	0.107	0.096	0.049
รวม 2 พื้นที่	0.274**	0.330**	0.224**
การรับรู้อุปสรรค			
ไทย	0.306**	0.337**	0.181**
ลาว	0.059	0.209**	0.168**
รวม 2 พื้นที่	0.200**	0.303**	0.191**
สิ่งชักนำให้เกิดการปฏิบัติ			
ไทย	0.342**	0.367**	0.289**
ลาว	0.083	0.269**	0.303**
รวม 2 พื้นที่	0.209**	0.309**	0.278**
การรับรู้ความสามารถของตนเอง			
ไทย	0.277**	0.296**	0.162**
ลาว	0.077	0.173**	0.194**
รวม 2 พื้นที่	0.199**	0.256**	0.190**

หมายเหตุ. **มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตาราง 8 พบว่า การรับรู้ด้านสุขภาพในทุกมิติของกลุ่มตัวอย่างในประเทศไทยมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมด้านสุขภาพฯ ทั้ง 3 ระยะอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) แต่ระดับความสัมพันธ์อยู่ในระดับต่ำมากถึงต่ำ (ค่า r อยู่ระหว่าง 0.162 ถึง 0.480) ส่วนกลุ่มตัวอย่าง สปป. ลาว พบว่า การรับรู้ด้านสุขภาพทุกด้านไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมด้านสุขภาพฯ ระยะก่อนเกิดฝุ่น PM2.5 อย่างมีนัยสำคัญ

ทางสถิติ ($p < 0.05$) ส่วนการรับรู้สุขภาพด้านการรับรู้ประโยชน์ยังพบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมด้านสุขภาพฯ ในระยะระหว่างและหลังการเกิดฝุ่น PM2.5 ด้วย ส่วนที่พบความสัมพันธ์มีเพียงบางคู่และอยู่ในระดับต่ำมากถึงต่ำเท่านั้น เช่น การรับรู้โอกาสเสี่ยงกับพฤติกรรมสุขภาพระหว่างเกิดฝุ่น PM2.5 ที่ r เท่ากับ 0.155

ตาราง 9

สรุปการวิเคราะห์ความสัมพันธ์การรับรู้ด้านสุขภาพต่อฝุ่น PM2.5 ของประชาชนทั้งสองประเทศกับพฤติกรรมด้านสุขภาพเพื่อป้องกันตัวเองจากฝุ่น PM2.5

การรับรู้ด้านสุขภาพต่อฝุ่น PM2.5	r
พฤติกรรมด้านสุขภาพเพื่อป้องกันตัวเองจากฝุ่น PM2.5	
ประเทศไทย	0.484**
ประเทศลาว	0.527**
ทั้งสองประเทศ	0.390**

หมายเหตุ. **มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากข้อมูลในตาราง 9 สามารถสรุปผลการทดสอบสมมติฐานที่ 4 ได้ว่า การรับรู้ด้านสุขภาพโดยรวมของกลุ่มตัวอย่างในประเทศไทย มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับต่ำกับพฤติกรรมสุขภาพฯ ($r = 0.484$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) แสดงให้เห็นว่า การรับรู้เป็นปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมสุขภาพฯ แต่ระดับความสัมพันธ์ยังไม่สูงมากนัก ส่วนของกลุ่มตัวอย่างใน สปป. ลาว พบว่า การรับรู้ด้านสุขภาพโดยรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมด้านสุขภาพฯ ในระดับปานกลาง ($r = 0.527$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$)

อภิปรายผล

1. ปัจจัยส่วนบุคคลส่งผลการรับรู้ ต่างกันตามพื้นที่

ผลการวิจัยในบริบทอำเภอแม่สาย ประเทศไทย พบว่า ปัจจัยด้านรายได้ การศึกษา อาชีพ มีผลต่อการรับรู้สุขภาพอย่างมาก สะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำของการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารหรือความตระหนักรู้ในสังคมไทย ซึ่งปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกันมีผลให้ประชาชนมีการรับรู้ด้านสุขภาพที่แตกต่างกัน (เพชรผกา มูณี และคณะ, 2567) ส่วนปัจจัยด้านเพศที่ไม่ส่งผลต่อการรับรู้ด้านสุขภาพแสดงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญนั้น อาจสะท้อนให้เห็นว่า การรับรู้ด้านสุขภาพแปรผันตามคุณลักษณะส่วนบุคคลมากกว่าปัจจัยด้านเพศ ซึ่งตรงกันข้ามกับ สปป. ลาว ที่ปัจจัยส่วนบุคคลไม่มีผล ยกเว้นปัจจัยด้านสถานภาพสมรสที่ส่งผลต่อการรับรู้ด้านสุขภาพ ซึ่งให้เห็นว่า การรับรู้สุขภาพอาจมาจากประสบการณ์ร่วมของชุมชนที่ส่งผลต่อทุกคนในระดับใกล้เคียงกันโดยไม่ขึ้นอยู่กับสถานะทางสังคม หรืออาจอธิบายได้ว่า การที่ปัจจัยด้านสถานภาพสมรสมีผลนั้น เกิดจากบริบทของครอบครัวในวัฒนธรรมลาวที่มีความผูกพันทางสังคมสูง จึงตระหนักถึงความเสี่ยงต่อสุขภาพจากสิ่งแวดล้อมมากกว่ากลุ่มโสดหรือไม่มีการะครอบครัว ดังนั้น การส่งเสริมสุขภาพเพื่อลดความเสี่ยงเกี่ยวกับฝุ่น PM2.5 ควรคำนึงถึงความแตกต่างของบริบทแบบจำเพาะมากกว่าเป็นมาตรการแบบเหมารวมพื้นที่

2. ความต่างของความสัมพันธ์ของการรับรู้และความรอบรู้ด้านสุขภาพที่ส่งผลต่อพฤติกรรมด้านสุขภาพ

ผลการวิจัยการรับรู้ด้านสุขภาพทั้งสองพื้นที่ พบประเด็นที่น่าสนใจคือในบริบทประเทศไทย ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้สุขภาพกับความรอบรู้ด้านสุขภาพอยู่ระดับปานกลาง ($r=0.703$) แสดงว่าเมื่อประชาชนมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับอันตรายของฝุ่น PM2.5 มากขึ้น มีแนวโน้มที่จะมีระดับการรับรู้ผลกระทบต่อสุขภาพมากขึ้น (มัตติกา ยงอยู่, 2564) แต่ระดับการรับรู้ด้านสุขภาพระดับปานกลางนำไปสู่พฤติกรรมด้านสุขภาพทั้งสามช่วงเวลาต่ำ ($r=0.484$) ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างความรอบรู้ด้านสุขภาพระดับปานกลางส่งผลต่อพฤติกรรมสุขภาพในระดับปานกลาง ($r=0.583$) และมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทุกระยะของการเกิดฝุ่น PM2.5 นั้น หมายความว่าตัวแปรด้านความรอบรู้ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมมีบทบาทการนำไปสู่พฤติกรรมด้านสุขภาพสูงกว่าการรับรู้ด้านสุขภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่ชี้ว่า ความรอบรู้ด้านสุขภาพช่วยให้ประชาชนสามารถเข้าใจ ตีความ และนำข้อมูลไปใช้ในการตัดสินใจด้านสุขภาพได้ดีขึ้น (สมฤกษ์ กาบกกลาง และคณะ, 2564; Nutbeam, 2008) ส่วนสปป. ลาว การรับรู้สุขภาพตามโมเดล HBM ($r=0.527$) และความรอบรู้สุขภาพ ($r=0.527$) ต่างมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมด้านสุขภาพฯ ในระดับปานกลาง โดยการรับรู้สุขภาพทุกด้านไม่สัมพันธ์กับพฤติกรรมด้านสุขภาพฯ ในระยะก่อนการเกิดฝุ่น PM2.5 แต่ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้กับความรู้ด้านสุขภาพกลับมีอยู่ในระดับต่ำมาก ($r=0.226$) แสดงว่าความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ด้านสุขภาพกับพฤติกรรมด้านสุขภาพอาจเกิดจากสิ่งชักนำให้เกิดการปฏิบัติที่เห็นได้ชัด แม้ว่าความรอบรู้ในรายละเอียดจะมีระดับน้อยก็ตาม ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างความรอบรู้กับพฤติกรรมสุขภาพฯ นั้น อาจเกิดจากทักษะความรู้ด้านการเข้าถึง เข้าใจ ตรวจสอบข่าวสารข้อมูล และนำไปตัดสินใจเพื่อป้องกันผลกระทบได้ แต่ความรอบรู้นั้นไม่ได้เกิดจากการรับรู้สุขภาพที่สูง เมื่อพิจารณาระดับการรับรู้ด้านสุขภาพตามโมเดล HBM ทั้งสองพื้นที่แล้วพบว่า การรับรู้ความสามารถของตนเอง (self-efficacy) มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดในกลุ่มการรับรู้ด้านสุขภาพ แสดงให้เห็นว่า เงื่อนไขที่เป็นข้อจำกัดอาจเกิดขึ้นในกระบวนการเปลี่ยนการรับรู้ไปสู่การปฏิบัติ รวมทั้งการแสดงพฤติกรรมสุขภาพในแต่ละระยะของการเกิดฝุ่น PM2.5 อย่างไรก็ตาม ภาพรวมของทั้งสองพื้นที่มีค่าเฉลี่ยปานกลาง แต่สำหรับในประเทศไทยมีค่าเฉลี่ยการแสดงพฤติกรรมในช่วงเกิดฝุ่นต่ำที่สุดทั้งที่เป็นช่วงที่มีอันตรายสูงสุด และควรแสดงพฤติกรรมป้องกันสูงสุดก็ตาม ขณะที่สปป.ลาว ค่าเฉลี่ยในการแสดงพฤติกรรมสุขภาพในระยะก่อนการเกิดฝุ่นต่ำที่สุด ดังนั้น การกำหนดนโยบายด้านการป้องกันสุขภาพจากฝุ่น PM2.5 สำหรับประชาชนไม่ควรเน้นเพียงให้ข้อมูลเท่านั้น แต่ควรส่งเสริมความสามารถและความเชื่อมั่นเพื่อให้เกิดพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสมกับช่วงเวลาของการเกิดฝุ่น PM2.5 เพราะการรับรู้ความสามารถของตนเอง (self-efficacy) เป็นปัจจัยทำนายพฤติกรรมป้องกันฝุ่น PM2.5 ได้ (อภิชา น้อมศิริ, วิศิ วายุรกุล และอลิสสา รัตนตะวัน, 2067; Chen & Liu, 2021)

ผลการวิจัยครั้งนี้ แสดงให้เห็นถึงการตอบสนองต่อภัยพิบัติฝุ่น PM2.5 ของคนในพื้นที่อำเภอแม่สาย ประเทศไทยและแขวงหลวงพระบาง สปป.ลาว ที่แตกต่างกัน แม้ว่าทั้งสองพื้นที่จะมีสภาพแวดล้อมวัฒนธรรม และประสบปัญหาที่มาจากแหล่งกำเนิดมลพิษคล้ายกัน ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญในการจัดการปัญหาในมิติข้ามพรมแดน ควรมีความเข้าใจการตอบสนองของประชาชนในบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่เป็นสำคัญมากกว่าเน้นการจัดการแบบเหมารวมหรือมาตรฐานเดียวกัน

ข้อเสนอจากการวิจัย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

การกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมเพื่อผลักดันให้เกิดพฤติกรรมด้านสุขภาพฯ ควรพิจารณาการเสริมความเชื่อมั่นและศักยภาพของประชาชนด้วยโดยการให้ความรู้ คู่กับการปฏิบัติและนำไปใช้จากสิ่งที่มีหรือเข้าถึงได้ง่ายในแต่ละช่วงเวลาของการเกิดฝุ่น PM2.5 อย่างเหมาะสม

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

การวิจัยแนวทางการกำหนดการสร้างการรับรู้ในศักยภาพของตนเองในการป้องกันสุขภาพ เพื่อลดความเสี่ยงจากฝุ่น PM2.5 ที่สอดคล้องกับช่วงวงจรชีวิตของฝุ่น PM2.5 ของพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

รายการอ้างอิง

- นลินี หนูห่วง. (2566). ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ด้านสุขภาพกับพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง. *วารสารสิ่งแวดล้อมศึกษาการแพทย์และสุขภาพ*, 8(4), 264-274. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/hej/article/view/268805>
- เพชรผกา มณี, บัว ฤชุบัว, สุริยพงศ์ กุลกิตติบุตร, ศรัณยู คำกลาง, ปุณณภวิศา ป้องพิมาย, จิตติมา จันทร์อุไร, สิทธิชัย สิงห์สุ และวริยา เคนทวย. (2567). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากฝุ่น PM2.5 ของประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านกลาง ตำบลบ้านกลาง อำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี. *วารสารศาสตร์สาธารณสุขและนวัตกรรม*, 4(3), 16-24. <https://he01.tci-thaijo.org/index.php/J-PHIN/article/view/274124>
- มัตติกา ยงอยู่. (2564). ความรอบรู้ด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมในการป้องกันผลกระทบต่อสุขภาพจากฝุ่นละอองขนาดเล็กไม่เกิน 2.5 ไมครอน (PM2.5) ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในพื้นที่เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ ในเขตสุขภาพที่ 5. *วารสารส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม*, 44(2), 83-96. <https://thaidj.org/index.php/tjha/article/view/11241>
- สุดทน! แม่สายขึ้นป้ายทั่วเมืองฝุ่นพิษอ่วมหนักเกิน 10 เท่า. (2566, มีนาคม 25). <https://www.thaipbs.or.th/news/content/325961>
- สมฤกษ์ กาบกลาง, อภิญา บ้านกลาง และนันทินัย วังนันท์. (2564). การรับรู้ผลกระทบต่อสุขภาพและพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากฝุ่นละอองขนาดเล็กไม่เกิน 2.5 ไมครอนของประชาชน ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. *วารสารวิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย*, 11(2), 115-123. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/CAS/issue/view/17738/4928>
- สรวิชัย สิทธิยศ, ปวิพท์ วงศ์เรือง และประจวบ แหลมหลัก. (2566). ความรอบรู้ด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมการป้องกัน PM2.5 ของเยาวชนพื้นที่สูงในช่วงเฝ้าในที่โล่งในจังหวัดพะเยา ประเทศไทย. *วารสารวิชาการสาธารณสุขชุมชน*, 9(1), 9-20. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/ajcph/article/view/258411/178411>
- อภิชา น้อมศิริ, วิศิ วายุรกุล และอลิสสา รัตนตะวัน. (2567) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยคัดสรรด้านความเชื่อของบุคคลกับพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากการได้รับฝุ่นละอองขนาดเล็ก PM2.5 ของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่เสี่ยง. *วารสารอนามัยสิ่งแวดล้อมและสุขภาพชุมชน*, 9(6), 307-317. <https://he03.tci-thaijo.org/index.php/ech/article/view/3580>
- Becker, M. H. (1974). The health belief model and sick role behavior. *Health Education Monographs*, 2(4), 409-419. <https://doi.org/10.1177/109019817400200407>

- Best, J. W. (1977). *Research in education* (3rd ed.). Prentice-Hall.
- Chen, Y., & Liu, X. (2021). Determinants of Beijing residents' intentions to take protective behaviors against smog: an application of the health belief model. *Health Communication*, 38(3), 447-459. <https://doi.org/10.1080/10410236.2021.1956036>
- Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16(3), 297-334. <https://doi.org/10.1007/BF02310555>
- Janz N. K, Becker M. H. (1984). The health belief model: a decade later. *Health Education Quarterly*, 11(1), 1-47. <https://doi.org/10.1177/109019818401100101>
- Laos Cities by Population 2025. (2025). World Population Review. <https://worldpopulationreview.com/cities/laos>
- 'Laos is disappearing': border residents on front line of Thailand's haze crisis. (2023). <https://www.nationthailand.com/thailand/general/40025510>
- Nutbeam, D. (2008). The evolving concept of health literacy. *Social Science & Medicine*, 67(12), 2072-2078. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2008.09.050>
- Oltra, C., & Sala, R. (2016). Perception of risk from air pollution and reported behaviors: a cross-sectional survey study in four cities. *Journal of Risk Research*, 21(7), 869-884. <https://doi.org/10.1080/13669877.2016.1264446>
- World Health Organization. (2021). *WHO global air quality guidelines: particulate matter (PM2.5 and PM10), ozone, nitrogen dioxide, sulfur dioxide and carbon monoxide*. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240034228>
- Yamane, T. (1973). *Statistics: an introductory analysis* (3rd ed.). Harper and Row.

การเติบโตของเจนเนอเรชันซีสายกรีนในประเทศไทย: บทบาทของความรู้และทัศนคติที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการบริโภคผักอินทรีย์

The Rise of Thai Green Generation Z: Knowledge and Attitudes Shaping Organic Vegetable Consumption Behaviors

ภัทราณี จิตรจรรยา (Phattranee Jitjaroon)¹

ชมพูนุช ปัญญไพโรจน์ (Chompunuch Punyapiroje)^{2*}

Received: February 19, 2026

Revised: March 30, 2026

Accepted: May 7, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมการบริโภคผักอินทรีย์ของผู้บริโภคกลุ่มเจนเนอเรชันซี โดยใช้การวิจัยเชิงสำรวจ เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 405 คน ด้วยแบบสอบถามทั้งแบบเผชิญหน้าและแบบออนไลน์ช่วงเดือนตุลาคม-ธันวาคม พ.ศ. 2568 โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอนุมานโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้เกี่ยวกับผักอินทรีย์อยู่ในระดับต่ำแต่มีทัศนคติต่อผักอินทรีย์เชิงบวกในระดับสูง ขณะที่พฤติกรรมการบริโภคผักอินทรีย์ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ความรู้เกี่ยวกับผักอินทรีย์มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับทัศนคติต่อผักอินทรีย์ และพฤติกรรมการบริโภคด้านค่าใช้จ่ายในการซื้อผักอินทรีย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05-0.001 แต่มีความสัมพันธ์เชิงลบกับพฤติกรรมการบริโภคด้านความถี่ในการซื้อผักและด้านระยะเวลาในการซื้อผักอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05-0.001 สำหรับทัศนคติต่อผักอินทรีย์มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมการบริโภค ด้านความถี่ในการรับประทานผักและด้านความถี่ในการซื้อผักอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผลการวิจัยสนับสนุนแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมการบริโภคผักอินทรีย์ของผู้บริโภคเจนเนอเรชันซี

คำสำคัญ: ความรู้-ทัศนคติ-การปฏิบัติ, พฤติกรรมการบริโภคผักอินทรีย์, ผู้บริโภคเจนเนอเรชันซี

Abstract

This study aimed to examine the knowledge, attitudes, and consumption behaviors regarding organic vegetables among Generation Z consumers. A survey research design was employed, and data were collected from 405 respondents using both face-to-face and online questionnaires administered during October-December 2025. Convenience sampling was utilized. Data was analyzed using descriptive and inferential statistics, particularly Pearson's

¹ หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานิเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Brand Communication Master Program, Department of Communication Arts, Faculty of Humanities and Social Sciences, Burapha University

² ภาควิชานิเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Department of Communication Arts, Faculty of Humanities and Social Sciences, Burapha University

*Corresponding author email: chompunuchp@go.buu.ac.th

correlation coefficient. The findings revealed that respondents had a low level of knowledge about organic vegetables, while their attitudes toward organic vegetables were highly positive. Overall, consumption behaviors were at a moderate level. Hypothesis testing indicated that knowledge about organic vegetables was positively correlated with attitudes toward organic vegetables and consumption behaviors, specifically expenditure on organic vegetables ($p < 0.05$ and $p < 0.001$). However, knowledge about organic vegetables negatively correlated with consumption behaviors in terms of purchase frequency and duration ($p < 0.05$ and $p < 0.001$). Furthermore, attitudes toward organic vegetables were positively correlated with consumption behaviors in terms of consumption and purchase frequency ($p < 0.05$). The results support the Knowledge-Attitude-Behavior (KAB) framework in explaining organic vegetable consumption among Generation Z consumers.

Keywords: Knowledge-Attitude-Practice, Organic Vegetable Consumption Behaviors, Generation Z Consumers

บทนำ

ผักอินทรีย์ (organic vegetables) หมายถึง ผักที่ได้จากกระบวนการผลิตทางเกษตรอินทรีย์ที่เน้นการใช้วัตถุดิบธรรมชาติ หลีกเลี่ยงการใช้วัตถุสังเคราะห์ เพื่อให้ได้ผลผลิตที่ปลอดภัยต่อผู้บริโภค เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและรักษาสสมดุลของระบบนิเวศ ผักอินทรีย์นั้นปลอดจากสารเคมีไม่ว่าจะเป็นปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืช สารเร่งการเจริญเติบโต หรือการดัดแปลงพันธุกรรม (GMO) เนื่องจากการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์เน้นการฟื้นฟูดิน ระบบนิเวศ และความสมดุลของธรรมชาติ ดังนั้น สินค้าเกษตรอินทรีย์จึงนับเป็นทางเลือกที่ดีสำหรับผู้บริโภคที่ใส่ใจสุขภาพและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ผักอินทรีย์ยังต้องได้รับการรับรองมาตรฐานอินทรีย์จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์หรือมาตรฐานสากล (International Federation of Organic Agriculture Movements: IFOAM) (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2565)

The Business Research Company (2026) รายงานว่า ตลาดอาหารประเภทเกษตรอินทรีย์ในโลกมีการเติบโตอย่างรวดเร็วจาก 317.18 พันล้านดอลลาร์ ใน ค.ศ. 2025 เป็น 364.09 พันล้านดอลลาร์ ใน ค.ศ. 2026 คิดเป็นร้อยละ 14.8 และคาดว่าจะเติบโตถึง 647.73 พันล้านดอลลาร์ใน ค.ศ. 2030 ด้วยอัตราการเติบโตเฉลี่ยต่อปีแบบทบต้น (compound annual growth rate: CAGR) ร้อยละ 14.8 ปัจจัยหนึ่งขับเคลื่อนให้ตลาดอาหารเกษตรอินทรีย์เติบโตสูงขึ้น เกิดจากการเพิ่มขึ้นในความตระหนักด้านความปลอดภัยอาหาร และสุขภาพของผู้บริโภค การขยายพื้นที่การเกษตรอินทรีย์ การเติบโตของช่องทางค้าปลีกอาหารธรรมชาติ การเพิ่มขึ้นของรายได้ของประชากรในเขตเมือง และนโยบายสนับสนุนการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์จากภาครัฐ

สำหรับตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (สศก.) ระบุว่า มีแนวโน้มเติบโตอย่างต่อเนื่อง เห็นได้จากการที่ประเทศไทยมีพื้นที่เกษตรอินทรีย์สูงถึง 1,403,441 ไร่ เพิ่มขึ้นร้อยละ 4 จากเดิมที่มีอยู่ 1,348,155 ไร่ คิดเป็นมูลค่าสินค้าเกษตรอินทรีย์ 9,169.29 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2566 เพิ่มขึ้นร้อยละ 27 จากปีที่ผ่านมาที่มีมูลค่า 7,127.63 ล้านบาท ภายใต้แผนปฏิบัติการด้านเกษตรอินทรีย์ พ.ศ. 2566-2570 ได้มีการกำหนดเป้าหมายในการเพิ่มพื้นที่เกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยให้เป็น 2 ล้านไร่ ใน พ.ศ. 2570 (กรุงเทพมหานคร, 2566)

เมื่อทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคผักอินทรีย์ ผลงานวิจัยส่วนใหญ่พบว่า ผู้ที่บริโภคสินค้าประเภทเกษตรอินทรีย์ในภาพรวมที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มักเป็นผู้สูงวัยที่มีปัญหาสุขภาพและ

ผู้ที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับสุขภาพ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยในช่วงทศวรรษที่ผ่านมามีความพยายามศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มคนเจนเนอเรชันซีเพิ่มมากขึ้น เพราะเป็นกลุ่มคนที่มีบทบาททางเศรษฐกิจ และเป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญกับเรื่องสุขภาพและสิ่งแวดล้อมมากกว่ากลุ่มคนวัยอื่น ๆ งานวิจัยในต่างประเทศส่วนใหญ่ศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคอาหารเกษตรอินทรีย์ในประเทศต่าง ๆ มากกว่าที่จะเจาะจงไปที่การบริโภคสินค้าผักอินทรีย์โดยตรง เช่น งานของ Vehapi และ Mitic (2021) ที่ศึกษาแรงจูงใจและอุปสรรคของผู้บริโภคเจนเนอเรชันซีในการซื้ออาหารเกษตรอินทรีย์ในเซอร์เบีย พบว่า ปัจจัยจูงใจหลักในการซื้ออาหารเกษตรอินทรีย์ คือ เรื่องของคุณภาพ และการดูแลสุขภาพ โดยแรงจูงใจแบบเน้นตนเอง (egoistic motives) มีอิทธิพลในการบริโภคอาหารเกษตรอินทรีย์มากกว่าแรงจูงใจแบบเน้นผู้อื่น (altruistic motives) ในกลุ่มผู้บริโภคเจนเนอเรชันซี ส่วนอุปสรรคสำคัญในการซื้อ ได้แก่ ราคาอาหารเกษตรอินทรีย์ที่สูง การขาดข้อมูลเกี่ยวกับอาหารเกษตรอินทรีย์ และการมีจำหน่ายที่จำกัด นอกจากนี้ ผลวิจัยยังพบว่า ผู้บริโภคเจนเนอเรชันซีมีความเต็มใจที่จะยอมจ่ายสินค้าราคาสูงโดยขึ้นอยู่กับระดับรายได้ครัวเรือนต่อเดือน แรงจูงใจสำคัญที่ทำให้ผู้บริโภคหันมาเลือกซื้ออาหารเกษตรอินทรีย์เนื่องจาก 1) การปกป้องสุขภาพ 2) ความปลอดภัยของอาหาร 3) การปกป้องสิ่งแวดล้อม 4) แรงจูงใจด้านจริยธรรม และ 5) คุณลักษณะเฉพาะของผลิตภัณฑ์ที่ส่งผลต่อแรงจูงใจเหล่านี้ เช่น รสชาติ ความสด และรูปลักษณ์ แม้ว่าอาหารเกษตรอินทรีย์จะได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันอุปสรรคที่ส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้บริโภค ได้แก่ 1) ราคาสูง 2) การมีจำหน่ายที่จำกัด 3) ความพึงพอใจกับอาหารทั่วไป และ 4) การขาดความเชื่อมั่นในผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ หรืองานของ Julianty, Kusdibyo, และ Amalia (2021) ที่ศึกษาความตั้งใจในการบริโภคอาหารเกษตรอินทรีย์ของผู้บริโภคเจนเนอเรชันซีในประเทศอินโดนีเซีย พบว่า ทักษะคติ (attitude) อิทธิพลจากสังคม (subjective norms) และการรับรู้การควบคุมตนเอง (perceived behavioral control) มีอิทธิพลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อพฤติกรรมที่ตั้งใจบริโภคอาหารเกษตรอินทรีย์ของผู้บริโภคเจนเนอเรชันซีในประเทศอินโดนีเซีย

สำหรับประเทศไทยนั้น พบว่ามีงานวิจัยจำนวนหนึ่งที่ศึกษาประเด็นเกี่ยวกับการรับรู้ ทักษะคติ และความตั้งใจซื้อสินค้าโดยเฉพาะผักออร์แกนิกของคนเจนเนอเรชันซี แต่ผลวิจัยยังไม่สอดคล้องเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เช่น งานของณิชา แดงไผ่ และทิพย์รัตน์ เลาหวิเชียร (2567) ที่ศึกษาอิทธิพลของคุณลักษณะผักและผลไม้เกษตรอินทรีย์กับความตั้งใจซื้อของผู้บริโภคในแต่ละกลุ่มเจนเนอเรชันและพบว่า คุณลักษณะทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสุขภาพ ด้านความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ด้านราคา และด้านรสชาติของผักและผลไม้เกษตรอินทรีย์มีอิทธิพลเชิงบวกกับความตั้งใจซื้อของผู้บริโภค แต่ไม่พบว่าความแตกต่างทางเจนเนอเรชันของผู้บริโภคจะส่งผลกับคุณลักษณะทั้ง 4 ด้านของผักและผลไม้เกษตรอินทรีย์กับความตั้งใจซื้อ หรืองานของ Awale (2023) ที่ศึกษาทักษะคติ การรับรู้ และความตั้งใจซื้ออาหารเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยของคนเจนเนอเรชันซีในยุคโควิด-19 ผลวิจัยพบว่า การรับรู้ความเสี่ยง การรับรู้ประโยชน์ และค่านิยมส่วนบุคคลต่างก็มีอิทธิพลกับทักษะคติต่อผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์อย่างมีนัยสำคัญ โดยที่การรับรู้ความเสี่ยงและการรับรู้ประโยชน์มีอิทธิพลเชิงลบขณะที่ค่านิยมส่วนบุคคลมีอิทธิพลเชิงบวก และทักษะคติต่อผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ไม่มีความสัมพันธ์กับความตั้งใจซื้ออาหารเกษตรอินทรีย์อย่างมีนัยสำคัญ

จากที่กล่าวมาข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า ผู้บริโภคเจนเนอเรชันซีเป็นกลุ่มที่มีบทบาททางเศรษฐกิจโลกมากขึ้นในปัจจุบัน ทั้งในฐานะผู้บริโภคโดยตรงและผู้ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของครอบครัวโดยเฉพาะในเรื่องอาหารการกิน พฤติกรรมการตัดสินใจซื้อของกลุ่มนี้จึงเป็นข้อมูลสำคัญในการกำหนดกลยุทธ์ทางการตลาดของสินค้าเพื่อสุขภาพ และเนื่องจากกลุ่มคนเจนเนอเรชันซีเติบโตมาพร้อมกับโลกออนไลน์ทำให้มีพฤติกรรมที่เปิดรับข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ จำนวนมากเพื่อนำมาเปรียบเทียบในการตัดสินใจเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ดังนั้น หากพวกเขาเปิดรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับผักอินทรีย์จึงมีความรู้จำนวนหนึ่งก็อาจส่งผลต่อทักษะคติและพฤติกรรม

การบริโภคผักอินทรีย์ของพวกเขาได้ ดังนั้น วัตถุประสงค์ของงานวิจัยครั้งนี้ คือ เพื่อศึกษาความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมการบริโภคผักอินทรีย์ของกลุ่มผู้บริโภคเจเนอเรชันซีและศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปรทั้งหมด ผลการวิจัยครั้งนี้จะช่วยให้ผู้ประกอบการเข้าใจพฤติกรรมการบริโภคของกลุ่มคนดังกล่าว และสามารถนำไปใช้ในการวางแผนกลยุทธ์การสื่อสารแบรนด์สินค้าประเภทผักอินทรีย์สำหรับกลุ่มเป้าหมายเจเนอเรชันซีได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การทบทวนวรรณกรรม

1. กลุ่มคนเจเนอเรชันซี (Generation Z)

นักวิชาการระบุว่า คนเจเนอเรชันซี หมายถึง บุคคลที่เกิดระหว่าง พ.ศ. 2540-2555 (ค.ศ. 1997-2012) ซึ่งมีอายุ 13-28 ปี (ณ พ.ศ. 2568) คนกลุ่มนี้ถูกเรียกว่า “ผู้เร่ร่อนทางอัตลักษณ์ (identity nomads)” เพราะยังค้นหาตัวตนไม่เจอ ทำให้พวกเขาเปิดกว้างกับทุกเรื่องและพร้อมทดลองวิธีการต่าง ๆ เพื่อค้นหาตัวตน อันจะนำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์ของตนเองในที่สุด กลุ่มคนเจเนอเรชันซีเป็นคนซึ่งเติบโตมาพร้อมกับสื่อออนไลน์ พวกเขาจึงมีพฤติกรรมออนไลน์ “เกือบตลอดเวลา” มากกว่าคนทุกเจเนอเรชัน สื่อออนไลน์ช่วยให้เขาสามารถเข้าถึงข้อมูลความรู้ในโลกสมัยใหม่อย่างง่ายดายและปริมาณมากทำให้พวกเขาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อใช้ในการตัดสินใจมากกว่าคนรุ่นก่อน ในทศวรรษที่ผ่านมาคนเจเนอเรชันซีในหลายประเทศได้ผ่านประสบการณ์ร่วมกันในเรื่องของวิกฤตสิ่งแวดล้อม ภาวะโลกร้อน และการแพร่ระบาดของโรคต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้เขาใส่ใจผลกระทบที่เกิดจากพฤติกรรมการบริโภคต่อสุขภาพตนเองและสิ่งแวดล้อม การเลือกซื้ออาหารที่ปลอดภัยจากสารเคมีตกค้างของคนเจเนอเรชันซีนี้จึงเป็นทั้งการแสดงความรักต่อสิ่งแวดล้อมและการดูแลสุขภาพตนเองอย่างยั่งยืนในชีวิตประจำวันมากกว่ากลุ่มคนต่างเจเนอเรชัน (Dimock, 2019; McKinsey & Company, 2024; Puiu, Demyen, Tănase, Värzaru, & Bocean, 2022)

งานวิจัยของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2566) ระบุว่า กลุ่มคนเจเนอเรชันซีในประเทศไทย มีบทบาททางเศรษฐกิจโลกมากขึ้นทั้งในฐานะผู้บริโภคโดยตรงและผู้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของครอบครัวโดยเฉพาะในเรื่องอาหาร พฤติกรรมการตัดสินใจซื้อของกลุ่มนี้ จึงเป็นข้อมูลสำคัญในการกำหนดกลยุทธ์ทางการตลาดของสินค้าเพื่อสุขภาพ กลุ่มคนเจเนอเรชันซีในประเทศไทยนั้นก็มีการบริโภคสินค้าเพื่อสุขภาพโดยผสมผสานระหว่างค่านิยมด้านสุขภาพกับการบริโภคเชิงอุดมการณ์เช่นเดียวกัน และนิยมเปิดรับข้อมูลข่าวสารทางสังคมออนไลน์ เช่น ตี๊กต็อก (TikTok) ยูทูบ (YouTube) และอินสตาแกรม (Instagram) และยังมีการตอบสนองต่อแบรนด์ที่มีความโปร่งใส มีจุดยืนด้านสิ่งแวดล้อม และสร้างอัตลักษณ์ร่วมกับผู้บริโภค

2. แนวคิดความรู้ ทักษะ และการปฏิบัติ (Knowledge-Attitude-Practice)

กระบวนการของแบบจำลองความรู้ ทักษะ และการปฏิบัติ (knowledge-attitude-practice: KAP model) มีพื้นฐานมาจากทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (social learning theory) ของ Albert Bandura ในปี ค.ศ. 1977 และทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม (diffusion of innovation theory) ของ Everett M. Rogers ในปี ค.ศ. 1962 และได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องใน ค.ศ. 1971, 1983, 1995, 2003 โดย Rogers อธิบายว่า สมาชิกในระบบสังคมจะมีลำดับเวลาในการยอมรับนวัตกรรม 4 ระยะ เริ่มจากการได้รับความรู้ (knowledge acquisition) การโน้มน้าวใจ (persuasion) การตัดสินใจ (decision) และการยืนยันหรือรับรองการตัดสินใจ (confirmation) ขณะเดียวกัน Bandura เสนอว่า พฤติกรรมของบุคคลเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ผ่านบริบททางสังคม (Liao, Nguyen, & Sasaki, 2022)

แนวคิด KAP มี 3 ระยะ เริ่มจากการที่บุคคลได้รับความรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งจึงเกิดการก่อตัวของทัศนคติ และนำไปสู่การปฏิบัติ โดยหลักการมีว่า ความรู้เป็นรากฐานและเงื่อนไขสำคัญของการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติ หมายถึง ข้อมูล ความเข้าใจ และทักษะที่บุคคลได้รับจากการเรียนรู้และการสัมผัสประสบการณ์ที่บุคคลได้รับและการสะสมความรู้มีความสำคัญต่อการก่อรูปการรับรู้และทัศนคติที่ถูกต้องของบุคคล ขณะที่ทัศนคติเป็นแรงขับเคลื่อนของการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจและการซึมซับความรู้ของบุคคลจนก่อให้เกิดสภาวะทางจิตใจที่มั่นคงและยั่งยืน การรับรู้และทัศนคติของบุคคลต่อการปฏิบัติย่อมมีอิทธิพลต่อการก่อรูปและการเปลี่ยนแปลงของการปฏิบัติในที่สุด สำหรับการปฏิบัติเป็นการแสดงออกโดยตรงของความรู้และทัศนคติ และเป็นเป้าหมายสุดท้ายของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การปฏิบัติ จึงหมายถึง การกระทำและการตอบสนองของบุคคลในสภาพแวดล้อมและสถานการณ์เฉพาะ ซึ่งได้รับอิทธิพลและถูกกำหนดโดยความรู้และทัศนคติอย่างชัดเจน แบบจำลองทฤษฎี KAP มีคุณค่าในการประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวางในหลายสาขา (Kang & Bagaoisan, 2024)

ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้ประยุกต์ใช้ KAP model (knowledge-attitude-practice) มาสร้างกรอบแนวคิดการวิจัยและสมมติฐานเพื่อศึกษาความรู้ ทัศนคติ ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการบริโภคของเจนเอเรชันซี ในบริบทของการบริโภคผักอินทรีย์ สมมติฐานและกรอบแนวคิดการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

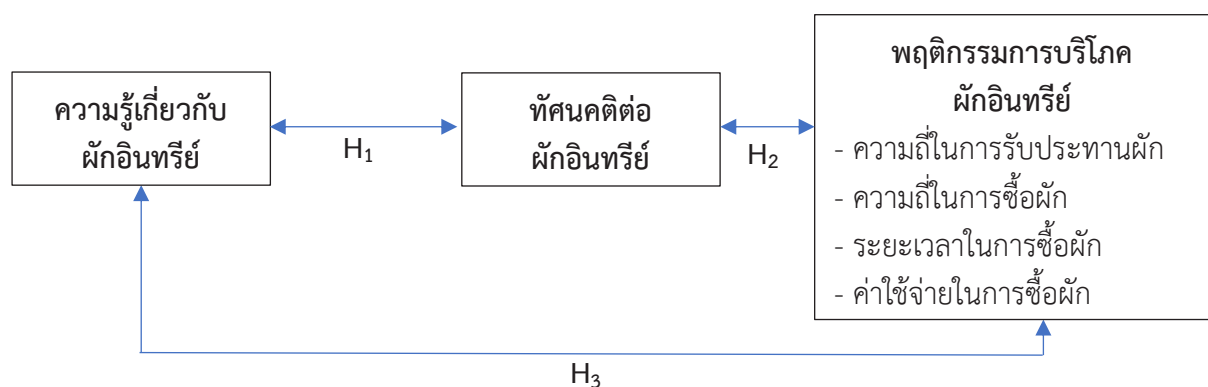
สมมติฐานที่ 1 ความรู้เกี่ยวกับผักอินทรีย์มีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อผักอินทรีย์ของผู้บริโภคเจนเอเรชันซี

สมมติฐานที่ 2 ทัศนคติต่อผักอินทรีย์มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการบริโภคผักอินทรีย์ของผู้บริโภคเจนเอเรชันซี

สมมติฐานที่ 3 ความรู้เกี่ยวกับผักอินทรีย์มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการบริโภคผักอินทรีย์ของผู้บริโภคเจนเอเรชันซี

ภาพ 1

กรอบแนวคิดการวิจัย

หมายเหตุ. ออกแบบโดย ภัทราณี จิตรจรรณู และชมพูนุช ปัญญาไพโรจน์, ออกแบบเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2569

วิธีการวิจัย

1. ประชากร ตัวอย่าง และการสุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ ผู้บริโภคชาวไทยที่เกิดปี พ.ศ. 2540-2548 เคยบริโภคผักอินทรีย์ ในปี พ.ศ. 2568 และมีอายุ 20 ปีขึ้นไปเนื่องจากเป็นวัยผู้ใหญ่และมีรายได้ส่วนตัวในการซื้อและบริโภคผักอินทรีย์

1.2 ตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริโภคชาวไทยที่เกิดปี พ.ศ. 2540-2548 มีอายุ 20 ปีขึ้นไป และเคยบริโภคผักอินทรีย์ในปี พ.ศ. 2568 จำนวน 405 คน

1.3 การสุ่มตัวอย่าง เนื่องจากประชากรมีขนาดใหญ่และไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้สูตรในการคำนวณขนาดตัวอย่างของ W.G. Cochran โดยกำหนดระดับค่าความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และระดับความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 (กัลยา วาณิชย์บัญชา, 2552, หน้า 74) ดังนั้น ขนาดของตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ต้องไม่น้อยกว่า 384 คน ทั้งนี้ อาจมีกรณีที่ตัวอย่างบางคนอาจตอบแบบสอบถามไม่สมบูรณ์ ผู้วิจัยจึงได้เก็บแบบสอบถามเพื่อไว้เป็นจำนวนทั้งสิ้น 405 คน

2. เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม ประกอบด้วยคำถาม 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมการบริโภคผักอินทรีย์ของกลุ่มตัวอย่าง โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 หมวดความรู้เกี่ยวกับผักอินทรีย์ของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 5 ข้อ เป็นคำถามแบบปลายปิดที่ให้ตัวอย่างเลือกตอบว่าข้อความในหมวดความรู้เป็นข้อความที่ถูกหรือผิด ถ้าตัวอย่างตอบถูกต้องจะได้ 1 คะแนน ถ้าตอบผิดจะได้ 0 คะแนน รวมทั้งสิ้น 5 คะแนน

2.2 หมวดทัศนคติต่อผักอินทรีย์ของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 13 ข้อ เป็นมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) แบ่งเป็น 5 ระดับ โดยระดับ 1 หมายถึง น้อยที่สุด และระดับ 5 หมายถึง มากที่สุด

2.3 หมวดพฤติกรรมการบริโภคผักอินทรีย์ของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 9 ข้อ เป็นคำถามแบบปลายปิดและแบบเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ ได้แก่ ความถี่ในการรับประทานผักอินทรีย์ ความถี่ในการซื้อผักอินทรีย์ ระยะเวลาในการซื้อผักอินทรีย์ ค่าใช้จ่ายในการซื้อผักอินทรีย์ เหตุผลที่ซื้อผักอินทรีย์ วิธีการเลือกซื้อผักอินทรีย์ สถานที่เลือกซื้อผักอินทรีย์ แหล่งจำหน่ายผักอินทรีย์ที่น่าเชื่อถือ และประเภทของผักอินทรีย์ที่เลือกซื้อ

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือในวิจัย

ผู้วิจัยทบทวนข้อมูลต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรเพื่อนำมาพัฒนาเป็นแบบวัดความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมการบริโภคผักอินทรีย์ของกลุ่มตัวอย่าง โดยแนวคิดนำมาจากแนวคิดเกี่ยวกับผักอินทรีย์ และมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของไทย แบบสอบถามวัดทัศนคติในงานของ Silakul และ Nuangiamnong (2023) งานของ Afonso, Gavilán, Martins, และ García de Madariaga (2017) และงานของ Dettmann และ Dimitri (2007) และแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการบริโภค

จากนั้น ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามฉบับร่างไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องเนื้อหาอีกครั้งและให้ข้อเสนอแนะ ผู้วิจัยได้ปรับแก้แบบสอบถามตามคำแนะนำแล้วจึงหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of item objective congruence: IOC) ของข้อคำถามทั้งหมดในแบบสอบถามและได้ค่าอยู่ระหว่าง 0.67-1.00 จึงจะถือว่ายอมรับได้ จากนั้น ผู้วิจัยได้นำส่งแบบสอบถามให้คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยบูรพา (กลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์) อนุมัติและได้รับรหัสโครงการวิจัย G-HU313/2568

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้ไปแก้ไขเป็นที่เรียบร้อยแล้วทดลองใช้กับกลุ่มคนที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับตัวอย่างจำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบสอบถามโดยใช้สูตรหาค่าสัมประสิทธิ์ Cronbach's Alpha โดยใช้เกณฑ์สัมประสิทธิ์แอลฟา (alpha coefficient) ตั้งแต่ 0.70 จึงนับว่าแบบวัดในแบบสอบถามนั้นเป็นที่ยอมรับได้ ค่าความเชื่อมั่นสรุปได้ดังนี้

- ค่าความเชื่อมั่นแบบวัดความรู้เกี่ยวกับผักอินทรีย์ จำนวน 5 ข้อ เท่ากับ 0.748
- ค่าความเชื่อมั่นแบบวัดทัศนคติต่อผักอินทรีย์ จำนวน 13 ข้อ เท่ากับ 0.754

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม 2 รูปแบบ ได้แก่ การแจกแบบสอบถามแบบเผชิญหน้า และแบบผ่านออนไลน์ โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก โดยการแจกแบบสอบถามแบบเผชิญหน้านั้น ผู้วิจัยเดินทางไปพื้นที่ที่มีการขายผักอินทรีย์ต่าง ๆ ขณะเดียวกันผู้วิจัยได้แจกแบบสอบถามผ่านระบบออนไลน์ ด้วยการนำลิงก์แบบสอบถามไปโพสต์ในชุมชนออนไลน์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์หรือผักอินทรีย์ ทั้งสองวิธีนั้น ผู้วิจัยได้เริ่มด้วยการแนะนำตนเอง แจ้งวัตถุประสงค์ และประโยชน์ในการวิจัยกับผู้บริโภค เพื่อขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม โดยข้อมูลทั้งหมดจะถูกเก็บเป็นความลับและไม่ระบุตัวตน ผู้บริโภคสามารถถอนตัวได้ทุกเมื่อและไม่มีความเสี่ยงแต่อย่างใด หากผู้บริโภคท่านใดตอบรับเข้าร่วมเป็นตัวอย่างในการวิจัย ผู้วิจัยจะให้ตอบคำถามคัดกรอง 2 ข้อ ได้แก่ 1) ท่านอายุ 20 ปีขึ้นไปหรือไม่ และ 2) ท่านเคยบริโภคผักอินทรีย์หรือไม่ หากผู้บริโภคตอบใช่ทั้งสองข้อจึงจะได้ทำแบบสอบถามแบบกระดาษหรือสแกน QR code เพื่อเชื่อมโยงไปยังลิงก์แบบสอบถามออนไลน์ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือนตุลาคม-ธันวาคม พ.ศ. 2568 เมื่อเก็บได้ครบตามจำนวนที่กำหนด ผู้วิจัยจึงปิดระบบแบบสอบถามใน google form ในสื่อออนไลน์ทันที รวมทั้งสิ้นมีแบบสอบถามจำนวน 405 ชุด

4. การประมวลผลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลทั้งหมดมาเข้าในโปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อการวิเคราะห์สถิติ และทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามทั้งฉบับด้วยสถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistics) และใช้สถิติเชิงอนุมาน (inferential statistics) เพื่อทดสอบสมมติฐานจำนวน 2 ข้อ โดยใช้การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's sample correlation coefficient) ซึ่งเป็นสถิติที่ใช้วัดขนาดและทิศทางของความสัมพันธ์เชิงเส้นระหว่างตัวแปรเชิงปริมาณ 2 ตัว โดยกำหนดค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา

1. ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง สรุปลำดับนี้

ผลวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 50.90 เพศทางเลือก ร้อยละ 25.40 และเพศชาย ร้อยละ 23.70 อายุของกลุ่มตัวอย่าง 3 อันดับแรก ได้แก่ อายุ 25 ปี ร้อยละ 20.70 อายุ 21 ปี ร้อยละ 13.60 อายุ 22 ปี ร้อยละ 13.10 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อาศัยในต่างจังหวัด ร้อยละ 56 และอาศัยในกรุงเทพมหานคร ร้อยละ 44 และระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง 3 อันดับแรก ได้แก่ ระดับปริญญาตรี ร้อยละ 65.20 อนุปริญญา/ปวส. ร้อยละ 22 และสูงกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 8.90 ระดับรายได้ของกลุ่มตัวอย่าง 3 อันดับแรก ได้แก่ รายได้ต่ำกว่า 18,000 บาท ร้อยละ 37 รายได้ 25,001-40,000 บาท ร้อยละ 26.90 รายได้ 18,001-25,000 บาท ร้อยละ 20.50 และอาชีพของกลุ่มตัวอย่าง 3 อันดับแรก ได้แก่ นักเรียน/นักศึกษา ร้อยละ 31.40 พนักงานบริษัทเอกชน ร้อยละ 26.90 รับจ้างอิสระ ร้อยละ 17.80

2. ความรู้เกี่ยวกับผักอินทรีย์ของกลุ่มตัวอย่าง

ตาราง 1 แสดงความถี่และร้อยละความรู้เกี่ยวกับผักอินทรีย์ของกลุ่มตัวอย่าง ผลวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยความรู้เกี่ยวกับผักอินทรีย์โดยรวมเท่ากับ 1.32 คะแนน จากคะแนนเต็ม 5 คะแนน

มีเพียงประมาณหนึ่งในสามของกลุ่มตัวอย่างที่สามารถตอบคำถามได้ถูกต้องมากที่สุด ข้อความที่กลุ่มตัวอย่างตอบถูกเรียงจากมากมาน้อยสามอันดับแรก ได้แก่

- ข้อความ “สารเคมีกำจัดแมลงของผักอินทรีย์ต้องมาจากธรรมชาติ 100%” ตอบถูกร้อยละ 35.60
- ข้อความ “ไม่สามารถใช้ปุ๋ยเคมี ฮอร์โมน สารเคมีกำจัดศัตรูพืช หรือสารเคมีอื่น ๆ ในกระบวนการปลูกผักอินทรีย์” ตอบถูกร้อยละ 33.30
- ข้อความ “ผักอินทรีย์เป็นผักที่ไม่ได้ใช้เมล็ดพันธุ์ GMO” ตอบถูกร้อยละ 32.80

ตาราง 1

ความถี่และร้อยละความรู้เกี่ยวกับผักอินทรีย์ของกลุ่มตัวอย่าง (n=405)

อันดับ	ความรู้เกี่ยวกับผักอินทรีย์ของกลุ่มตัวอย่าง	จำนวนคนตอบถูก	
		ความถี่	ร้อยละ
1	สารเคมีกำจัดแมลงของผักอินทรีย์ต้องมาจากธรรมชาติ 100%	144	35.6
2	ไม่สามารถใช้ปุ๋ยเคมี ฮอร์โมน สารเคมีกำจัดศัตรูพืช หรือสารเคมีอื่น ๆ ในกระบวนการปลูกผักอินทรีย์	135	33.3
3	ผักอินทรีย์เป็นผักที่ไม่ได้ใช้เมล็ดพันธุ์ GMO	133	32.8
4	การปลูกผักอินทรีย์ไม่สามารถปลูกในน้ำและใส่ปุ๋ยสังเคราะห์ได้	87	21.5
5	ผักอินทรีย์อาจได้รับการรับรองจาก Organic Agriculture Certification Thailand (ACT) หรือจากสถาบันอื่นที่เทียบเท่า	35	8.6

ค่าเฉลี่ยความรู้เกี่ยวกับผักอินทรีย์โดยรวมของกลุ่มตัวอย่าง $\bar{x}=1.32$, S.D.=1.52

หมายเหตุ. ในการรายงานผล ผู้วิจัยได้ปรับข้อความที่เป็นคำถามวัดความรู้ (ที่มีข้อความทั้งผิดและถูกแล้วให้ตัวอย่างเลือกตอบเพื่อวัดความรู้) มาเป็นข้อความความรู้ที่ถูกต้องทั้งหมดเพื่อให้อ่านเข้าใจง่าย

3. ทศนคติต่อผักอินทรีย์ของกลุ่มตัวอย่าง

ตาราง 2 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานทศนคติต่อผักอินทรีย์ของกลุ่มตัวอย่าง ผลวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยทศนคติต่อผักอินทรีย์โดยรวมของกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 4.09 อยู่ในระดับมาก และทศนคติต่อผักอินทรีย์ของกลุ่มตัวอย่างที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ ข้อความ “ผักอินทรีย์ปลอดภัยสำหรับการรับประทาน” มีค่าเฉลี่ย 4.60 อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ข้อความ “การรับประทานผักอินทรีย์ดีต่อสุขภาพระยะยาวเพราะไม่มีสารเคมีตกค้างจากการปลูก” มีค่าเฉลี่ย 4.14 อยู่ในระดับมาก และข้อความ “ฉลากของผักอินทรีย์จะต้องมีการรับรองจากสถาบันที่น่าเชื่อถือ” มีค่าเฉลี่ย 4.13 อยู่ในระดับมาก

ตาราง 2

ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของทศนคติต่อผักอินทรีย์ของกลุ่มตัวอย่าง (n=405)

ทศนคติต่อผักอินทรีย์ของกลุ่มตัวอย่าง	ระดับทศนคติ			
	$\bar{x}$	S.D.	การแปลผล	อันดับ
1. ผักอินทรีย์เป็นสินค้าที่จำเป็นต่อชีวิตเพราะมีประโยชน์ต่อร่างกาย	4.02	0.703	มาก	10
2. ผักอินทรีย์ปลอดภัยสำหรับการรับประทาน	4.60	0.647	มากที่สุด	1
3. ผักอินทรีย์ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและผู้บริโภค	3.98	0.845	มาก	12

ทัศนคติต่อผักอินทรีย์ของกลุ่มตัวอย่าง	ระดับทัศนคติ			
	$\bar{x}$	S.D.	การแปลผล	อันดับ
4. การรับประทานผักอินทรีย์ดีต่อสุขภาพระยะยาว เพราะไม่มีสารเคมีตกค้างจากการปลูก	4.14	0.780	มาก	2
5. ผักอินทรีย์มีราคาสูงกว่าผักประเภทอื่น ๆ แต่ก็คุ้มค่าเพื่อดูแลสุขภาพ	4.08	0.752	มาก	4
6. ฉันยินดีจะจ่ายเงินเพิ่มเติมถ้าการซื้อผักอินทรีย์ทำให้สิ่งแวดล้อมดีขึ้น	4.03	0.772	มาก	9
7. ผักอินทรีย์หาซื้อได้ง่าย	3.94	0.849	มาก	13
8. ฉลากของผักอินทรีย์จะต้องมีการรับรองจากสถาบันที่น่าเชื่อถือ	4.13	0.753	มาก	3
9. ถ้ามีโอกาส ฉันจะซื้อผักอินทรีย์รับประทานทุกวัน	4.04	0.840	มาก	8
10. ฉันจะแนะนำเพื่อน/ครอบครัวให้รับประทานผักอินทรีย์แทนผักอื่น	4.06	0.852	มาก	6
11. ฉันจะอธิบายข้อมูลเกี่ยวกับผักอินทรีย์ถ้ามีคนเข้าใจผิด	4.01	0.884	มาก	11
12. ฉันจะตัดสินใจเลือกซื้อแบรนด์ผักอินทรีย์ที่น่าเชื่อถือเท่านั้น	4.05	0.860	มาก	7
13. ฉันจะตัดสินใจเลือกซื้อผักอินทรีย์ทุกครั้งที่มีโอกาส	4.07	0.858	มาก	5
ค่าเฉลี่ยทัศนคติต่อผักอินทรีย์โดยรวมของกลุ่มตัวอย่าง	4.09	0.403	มาก	-

4. พฤติกรรมการบริโภคผักอินทรีย์ของกลุ่มตัวอย่าง ผลวิจัยสรุปได้ดังนี้

- ความถี่ในการรับประทานผักอินทรีย์ของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ รับประทาน 4-6 วันครั้ง ร้อยละ 27.20 รองลงมา ได้แก่ 2-3 สัปดาห์ครั้ง ร้อยละ 21.70 ทุกวัน ร้อยละ 17.30 สัปดาห์ละครั้ง ร้อยละ 14.80 นาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 13.80 และ 2-3 วันครั้ง ร้อยละ 5.20

- ความถี่ในการซื้อผักอินทรีย์ของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ สัปดาห์ละ 2-3 ครั้ง ร้อยละ 62 รองลงมา ได้แก่ นาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 20.70 เดือนละ 2 ครั้ง ร้อยละ 8.10 เดือนละครั้ง ร้อยละ 5.40 และ 2-3 เดือนครั้ง ร้อยละ 3.70

- ระยะเวลาในการซื้อผักอินทรีย์ของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ น้อยกว่า 1 ปี ร้อยละ 58.30 รองลงมา ได้แก่ ซื้อมาเป็นเวลา 1-3 ปี ร้อยละ 31.10 ระยะเวลา 7-9 ปี ร้อยละ 5.70 และตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป ร้อยละ 4.90

- ค่าใช้จ่ายในการซื้อผักอินทรีย์ของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ระหว่าง 101-300 บาท ร้อยละ 40.50 รองลงมา ได้แก่ ระหว่าง 51-100 บาท ร้อยละ 40.20 น้อยกว่า 51 บาท ร้อยละ 9.60 ระหว่าง 301-500 บาท ร้อยละ 8.60 และ 501 บาทขึ้นไป ร้อยละ 1

- เหตุผลที่ซื้อผักอินทรีย์ของกลุ่มตัวอย่าง* ได้แก่ ความกังวลเรื่องสารเคมีตกค้าง ร้อยละ 43 รองลงมา ได้แก่ การดูแลสุขภาพให้ดีขึ้น ร้อยละ 39.80 ด้านราคาที่สมเหตุสมผล ร้อยละ 32.60 ด้านรสชาติอร่อย ร้อยละ 24.20 และด้านมีให้เลือกหลากหลาย ร้อยละ 21.70

* คำถามที่เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

- วิธีการเลือกซื้อผักอินทรีย์ของกลุ่มตัวอย่าง* ได้แก่ ความสะอาดของผักอินทรีย์ ร้อยละ 47.40 รองลงมา ได้แก่ ความสดของผักอินทรีย์ ร้อยละ 40.50 ผักไม่มีตำหนิ ร้อยละ 28.40 น้ำหนักของผักอินทรีย์ ร้อยละ 26.90 และบรรจุภัณฑ์ ร้อยละ 25.20

- สถานที่เลือกซื้อผักอินทรีย์ของกลุ่มตัวอย่าง* ได้แก่ ซูเปอร์มาร์เก็ตหรือห้างสรรพสินค้า ร้อยละ 44.2 รองลงมา ได้แก่ ร้านจำหน่ายสินค้า/ผลิตภัณฑ์สุขภาพ ผลิตภัณฑ์กรีน หรือร้านโครงการหลวง ร้อยละ 29.9 ตลาดสดใกล้บ้านหรือที่ทำงาน ร้อยละ 28.4 ตลาดสดขนาดใหญ่ที่มีชื่อเสียง ร้อยละ 25.4 และตลาดนัดชุมชนหรือตลาดสีเขียว ร้อยละ 18.5

- แหล่งจำหน่ายผักอินทรีย์ที่น่าเชื่อถือของกลุ่มตัวอย่าง* ได้แก่ ซูเปอร์มาร์เก็ตหรือห้างสรรพสินค้า ร้อยละ 45.4 สูงสุด รองลงมา ได้แก่ ร้านจำหน่ายสินค้า/ผลิตภัณฑ์สุขภาพ ผลิตภัณฑ์กรีน หรือร้านโครงการหลวง ร้อยละ 34.8 การซื้อผักอินทรีย์จากแหล่งผลิตโดยตรงจากฟาร์ม/ร้านหน้าฟาร์ม ร้อยละ 24.0 ตลาดสดขนาดใหญ่ที่มีชื่อเสียง ร้อยละ 20.2 และตลาดสดใกล้บ้านหรือที่ทำงาน ร้อยละ 19.5

- ประเภทของผักอินทรีย์ที่เลือกซื้อของกลุ่มตัวอย่าง* ได้แก่ ผักที่นิยมปรุงให้สุกก่อนบริโภค เช่น คะน้า กวางตุ้ง ผักบุ้ง ดอกกะหล่ำ และถั่วลันเตา ร้อยละ 38.30 รองลงมา ได้แก่ ผักที่นิยมนำมาปรุงแต่งรส เช่น ต้นหอม พริก สารระแห่น โหระพา แมงลัก และใบมะกรูด ร้อยละ 38 ผักสลัดหรือผักเมืองหนาว ร้อยละ 37.80 ผักที่นิยมบริโภคสด เช่น ถั่วงอกยาว แตงกวา กะหล่ำปลี มะเขือเทศ และถั่วงอก ร้อยละ 37 และผักพื้นบ้านไทย เช่น ผักกูด ผักหวาน ผักแพว และหัวปลี ร้อยละ 13.1

การประเมินความเป็นผักอินทรีย์ของกลุ่มตัวอย่าง* ได้แก่ คุณลักษณะของผักอินทรีย์มากที่สุด ร้อยละ 49.40 รองลงมา ได้แก่ พิจารณาจากเครื่องหมายรับรองคุณสมบัติของผักอินทรีย์บนฉลาก ร้อยละ 37 จากชื่อแบรนด์ของผักอินทรีย์ ร้อยละ 29.90 จากบรรจุภัณฑ์ที่ใส่ผักอินทรีย์ ร้อยละ 28.10 และจากราคาที่ขาย ร้อยละ 21.50

ผลการทดสอบสมมติฐาน

ตาราง 3 แสดงผลการทดสอบสมมติฐาน 3 ข้อ สรุปได้ดังนี้

สมมติฐานที่ 1 ความรู้เกี่ยวกับผักอินทรีย์มีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อผักอินทรีย์ของกลุ่มตัวอย่าง ผลการทดสอบพบว่า ความรู้เกี่ยวกับผักอินทรีย์มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับต่ำกับทัศนคติต่อผักอินทรีย์ของกลุ่มตัวอย่าง ($r=0.208$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

สมมติฐานที่ 2 ทัศนคติต่อผักอินทรีย์มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการบริโภคผักอินทรีย์ 4 ด้าน (ด้านความถี่ในการรับประทานผัก ด้านความถี่ในการซื้อผัก ด้านระยะเวลาในการซื้อผัก และด้านค่าใช้จ่ายในการซื้อผัก) ของกลุ่มตัวอย่าง ผลการทดสอบพบว่า ทัศนคติต่อผักอินทรีย์มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับต่ำกับพฤติกรรมการบริโภคผักอินทรีย์ด้านความถี่ในการรับประทานผัก ($r=0.106$) และด้านความถี่ในการซื้อผัก ($r=0.117$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แต่ไม่พบความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการบริโภคผักอินทรีย์ด้านระยะเวลาในการซื้อผักและด้านค่าใช้จ่ายในการซื้อผัก

สมมติฐานที่ 3 ความรู้เกี่ยวกับผักอินทรีย์มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการบริโภคผักอินทรีย์ 4 ด้าน (ด้านความถี่ในการรับประทานผัก ด้านความถี่ในการซื้อผัก ด้านระยะเวลาในการซื้อผัก และด้านค่าใช้จ่ายในการซื้อผัก) ของกลุ่มตัวอย่าง ผลการทดสอบพบว่า ความรู้เกี่ยวกับผักอินทรีย์มีความสัมพันธ์เชิงลบในระดับต่ำกับพฤติกรรมการบริโภคผักอินทรีย์ด้านความถี่ในการซื้อผัก ($r=-0.238$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 แต่มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับต่ำกับพฤติกรรมการบริโภคด้านค่าใช้จ่ายในการซื้อผัก ($r=0.111$)

* คำถามที่เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และไม่พบความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการบริโภคในด้านความถี่ในการรับประทานผัก

ตาราง 3

ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทักษะคิด และพฤติกรรมการบริโภคผักอินทรีย์ของกลุ่มตัวอย่าง (n=405)

ความสัมพันธ์	ทักษะคิดต่อผักอินทรีย์	พฤติกรรมการบริโภคผักอินทรีย์			
		ความถี่ในการรับประทานผัก	ความถี่ในการซื้อผัก	ระยะเวลาในการซื้อผัก	ค่าใช้จ่ายในการซื้อผัก
ความรู้เกี่ยวกับผักอินทรีย์	0.208***	0.087	-0.238***	-0.005	0.111*
ทักษะคิดต่อผักอินทรีย์	-	0.106*	0.117*	0.011	0.076

หมายเหตุ. * มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05, *** มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.001

อภิปรายผล

ผลการทดสอบสมมติฐานที่ 1-3 มีความสอดคล้องกับแนวคิดความรู้ ทักษะคิด และพฤติกรรมสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

ผลการทดสอบสมมติฐานที่ 1-2 พบว่า ความรู้เกี่ยวกับผักอินทรีย์ของกลุ่มตัวอย่างมีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับต่ำกับทักษะคิดต่อผักอินทรีย์ และทักษะคิดต่อผักอินทรีย์มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับต่ำกับพฤติกรรมการบริโภคผักอินทรีย์ด้านความถี่การรับประทานผักและการซื้อผักอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผลวิจัยสอดคล้องกับแบบจำลองความรู้ ทักษะคิด และการปฏิบัติ (KAP model) ที่ระบุว่า ความรู้เป็นรากฐานของการก่อตัวของทัศนคติและทัศนคติเป็นแรงขับเคลื่อนการปฏิบัติตามลำดับ (Kang & Bagaoisan, 2024)

การที่คนเจนเอเรชันซีมีความรู้เกี่ยวกับผักอินทรีย์น้อย แต่กลับมีทัศนคติต่อผักอินทรีย์เชิงบวกระดับสูง สามารถอธิบายได้ด้วยคุณลักษณะเฉพาะตัวของคนกลุ่มนี้ที่สังคมมองว่าเป็น “ผู้ที่เร่ร่อนทางอัตลักษณ์” เพราะพวกเขายังมีอายุไม่มากนักจึงทำให้ตัวตนยังไม่ชัดเจน ส่งผลให้พวกเขาเปิดกว้างทางความคิด และพร้อมทดลองสิ่งใหม่ ๆ เพื่อค้นหาตัวตนอันจะช่วยสร้างอัตลักษณ์ของตนเองขึ้นมา อีกประการหนึ่ง คือ คนเจนเอเรชันซีทั่วโลกผ่านประสบการณ์ร่วมกันในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็นวิกฤตสิ่งแวดล้อม โลกร้อน และโรคระบาดซึ่งหล่อหลอมให้คนเจนเอเรชันซีตระหนักถึงพฤติกรรมการบริโภคของตนเองที่อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมมากกว่าคนรุ่นก่อน ดังนั้น การเลือกซื้ออาหารที่มีความปลอดภัยจากสารเคมีตกค้างจึงเป็นการดูแลสุขภาพตนเองและเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวัน (Dimock, 2019; McKinsey & Company, 2024; Puiu et al., 2022) สอดคล้องกับที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2566) ที่ระบุไว้ว่า ผู้บริโภคเจนเอเรชันซีมีพฤติกรรมการบริโภคสินค้าเพื่อสุขภาพที่ผสมผสานค่านิยมด้านสุขภาพเข้ากับการบริโภคเชิงอุดมการณ์ไปพร้อมกัน

ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทักษะคิด และพฤติกรรมการบริโภคผักอินทรีย์ที่พบในการวิจัยครั้งนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Munaqib, Darzi, Bhat, Islam, และ Mushtaq (2025) ที่ศึกษาความตั้งใจซื้ออาหารอินทรีย์ของผู้บริโภคชาวอินเดียกลุ่มมิลเลนเนียลและเจนเอเรชันซีจำนวน 340 คน และพบว่า ทักษะคิดด้านสิ่งแวดล้อม ความรู้เชิงอัตวิสัย ความใส่ใจด้านสุขภาพ และความห่วงใยต่อสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลเชิงบวกต่อความตั้งใจซื้ออาหารอินทรีย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผลวิจัยยังพบว่าความห่วงใยต่อสิ่งแวดล้อมและความใส่ใจด้านสุขภาพส่งผลผ่านอิทธิพลไปยังความตั้งใจซื้อผ่านทัศนคติด้านสิ่งแวดล้อมและความรู้เชิงอัตวิสัยด้วย

เช่นเดียวกับงานของ Ngo, Le, และ Phan (2026) ให้มุมมองเพิ่มเติมในด้านบทบาทของความรู้ โดยศึกษาอิทธิพลของความรู้ที่ส่งผลต่อการรับรู้ ทักษะคิด และความตั้งใจซื้ออาหารดัดแปลงพันธุกรรมของ

ผู้บริโภค เจเนอเรชันซีในสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม จำนวน 416 คน โดยมีการบูรณาการกรอบแนวคิด Stimulus-Organism-Response (SOR) เข้ากับ Health Belief Model (HBM) และ Theory of Planned Behavior (TPB) ผลวิจัยพบว่าความรู้ที่เพิ่มมากขึ้นส่งผลให้การรับรู้ประโยชน์เพิ่มขึ้นและการรับรู้ความเสี่ยงลดลงซึ่งนำไปสู่การก่อตัวของทัศนคติเชิงบวก โดยเส้นทางผ่านการรับรู้ประโยชน์มีน้ำหนักมากกว่าเส้นทางผ่านการรับรู้ความเสี่ยงอย่างชัดเจน และทัศนคติยังเป็นตัวทำนายที่สำคัญต่อความตั้งใจซื้อ ร่วมกับการรับรู้บรรทัดฐานทางสังคมและความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองตามองค์ประกอบของ TPB โดยสรุปคือแม้ความรู้จะมีบทบาทสำคัญก็ตามแต่ทำหน้าที่เป็นตัวแปรส่งผ่าน (mediator) ที่เสริมสร้างทัศนคติมากกว่าจะส่งผลต่อความตั้งใจซื้ออาหารตัดแปลงพันธุกรรมโดยตรง

ผลการทดสอบสมมติฐานที่ 3 พบว่า ความรู้เกี่ยวกับผักอินทรีย์มีความสัมพันธ์เชิงลบในระดับต่ำกับพฤติกรรมการบริโภคผักอินทรีย์ด้านความถี่ในการซื้อผักและด้านระยะเวลาในการซื้อผักอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แต่กลับมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับต่ำกับพฤติกรรมการบริโภคด้านค่าใช้จ่ายในการซื้อผักอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ตีความได้ว่า ผู้บริโภคเจเนอเรชันซีนั้นมีรายได้ไม่มากนัก (เพราะส่วนใหญ่เป็นคนที่เพิ่งเริ่มทำงานรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันด้วยตนเอง) และมีความรู้เกี่ยวกับผักอินทรีย์น้อย แม้จะบริโภคผักอินทรีย์มาเป็นระยะเวลานาน พวกเขาซื้อผักอินทรีย์เพราะเป็นสัญลักษณ์ในการรับประกันสุขภาพว่าปลอดภัยจากสารเคมี แต่เนื่องจากเป็นกลุ่มคนที่มีรายได้น้อยจึงใช้จ่ายในการบริโภคผักแต่ละครั้งไม่มากนัก

ผลการทดสอบสอดคล้องกับผลสำรวจพฤติกรรมการบริโภคของกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยครั้งนี้ที่พบว่า ค่าเฉลี่ยความรู้เกี่ยวกับผักอินทรีย์โดยรวมของกลุ่มตัวอย่างมีอยู่เพียง 1.32 จากคะแนนเต็ม 5 คะแนนหมายความว่า มีเพียงหนึ่งในสามของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบคำถามได้ถูกต้องเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้ เพราะความรู้เกี่ยวกับผักอินทรีย์และเกษตรอินทรีย์นั้นมีความซับซ้อนและหลากหลายระดับ นอกจากนี้ ผลสำรวจ ยังพบอีกว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 20-28 ปี ร้อยละ 89.40 มีประสบการณ์ในการซื้อผักอินทรีย์ด้วยตนเองไม่เกิน 3 ปี และร้อยละ 80.50 ใช้จ่ายในการซื้อผัก 51-300 บาทต่อครั้ง ข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า กลุ่มผู้บริโภคเจเนอเรชันซีส่วนใหญ่ยังเป็นผู้บริโภคมือใหม่ซึ่งมีความรู้และประสบการณ์การซื้อผักอินทรีย์จำกัดตามแนวคิดทฤษฎีแบบจำลองฮิวริสติก-ซิสเทมาติก (Heuristic-Systematic Model: HSM) ระบุไว้ว่า บุคคลจะเลือกใช้การประมวลผลแบบฮิวริสติกเมื่อมีข้อจำกัดด้านเวลา ความรู้ หรือแรงจูงใจ ในการตัดสินใจซื้อผักอินทรีย์ของผู้บริโภคเจเนอเรชันซีจึงมีแนวโน้มใช้การประมวลผลแบบฮิวริสติก (Heuristic Processing) โดยอาศัยการรับรู้เชิงสัญลักษณ์ว่า “ผักอินทรีย์ คือ ทางลัดของความปลอดภัยและสุขภาพดี” แทน “การประเมินข้อมูลเชิงคุณลักษณะของผักอินทรีย์อย่างเป็นระบบ” (Chaiken, 1980) ดังนั้น ผู้บริโภคที่มีความรู้เกี่ยวกับผักอินทรีย์น้อยจึงมีแนวโน้มใช้การตัดสินใจแบบทางลัดมากกว่า และส่งผลให้มีความถี่ในการซื้อสูงกว่า นอกจากนี้ผลการทดสอบสมมติฐานยังสอดคล้องกับผลสำรวจ ที่พบว่า กลุ่มตัวอย่างระบุเหตุผลในการซื้อผักอินทรีย์ 5 อันดับแรก ได้แก่ ความกังวลเรื่องสารเคมีตกค้าง การดูแลสุขภาพ ราคาที่สมเหตุสมผล รสชาติ และความหลากหลายของชนิดผัก และเวลาเลือกซื้อผักกลุ่มตัวอย่างพิจารณาจากคุณลักษณะของผักที่มองเห็นภายนอก เช่น ความสะอาด ความสด การไม่มีตำหนิ น้ำหนัก และบรรจุภัณฑ์ใส่ผัก และกลุ่มตัวอย่างนิยมซื้อจากแหล่งจำหน่ายที่เชื่อถือได้ เช่น ซูเปอร์มาร์เก็ต ห้างสรรพสินค้า ร้านผลิตภัณฑ์สุขภาพ หรือร้านโครงการหลวงมากกว่าซื้อจากตลาดสดหรือตลาดนัดทั่วไป

ผลวิจัยครั้งนี้ ยังสอดคล้องกับงานของ Munajib, Darzi, Bhat, Islam, และ Mushtaq (2025) ที่ศึกษาเกี่ยวกับความตั้งใจซื้ออาหารอินทรีย์ของผู้บริโภคชาวอินเดียรุ่นมิลเลนเนียลและรุ่นเจเนอเรชันซี 340 คน และพบว่า ทัศนคติด้านสิ่งแวดล้อม ความรู้เชิงอัตวิสัย ความใส่ใจด้านสุขภาพ และความห่วงใยต่อสิ่งแวดล้อม

ของผู้บริโภคทั้งสองรุ่นมีอิทธิพลเชิงบวกต่อความตั้งใจซื้ออาหารอินทรีย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และอิทธิพลของความห่วงใยต่อสิ่งแวดล้อมและความใส่ใจด้านสุขภาพซึ่งมีต่อความตั้งใจซื้ออาหารอินทรีย์นั้น ยังถูกส่งผ่านไปยังทัศนคติด้านสิ่งแวดล้อมและความรู้เชิงอัตวิสัยอย่างมีนัยสำคัญ เช่นเดียวกับงานของ Ngo, Le, และ Phan (2026) ที่วิจัยผู้บริโภคเจนเนอเรชันซีในประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม 416 คน ผ่านกรอบแนวคิด Stimulus-Organism-Response (SOR) บูรณาการกับแนวคิด Health Belief Model (HBM) และ Theory of Planned Behavior (TPB) ผลวิจัยพบว่า ความรู้ที่เพิ่มขึ้นช่วยเพิ่มการรับรู้ประโยชน์และลดการรับรู้ความเสี่ยง ซึ่งส่งผลต่อการก่อรูปทัศนคติ โดยการรับรู้ประโยชน์มีอิทธิพลสูงกว่า และทัศนคตินับเป็นตัวทำนายสำคัญของความตั้งใจซื้อ องค์ประกอบของ TPB ได้แก่ ทัศนคติ การรับรู้บรรทัดฐานทางสังคม และการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมล้วนส่งผลเชิงบวกต่อความตั้งใจซื้อ ทั้งนี้ ความรู้มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความตั้งใจซื้อผ่านการรับรู้ประโยชน์เป็นหลัก ขณะที่เส้นทางผ่านการรับรู้ความเสี่ยงไม่ได้รับการสนับสนุน สะท้อนว่าทัศนคติเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลโดยตรงมากกว่าความรู้ หรือนงานของ Vehapi และ Mitic (2021) ที่ศึกษาแรงจูงใจและอุปสรรคของผู้บริโภคเจนเนอเรชันซีในการซื้อสินค้าประเภทอาหารเกษตรอินทรีย์ในเซอร์เบีย พบว่า แรงจูงใจหลักในการซื้อผักอินทรีย์ คือ สุขภาพ ความปลอดภัย สิ่งแวดล้อม จริยธรรม และคุณลักษณะสินค้า (เช่น รสชาติ ความสด รูปลักษณ์) ขณะที่อุปสรรคสำคัญ คือ ราคาสูง ขาดข้อมูล และการเข้าถึงจำกัด สอดคล้องกับงานของณิชา แดงไผ่ และทิพย์รัตน์ เลาหวิเชียร (2567) ที่ศึกษาอิทธิพลของคุณลักษณะผักและผลไม้เกษตรอินทรีย์กับความตั้งใจซื้อของผู้บริโภคในแต่ละกลุ่มวัยและพบว่า คุณลักษณะด้านสุขภาพ สิ่งแวดล้อม ราคา และรสชาติ ล้วนส่งผลเชิงบวกต่อความตั้งใจซื้อของผู้บริโภคทุกช่วงวัย และผู้บริโภคที่มีความรู้เกี่ยวกับผักอินทรีย์มากกว่าจะมีแนวโน้มใช้จ่ายสูงขึ้น

โดยสรุป ผลการวิจัยครั้งนี้ยืนยันว่า ผู้บริโภคเจนเนอเรชันซีในประเทศไทยนั้นให้ความสำคัญกับเรื่องสุขภาพและสิ่งแวดล้อมมากกว่ากลุ่มคนเจนเนอเรชันอื่น และยังแสดงออกถึงความรักต่อสิ่งแวดล้อมและการดูแลสุขภาพอย่างยั่งยืนในชีวิตประจำวัน เพียงแต่ความรู้ด้านผักอินทรีย์ค่อนข้างมีรายละเอียดซับซ้อนและหลากหลายระดับทำให้ความรู้ของผู้บริโภคมีจำกัด พวกเขาจึงใช้บริบทสิ่งแวดล้อมในการตัดสินใจซื้อ เช่น ลักษณะภายนอกของผัก ข้อมูลในบรรจุภัณฑ์และเครื่องหมายรับรองมาตรฐาน ตลอดจนความน่าเชื่อถือและไว้วางใจได้ของแหล่งจำหน่าย ผลการวิจัยยังพบว่า แม้ความรู้จะมีอิทธิพลผ่านการรับรู้ประโยชน์ แต่อิทธิพลโดยตรงต่อความตั้งใจซื้อเกิดจากทัศนคติและความตระหนักเป็นสำคัญ โดยความรู้ทำหน้าที่เป็นตัวแปรส่งผ่าน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ผลวิจัยแสดงว่า ผู้บริโภคเจนเนอเรชันซีมีความรู้ข้อมูลเกี่ยวกับผักอินทรีย์น้อยแต่มีแรงจูงใจและทัศนคติเชิงบวกกับความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและการดูแลสุขภาพอย่างยั่งยืนในชีวิตประจำวัน ดังนั้นผู้ประกอบการอาจกำหนดกลยุทธ์การโฆษณาที่เน้นแรงจูงใจด้านอารมณ์และเหตุผลพร้อมกัน อาจช่วยก่อให้เกิดทัศนคติทางบวกต่อสินค้าผักอินทรีย์เพิ่มมากขึ้น
2. ผลวิจัยแสดงว่า ผู้บริโภคเจนเนอเรชันซีมีความรู้ข้อมูลเกี่ยวกับผักอินทรีย์น้อย ผู้ประกอบการควรให้ความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการสินค้าเกษตรอินทรีย์ อาจช่วยส่งเสริมการบริโภคผักอินทรีย์ได้มากขึ้น
3. ผลวิจัยแสดงว่า ทัศนคติของกลุ่มผู้บริโภคเจนเนอเรชันซีสามารถส่งผลต่อการซื้อสินค้าประเภทผักอินทรีย์ ดังนั้น ผู้ประกอบการควรเน้นการทำความเข้าใจที่ส่งเสริมทัศนคติความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและการดูแลสุขภาพอย่างยั่งยืนในการใช้ชีวิตประจำวันกับสินค้าดังกล่าว

4. หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องควรออกนโยบายและการส่งเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับการบริโภคอาหารปลอดภัยและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในกลุ่มคนรุ่นใหม่และเจนเนอเรชันอื่นให้มากขึ้น เพื่อให้มีความสามารถในการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าเกษตรอินทรีย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะเพื่องานวิจัยในอนาคต

1. งานวิจัยในอนาคตอาจเพิ่มมุมมองด้วยการทำวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกของผู้บริโภคเจนเนอเรชันซีเกี่ยวกับความรู้สึกต่อความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและการดูแลสุขภาพอย่างยั่งยืนในการใช้ชีวิตประจำวันผ่านการบริโภค

2. งานวิจัยในอนาคตอาจทำการวิจัยเชิงสำรวจเพื่อประเมินความต้องการและความคาดหวังของคนกลุ่มผู้บริโภคเจนเนอเรชันซีเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและการดูแลสุขภาพของสินค้าหรือบริการของผู้ประกอบการ

3. งานวิจัยในอนาคตอาจศึกษาข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับเหตุผลที่ทำให้บริโภคผักอินทรีย์เพราะอาจเป็นการบริโภคตามกระแสหรือกลัว (FOMO-Fear Of Missing Out)

รายการอ้างอิง

- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. *ประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรื่อง กำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตร: เกษตรอินทรีย์: การผลิต การแปรรูป การแสดงฉลาก และการจำหน่ายผลิตภัณฑ์อินทรีย์ ตามพระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. ๒๕๕๑*. (2565, 21 กุมภาพันธ์). ราชกิจจานุเบกษา. หน้า 2-3. http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2565/E/043/T_0002.PDF
- กัลยา วานิชย์บัญชา. (2552). *สถิติสำหรับงานวิจัย*. ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กรุงเทพธุรกิจ. (2566, 24 พฤษภาคม). *สตค. ปลื้มมูลค่าเกษตรอินทรีย์พุ่ง 27% เล็งขยายพื้นที่ตามเป้า 2 ล้านไร่*. <https://www.bangkokbiznews.com/business/economic/1070048>
- ณิชา แดงไผ่ และทิพย์รัตน์ เลาหิเชียร. (2567). อิทธิพลของคุณลักษณะผักและผลไม้อร์แกนิกกับความตั้งใจซื้อของผู้บริโภคในแต่ละกลุ่มวัย. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม*, 18(1), 321-333. <https://doi.org/10.14456/psruhss.2024.22>
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2566, 26 กุมภาพันธ์). 26 กุมภาพันธ์ 2566 Gen Z ในไทย 36% นิยมซื้อสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ผลวิจัย มินเทลเผย. <https://www.onep.go.th/26-กุมภาพันธ์-2566-gen-z-ในไทย-36-นิยมช/>
- Afonso, C., Gavilán, D., Gonçalves, H. M., & García de Madariaga, J. (2017). *Why consumers purchase organic products? The role of environment, health and age*. In *Proceedings of the XXIX Congreso de Marketing AEMARK* (pp. 36-50). ESIC. <http://hdl.handle.net/10400.5/25329>
- Awale, S. (2023). Organic foods in Thailand: the study of attitude, perception, and purchasing intention among Generation-Z. *Journal of Economics Finance and Management Studies*, 6(9), 4335-4346. <https://doi.org/10.47191/jefms/v6-i9-22>

- Chaiken, S. (1980). Heuristic versus systematic information processing and the use of source versus message cues in persuasion. *Journal of Personality and Social Psychology*, 39(5), 752-766. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.39.5.752>
- Dettmann, R. L., & Dimitri, C. (2007). Organic consumers: A demographic portrayal of organic vegetable consumption within the United States. In *Proceedings of the 105TH EAAE Seminar 'International Marketing and International Trade of Quality Food Products'*. (pp. 453-463). European Association of Agricultural Economists (EAAE) <https://doi.org/10.22004/ag.econ.7899>
- Dimock, M. (2019, January 17). *Defining generations: Where millennials end and generation Z begins*. Pew Research Center. <https://www.pewresearch.org/short-reads/2019/01/17/where-millennials-end-and-generation-z-begins/>
- Julianty, S. A., Kusdibyo, L., & Amalia, F. A. (2021). Predicting generation Z behavioral intention towards organic food consumptions. In *Proceedings of the 2nd International Seminar of Science and Applied Technology (ISSAT 2021) (Advances in Engineering Research)*. Atlantis Press International B.V. <https://doi.org/10.2991/aer.k.211106.092>
- Kang, K., & Bagaoisan, M. A. P. (2024). Research status of the knowledge-attitude-practice theory model in gastric cancer prevention. *Cureus*, 16(7), e64960. <https://doi.org/10.7759/cureus.64960>
- Liao, X., Nguyen, T. P. L., & Sasaki, N. (2022). Use of the knowledge, attitude, and practice (KAP) model to examine sustainable agriculture in Thailand. *Regional Sustainability*, 3(1), 41-52. <https://doi.org/10.1016/j.regsus.2022.03.005>
- McKinsey & Company. (2024, August 28). *What is gen Z?*. <https://www.mckinsey.com/featured-insights/mckinsey-explainers/what-is-gen-z>
- Munaqib, P., Darzi, M. A., Bhat, S. A., Islam, S. B., & Mushtaq, N. (2025). Understanding millennials and gen Z's organic food buying intentions: A mediation and segmentation study. *Cleaner Waste Systems*, 11, 100294. <https://doi.org/10.1016/j.clwas.2025.100294>
- Ngo, T. T. A., Le, T. N. T., & Phan, T. Y. N. (2026). How knowledge influences the purchase intention of generation Z toward genetically modified foods. *Journal of Agriculture and Food Research*, 26, 102694. <https://doi.org/10.1016/j.jafr.2026.102694>
- Puiu, S., Demyen, S., Tănase, A.-C., Vărzaru, A. A., & Bocean, C. G. (2022). Assessing the adoption of mobile technology for commerce by generation Z. *Electronics*, 11(6), 866. <https://doi.org/10.3390/electronics11060866>
- Silakul, C., & Nuangjamnong, C. (2023). Factors affecting purchase intention toward organic vegetables in Bangkok, Thailand. *The International Research E-Journal on Business and Economics*, 8(1), 8-20. <https://repository.au.edu/handle/6623004553/25881>

- The Business Research Company. (2026). *Organic food market report 2026*. Research and Markets. <https://www.researchandmarkets.com/reports/5939781/organic-food-market-report>
- Vehapi, S., & Mitić, S. (2021). Generation Z consumers' motives and barriers to purchasing organic food products in Serbia. *Economics of Agriculture*, 68(4), 985-1000. <https://doi.org/10.5937/ekoPolj2104985V>

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University

การสร้างความเข้มแข็งของภาคีเครือข่ายกลุ่มอาชีพ และผู้ผลิต ผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดเชียงราย

Strengthening the Network of Occupational Groups and OTOP Producers and Entrepreneurs in Chiang Rai Province

สิทธิชัย ธรรมชั้น (Sittichai Thummakun)¹

ภิราวิชญ์ ชัยมาลา (Peravit Chaimala)^{2*}

อวยพร ติ้ววัน (Aouypond Thawan)³

สุระพงษ์ โด่งดัง (Surapong Dongdang)⁴

Received: May 28, 2025

Revised: August 4, 2025

Accepted: October 17, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างความเข้มแข็งของภาคีเครือข่ายกลุ่มอาชีพและผู้ผลิต ผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดเชียงราย การศึกษานี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์ การสนทนากลุ่ม จากตัวแทนกลุ่มอาชีพและผู้ผลิต ผู้ประกอบการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดเชียงราย จาก 18 อำเภอ อำเภอละ 2 คน รวมเป็น จำนวน 36 คน และ นักวิชาการพัฒนาชุมชนและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 4 คน รวมทั้งหมด จำนวน 40 คน วิเคราะห์ข้อมูล ด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า การสร้างความเข้มแข็งของภาคีเครือข่ายกลุ่มอาชีพ และผู้ผลิต ผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดเชียงราย มีกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของภาคีเครือข่าย ประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมของเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนความรู้ วางแผน จัดกิจกรรม และติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานร่วมกัน 2) การสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างเครือข่าย โดยการจัดกิจกรรม ร่วมกับเครือข่ายอย่างต่อเนื่องและหลากหลาย 3) การพัฒนาความสามารถและศักยภาพของเครือข่าย ตั้งแต่ ระดับกลุ่ม ระดับอำเภอ ไปจนถึงระดับจังหวัด 4) การสร้างพื้นที่กลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย ในการสร้างการเรียนรู้ การเชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างเครือข่าย และ 5) การประสานงานและความร่วมมือ อย่างไม่เป็นทางการ สร้างความไว้วางใจ และความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันระหว่างสมาชิกในเครือข่าย จึงทำให้ เครือข่ายกลุ่มอาชีพ และผู้ผลิต ผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดเชียงราย เกิดความเข้มแข็ง และเกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกเครือข่าย

คำสำคัญ: ความเข้มแข็ง, ภาคีเครือข่าย, หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์

^{1, 2, 3} คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เชียงราย

Faculty of Business Administration and Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Lanna, Chiang Rai

⁴ กองการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เชียงราย

Education Division, Rajamangala University of Technology Lanna, Chiang Rai

*Corresponding Author, Email: aj.peravit@gmail.com

Abstract

This research aimed to explore strengthening the network of occupational groups and OTOP producers and entrepreneurs in Chiang Rai Province. The study employed a qualitative methodology, with data collected through in-depth interviews, participant observation, and focus group discussions. The participants included 36 representatives of occupational groups and OTOP producers and entrepreneurs-two from each of the 18 districts in the province-along with four community development scholars and related officials, making a total of 40 participants. Data were analyzed using content analysis. The findings revealed that the process of strengthening these networks consisted of five key components: 1) active participation of the network members in knowledge exchange, planning, organizing activities, and jointly monitoring and evaluating operations; 2) fostering social relationships among network members through continuous and diverse collaborative activities; 3) developing the potential and capabilities of the network at the group, district, and provincial levels; 4) creating common learning spaces to support knowledge exchange, cooperation, and connectivity among networks; and 5) facilitating informal coordination and collaboration, which built trust and a sense of solidarity among network members. These mechanisms have contributed to a stronger network of occupational groups and OTOP producers and entrepreneurs in Chiang Rai Province. Collaboration within the network fostered mutual support and promoted joint development efforts.

Keywords: Strengthening, Network Partnerships, One Tambon One Product (OTOP)

บทนำ

โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product) เป็นหนึ่งในนโยบายที่สำคัญของประเทศไทย ริเริ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2544 เพื่อส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นให้มีคุณภาพและสามารถแข่งขันในตลาดได้ (กองพัฒนาอุตสาหกรรมชุมชน, 2567) แนวคิดนี้มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากโดยการสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ท้องถิ่น โดยหากพิจารณาถึงความพร้อมของโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) จังหวัดเชียงราย จัดเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ซึ่งส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ OTOP ของจังหวัดนี้มีเอกลักษณ์ เป็นที่ยอมรับ และมีการยกระดับให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ (วิบูลดา มาตันบุญ, 2565)

อย่างไรก็ตาม แม้ผลิตภัณฑ์จากโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ของพื้นที่จังหวัดเชียงราย จะได้รับการยอมรับและสามารถแข่งขันทางการค้าได้ แต่ก็ยังประสบปัญหาและมีข้อจำกัดหลายประการที่ยังคงต้องพัฒนาและยกระดับ เช่น การพัฒนาเครือข่ายกลุ่มอาชีพและผู้ผลิต ผู้ประกอบการหนึ่งตำบลให้เกิดความเข้มแข็ง การขาดการสนับสนุนทางการตลาดแก่กลุ่มเครือข่าย การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค และการเข้าถึงเทคโนโลยีที่เหมาะสม (สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า, 2567) โดยหากพิจารณาข้อมูลเชิงพื้นที่จะพบว่า กลุ่มผู้ผลิตและผู้ประกอบการ OTOP ในจังหวัดเชียงรายยังขาดองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการเครือข่าย โดยกลุ่มผู้ผลิตหลายกลุ่มขาดความรู้ด้านการจัดการเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ เช่น การวางแผนธุรกิจ การบริหารทรัพยากร และการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ ทำให้เกิด

ความไม่เป็นเอกภาพในกลุ่มผู้ผลิต (นิรุต ถึงนาค, ประสพสุข ฤทธิเดช, เมธี กลมดวง และวรรณวิสา ยศระवास, 2564) ขาดช่องทางการตลาดที่ยั่งยืน โดยกลุ่มผู้ผลิตส่วนใหญ่ยังคงพึ่งพาตลาดในท้องถิ่นและงานแสดงสินค้าที่จัดขึ้นเพียงบางโอกาส ส่งผลให้เกิดข้อจำกัดในการเข้าถึงผู้บริโภคในวงกว้าง ขาดการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการขยายตลาด รวมถึงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ไม่ตอบโจทย์ผู้บริโภค ซึ่งผลิตภัณฑ์บางชนิดยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคยุคใหม่ ทั้งในด้านดีไซน์ คุณภาพ หรือมาตรฐานสากล ทำให้สูญเสียโอกาสในการแข่งขันในตลาดระดับชาติและนานาชาติ (กองพัฒนาอุตสาหกรรมชุมชน, 2567)

จากข้อมูลดังกล่าวมาข้างต้น การศึกษาวิจัยการสร้างความเข้มแข็งของภาคีเครือข่ายกลุ่มอาชีพ และผู้ผลิต ผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดเชียงราย จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในบริบทของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของประเทศ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีทรัพยากรท้องถิ่นหลากหลายและศักยภาพของชุมชนอย่างพื้นที่จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีกลุ่ม OTOP ที่มีการขึ้นทะเบียนกับพัฒนาชุมชนอำเภอในพื้นที่ที่มีหลากหลาย และมีเครือข่ายอาชีพที่โดดเด่นที่พยายามยกระดับสู่การพัฒนาให้เป็นผลิตภัณฑ์ OTOP ที่ได้รับการรับรองอย่างมีคุณภาพ การพัฒนาเครือข่ายให้มีความเข้มแข็งจึงถือว่าเป็นกลไกสำคัญที่เอื้อต่อการยกระดับศักยภาพของผู้ผลิตและผู้ประกอบการให้สามารถปรับตัวแข่งขันได้ในสถานะเศรษฐกิจทั้งในระดับประเทศและระดับโลก และข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้ยังช่วยให้เกิดความเข้าใจถึงการสร้างความเข้มแข็งจากภายใน โดยเน้นการมีส่วนร่วม การพัฒนาศักยภาพ การเชื่อมโยงเครือข่าย และการสร้างความร่วมมือระหว่างกลุ่ม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน อีกทั้งผลการวิจัยยังสามารถนำไปปรับใช้เป็นแนวทางเชิงนโยบายให้กับหน่วยงานภาครัฐและองค์กรพัฒนาในการออกแบบมาตรการสนับสนุนที่เหมาะสมกับบริบทจริงของพื้นที่ เพื่อส่งเสริมให้เครือข่าย OTOP สามารถเติบโตได้อย่างต่อเนื่อง เข้มแข็ง และสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างแท้จริง

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยนี้ศึกษาความเข้มแข็งของภาคีเครือข่ายกลุ่มอาชีพและผู้ผลิต ผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดเชียงราย โดยมีแนวคิดในการศึกษาดังนี้

1. แนวคิดเครือข่ายทางสังคม เครือข่ายสังคมเป็นองค์ประกอบของสังคมที่เกิดจากเครือข่ายสื่อทำให้เกิดเครือข่ายสามารถจำแนกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับความสัมพันธ์ของแต่ละบุคคล เป็นการสร้างจุดเชื่อมโยงของบุคคลกับสมาชิกในครอบครัว สังคม ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายสื่อและอินเทอร์เน็ต 2) ระดับความสัมพันธ์ของกลุ่มและองค์กร เป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับภาระหน้าที่ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายคอมพิวเตอร์และโทรคมนาคม 3) ระดับความสัมพันธ์ของสังคม เป็นความสัมพันธ์ระดับบุคคล กลุ่ม และองค์กรผ่านการเชื่อมโยงเครือข่ายสื่อและเครือข่ายทางเศรษฐกิจ และ 4) ระดับความสัมพันธ์ของโลก เป็นระดับความสัมพันธ์ของสังคมโลกและองค์การระหว่างประเทศ (Fakhimi, Khani, & Sardroud, 2021)

2. แนวคิดการประสานความร่วมมือ เป็นกระบวนการทำงานร่วมกันของบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรที่มีความแตกต่างกัน โดยใช้การสื่อสาร ความไว้วางใจ และเป้าหมายร่วมเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนความร่วมมือ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาและพัฒนาองค์กรหรือชุมชนอย่างยั่งยืน (Gray, 1989) การประสานความร่วมมือไม่ใช่เพียงการทำงานร่วมกันเชิงเทคนิคเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการที่สร้างความสัมพันธ์ระยะยาว อาศัยการแลกเปลี่ยนทรัพยากร การเรียนรู้ร่วมกัน และการตัดสินใจแบบมีส่วนร่วม โดยหากมองถึงความร่วมมือระหว่างภาคีเครือข่ายในระดับชุมชนที่มีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จของการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะการสร้างเสริมความเข้มแข็งจากฐานราก ผ่านกลไกความร่วมมือที่ไม่เป็นทางการ เช่น การแลกเปลี่ยนข้อมูล การรวมกลุ่มจัดกิจกรรม หรือการตลาดแบบร่วมมือ

3. แนวคิดวิสาหกิจชุมชน เป็นแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจที่เน้นการรวมกลุ่มของธุรกิจหรือกลุ่มอาชีพที่มีความเกี่ยวข้องกัน ทั้งในเชิงพื้นที่และในอุตสาหกรรมเฉพาะทาง โดยเน้นการทำงานร่วมกันของผู้ประกอบการ องค์กรสนับสนุน และสถาบันการศึกษา เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของท้องถิ่น แนวคิดนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทฤษฎี “คลัสเตอร์” (Cluster Theory) โดย Michael Porter (1990) ซึ่งอธิบายว่า คลัสเตอร์ คือ การรวมตัวของธุรกิจหรือองค์กรที่มีความเชื่อมโยงกันในลักษณะที่เกื้อหนุนกัน เช่น การอยู่ในอุตสาหกรรมเดียวกัน หรือมีการพึ่งพาอาศัยกันในกระบวนการผลิตและตลาด องค์กรประกอบสำคัญของคลัสเตอร์ ได้แก่ 1) แกนนำ ซึ่งเป็นผู้ขับเคลื่อนหลักของกลุ่ม 2) องค์กรสนับสนุน เช่น สถาบันการศึกษา หน่วยงานรัฐ และสมาคมวิชาชีพ ซึ่งมีบทบาทในการพัฒนาองค์ความรู้และสร้างการเชื่อมโยง และ 3) ระบบห่วงโซ่อุปทานและตลาด ที่ประกอบด้วยผู้จัดหาและผู้บริโภคในระบบเศรษฐกิจเดียวกัน (Porter, 1998) การพัฒนาในลักษณะคลัสเตอร์มีจุดเด่นหลายประการ เช่น การสร้างนวัตกรรม การเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต การใช้ทรัพยากรร่วมกัน และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาดได้รวดเร็ว หลักการสำคัญของการพัฒนาคลัสเตอร์ ได้แก่ การสร้างความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การสร้างมูลค่าเพิ่มจากการรวมกลุ่ม การส่งเสริมการเรียนรู้และนวัตกรรมผ่านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการขยายตลาดผ่านความร่วมมือในเครือข่าย แนวคิดนี้จึงเป็นกรอบการพัฒนาที่เหมาะสมกับการยกระดับเศรษฐกิจชุมชน โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีทรัพยากรท้องถิ่นหลากหลายและมีศักยภาพในการสร้างเครือข่ายอาชีพที่เข้มแข็งและยั่งยืน

วิธีการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ศึกษาในพื้นที่จังหวัดเชียงราย โดยใช้กลุ่มผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นหน่วยวิเคราะห์ (unit of analysis) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง จากผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ทำงานในการขับเคลื่อนงานเครือข่ายในระดับอำเภอ และเป็นประธานหรือแกนนำเครือข่ายกลุ่มผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์จาก 18 อำเภอ อำเภอละ 2 คน รวมเป็น จำนวน 36 คน และนักวิชาการพัฒนาชุมชนและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องที่มีความรู้ ความเข้าใจ และมีประสบการณ์การขับเคลื่อนงานของกลุ่มผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ในภาพรวมระดับจังหวัด และเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการสนับสนุนและขับเคลื่อนให้เกิดความเข้มแข็งของเครือข่ายกลุ่มผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดเชียงราย จำนวน 4 คน รวมทั้งหมด จำนวน 40 คน โดยงานวิจัยนี้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ RMUTL-IRB 011/2025

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แนวทางสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview guide) ที่มีการกำหนดข้อคำถามที่ครอบคลุมประเด็นการวิจัยและสามารถเพิ่มเติมประเด็นที่น่าสนใจและมีประโยชน์ต่องานวิจัย รวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของภาคีเครือข่ายกลุ่มผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ และการสนทนากลุ่ม (focus group) เพื่อเปิดพื้นที่ทางความคิดให้กับผู้ร่วมเวที ได้แสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพิ่มเติมข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของภาคีเครือข่ายกลุ่มอาชีพ และผู้ผลิต ผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดเชียงราย

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการโดยการนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลทุติยภูมิที่ได้จากเอกสารวิชาการ รายงาน เอกสารกฎระเบียบของราชการ และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง รวมถึงข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม (focus group) มาทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) ตามประเด็นที่ค้นหา แล้วอธิบายความและเรียบเรียงตรวจสอบข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่ม และหลักฐานอื่น ๆ และทำการวิเคราะห์แนวทางการสร้างความเข้มแข็ง

ของภาคีเครือข่ายกลุ่มอาชีพ และผู้ผลิต ผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดเชียงราย จากเวทีระดมความคิดเห็นจากชุมชนอย่างมีส่วนร่วมจากแกนนำเครือข่าย 18 อำเภอในพื้นที่จังหวัดเชียงราย และนักวิชาการพัฒนาชุมชนและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัย

พบว่า การสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายกลุ่มอาชีพ และผู้ผลิต ผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดเชียงราย มีรายละเอียดดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของเครือข่าย มีรากฐานสำคัญมาจากการสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกในเครือข่าย ซึ่งถือเป็นกลไกพื้นฐานที่ช่วยหล่อหลอมพลังความร่วมมือภายในเครือข่ายที่มีเป้าหมายร่วมกันในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และสร้างโอกาสทางการตลาด สมาชิกเครือข่ายต่างให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มเครือข่าย ตั้งแต่การวางแผนกิจกรรม การออกความคิดเห็น ไปจนถึงการปฏิบัติงานร่วมกัน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมเกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ ผ่านการประชุมหารือระหว่างสมาชิกเครือข่าย ซึ่งมักจัดขึ้นเป็นประจำทุก 2 เดือนในระดับอำเภอ ทุกไตรมาสในระดับจังหวัด และการประชุมใหญ่ประจำปี เพื่อร่วมกันกำหนดทิศทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ หรือวางแผนการเข้าร่วมงานแสดงสินค้าทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ การเปิดโอกาสให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็นและเสนอแนวทางใหม่ ๆ ในการดำเนินงาน ส่งผลให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้สมาชิกมีความมุ่งมั่นในการพัฒนากิจการของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง

2. การสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างเครือข่าย เริ่มต้นจากการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มเครือข่ายในระดับอำเภอและพัฒนาไปสู่การสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมในระดับจังหวัด ซึ่งมีเป้าหมายร่วมกันในการแลกเปลี่ยนความรู้ ทรัพยากร และประสบการณ์ ตลอดจนแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์และขยายช่องทางการตลาด โดยยึดหลักของการช่วยเหลือและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน การสร้างความสัมพันธ์เริ่มต้นจากการพบปะและทำกิจกรรมร่วมกันอย่างเป็นทางการ เช่น งานแสดงสินค้า การอบรมสัมมนา และการศึกษาดูงาน ซึ่งเป็นโอกาสให้กลุ่มผู้ผลิตจากตำบลหรืออำเภอได้รู้จักและสร้างความคุ้นเคยกัน เมื่อการพบปะมีความถี่และต่อเนื่อง จึงเกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลและแนวทางปฏิบัติที่เป็นประโยชน์ต่อการยกระดับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เช่น เทคนิคการผลิต การออกแบบผลิตภัณฑ์ หรือวิธีการบริหารจัดการกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ นำไปสู่การสร้างความร่วมมือในการจัดซื้อวัตถุดิบร่วมกัน การรวมตัวผลิตสินค้าตามคำสั่งซื้อขนาดใหญ่ และการช่วยกระจายสินค้าสู่ตลาดในพื้นที่ที่มีความเข้มแข็ง อีกทั้งกลุ่มเครือข่ายยังใช้วิธีการสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะไม่เป็นทางการ เช่น การแลกเปลี่ยนเยี่ยมเยียนระหว่างกลุ่ม การสร้างมิตรภาพในระดับผู้นำกลุ่ม หรือการติดต่อสื่อสารผ่านสื่อโซเชียลมีเดีย เป็นเครื่องมือและเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างและรักษาความสัมพันธ์ทางสังคมให้เหนียวแน่น ทำให้เกิดความไว้วางใจและความผูกพันที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์แปรเปลี่ยนเป็นพลังขับเคลื่อนหลักที่ทำให้เครือข่ายสามารถเติบโตและพัฒนาร่วมกันอย่างยั่งยืน

3. การพัฒนาความสามารถและศักยภาพของเครือข่าย สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเชียงราย เป็นหน่วยงานหลักในการดูแลเครือข่ายผู้ประกอบการ OTOP จึงได้มีการพัฒนากระบวนการเพิ่มขีดความสามารถของเครือข่ายในหลากหลายระดับ ได้แก่ ระดับกลุ่ม เครือข่ายระดับอำเภอ และเครือข่ายระดับจังหวัด โดยเน้นการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากภาคีที่เกี่ยวข้อง ระดับกลุ่ม มีการส่งเสริมให้สมาชิกมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการผลิตที่ได้มาตรฐาน สามารถควบคุมคุณภาพของสินค้า และพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ตอบสนองความต้องการของตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานพัฒนา

ชุมชนจังหวัด สถาบันการศึกษา และภาคเอกชน มีบทบาทสำคัญในการจัดอบรมและให้ความรู้ เช่น เทคนิคการผลิต การออกแบบบรรจุภัณฑ์ การบริหารจัดการต้นทุน ตลอดจนการตลาดดิจิทัล ซึ่งล้วนเป็นทักษะจำเป็นสำหรับการแข่งขันในยุคเศรษฐกิจดิจิทัล ระดับอำเภอ มีการส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันผ่านเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การประชุมเชิงปฏิบัติการ และการศึกษาดูงานกลุ่มที่ประสบความสำเร็จ ทั้งภายในจังหวัดและภายนอกจังหวัด เครือข่ายระดับจังหวัด มีการส่งเสริมให้เกิดการรวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายกลุ่มอาชีพและผู้ผลิต ผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดเชียงราย ที่สามารถทำงานร่วมกันได้ในด้านองค์ความรู้ การจัดสรรทรัพยากร และการพัฒนาช่องทางการตลาด ซึ่งช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน เสริมสร้างพลังต่อรอง และขยายโอกาสในการเข้าถึงตลาดใหม่

4. การสร้างพื้นที่กลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย จากการทำนงานร่วมกันของเครือข่ายกลุ่มอาชีพ และผู้ผลิต ผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดเชียงราย ได้ก่อให้เกิด “พื้นที่กลาง” เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบ พื้นที่กลางนี้เปรียบเสมือนเครื่องมือสำคัญที่ช่วยเชื่อมโยงและประสานความร่วมมือระหว่างสมาชิกในเครือข่าย ไม่ว่าจะเป็นในแง่ของการพบปะพูดคุย การแบ่งปันประสบการณ์ หรือการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ซึ่งส่งผลต่อการเรียนรู้ร่วมกัน การต่อยอดนวัตกรรม และการพัฒนาเครือข่ายอย่างยั่งยืน พื้นที่กลางที่เกิดขึ้นมีทั้งในรูปแบบกายภาพและรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลายด้านกายภาพ เช่น ศูนย์เรียนรู้ OTOP และศูนย์แสดงและจำหน่ายสินค้า OTOP ซึ่งทำหน้าที่เป็นจุดรวมของกลุ่มผู้ผลิตในการจัดกิจกรรมร่วมกัน ขณะที่ด้านกิจกรรม ก็มีการจัดงานมหกรรมสินค้า OTOP การประชุมเครือข่าย การสัมมนาเชิงวิชาการ ตลอดจนการศึกษาดูงานระหว่างกลุ่มหรือข้ามพื้นที่ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นโอกาสให้สมาชิกในเครือข่ายได้พบปะ แลกเปลี่ยนมุมมอง และเรียนรู้ซึ่งกันและกันในบรรยากาศที่เปิดกว้าง จะเห็นได้ว่า พื้นที่กลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นั้น ไม่ใช่เพียงแค่สถานที่หรือกิจกรรมเท่านั้น แต่เป็น “สะพานเชื่อมโยง” ที่มีพลังในการเปลี่ยนแปลงจากการทำงานแบบต่างคนต่างทำ ให้กลายเป็นเครือข่ายที่มีความเชื่อมโยงเกื้อกูล และสนับสนุนซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยหล่อหลอมให้เครือข่ายเหล่านี้เติบโตไปพร้อมกันได้ อย่างมั่นคงและยั่งยืน

5. การประสานงานและความร่วมมืออย่างไม่เป็นทางการ การดำเนินงานของเครือข่ายมีลักษณะพิเศษสำคัญคือ การเกิดความร่วมมือในแนวราบระหว่างกลุ่มอาชีพหรือกลุ่มผู้ผลิตในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ ความร่วมมือในลักษณะนี้มีได้เกิดจากคำสั่งหรือโครงสร้างที่เป็นทางการของหน่วยงานรัฐ แต่เกิดขึ้นจากสายสัมพันธ์ ความไว้วางใจ และความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันระหว่างสมาชิกในเครือข่าย ซึ่งพัฒนาขึ้นจากการทำงานร่วมกัน การพบปะในกิจกรรมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ความร่วมมือแนวราบในลักษณะไม่เป็นทางการนี้ เห็นได้จากการแบ่งปันข้อมูล ความรู้ เทคนิคการผลิต รวมถึงการช่วยเหลือกันในการตลาด เช่น การแนะนำช่องทางการจำหน่าย การแลกเปลี่ยนลูกค้า หรือแม้แต่การรวมสินค้าหลายกลุ่มเพื่อนำเสนอในลักษณะชุดของขวัญหรือแพ็คเกจร่วมกัน ซึ่งช่วยเพิ่มมูลค่าและสร้างโอกาสในการขายได้มากขึ้น ความสัมพันธ์ดังกล่าวดำเนินไปโดยไม่ต้องอาศัยพิธีการหรือเอกสารทางราชการ แต่ขับเคลื่อนด้วยความเต็มใจและจิตสำนึกของความเป็นเครือข่ายเดียวกัน โดยใช้การติดต่อสื่อสารกันโดยตรงผ่านโทรศัพท์ หรือกลุ่มสนทนาในแอปพลิเคชัน เช่น LINE หรือ Facebook Messenger เพื่อประสานงานกันอย่างรวดเร็ว การประสานงานและความร่วมมือแบบไม่เป็นทางการจึงถือเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้กับเครือข่ายผู้ประกอบการ จังหวัดเชียงราย ที่ทำให้เครือข่ายมีความยืดหยุ่น คล่องตัว และสามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกได้อย่างใกล้ชิดและทันทั่วถึง เป็นพลังเงียบที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของเครือข่ายอย่างแท้จริง

อภิปรายผล

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายกลุ่มอาชีพและผู้ผลิต ผู้ประกอบการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดเชียงราย สะท้อนให้เห็นถึงพลวัตของการพัฒนาท้องถิ่นที่ขับเคลื่อนด้วยทุนทางสังคม ความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

การมีส่วนร่วมของสมาชิกในเครือข่าย เป็นกลไกสำคัญที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของเครือข่ายอย่างเป็นระบบ โดยสมาชิกมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน ไปจนถึงการประเมินผล ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมนี้ช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม เสริมสร้างความไว้วางใจ ความสามัคคี และความยืดหยุ่นในการปรับตัวของเครือข่าย สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ สุกัญญา พงษ์สิน (2564) ที่ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดสุรินทร์ พบว่า การมีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอของสมาชิกส่งผลต่อความเข้มแข็งของกลุ่มในด้านความเชื่อมั่น การสื่อสารภายใน และการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การดำเนินงานของเครือข่ายกลุ่มอาชีพและผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP จังหวัดเชียงราย ผ่านกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาคีในระดับจังหวัดมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนองค์ความรู้ การฝึกอบรม และการเชื่อมโยงช่องทางการตลาดให้กับเครือข่าย ซึ่งช่วยส่งเสริมให้เครือข่ายสามารถยกระดับขีดความสามารถของตนในการวางแผน การแก้ไขปัญหา และการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์อย่างเป็นระบบ และยังสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดเรื่อง การบูรณาการเพื่อพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง และยั่งยืน ที่เน้นการเชื่อมโยงการดำเนินงานของภาคีเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างความรู้ ทักษะ และศักยภาพในการพัฒนา โดยมีเป้าหมายในการผลักดันให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการทรัพยากรของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับผลการศึกษาของ สิริพิพัฒน์ ลาภจิตร, จิรายุ ทรัพย์สิน และวันชัย สุขตาม (2567) พบว่า การสร้างความร่วมมือของชุมชนต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายและเครือข่ายจึงจะทำให้เกิดการพัฒนาชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการจัดการทรัพยากร โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน และภาคีเครือข่าย จนนำไปสู่การเป็นชุมชนต้นแบบนวัตกรรมในด้านการส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้น การมีส่วนร่วมของสมาชิกในเครือข่าย จึงไม่ใช่เพียงเป็นกลไกในการขับเคลื่อนกิจกรรมของเครือข่ายเท่านั้น แต่ยังเป็นรากฐานสำคัญที่นำไปสู่การสร้างชุมชนเข้มแข็ง ยั่งยืน และมีนวัตกรรม โดยเฉพาะในบริบทของจังหวัดเชียงรายซึ่งมีทุนทางสังคมและทุนวัฒนธรรมที่เข้มแข็งอยู่แล้ว การใช้ศักยภาพของภาคีเครือข่ายร่วมกันในการพัฒนา จะยิ่งเอื้อให้เกิดความยั่งยืนของกลุ่มอาชีพ OTOP ในอนาคตต่อไป

ความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่าย เครือข่ายที่ขับเคลื่อนด้วยความไว้วางใจเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมในเครือข่าย เกิดขึ้นจากการเชื่อมโยงในระดับกลุ่ม ระดับอำเภอ และขยายสู่ระดับจังหวัด โดยมีเป้าหมายร่วมกันในการพัฒนาและขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนผ่านการแลกเปลี่ยนความรู้ ทรัพยากร และประสบการณ์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนวัตกรรมทางสังคม (social innovation) ที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นร่วมกัน (กฤตเมธ บุญนุ่น, 2560) ลักษณะความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ เช่น การเยี่ยมเยียน การสร้างมิตรภาพระหว่างผู้นำกลุ่ม การจัดกิจกรรมสังสรรค์แบบไม่เป็นทางการร่วมกันระหว่างกลุ่ม ช่วยส่งเสริมความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่หล่อหลอมให้เกิดทุนทางสังคม (social capital) ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการรวมกลุ่ม การร่วมมือ และการขับเคลื่อนกิจกรรมเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน ตรงกับข้อค้นพบของ วทัญญู ใจบริสุทธิ์ (2563) พบว่า ทุนทางสังคมส่งผลต่อความสามารถในการบริหารจัดการกลุ่ม OTOP ให้ประสบความสำเร็จ ทั้งด้านการผลิตและการตลาด นอกจากนี้ การจัดกิจกรรมร่วม เช่น การอบรมและศึกษาดูงาน ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้เชิงพื้นที่ (place-based learning) ที่ย้ำถึงบทบาทของบริบทท้องถิ่นในการสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมจากฐานชุมชน (หทัยชนก คะตะสมบุรณ์, 2565)

การแลกเปลี่ยนเหล่านี้ยังนำไปสู่การประสานงานที่มีประสิทธิภาพ อาทิ การจัดซื้อวัตถุดิบร่วมกันหรือการรวมคำสั่งซื้อขนาดใหญ่ ซึ่งสะท้อนถึงการพัฒนาเครือข่ายในรูปแบบเศรษฐกิจแบบเครือข่าย (network economy) ที่ช่วยเสริมศักยภาพการแข่งขันของกลุ่มในตลาดได้อย่างเป็นระบบ ความสัมพันธ์ทางสังคมที่เข้มแข็งในเครือข่าย OTOP จังหวัดเชียงราย จึงไม่ใช่แค่เพียงแต่สร้างความร่วมมือภายในเครือข่ายเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งในมิติของเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

การพัฒนาความสามารถและศักยภาพของเครือข่าย เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบจากทุกระดับ ทั้งกลุ่ม อำเภอ และจังหวัด โดยเน้นการพัฒนาทักษะที่จำเป็นในยุคเศรษฐกิจดิจิทัล เช่น ทักษะด้านการตลาดดิจิทัล ทักษะการคิดวิเคราะห์และนวัตกรรม ทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และทักษะการบริหารจัดการเครือข่าย จำเป็นต่อการพัฒนาและยกระดับศักยภาพของเครือข่ายกลุ่มอาชีพและผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP ให้สามารถแข่งขันได้ในตลาดปัจจุบันที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม ความสามารถในการใช้เครื่องมือดิจิทัลและความเข้าใจตลาดยุคใหม่ไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มยอดขาย แต่ยังส่งเสริมการสร้างแบรนด์ สร้างความแตกต่าง และเปิดโอกาสใหม่ ๆ ทางการตลาด ทั้งในระดับประเทศและสากล สอดคล้องกับการศึกษาของ ดาริน ชูดวงเกียรติกุล, ชูลีวรรณ โชติวงษ์ และปรีดา อัครวิจิตรระการ (2565) ที่ชี้ให้เห็นว่า ความสามารถในการแข่งขันของกลุ่ม OTOP ขึ้นอยู่กับการพัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรม ในผลิตภัณฑ์ควบคู่กับการเสริมสร้างศักยภาพของสมาชิกในเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง เป็นกลไกเสริมที่ช่วยยกระดับขีดความสามารถของกลุ่มให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดในปัจจุบัน และสิ่งสำคัญอีกประการ คือ การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และกิจกรรมเชิงปฏิบัติการในระดับอำเภอและจังหวัด ทำให้สมาชิกสามารถแบ่งปันแนวคิด สะท้อนปัญหา และสร้างนวัตกรรมร่วมกัน ซึ่งสะท้อนแนวคิดการเรียนรู้ร่วม (collaborative learning) ที่ส่งเสริมการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมและต่อเนื่อง (วีระศักดิ์ จุลดาลัย และพณิษฐา ยงพิทยาพงศ์, 2551) การรวมตัวในระดับจังหวัดยังช่วยเพิ่มอำนาจต่อรอง ขยายเครือข่ายพันธมิตร และสร้างโอกาสในการเข้าถึงตลาดใหม่ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อความยั่งยืนของเครือข่าย

พื้นที่กลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกัน โดยใช้พื้นที่กลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย OTOP จังหวัดเชียงราย ทั้งในแง่ขององค์ความรู้และความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของชุมชนแห่งการเรียนรู้ (community of practice) ที่กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพเมื่อผู้มีประสบการณ์ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ร่วมกันในพื้นที่ที่เอื้อต่อการมีปฏิสัมพันธ์ (ธีระพงศ์ บุศรากุล, 2566) พื้นที่กลางในรูปแบบศูนย์เรียนรู้ งานแสดงสินค้า หรือเวทีสัมมนา มีบทบาทเป็นทั้งศูนย์รวมข้อมูลและเวทีพัฒนาศักยภาพ โดยเอื้อให้ผู้ประกอบการสามารถแลกเปลี่ยนเทคนิค ความรู้ด้านการบริหารจัดการ และกลยุทธ์การตลาด ซึ่งเป็นการสร้างทุนความรู้ (knowledge capital) ให้กับเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง ทั้งยังช่วยเชื่อมโยงเครือข่ายในระดับต่าง ๆ ให้เกิดความร่วมมือที่ยืดหยุ่นและยั่งยืน ยืนยันข้อค้นพบของ วทัญญู ใจบริสุทธิ์ และจิตสุภา กิตติมดุง (2566) ที่พบว่า พื้นที่กลางเป็นกลไกเชิงโครงสร้างที่ช่วยส่งเสริมการประสานงานระหว่างกลุ่มผู้ผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังเป็นพื้นที่พบปะที่ช่วยสร้างความคุ้นเคย ความไว้วางใจ และแรงจูงใจในการรวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกัน แม้จะไม่ใช่ทางการก็ตาม ซึ่งเป็นลักษณะของทุนทางสังคมที่มีบทบาทในการหล่อหลอมความร่วมมือระยะยาวภายในเครือข่าย (กาญจนา รัตนสาขา และณัฐภัทร วงศ์วีเชียร, 2561) พื้นที่กลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ไม่เพียงแต่เป็นสถานที่หรือกิจกรรม หากแต่เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างพลังร่วมของเครือข่าย OTOP ให้สามารถปรับตัวและเติบโตไปด้วยกัน

การประสานงานและความร่วมมือในลักษณะไม่เป็นทางการ เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายกลุ่มอาชีพและผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย โดยเฉพาะความร่วมมือในแนวราบที่เกิดจากความสัมพันธ์ส่วนบุคคล ความไว้วางใจ และการรู้จักกันในเชิงสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎีทางสังคม (social capital) ที่ระบุว่า ความสัมพันธ์ที่มีความไว้วางใจและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันสามารถส่งเสริมการทำงานร่วมกันได้โดยไม่ต้องพึ่งพาโครงสร้างที่เป็นทางการ (วรพช พรหมจุก และนามน ทานินท์ยังกุล, 2566) ซึ่งการแลกเปลี่ยนข้อมูล เทคนิคการผลิต และความช่วยเหลือในด้านการตลาดที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ ช่วยให้เครือข่ายมีความคล่องตัวและยืดหยุ่นสูง ตอบสนองต่อสถานการณ์ได้อย่างทันท่วงที และเป็นข้อได้เปรียบในการดำเนินธุรกิจภายใต้บริบทของชุมชนและวิถีท้องถิ่น สอดคล้องกับงานวิจัยของเมธารัตน์ จันตะนี (2563) ที่พบว่า ความร่วมมือแบบไม่เป็นทางการในกลุ่ม OTOP ช่วยลดต้นทุนในการประสานงาน และสร้างความผูกพันในระดับที่ลึกกว่าการทำงานผ่านระบบราชการ อีกทั้งการใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร เช่น LINE หรือ Facebook Messenger ยังสะท้อนถึงการปรับตัวของเครือข่ายเข้าสู่ยุคดิจิทัลอย่างยืดหยุ่น โดยไม่ต้องพึ่งพาระบบที่ซับซ้อน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดทำระบบฐานข้อมูลกลางของเครือข่าย OTOP ซึ่งจะเอื้อให้เกิดการวางแผน การประสานงาน และการประเมินผลอย่างมีระบบ
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมการสร้างพันธมิตรเชิงยุทธศาสตร์กับหน่วยงานภายนอก เพื่อให้เครือข่ายได้รับการสนับสนุนทั้งในด้านองค์ความรู้ ทรัพยากร เทคโนโลยี และโอกาสทางการตลาดที่หลากหลาย

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

ควรศึกษาผลกระทบเชิงเศรษฐกิจและสังคมของการดำเนินงานเครือข่าย OTOP ต่อชุมชน ซึ่งจะช่วยยืนยันบทบาทของเครือข่ายในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

รายการอ้างอิง

- กฤตเมธ บุญนุ่น. (2560). นวัตกรรมทางสังคม: ความรู้สู่สังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ*, 10(ฉบับพิเศษ), 245-262. https://so04.tci-thaijo.org/index.php/social_crru/article/view/156280
- กองพัฒนาอุตสาหกรรมชุมชน. (2567). *คู่มือมาตรฐานการปฏิบัติงานโครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม*. กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. https://www.dip.go.th/uploadcontent/nutna-ree/ITA_67/O10_67/H18_ITA67_Handbook.pdf
- กาญจนา รัตนสาขา และณัฐภัทร วงศ์วิเชียร. (2561). ทฤษฎีทางสังคมกับการรวมกลุ่มของผู้ประกอบการในชุมชน. *วารสารวิจัยทางสังคมศาสตร์*, 11(2), 45-58. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JEM/article/view/32000>
- ดาริน ชุตวงเกียรติกุล, ชุติวรรณ โชติวงษ์ และปรีดา อติวิจิตรระการ. (2565). รูปแบบการจัดการสถานประกอบการ OTOP ให้มีคุณภาพเพื่อการแข่งขันทางการตลาด. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 42(3), 34-58. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/utccjournalhs/article/view/252247>

- ธีระพงศ์ บุศรากุล. (2566). การจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้. *วารสารการบริหารจัดการและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 5(7), 448-463. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jmli/article/view/263968>
- นิรุต ถิ่นนาค, ประสพสุข ฤทธิเดช, เมธี กลมดวง และวรรณวิสา ยศระवास. (2564). การยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน OTOP. *วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 8(2), 563-588. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/rdimu/article/view/251940>
- เมธรัตน์ จันตะนี. (2563). รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจ OTOP ประเทศไทย. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 6(2 พิเศษ เล่มที่ 1), 197-210. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jssr/article/view/240227>
- วทัญญู ใจบริสุทธิ์. (2563). ทูทางสังคมกับการพัฒนาโครงการหนึ่งหมู่บ้านหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Village One Product: OVOP). *วารสารญี่ปุ่นศึกษาศาสตร์*, 37(2), 67-80. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/japanese/article/view/246594>
- วทัญญู ใจบริสุทธิ์ และจิตสุภา กิตติผดุง. (2566). โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์: วิเคราะห์ปัญหา อุปสรรคต่อกระบวนการพัฒนาจากภายใน (Endogenous Development). *วารสารรัชต์ภาคย์*, 17(54), 402-419. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/RJPJ/article/view/266386>
- วรพข พรหมจุก และนามน ทานินหยังกุล. (2566). ทูทางสังคมกับมิติของการพัฒนา. *วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 10(2), 485-494. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/rdimu/article/view/259066>
- วิชุดา มาตัญญู. (2565). ปัญหาและความต้องการของกลุ่ม OTOP ในจังหวัดเชียงราย. *วารสาร มจร การพัฒนาสังคม*, 7(3), 240-257. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JMSD/article/view/257433>
- วีระศักดิ์ จุลดาลัย และพณิฐา ยงพิทยาพงศ์. (2551). การพัฒนาระบบการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถในท้องถิ่นอย่างเป็นระบบและยั่งยืน จังหวัดนครพนม. *วารสารวิจัยและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 3(1), 43-53. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/RDIBRU/article/view/128760>
- สุกัญญา พยุงสิน. (2564). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนตามแนวทางการท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี: กรณีศึกษา บ้านวังฆรณ หมู่ 11 ตำบลโพชนไก่ อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี. *วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม*, 16(2), 45-58. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/journalgrdcru/article/view/248816>
- สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า. (2567). *แนวทางการส่งเสริมสินค้าโอท็อป (OTOP)*. กระทรวงพาณิชย์. [https://uploads.tps.go.th/รายงานแนวทางการส่งเสริมสินค้าโอท็อป%20\(OTOP\).pdf](https://uploads.tps.go.th/รายงานแนวทางการส่งเสริมสินค้าโอท็อป%20(OTOP).pdf)
- สิริพัฒน์ ลากจิตร, จิรายุ ทรัพย์สิน และวันชัย สุขตาม. (2567). การบริหารจัดการที่ดินสาธารณะประโยชน์แบบมีส่วนร่วมตำบลหนองสนิท อำเภोजอมพระ จังหวัดสุรินทร์. *วารสารชุมชนวิจัยและพัฒนาสังคม*, 18(3), 501-520. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/NRRU/article/view/272926>
- หทัยชนก คตะสมบุรณ์. (2565). ทูทางสังคมกับการพัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานรากอย่างยั่งยืนของตำบลห้วยแก้ว อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร. *วารสารมหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 9(10), 32-48. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND/article/view/264435>

- Fakhimi, A. H., Khani, A. H., & Sardroud, J. M. (2021). Smart-city infrastructure components. In J. R. Vacca (Ed.), *Solving urban infrastructure problems using smart city technologies: Handbook on planning, design, development, and regulation* (pp. 17-54). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-816816-5.00002-4>
- Gray, B. (1989). *Collaborating: Finding common ground for multiparty problems*. Jossey-Bass.
- Porter, M. E. (1990). *The competitive advantage of nations*. Free Press.
- Porter, M. E. (1998). Clusters and the new economics of competition. *Harvard Business Review*, 76(6), 77-90.

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University

อุปลักษณเชิงมนโตนัศนแสดงอารมณ์เกลียดของผูใชภาษาไทยในสื่อสังคมออนไลน์ Conceptual Metaphors of the Emotion of Hate among Thai Social Media Users

สุวัตรชัย คชเพต (Suwatchai Khotchaphet)¹

Received: August 13, 2025

Revised: September 29, 2025

Accepted: November 14, 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ประเภทและกระบวนการถ่ายทอดความหมายของอุปลักษณเชิงมนโตนัศนที่ใชแสดงอารมณ์เกลียดในภาษาไทย โดยเก็บข้อมูลจากแพลตฟอร์มออนไลน์ Twitter/X และ Pantip.com จำนวน 1,967 ข้อความ และวิเคราะห์ตามแนวทางภาษาศาสตร์ปริชาน ผลการวิจัยพบอุปลักษณเชิงมนโตนัศน 9 ประเภท โดย 3 ประเภทที่มีความถี่สูงสุด ได้แก่ อารมณ์เกลียด คือ วัตถุ อารมณ์เกลียด คือ สิ่งมีชีวิต และอารมณ์เกลียด คือ น้ำ ซึ่งมนโตนัศนทั้ง 9 ประเภทนี้ สามารถจัดเป็นกลุ่มหลักได้ 4 กลุ่ม คือ กลุ่มพลังงานภายนอก กลุ่มสภาวะภายใน กลุ่มโครงสร้างและการกระทำ และกลุ่มมลทินทางศีลธรรม ผลการวิเคราะห์ชี้ว่า ผูใชภาษาไทยรับรู้อารมณ์เกลียดว่าเป็นสภาวะที่อันตราย โดยเป็นวัตถุซึ่งสร้างภาระเป็นสิ่งมีชีวิตที่สามารถเติบโตและกระทำการต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง และเป็นพลังธรรมชาติที่ควบคุมได้ยาก เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยอื่นพบว่า อุปลักษณแสดงอารมณ์เกลียดมีระบบมนโตนัศนร่วมกับอุปลักษณแสดงอารมณ์ในด้านลบอื่น ๆ แต่มีความโดดเด่นในฐานะอารมณ์ที่จริงจังและหนักหน่วงมากกว่า โดยสรุปงานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าอุปลักษณไม่ได้เป็นเพียงโวหารทางภาษา แต่เป็นกลไกสำคัญทางปริชานที่สะท้อนให้เห็นถึงระบบความคิดที่ซับซ้อนของผูใชภาษาไทยในการสร้างความหมายให้กับอารมณ์เกลียด

คำสำคัญ: อุปลักษณเชิงมนโตนัศน, อารมณ์เกลียด, ภาษาไทย, ภาษาศาสตร์ปริชาน, สื่อสังคมออนไลน์

Abstract

This research aimed to analyze the types and mapping processes of conceptual metaphors used to express the emotion of hate in the Thai language. Data were collected from the online platform Twitter/X and Pantip.com, comprising 1,967 messages, and were analyzed using a cognitive linguistics approach. The results revealed nine types of conceptual metaphors, with the three most frequent being [HATRED IS AN OBJECT], [HATRED IS A LIVING BEING], and [HATRED IS WATER]. These nine concepts could be organized into four core thematic groups: External Forces, Internal States, Structures and Actions, and Moral Impurity. The analysis indicated that Thai speakers conceptualized hate as a dangerous state-an object that imposed a burden, a living being that can grow and act independently, and a natural force that was difficult to control. In comparison with other research, it was found that metaphors of the emotion of hate shared a conceptual system with metaphors of other

¹ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

Thai Language Major, Faculty of Humanities and Social Sciences, Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

negative emotions but were distinguished as representing a more serious and intense emotion. In conclusion, this research demonstrated that metaphors were not merely a rhetorical device, but a key cognitive mechanism that reflected the complex conceptual system of Thai speakers in constructing meanings for the emotion of hate.

Keywords: Conceptual Metaphor, Emotion of Hate, Thai Language, Cognitive Linguistics, Social Media

บทนำ

คำว่า “เกลียด” เป็นอารมณ์ความรู้สึกที่พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้นิยามว่า “ชัง รังเกียจมาก ไม่ชอบจนรู้สึกไม่อยากจะเห็น” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554, หน้า 145) ซึ่งในทางจิตวิทยาถือเป็นอารมณ์ที่ซับซ้อนและรุนแรง และอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตและพฤติกรรม (American Psychiatric Association, 2022) ดังนั้น การทำความเข้าใจนิทัศน์ที่มนุษย์มีต่ออารมณ์เกลียดผ่านการใช้ภาษาจึงสะท้อนให้เห็นถึงระบบความคิดที่มนุษย์มีต่ออารมณ์นี้ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่สื่อสังคมออนไลน์ได้กลายเป็นพื้นที่หลักในการแสดงออกทางอารมณ์

หนึ่งในเครื่องมือสำคัญทางภาษาศาสตร์ปริชาณคือ อุปลักษณเชิงมนทัศน์ (conceptual metaphor) ซึ่งเป็นกลไกที่มนุษย์ใช้ทำความเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรมผ่านการเปรียบเทียบกับประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมและคุ้นเคย (Lakoff & Johnson, 1980; Kövecses, 2002) อุปลักษณจึงไม่ใช่เป็นเพียงโวหารทางภาษา แต่เป็นสิ่งที่สะท้อนระบบความคิดและประสบการณ์ทางอารมณ์ของผู้ใช้ภาษาโดยตรง ดังที่ Kövecses (2000; 2004) ได้ชี้ให้เห็นว่า การเปรียบเทียบอารมณ์โกรธเป็นความร้อน หรือความสุขเป็นแสงสว่างนั้น ล้วนสะท้อนมนทัศน์พื้นฐานที่มนุษย์มีต่ออารมณ์เหล่านั้น เช่น ในภาษาอังกฤษ อุปลักษณ [ความโกรธ คือ ความร้อน] ปรากฏในรูปภาษาอย่าง He was **boiling** with anger. (เขากำลังโกรธจัด) และอุปลักษณ [ความสุข คือ แสงสว่าง] ปรากฏในรูปภาษาอย่าง He **brightened** up. (เขาดูหน้าตาสดใสขึ้น) ซึ่งการใช้คำว่า “boiling” และ “brightened” ในภาษาอังกฤษแสดงให้เห็นการเปรียบเทียบและเชื่อมโยงระหว่างอารมณ์กับประสบการณ์ทางกายภาพอย่างชัดเจน

ในบริบทของภาษาไทย มีงานวิจัยจำนวนมากที่ยืนยันบทบาทของอุปลักษณในการสื่อสารอารมณ์ โดยมีการศึกษาครอบคลุมอารมณ์หลากหลายประเภท อาทิ กลุ่มอารมณ์เชิงบวก เช่น ความรัก (กรกต กลิ่นเดช และณรงค์กรรณ รอดทรัพย์, 2562; กรกนถ รัมมะอัคร, 2556) และความสุข (นันทนภัส อยู่ประยงค์, 2553) ไปจนถึงกลุ่มอารมณ์เชิงลบ เช่น ความโกรธ (ศุภชัย ต๊ะวิชัย, 2550) ความโศกเศร้า (ณรงค์กรรณ รอดทรัพย์, 2561) ความเบื่อ (ณรงค์กรรณ รอดทรัพย์, 2557) และความเครียด (วุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ, 2566) ซึ่งงานวิจัยเหล่านี้ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของอุปลักษณในการทำความเข้าใจประสบการณ์ทางอารมณ์ของคนไทย

อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยพบว่า การวิเคราะห์อุปลักษณเชิงมนทัศน์เกี่ยวกับอารมณ์เกลียดในภาษาไทยยังไม่ได้ได้รับการศึกษาอย่างเจาะจงมากนัก ทั้งที่เป็นอารมณ์ที่มีอิทธิพลสูงต่อสังคม อีกทั้งงานวิจัยในอดีตมักเน้นข้อมูลจากสำนวนหรือวรรณกรรม ซึ่งอาจไม่สะท้อนพลวัตของภาษาที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบัน สื่อสังคมออนไลน์จึงเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญที่เผยให้เห็นการแสดงออกทางอารมณ์อย่างเป็นธรรมชาติและทันสมัย

ด้วยเหตุดังกล่าว งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประเภทของอุปลักษณเชิงมนทัศน์อารมณ์เกลียดที่ปรากฏในสื่อสังคมออนไลน์ของผู้ใช้ภาษาไทย และ 2) วิเคราะห์ความหมายเปรียบเทียบและกระบวนการถ่ายทอดความหมายที่สะท้อนถึงการรับรู้มนทัศน์อารมณ์เกลียดในบริบทไทย โดยผู้วิจัย

คาดว่าผลการวิจัยนี้จะช่วยเพิ่มพูนองค์ความรู้ในสาขาภาษาศาสตร์ปริชานและเป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์เกลียดชัง

การทบทวนวรรณกรรม

งานวิจัยนี้อาศัยแนวคิดภาษาศาสตร์ปริชาน (cognitive linguistics) ซึ่งมองว่า อุปลักษณ์ไม่ใช่เป็นเพียงโวหารทางภาษาแต่เป็นกลไกพื้นฐานทางปริชานในการทำความเข้าใจโลก ดังนั้น ทฤษฎีหลักที่ใช้คือ ทฤษฎีอุปลักษณ์เชิงมนทัศน์ (conceptual metaphor theory) ของ Lakoff and Johnson (1980) ซึ่งเสนอว่า มนุษย์ทำความเข้าใจมนทัศน์เชิงนามธรรม (มนทัศน์ปลายทาง) เช่น อารมณ์ ผ่านการเปรียบเทียบและถ่ายโยงความหมายจากประสบการณ์เชิงรูปธรรม (มนทัศน์ต้นทาง) ทำให้รู้ภาษาที่ใช้อธิบายอารมณ์สะท้อนถึงโครงสร้างระบบความคิดของผู้ใช้ภาษา

นอกจากนี้ การศึกษาอุปลักษณ์เชิงมนทัศน์แสดงอารมณ์จำเป็นต้องอาศัยแนวคิดสำคัญอีกสองประการ คือ 1) ทฤษฎีต้นแบบ (prototype theory) (Rosch, 1973; Wierzbicka, 1992) ซึ่งจะช่วยให้สามารถนิยามและคัดเลือกข้อมูลอารมณ์ผ่าน “สถานการณ์ต้นแบบ” แทนการยึดติดกับคำศัพท์ได้ และ 2) หลักการสร้างรูป (embodiment) (Gibbs, 2006) ที่อธิบายว่ามนทัศน์ต้นทางของอุปลักษณ์อารมณ์จำนวนมากไม่ได้เกิดขึ้นอย่างเลื่อนลอย แต่มีที่มาจากปฏิกิริยาทางสรีรวิทยาที่เป็นสากลของมนุษย์ อาทิ ผู้ใช้ภาษาอังกฤษมีมนทัศน์ที่เปรียบเทียบ “ความโกรธเป็นไฟ” [ANGER IS FIRE] ดังเห็นได้จากสำนวน “He was **breathing fire**.” ซึ่งสื่อถึงอารมณ์โกรธจัดอย่างรุนแรง มนทัศน์นี้จึงเชื่อมโยงกับความรู้สึกร้อนในร่างกายที่เกิดจากการหายใจที่รุนแรง หรือการระเบิดอารมณ์คล้ายการลุกไหม้ของไฟ

สำหรับบริบทภาษาไทย มีงานวิจัยจำนวนมากที่ได้ประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดนี้เพื่อศึกษาอารมณ์หลากหลายประเภท เช่น อารมณ์โกรธ (ศุภชัย ต๊ะวิชัย, 2550) อารมณ์โศกเศร้า (ณรงค์กรรณ รอดทรัพย์, 2555) ความทุกข์ (ธนพล เอกพจน์ และวิรัช วงศ์ภินันท์วัฒนา, 2557) รวมถึงอารมณ์เชิงบวกอย่างความรัก (กรกต กลิ่นเดช และณรงค์กรรณ รอดทรัพย์, 2562) และความสุข (นันทน์ภัส อยู่ประยงค์, 2553) งานวิจัยเหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงระบบอุปลักษณ์เชิงมนทัศน์แสดงอารมณ์ซึ่งมีแบบแผนในภาษาไทย โดยมีแบบแผนร่วมที่น่าสนใจ คือ การมองอารมณ์เชิงลบที่รุนแรงในฐานะพลังธรรมชาติอันตราย เช่น “โกรธเป็นพินเป็นไฟ” หรือภาวะที่หนักอึ้งดังสำนวน “**แบกรับความทุกข์**” เป็นต้น ในขณะที่อารมณ์เชิงบวกมักถูกเปรียบเปรยกับความสว่างหรือการเคลื่อนที่ขึ้นสู่ที่สูง เช่น “**ใจฟู**” หรือ “**สุขจนตัวลอย**” เป็นต้น

จากการสำรวจวรรณกรรมพบว่า “อารมณ์เกลียด” ยังเป็นมนทัศน์ที่ไม่ได้รับการศึกษาอย่างเจาะจงมากนักเมื่อเทียบกับอารมณ์ด้านลบอื่น ๆ ในภาษาไทย อีกทั้งการศึกษาส่วนใหญ่มักอาศัยข้อมูลจากคลังข้อมูลแบบเดิม เช่น วรรณกรรม บทเพลง เป็นต้น ทำให้การวิเคราะห์มนทัศน์ดังกล่าวในบริบทของสื่อสังคมออนไลน์จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจ ดังนั้น การศึกษานี้จึงมุ่งวิเคราะห์อุปลักษณ์อารมณ์เกลียดในบริบทสื่อสังคมออนไลน์เพื่อสำรวจว่า มนทัศน์ของอารมณ์เกลียดนั้นจะมีแบบแผนที่สอดคล้อง แตกต่าง หรือช่วยเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับระบบมนทัศน์อารมณ์เชิงลบในภาษาไทยที่มีอยู่เดิมให้สมบูรณ์ขึ้นได้อย่างไร

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ที่มุ่งวิเคราะห์อุปลักษณ์เชิงมนทัศน์ (conceptual metaphor) ของ “อารมณ์เกลียด” ที่ปรากฏในภาษาไทยบนสื่อสังคมออนไลน์ โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย ดังนี้

1. การออกแบบการวิจัยและกรอบแนวคิด

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพโดยมีทฤษฎีอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ (conceptual metaphor theory) ของ Lakoff and Johnson (1980) เป็นกรอบแนวคิดหลักในการวิเคราะห์การถ่ายโยงความหมาย (mapping) จากมโนทัศน์ต้นทาง (source domain) ไปยังมโนทัศน์ปลายทาง (target domain) คือ “อารมณ์เกลียด”

2. การกำหนดเกณฑ์และการคัดเลือกข้อมูล

2.1 ผู้วิจัยให้เกณฑ์การคัดเลือกคำแสดงอารมณ์เกลียด ด้วยการหาคุณสมบัติที่เป็นต้นแบบของอารมณ์เกลียด โดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีต้นแบบของ Rosch (1973) และแนวคิดเรื่องสถานการณ์ต้นแบบและปฏิกิริยาต้นแบบของ Wierzbicka (1992) เพื่อสร้างเกณฑ์ในการคัดเลือกคำแสดงอารมณ์เกลียดในภาษาไทย ซึ่งมีสถานการณ์ต้นแบบและปฏิกิริยาต้นแบบ ดังนี้

“สภาวะที่บุคคล (ก) รับรู้ว่าบุคคล (ข) หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้กระทำการบางอย่างที่เลวร้ายอย่างยิ่ง อันเป็นเหตุให้บุคคล (ก) เกิดความคิดเชิงลบอย่างรุนแรงต่อ (ข) รู้สึกรังเกียจและไม่ต้องการเกี่ยวข้องหรือเข้าใกล้ และอาจปรารถนาให้สิ่งไม่ดีเกิดขึ้นกับฝ่ายนั้น”

2.2 นำผลที่ได้จาก 2.1 มาประยุกต์ใช้ ซึ่งจะได้คุณสมบัติที่เป็นต้นแบบสามารถที่จะเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคำที่จัดอยู่ในหมวดหมู่ของอารมณ์เกลียดได้ หลังจากนั้นนำคุณสมบัติที่เป็นต้นแบบมาใช้ในการคัดเลือกคำแสดงอารมณ์เกลียด หากพบรูปภาษาใดที่มีคุณสมบัติร่วมกันกับคุณสมบัติที่เป็นต้นแบบ ผู้วิจัยถือว่า คำนั้นเป็นคำแสดงอารมณ์เกลียด ซึ่งในงานวิจัยนี้พบคำแสดงอารมณ์เกลียด ตัวอย่างเช่น “เกลียด” “ซัง” “รังเกียจ” “โกรธแค้น” “ขยะแขยง” “สาปแช่ง” “เบื่อหน่ายมาก” เป็นต้น นอกจากนี้ หากไม่มีคำแสดงอารมณ์เกลียด แต่ในบริบทมีการกล่าวถึงความหมายเป็นนัยหมายถึงอารมณ์เกลียด ผู้วิจัยจะนำรูปภาษาดังกล่าวมาวิเคราะห์ร่วมด้วย

3. แหล่งข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยรวบรวมจาก 2 แพลตฟอร์ม คือ Twitter/X และ Pantip.com ระหว่างวันที่ 1 มกราคม-30 มิถุนายน พ.ศ. 2568 และกำกับด้วยรหัสอ้างอิงโดยใช้รูปแบบ (TW#หมายเลข) และ (PN#หมายเลข) เพื่อแสดงตัวอย่างและแหล่งที่มาของข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ผ่านการคัดเลือกแล้วจะถูกนำมาวิเคราะห์ตามกรอบทฤษฎีอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ โดยใช้ระเบียบวิธีระบุอุปลักษณ์ (Metaphor Identification Procedure: MIP) ของ Pragglejaz Group (2007) ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

- 4.1 อ่านเพื่อทำความเข้าใจความหมายตามบริบท
- 4.2 ระบุหน่วยภาษาที่อาจเป็นอุปลักษณ์
- 4.3 พิจารณาความหมายพื้นฐาน (basic meaning)
- 4.4 ตัดสินว่าความหมายตามบริบทแตกต่างจากความหมายพื้นฐานหรือไม่
- 4.5 ระบุและจัดกลุ่มอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ โดยเชื่อมโยงหน่วยภาษาอุปลักษณ์ที่พบเข้ากับมโนทัศน์ต้นทางและปลายทาง (เช่น [อารมณ์เกลียด คือ วัตถุ]) และจัดกลุ่มอุปลักษณ์ที่มีมโนทัศน์เดียวกันไว้ด้วยกัน
- 4.6 วิเคราะห์เชิงปริมาณและคุณภาพ ด้วยการนับความถี่และคำนวณค่าร้อยละของอุปลักษณ์แต่ละประเภท พร้อมทั้งวิเคราะห์เชิงคุณภาพเพื่ออธิบายว่าผู้ใช้ภาษาไทยสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับอารมณ์เกลียดผ่านอุปลักษณ์เหล่านั้นอย่างไร

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ถ้อยคำที่แสดงออกถึงอารมณ์เกลียดในภาษาไทยจากแพลตฟอร์ม Twitter/X และ Pantip.com จำนวนทั้งสิ้น 1,967 ข้อความ พบว่า อารมณ์เกลียดถูกมโนทัศน์และถ่ายทอดผ่านอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์หลากหลายรูปแบบ ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 9 ประเภทหลัก ดังนี้

1. ประเภทของอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่ใช้แสดงอารมณ์เกลียดในภาษาไทย

วัตถุประสงค์ข้อแรกของการวิจัยนี้คือเพื่อศึกษาประเภทของอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่ใช้แสดงอารมณ์เกลียดในภาษาไทย จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า อารมณ์เกลียดถูกรับรู้และสื่อสารผ่านมโนทัศน์เชิงเปรียบเทียบที่หลากหลาย ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 9 ประเภทหลัก ดังตาราง 1

ตาราง 1

สรุปความถี่ของอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์เกลียดในภาษาไทย

ลำดับ ที่	ประเภทอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ (conceptual metaphor)	ความถี่ (จำนวนข้อความ)	ร้อยละ (%)
1	อุปลักษณ์วัตถุ (object metaphor)	817	41.53
2	อุปลักษณ์สิ่งมีชีวิต (living being metaphor)	530	26.94
3	อุปลักษณ์น้ำ (water metaphor)	477	24.25
4	อุปลักษณ์สิ่งปลูกสร้าง (building metaphor)	52	2.64
5	อุปลักษณ์พื้นที่ปิดล้อม (enclosed space metaphor)	39	1.98
6	อุปลักษณ์ไฟหรือความร้อน (fire/heat metaphor)	22	1.12
7	อุปลักษณ์ของเหลว (liquid metaphor)	13	0.66
8	อุปลักษณ์สงคราม (war metaphor)	10	0.51
9	อุปลักษณ์ความสกปรก (dirt/filth metaphor)	7	0.36
รวม		1,967	100

จากตาราง 1 เห็นได้อย่างชัดเจนว่า การแสดงออกซึ่งอารมณ์เกลียดในภาษาไทยถูกใช้ด้วยอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ 3 ประเภทหลัก โดย อุปลักษณ์วัตถุ (object metaphor) ปรากฏบ่อยครั้งที่สุดอย่างมีนัยสำคัญถึง 817 ข้อความ (41.53%) สะท้อนว่าผู้ใช้ภาษาไทยมีแนวโน้มหลักในการรับรู้อารมณ์เกลียดในฐานะสิ่งที่เป็นรูปธรรม จับต้องได้ รองลงมาคือ อุปลักษณ์สิ่งมีชีวิต (living being metaphor) (530 ข้อความ 26.94%) และ อุปลักษณ์น้ำ (water metaphor) (477 ข้อความ 24.25%) เมื่อพิจารณารวมกัน อุปลักษณ์สามประเภทแรกนี้มีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 92.73 ของข้อมูลทั้งหมด ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความเด่นชัดของมโนทัศน์เหล่านี้ในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับอารมณ์เกลียด ขณะที่อุปลักษณ์ประเภทอื่น ๆ แม้จะมีความถี่น้อยกว่า แต่ก็เผยให้เห็นถึงมิติการเปรียบเทียบของประเภทอุปลักษณ์ที่มีความหลากหลาย ซึ่งช่วยเติมเต็มความเข้าใจมโนทัศน์อารมณ์เกลียดให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2. การวิเคราะห์ความหมายเปรียบเทียบเชิงมโนทัศน์และกระบวนการถ่ายทอดความหมาย

วัตถุประสงค์ข้อที่สองคือเพื่อวิเคราะห์ความหมายเปรียบเทียบและกระบวนการถ่ายทอดความหมายของอารมณ์เกลียดที่สะท้อนการรับรู้มโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาไทย โดยจะนำเสนอรายละเอียดการวิเคราะห์สำหรับอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์แต่ละประเภทตามลำดับความถี่จากมากไปน้อย ดังนี้

2.1 อุปลักษณวัตถุ [อารมณ์เกลียด คือ วัตถุ] (HATRED IS AN OBJECT)

อุปลักษณประเภทนี้สะท้อนมุมมองที่มองว่า อารมณ์เกลียดเป็นสิ่งที่มีความหมาย มีลักษณะทางกายภาพที่สามารถรับรู้ได้ เช่น มีน้ำหนัก มีขนาด สามารถครอบครอง เก็บไว้ หรือส่งต่อให้ผู้อื่นได้ การรับรู้เช่นนี้ ทำให้ความรู้สึกรู้สึกนามธรรมอย่างอารมณ์เกลียดมีความเป็นรูปธรรมมากขึ้นในระบบความคิดของผู้ใช้ภาษา ทำให้สามารถอ้างอิงและจัดการกับอารมณ์ดังกล่าวได้ง่ายขึ้น ดังตัวอย่าง

[1] “เลิกเอาความเกลียดมาเป็นเครื่องประดับชีวิตได้แล้ว มันไม่ได้ดูเทเลย มีแต่จะถ่วงให้ชีวิตต่ำลง”

(TW#88)

[2] “ไม่เข้าใจว่าทำไมต้องมอบความเกลียดซึ่งให้กันเป็นของขวัญในทุกเทศกาลดราม่าด้วย”

(TW#1021)

[3] “ความรู้สึกรังเกียจมันเหมือนขยะในใจเลย ต้องรีบเอาไปทิ้งก่อนที่มันจะส่งกลิ่นเหม็น”

(PN#53)

[4] “เขาเก็บความโกรธแค้นไว้เป็นก้อนหินในใจ รอวันที่จะได้ขว้างมันออกไป”

(TW#432)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นการใช้อุปลักษณวัตถุในหลากหลายมิติ ตัวอย่าง [1] เปรียบอารมณ์เกลียดเป็น “เครื่องประดับ” และให้คุณสมบัติทางกายภาพคือการมีน้ำหนักผ่านการกระทำ “ถ่วง” ซึ่งสะท้อนถึงภาระที่เกิดขึ้นจากการครอบครองอารมณ์เกลียดนั้นไว้ ในขณะที่ตัวอย่าง [2] แสดงภาพอารมณ์เกลียดในฐานะวัตถุที่ใช้ในธุรกรรมทางสังคมผ่านการกระทำ “มอบ” ให้ในฐานะ “ของขวัญ” ซึ่งบ่งชี้ว่าอารมณ์เกลียดสามารถถูกส่งต่อจากคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่งได้ ส่วนตัวอย่าง [3] มองความรู้สึกรังเกียจเป็น “ขยะ” ซึ่งเป็นวัตถุที่ไม่พึงประสงค์ และเน้นย้ำด้วยการกระทำ “เอาไปทิ้ง” เพื่อแสดงถึงความพยายามที่จะกำจัดความรู้สึกนั้นออกไป และท้ายที่สุด ตัวอย่าง [4] นำเสนอภาพความโกรธแค้นที่ชัดเจนในฐานะอาวุธ โดยเปรียบเป็น “ก้อนหิน” ที่สามารถ “เก็บ” ไว้กับตัวและใช้ “ขว้าง” เพื่อทำร้ายผู้อื่นได้ในอนาคต โดยสามารถแสดงกระบวนการถ่ายโยงความหมาย ได้ดังภาพ 1

ภาพ 1

แผนภาพกระบวนการถ่ายโยงความหมาย [อารมณ์เกลียด คือ วัตถุ]

มโนทัศน์ต้นทาง	การถ่ายโยงความหมาย	มโนทัศน์ปลายทาง
วัตถุ		อารมณ์เกลียด
เก็บ	→	การสะสมอารมณ์เกลียดไว้ภายใน
เครื่องประดับ	→	การแสดงออกของอารมณ์เกลียดที่ติดตัว
ถ่วง	→	ภาระทางอารมณ์ที่หนักอึ้ง
มอบ / ของขวัญ	→	การส่งต่ออารมณ์เกลียดในเชิงปฏิสัมพันธ์
ขว้าง	→	การใช้อารมณ์เกลียดเป็นอาวุธโจมตี
ขยะ	→	สถานะของการเป็นสิ่งที่ไร้ค่าและน่ารังเกียจ
เอาไปทิ้ง	→	ความปรารถนาที่จะกำจัดอารมณ์เกลียดทิ้ง

ดังนั้น กระบวนการถ่ายทอดโยงความหมายของอุปลักษณ์ [อารมณ์เกลียด คือ วัตถุ] จึงเป็น การใช้รูปภาษาที่เฉพาะเจาะจงเพื่ออธิบายสถานะที่เป็นรูปธรรมของอารมณ์เกลียดโดยตรง ดังที่แสดงในภาพ 1 จะเห็นได้ว่า มโนทัศน์ของอารมณ์เกลียดถูกสร้างขึ้นจากหลากหลายมิติ ตั้งแต่การสะสมไว้ภายใน (จากคำว่า เก็บ) การแสดงออกเป็น “ภาวะ” ที่หนักอึ้ง (จากคำว่า เครื่องประดับ ถ่วง) การส่งต่อให้ผู้อื่นในเชิงปฏิสัมพันธ์ (จากคำว่า มอบ ของขวัญ) ไปจนถึงการใช้เป็น “อาวุธ” โจมตี (จากคำว่า ก้อนหิน ขว้าง) และสุดท้ายคือ การตีค่าว่าเป็น “สิ่งที่ไร้ค่า” ที่ต้องกำจัดทิ้ง (จากคำว่า ขยะ เอาไปทิ้ง) การวิเคราะห์ในระดับรูปภาษานี้ แสดงให้เห็นว่าผู้พูดสร้างมโนทัศน์เกี่ยวกับอารมณ์เกลียดขึ้นมาอย่างเป็นระบบผ่านการเลือกใช้คำศัพท์ที่มาจาก ประสบการณ์ทางกายภาพกับวัตถุต่าง ๆ

2.2 อุปลักษณ์สิ่งมีชีวิต [อารมณ์เกลียด คือ สิ่งมีชีวิต] (HATRED IS A LIVING BEING)

อุปลักษณ์ประเภทนี้แสดงคุณลักษณะของสิ่งมีชีวิตทำให้อารมณ์เกลียดมีอำนาจ สามารถ กระทำการต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง เช่น เกิดขึ้น เติบโต เคลื่อนไหว ทำร้าย หรือแม้กระทั่งตายได้ การมองเช่นนี้ สะท้อนมโนทัศน์ว่า อารมณ์เกลียดเป็นพลังงานที่มีชีวิตและควบคุมได้ยาก ดังตัวอย่าง

[5] “อย่าปล่อยให้ความเกลียดชังมันเติบโตในใจ จนมันกัดกินความสุขของเราไปหมด” (PN#681)

[6] “ไอ้ถ้อยคำเกลียดชังในเน็ตมันแพร่พันธุ์เร็วกว่าไวรัสอีก น่ากลัวมาก” (TW#115)

[7] “ความโกรธแค้นที่ฝังรากลึกมานาน วันหนึ่งมันก็ต้องแสดงตัวออกมา” (PN#219)

[8] “ความรู้สึกรังเกียจที่ก่อตัวขึ้นในใจมันน่ากลัวจริง ๆ เหมือนมีอสุรกายกำลังตื่น” (TW#766)

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นการมองอารมณ์เกลียดในฐานะพลังงานที่มีชีวิตเป็นของตัวเอง ตัวอย่าง [5] แสดงภาพชัดเจนผ่านคำกริยา “เติบโต” และ “กัดกิน” ซึ่งเปรียบเหมือนสิ่งมีชีวิตที่ขยายขนาด และทำอันตรายต่อจิตใจได้ ขณะที่ตัวอย่าง [6] เปรียบเทียบ “ถ้อยคำเกลียดชัง” กับการ “แพร่พันธุ์” ของไวรัส เพื่อเน้นย้ำถึงความสามารถในการแพร่กระจายอย่างรวดเร็ว ส่วนตัวอย่าง [7] ดึงคุณสมบัติของ “พืช” มาใช้อธิบายผ่านคำว่า “ฝังราก” ซึ่งแสดงว่าอารมณ์นี้สามารถหยั่งรากลึกในจิตใจได้อย่างมั่นคง และท้ายที่สุด ตัวอย่าง [8] ได้แสดงภาพความรู้สึกรังเกียจที่ “ก่อตัว” ขึ้นมาเหมือน “อสุรกาย” ซึ่งเป็นการให้ตัวตนและพลังที่น่ากลัวแก่อารมณ์ โดยสามารถแสดงกระบวนการถ่ายทอดโยงความหมาย ได้ดังภาพ 2

ภาพ 2

แผนภาพกระบวนการถ่ายทอดโยงความหมาย [อารมณ์เกลียด คือ สิ่งมีชีวิต]

มโนทัศน์ต้นทาง สิ่งมีชีวิต	การถ่ายทอดโยงความหมาย	มโนทัศน์ปลายทาง อารมณ์เกลียด
ก่อตัว	→	การเกิดขึ้นของอารมณ์เกลียดภายในใจ
อสุรกาย	→	สถานะของการเป็นตัวตนที่น่าสะพรึงกลัว
เติบโต	→	การเพิ่มพูนความรุนแรงของอารมณ์เกลียด
ฝังราก	→	ความมั่นคงของอารมณ์เกลียดที่ยังรากลึก
กัดกิน	→	ผลกระทบที่บ่อนทำลายความรู้สึก
แพร่พันธุ์	→	การกระจายตัวของอารมณ์เกลียดในสังคม

ดังนั้น กระบวนการถ่ายทอดความหมายของอุปลักษณ์ [อารมณ์เกลียด คือ สิ่งมีชีวิต] จึงเป็น การใช้รูปภาษาที่สะท้อนวิถีชีวิตมาอธิบายสภาวะต่าง ๆ ของอารมณ์เกลียด จะเห็นได้ว่ามนทัศน์นี้ครอบคลุม ตั้งแต่การเกิดขึ้น (ก่อตัว) ซึ่งอาจมีสถานะเป็น “อสุรกาย” ที่น่ากลัว การเพิ่มความรุนแรง (เติบโต) จนมีความ “มันคง” และเปลี่ยนแปลงได้ยาก (ฝังราก) ผลกระทบที่บ่อนทำลายจิตใจ (กัดกิน) ไปจนถึงการขยายตัว ในวงกว้าง (แพร่พันธุ์) การวิเคราะห์นี้ชี้ให้เห็นว่า อารมณ์เกลียดถูกรับรู้ในฐานะพลังงานที่มีชีวิตและอำนาจ ในตัวเอง ซึ่งสามารถส่งผลกระทบได้ทั้งในระดับบุคคลและสังคม

2.3 อุปลักษณ์น้ำ [อารมณ์เกลียด คือ น้ำ] (HATRED IS WATER)

อุปลักษณ์นี้สะท้อนมนทัศน์ที่มองอารมณ์เกลียดว่าเป็นพลังงานที่ไร้รูปแบบ และไม่ตายตัว มีลักษณะเป็นของเหลวที่สามารถไหลเวียน แพร่ขยาย หรือถาโถมเข้าไปได้เหมือนปรากฏการณ์ทางน้ำ การเปรียบเทียบนี้มักใช้เพื่ออธิบายสภาวะของอารมณ์เกลียดที่ควบคุมไม่ได้ เป็นกระแสสังคมที่รุนแรง หรือเป็นสิ่งที่ท่วมท้นความรู้สึกของบุคคล ดังตัวอย่าง

[9] “เห็น #ดรามาแล้วสุด แล้วเหมือนโดนคลื่นความเกลียดชังเข้าเต็ม ๆ เลย”

(TW#904)

[10] “บางทีก็อยากจะวายทวนกระแสในโซเชียลดูบ้าง แต่ก็กลัวจะจม”

(PN#430)

[11] “เขาพยายามสาดความเกลียดใส่คนอื่น แต่หารู้ไม่ว่าตัวเองนั้นแผละที่เปียก ก่อนใคร”

(TW#317)

[12] “ความคิดเขาเหมือนน้ำครำที่น้ำขะแยง แคได้ยินก็รู้สึกเหมือนตัวเอง จมดิ่งลงไปในความสกปรก”

(PN#11)

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นการรับรู้อารมณ์เกลียดในฐานะพลังของน้ำในหลายมิติ ตัวอย่าง [9] ใช้คำว่า “คลื่น” และ “ซัด” เพื่อแสดงถึงพลังของอารมณ์เกลียดที่ถาโถมเข้ามาอย่างรุนแรง และฉับพลัน ส่วนตัวอย่าง [10] มองอารมณ์เกลียดเป็น “กระแส” น้ำที่เชี่ยวกรากทำให้การ “ว่ายทวน” จึงเสี่ยงที่จะ “จม” หายไป ซึ่งสะท้อนถึงแรงกดดันของสังคมออนไลน์ ขณะที่ตัวอย่าง [11] นำเสนอภาพของการ “สาด” อารมณ์เกลียดที่เปรียบเหมือนการสาดน้ำ ซึ่งผู้กระทำการ “เปียก” หรือได้รับผลกระทบนั้นไปด้วย และท้ายที่สุด ตัวอย่าง [12] เปรียบความคิดกับ “น้ำครำ” และให้ความรู้สึก “จมดิ่ง” ซึ่งเป็นประสบการณ์ของการถูกอารมณ์เกลียดท่วมท้นจนหมดทางสู้ โดยสามารถแสดงกระบวนการถ่ายทอดความหมาย ได้ดังภาพ 3

ภาพ 3

แผนภาพกระบวนการถ่ายทอดความหมาย [อารมณ์เกลียด คือ น้ำ]

มนทัศน์ต้นทาง น้ำ	การถ่ายทอดความหมาย	มนทัศน์ปลายทาง อารมณ์เกลียด
คลื่น / ซัด	→	พลังของอารมณ์เกลียดที่ถาโถมอย่างรุนแรง
กระแส / ทวนกระแส	→	แรงกดดันจากกระแสอารมณ์เกลียดในสังคม
จม / จมดิ่ง	→	สภาวะที่ถูกอารมณ์เกลียดท่วมท้นจนหมดทางสู้
สาด	→	พฤติกรรมการโจมตีผู้อื่นด้วยอารมณ์เกลียด
น้ำครำ	→	สถานะของอารมณ์เกลียดที่เป็นมลทินทางศีลธรรม

ดังนั้น กระบวนการถ่ายทอดโยงความหมายของอุปลักษณ์ [อารมณ์เกลียด คือ น้ำ] จึงเป็นการใช้รูปภาษาที่เกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางน้ำเพื่ออธิบายสถานะต่าง ๆ ของอารมณ์เกลียด โดยมองว่าเป็นพลังที่ควบคุมได้ยาก เช่น การใช้คำว่า “คลื่น” และ “ซัด” เพื่อสื่อถึงพลังที่รุนแรง การใช้ “กระแสน้ำ” เพื่อสื่อถึงแรงกดดันทางสังคม การใช้ “จม” หรือ “จมดิ่ง” เพื่ออธิบายสถานะที่ถูกท่วมท้นทางอารมณ์ การใช้ “สาต” เพื่อแสดงถึงพฤติกรรมก้าวร้าว และการใช้ “น้ำคร่ำ” เพื่อสะท้อนถึงสถานะที่เป็นมลทิน การเปรียบเทียบเหล่านี้สร้างมโนทัศน์ว่าอารมณ์เกลียดเป็นเสมือนพลังงานธรรมชาติที่ทรงพลังและส่งผลกระทบต่อในวงกว้าง

2.4 อุปลักษณ์สิ่งปลูกสร้าง [อารมณ์เกลียด คือ สิ่งปลูกสร้าง] (HATRED IS A BUILDING)

อุปลักษณ์ประเภทนี้มองอารมณ์เกลียดว่าเป็นโครงสร้างที่มนุษย์สร้างขึ้น สามารถก่อร่างขึ้นมาเป็นรูปธรรม มีความมั่นคง และทำหน้าที่เป็นสิ่งที่กีดขวางได้ การเปรียบเทียบนี้มักใช้แสดงถึงอารมณ์เกลียดที่ถูกสร้างและสะสมขึ้นอย่างเป็นระบบ จนกลายเป็นอุปสรรคทางความสัมพันธ์ ดังตัวอย่าง

[13] “นโยบายแบบนี้มีแต่จะก่อร่างสร้างกำแพงความเกลียดชังให้คนในสังคมมากขึ้นไปอีก”

(TW#1102)

[14] “เขาใช้คำโกหกมาก่ออิฐสร้างเรื่องราวความชังขึ้นมาทีละก้อน”

(PN#505)

[15] “ความรังเกียจที่ถูกวางรากฐานไว้อย่างผิด ๆ มันทำลายยากมาก”

(TW#623)

[16] “ความเบื่อหน่ายขั้นสุดมันทับถมจนกลายเป็นซากปรักหักพังในใจไปแล้ว”

(PN#357)

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นการมองอารมณ์เกลียดว่าเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นอย่างมีโครงสร้าง ตัวอย่าง [13] ใช้ภาพของ “กำแพง” เพื่อสื่อถึงอารมณ์เกลียดที่ทำหน้าที่เป็นสิ่งที่กีดขวางความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน ขณะที่ตัวอย่าง [14] ใช้ภาพการ “ก่ออิฐ” ซึ่งแสดงถึงกระบวนการสร้างอารมณ์เกลียดที่เกิดขึ้นอย่างซ้ำ ๆ แต่เป็นระบบ และตัวอย่าง [15] มองความรังเกียจว่าเป็นสิ่งปลูกสร้างที่มี “รากฐาน” ซึ่งบ่งชี้ถึงความมั่นคงแข็งแรงและยากที่จะ “ทำลาย” หรือเปลี่ยนแปลงได้ และท้ายที่สุด ตัวอย่าง [16] มองว่าความรู้สึกเบื่อหน่ายมากสามารถ “ทับถม” กันจนกลายเป็น “ซากปรักหักพัง” ซึ่งเป็นโครงสร้างที่พังทลายและไร้ประโยชน์ โดยสามารถแสดงกระบวนการถ่ายทอดโยงความหมายได้ ดังภาพ 4

ภาพ 4

แผนภาพกระบวนการถ่ายทอดโยงความหมาย [อารมณ์เกลียด คือ สิ่งปลูกสร้าง]

มโนทัศน์ต้นทาง สิ่งปลูกสร้าง	การถ่ายทอดโยงความหมาย	มโนทัศน์ปลายทาง อารมณ์เกลียด
ก่อร่างสร้าง / ก่ออิฐ	→	กระบวนการสร้างอารมณ์เกลียดอย่างเป็นระบบ
กำแพง	→	อุปสรรคทางความสัมพันธ์ที่เกิดจากอารมณ์เกลียด
วางรากฐาน	→	ความเชื่อฝังใจที่เป็นรากฐานของอารมณ์เกลียด
ทำลาย	→	ความพยายามที่จะขจัดอารมณ์เกลียดที่ฝังลึก
ทับถม / ซากปรักหักพัง	→	สภาวะจิตใจที่เสื่อมโทรมจากอารมณ์เกลียดเรื้อรัง

ดังนั้น กระบวนการถ่ายทอดโยงความหมายของอุปลักษณ์ [อารมณ์เกลียด คือ สิ่งปลูกสร้าง] จึงเป็นการใช้รูปภาษาที่เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมเพื่ออธิบายสถานะของอารมณ์เกลียดในเชิงโครงสร้าง จะเห็นได้ว่า มโนทัศน์นี้ครอบคลุมตั้งแต่กระบวนการสร้างอย่างเป็นระบบ (ก่อร่างสร้าง ก่ออิฐ) การก่อตัวเป็นอุปสรรคที่มองเห็นได้ (กำแพง) ความรู้สึกที่ยังรากลึกและเปลี่ยนแปลงได้ยาก (วางรากฐาน) ไปจนถึงสถานะจิตใจที่เสื่อมโทรมจากความรู้สึกที่สะสมมานาน (ทับถม ซากปรักหักพัง) การเปรียบเทียบเช่นนี้สะท้อนการรับรู้ว่าอารมณ์เกลียดเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นอย่างมีขั้นตอนและมีความมั่นคงแข็งแรง

2.5 อุปลักษณ์พื้นที่ปิดล้อม [อารมณ์เกลียด คือ พื้นที่ปิดล้อม] (HATRED IS AN ENCLOSED SPACE)

อุปลักษณ์นี้สะท้อนมโนทัศน์ที่มองอารมณ์เกลียดว่าเป็นพื้นที่หรือภาวะที่สามารถเข้าไปอยู่ข้างใน และอาจถูกกักขังจนหาทางออกได้ยาก การเปรียบเทียบนี้มักใช้เพื่ออธิบายสถานะทางอารมณ์ที่จมอยู่กับอารมณ์เกลียด เหมือนติดอยู่ในสถานที่แห่งหนึ่ง ดังตัวอย่าง

[17] “ผมอยู่ในวังวนดราม่าเรื่องนี้มาเป็นเดือนแล้ว เบื่อหน่ายขั้นสุด อยากจะออกมา จากเรื่องนี้เต็มที”

(PN#602)

[18] “พอหลงเข้าไปในกลุ่มความคิดแบบนั้นแล้วเหมือนติดกับดักความเกลียดเลย หาทางออกไม่เจอ”

(TW#24)

[19] “บางคนก็เลือกที่จะซังตัวเองไว้ในห้องแห่งความเกลียดชัง ไม่ยอมรับฟังอะไรเลย”

(PN#178)

[20] “รู้สึกเหมือนตัวเองกำลังหลงทางอยู่ในดินแดนของความโกรธแค้น ที่มองไปทางไหนก็มีดมน”

(TW#841)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นการรับรู้อารมณ์เกลียดในฐานะพื้นที่ที่จำกัดอิสรภาพ ตัวอย่าง [17] ใช้คำว่า “วังวน” ซึ่งสื่อถึงพื้นที่ที่เคลื่อนไหวเป็นวงกลมและยากที่จะ “ออกมา” ได้ ตัวอย่าง [18] มองว่าเป็น “กับดัก” ที่เมื่อเข้าไปแล้วจะ “หาทางออก” ได้ยาก ตัวอย่าง [19] นำเสนอภาพของการ “ซังตัวเอง” อยู่ใน “ห้อง” แห่งความเกลียดชัง ซึ่งเป็นการปิดกั้นจากโลกภายนอก และท้ายที่สุด ตัวอย่าง [20] เปรียบความโกรธแค้นเป็น “ดินแดน” ที่ทำให้ตนเอง “หลงทาง” ซึ่งเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ที่ไร้ทิศทาง โดยสามารถแสดงกระบวนการถ่ายทอดโยงความหมาย ได้ดังภาพ 5

ภาพ 5

แผนภาพกระบวนการถ่ายทอดโยงความหมาย [อารมณ์เกลียด คือ พื้นที่ปิดล้อม]

มโนทัศน์ต้นทาง พื้นที่ปิดล้อม	การถ่ายทอดโยงความหมาย	มโนทัศน์ปลายทาง อารมณ์เกลียด
อยู่ในวังวน / ออกมา	→	สถานะที่ติดอยู่ในวงจรความคิดและต้องการหลุดพ้น
ติดกับดัก / หาทางออก	→	ความรู้สึกถูกกักขังและหาทางออกทางอารมณ์ไม่เจอ
ซังตัวเอง / ห้อง	→	การจำกัดและปิดกั้นตัวเองด้วยอารมณ์เกลียด
หลงทาง / ดินแดน	→	ความรู้สึกสับสนไร้ทิศทางในสถานะอารมณ์เกลียด

ดังนั้น กระบวนการถ่ายโยงความหมายของอุปลักษณ์ [อารมณ์เกลียด คือ พื้นที่ปิดล้อม] จึงเป็นการใช้รูปภาษาที่เกี่ยวกับพื้นที่มาอธิบายประสบการณ์ของการจมอยู่กับอารมณ์เกลียด โดยโน้ตค้นนี้ให้ภาพของอารมณ์เกลียดในฐานะสถานะที่กักขังและไร้ทางออกผ่านการใช้คำว่า “ติดกับดัก” หรือการติดอยู่ใน “วังวน” นอกจากนี้ ยังสะท้อนถึงการปิดกั้นตัวเองจากโลกภายนอกเหมือนการ “ขังตัวเอง” อยู่ใน “ห้อง” และยังให้ภาพของความสับสนอ้างว้างเหมือนการ “หลงทาง” อยู่ใน “ดินแดน” ที่มีดมน การเปรียบเทียบเช่นนี้แสดงให้เห็นการรับรู้อารมณ์เกลียดว่าเป็นสถานะภายในที่ครอบงำและจำกัดอิสรภาพทางความคิดของผู้พูด

2.6 อุปลักษณ์ไฟหรือความร้อน [อารมณ์เกลียด คือ ไฟหรือความร้อน] (HATRED IS FIRE/HEAT)

อุปลักษณ์นี้มองอารมณ์เกลียดว่าเป็นพลังงานความร้อนที่รุนแรง สามารถเผาไหม้ ลุกกลาม และสร้างความเจ็บปวดได้ การเปรียบเทียบนี้มักใช้แสดงอารมณ์โกรธแค้นที่คุกรุ่นอยู่ภายในและพร้อมที่จะปะทุออกมา ดังตัวอย่าง

[21] “ความโกรธแค้นเรื่องนี้มันยังสมอยู่ในอกไม่เคยหายไปไหนเลย รอวันระเบิดออกมาเท่านั้น”

(TW#559)

[22] “ดราม่าเรื่องนี้ลุกกลามเหมือนไฟลามทุ่งหยุดไม่ได้แล้ว #เกลียด”

(TW#1212)

[23] “เลิกสูดน้ำมันเข้ากองไฟแห่งความเกลียดชังได้แล้ว มีแต่จะเผาทุกอย่างให้วอดวาย”

(PN#49)

[24] “อ่านคอมเมนต์แล้วหัวร้อนเลย เต็มไปด้วยคำพูดน่ารังเกียจ”

(TW#953)

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นการมองอารมณ์เกลียดว่าเป็นพลังงานความร้อนที่อันตราย ตัวอย่าง [21] ใช้ภาพไฟที่ “สมอยู่ในอก” ซึ่งสื่อถึงความแค้นที่คุกรุ่นอยู่ภายในและพร้อมจะ “ระเบิด” ออกมา ขณะที่ตัวอย่าง [22] เปรียบเทียบการแพร่กระจายของอารมณ์เกลียดว่า “ลุกกลาม” รวดเร็วเหมือน “ไฟลามทุ่ง” ที่ควบคุมไม่ได้ ตัวอย่าง [23] ใช้ภาพของการ “สูดน้ำมันเข้ากองไฟ” ซึ่งเป็นกริยาที่ทำให้ความขัดแย้งรุนแรงขึ้นและนำไปสู่การ “เผา” ทำลายทุกสิ่ง และท้ายที่สุด ตัวอย่าง [24] แสดงปฏิกิริยาทางกายภาพต่ออารมณ์เกลียดด้วยสำนวน “หัวร้อน” ซึ่งเป็นประสบการณ์ตรงของความร้อน โดยสามารถแสดงกระบวนการถ่ายโยงความหมายได้ดังภาพ 6

ภาพ 6

แผนภาพกระบวนการถ่ายโยงความหมาย [อารมณ์เกลียด คือ ไฟหรือความร้อน]

มโนทัศน์ต้นทาง		มโนทัศน์ปลายทาง
ไฟ/ความร้อน	การถ่ายโยงความหมาย	อารมณ์เกลียด
สมอยู่ในอก / ระเบิดออกมา	→	ความรู้สึกรุนแรงที่ถูกเก็บกดไว้และพร้อมปะทุ
ลุกกลาม / ไฟลามทุ่ง	→	การแพร่กระจายของอารมณ์เกลียดอย่างควบคุมไม่ได้
สูดน้ำมันเข้ากองไฟ	→	พฤติกรรมกรายช่วยให้อารมณ์เกลียดรุนแรงขึ้น
เผา	→	ผลกระทบเชิงทำลายล้างของอารมณ์เกลียด
หัวร้อน	→	ปฏิกิริยาทางกายที่รับรู้ได้จากอารมณ์โกรธเกลียด

ดังนั้น กระบวนการถ่ายโยงความหมายของอุปลักษณ์ [อารมณ์เกลียด คือ ไฟหรือความร้อน] จึงเป็นการใช้รูปภาษาที่เกี่ยวกับไฟและความร้อน เพื่ออธิบายสภาวะและผลกระทบของอารมณ์เกลียด โดยมโนทัศน์นี้ให้ภาพของอารมณ์เกลียดในฐานะพลังงานภายในที่ถูกเก็บกด และพร้อมจะปะทุออกมา (จากคำว่า สุมอยู่ในอก ระเบิดออกมา) การแพร่กระจายทางสังคมอย่างรวดเร็วและควบคุมไม่ได้ (จากคำว่า ลูกกลมไฟลามทุ่ง) พฤติกรรมการยั่วยุให้สถานการณ์เลวร้ายลง (จากคำว่า สาดน้ำมันเข้ากองไฟ) และผลกระทบเชิงทำลายล้าง (จากคำว่า เผา) นอกจากนี้ ยังเชื่อมโยงกับประสบการณ์ทางกายภาพ โดยตรงผ่านสำนวน “หัวร้อน” การเปรียบเทียบเช่นนี้สร้างมโนทัศน์ว่าอารมณ์เกลียดเป็นพลังที่อันตราย รุนแรง และสัมผัสได้

2.7 อุปลักษณ์ของเหลว [อารมณ์เกลียด คือ ของเหลว] (HATRED IS A LIQUID)

แม้จะใกล้เคียงกับอุปลักษณ์น้ำ แต่มโนทัศน์นี้มักเน้นไปที่ของเหลวในภาชนะหรือของเหลวที่มีคุณสมบัติเฉพาะเจาะจง เช่น “ยาพิษ” ที่สามารถถูกเติม “ซึมซับ” หรือส่งผลร้ายต่อร่างกายและจิตใจได้ และแม้ว่ามโนทัศน์เรื่องสารพิษหรือการปนเปื้อนจะเกิดขึ้นได้จากสารหลายสถานะ แต่จากบริบททางภาษาที่พบในข้อมูล เช่น คำกริยา “กรอก” “ซึมซับ” และ “เจือปน” ล้วนชี้ชัดถึงการถ่ายโยงความหมายจากมโนทัศน์ต้นทางที่เป็น “ของเหลว” โดยเฉพาะ ดังตัวอย่าง

[25] “เขาพยายามจะกรอกความเกลียดชังใส่หัวคนอื่นทุกวัน นี่มันความคิดเป็นพิษชัด ๆ”

PN#288

[26] “อย่าปล่อยให้ตัวเองซึมซับความคิดแย่ ๆ ที่น่ารังเกียจพวกนั้นเข้ามาเลย”

TW#71

[27] “สังคมเราถูกเจือปนด้วยความเกลียดชังไปมากแค่ไหนแล้ว”

PN#643

[28] “คำสาปแช่งของเขาเหมือนยาพิษ ที่ค่อย ๆ ซึมเข้าไปในระบบความคิด”

TW#498

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นการมองอารมณ์เกลียดว่าเป็นของเหลวที่เป็นอันตราย ตัวอย่าง [25] ใช้กริยา “กรอก” ซึ่งเป็นการบังคับให้รับของเหลว และนิยามความคิดนั้นว่าเป็น “พิษ” ตัวอย่าง [26] เตือนไม่ให้ “ซึมซับ” ความคิดแย่ ๆ ตัวอย่าง [27] มองอารมณ์เกลียดว่าเป็นสิ่งแปลกปลอมที่เข้ามา “เจือปน” ทำให้สังคมไม่บริสุทธิ์ และท้ายที่สุด ตัวอย่าง [28] เปรียบถ้อยคำสาปแช่งเป็น “ยาพิษ” ที่สามารถ “ซึม” เข้าไปทำร้ายจิตใจได้ โดยสามารถแสดงกระบวนการถ่ายโยงความหมาย ได้ดังภาพ 7

ภาพ 7

แผนภาพกระบวนการถ่ายโยงความหมาย [อารมณ์เกลียด คือ ของเหลว]

มโนทัศน์ต้นทาง ของเหลว	การถ่ายโยงความหมาย	มโนทัศน์ปลายทาง อารมณ์เกลียด
กรอก	→	การอัดเยียดความคิดที่เป็นพิษให้ผู้อื่น
ซึมซับ / ซึม	→	การรับเอาความคิดเชิงลบเข้ามาอย่างช้า ๆ
เจือปน	→	การทำให้สังคมเสื่อมโทรมด้วยอารมณ์เกลียด
เป็นพิษ / ยาพิษ	→	สถานะของอารมณ์เกลียดที่เป็นอันตรายและบ่อนทำลาย

ดังนั้น กระบวนการถ่ายทอดโยงความหมายของอุปลักษณ์ [อารมณ์เกลียด คือ ของเหลว] จึงเป็นการใช้รูปภาษาที่เกี่ยวกับของเหลวอันตรายเพื่ออธิบายสภาวะและการส่งผลกระทบของอารมณ์เกลียด โดยมีโนทัศน์นี้มองอารมณ์เกลียดในฐานะ “สารพิษ” ที่บ่อนทำลาย (จากคำว่า เป็นพิษ ยาพิษ) ซึ่งสามารถถูก “ยัดเยียด” ให้ผู้อื่นได้ (จากคำว่า กรอก) สามารถถูก “รับเข้ามา” สู่จิตใจอย่างช้า ๆ (จากคำว่า ซึมซับ ซึม) และสามารถ “สร้างความเสื่อมโทรม” ให้กับส่วนรวมได้ (จากคำว่า เจือปน) การเปรียบเทียบเช่นนี้สร้างโนทัศน์ว่าอารมณ์เกลียดเป็นสารพิษทางความคิดที่ต้องใช้ความระมัดระวังในการรับและแพร่กระจาย

2.8 อุปลักษณ์สงคราม [อารมณ์เกลียด คือ สงคราม] (HATRED IS WAR)

อุปลักษณ์นี้วางกรอบให้อารมณ์เกลียดเป็นการต่อสู้หรือความขัดแย้งที่รุนแรง มีการแบ่งฝ่าย มีการโจมตี และมีผู้แพ้ผู้ชนะ การเปรียบเทียบนี้มักใช้ในบริบทของการปะทะกันอย่างเปิดเผยในพื้นที่สาธารณะ ดังตัวอย่าง

[29] “แค่มีความเห็นไม่ตรงกัน ก็เปิดวอร์ตั้งกองทัพมาถล่มคนที่เกลียดแล้ว”

TW#1180

[30] “คำพูดของเขาเหมือนกระสุนปืนที่ยิงกราดใส่ทุกคนที่เห็นต่างจากเขาอย่างโกรธแค้น”

TW#286

[31] “ฝั่งนั้นเขาตั้งป้อมรอเลย ใครเข้าไปคอมเมนต์คือโดนทัวร์ลงยับ #เบื่อหน่ายขั้นสุด”

PN#571

[32] “เขาใช้คำสาปแข่งเป็นอาวุธในการโจมตีศัตรูของเขา”

PN#704

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นการใช้คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับการทำสงครามอย่างชัดเจน ตัวอย่าง [29] ใช้คำว่า “เปิดวอร์” “กองทัพ” และ “ถล่ม” ซึ่งเป็นการประกาศสงครามและโจมตีกันเป็นกลุ่ม ขณะที่ตัวอย่าง [30] มองคำพูดเป็น “กระสุนปืน” ที่ใช้ “ยิง” ผู้อื่น ตัวอย่าง [31] ใช้บริบทของการ “ตั้งป้อม” และการโจมตีแบบกลุ่มที่เรียกว่า “ทัวร์ลง” และท้ายที่สุด ตัวอย่าง [32] ระบุอย่างชัดเจนว่า คำสาปแข่งถูกใช้เป็น “อาวุธ” ในการ “โจมตี” โดยสามารถแสดงกระบวนการถ่ายทอดโยงความหมาย ได้ดังภาพ 8

ภาพ 8

แผนภาพกระบวนการถ่ายทอดโยงความหมาย [อารมณ์เกลียด คือ สงคราม]

มโนทัศน์ต้นทาง สงคราม	การถ่ายทอดโยงความหมาย	มโนทัศน์ปลายทาง อารมณ์เกลียด
เปิดวอร์	→	การประกาศตัวเริ่มต้นความขัดแย้ง
กองทัพ / ศัตรู	→	การแบ่งแยกฝ่ายตรงข้ามอย่างชัดเจน
ตั้งป้อม	→	การยึดมั่นในจุดยืนและเตรียมพร้อมตอบโต้
อาวุธ / กระสุนปืน	→	สถานะของคำพูดที่ใช้เป็นเครื่องมือทำร้าย
ถล่ม / ยิง / ทัวร์ลง / โจมตี	→	พฤติกรรมก้าวร้าวที่มุ่งโจมตีฝ่ายตรงข้าม

ดังนั้น กระบวนการถ่ายทอดโยงความหมายของอุปลักษณ์ [อารมณ์เกลียด คือ สงคราม] จึงเป็นการใช้รูปภาษาจากแวดวงการทหารเพื่อสร้างโนทัศน์ให้ความขัดแย้งที่เกิดจากอารมณ์เกลียดเป็นการต่อสู้ที่มีโครงสร้างชัดเจน โดยครอบคลุมตั้งแต่การเริ่มต้นความขัดแย้ง และการแบ่งฝ่าย (เปิดวอร์ กองทัพ)

การวางตัวเชิงยุทธวิธี (ตั้งป้อม) การมองคำพูดในฐานะอาวุธ (กระสุนปืน อาวุธ) ไปจนถึงการแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวที่เป็นการโจมตีโดยตรง (ถล่ม ยิง ทัวร์ลง) การเปรียบเทียบเช่นนี้ทำให้การโต้เถียงที่ขับเคลื่อนด้วยอารมณ์เกลียดถูกรับรู้ในฐานะสมรภูมิการต่อสู้ที่มีเป้าหมายเพื่อเอาชนะ

2.9 อุปลักษณ์ความสกปรก [อารมณ์เกลียด คือ ความสกปรก] (HATRED IS DIRT/FILTH)

อุปลักษณ์สุดท้ายนี้สะท้อนมโนทัศน์ที่มองอารมณ์เกลียดในฐานะมลทินทางศีลธรรม (moral impurity) โดยเปรียบเทียบว่า เป็นสิ่งสกปรก น่ารังเกียจ และต้องชำระล้างหรือหลีกเลี่ยง แม้ว่าบางครั้งมโนทัศน์ต้นทางอาจเป็นสิ่งของ (เช่น ขยะ) หรือของเหลว (เช่น น้ำคร่ำ) แต่การเปรียบเทียบในอุปลักษณ์ประเภทนี้ไม่ได้มุ่งเน้นที่คุณสมบัติทางกายภาพหรือคุณสมบัติเชิงสสาร แต่เน้นที่สถานะความน่ารังเกียจ และการปนเปื้อนทางศีลธรรมเป็นสำคัญ ดังตัวอย่าง

[33] “เห็นคอมเมนต์เหยียดเพศในเพจนั้นแล้วรู้สึกขยะแขยงมาก เหมือนลุยเข้าไปในกองขยะ ความคิดเลย”

TW#690

[34] “อยากจะล้างโซเซียลให้สะอาดจากพวกความคิดสกปรกที่น่ารังเกียจแบบนี้จริง ๆ”

PN#415

[35] “พอไปยุ่งกับคนแบบนั้นแล้วรู้สึกเหมือนชีวิตตัวเองเปอะเปื้อนไปด้วยความเกลียด”

TW#1065

[36] “คำพูดขี้ชาติของเขา มันคือมลพิษทางความคิดที่ต้องรีบกำจัด”

PN#333

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นการเชื่อมโยงอารมณ์เกลียดกับความสกปรกอย่างชัดเจน ตัวอย่าง [33] เปรียบความคิดแย่ ๆ เป็น “กองขยะ” ตัวอย่าง [34] แสดงความปรารถนาที่จะ “ล้าง” สังคมให้ “สะอาด” จากความคิดที่ “สกปรก” ซึ่งเป็นกระบวนการชำระล้างมลทิน ตัวอย่าง [35] มองผลกระทบของอารมณ์เกลียดว่าทำให้ชีวิต “เปอะเปื้อน” และท้ายที่สุด ตัวอย่าง [36] ระบุอย่างชัดเจนว่าคำพูดนั้นเป็น “มลพิษ” ที่ต้องถูก “กำจัด” โดยสามารถแสดงกระบวนการถ่ายทอดความหมาย ได้ดังภาพ 9

ภาพ 9

แผนภาพกระบวนการถ่ายทอดความหมาย [อารมณ์เกลียด คือ ความสกปรก]

มโนทัศน์ต้นทาง ความสกปรก	การถ่ายทอดความหมาย	มโนทัศน์ปลายทาง อารมณ์เกลียด
ขยะแขยง / กองขยะ	→	สถานะของอารมณ์เกลียดที่น่ารังเกียจทางศีลธรรม
ล้าง / สะอาด / สกปรก	→	ความปรารถนาที่จะชำระล้างมลทินทางความคิด
เปอะเปื้อน	→	ผลกระทบของอารมณ์เกลียดที่ทำให้ต่างพร้อย
มลพิษ / กำจัด	→	การมองอารมณ์เกลียดเป็นพิษต่อสังคมที่ต้องกำจัด

ดังนั้น กระบวนการถ่ายทอดความหมายของอุปลักษณ์ [อารมณ์เกลียด คือ ความสกปรก] จึงเป็นการใช้รูปภาพที่สื่อถึงมลทินเพื่อตัดสินคุณค่าทางศีลธรรมของอารมณ์เกลียด โดยมีมโนทัศน์นี้ให้ภาพของอารมณ์เกลียดในฐานะสิ่งที่น่ารังเกียจโดยเนื้อแท้ (จากคำว่า ขยะแขยง กองขยะ) เป็นมลทินที่ต้อง

ได้รับการ “ชำระล้าง” (จากคำว่า ล้าง สะอาด สกปรก) เป็นสิ่งที่สร้างรอยต่างพริ้วให้กับบุคคล (จากคำว่า เปรอะเปื้อน) และเป็นพิษภัยต่อสังคมที่ต้องขจัดให้สิ้นไป (จากคำว่า มลพิษ กำจัด) การเปรียบเทียบเช่นนี้ สะท้อนการรับรู้ว่าอารมณ์เกลียดเป็นสภาวะที่ตรงข้ามกับความดีงามและความบริสุทธิ์

อภิปรายผล

ผลการศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ของอารมณ์เกลียด 9 ประเภท สะท้อนให้เห็นว่า ผู้ใช้ภาษาไทย รับรู้มโนทัศน์ของอารมณ์เกลียดในเชิงลบว่าเป็นภัยและเป็นสภาวะที่ไม่พึงประสงค์ และสามารถจัดกลุ่ม อุปลักษณะเหล่านี้ได้ 4 กลุ่มหลักตามมโนทัศน์ที่ถ่ายทอดความหมาย ได้แก่ 1) กลุ่มพลังงานภายนอกที่ควบคุมไม่ได้ (น้ำ ไฟและความร้อน และของเหลว) 2) กลุ่มสภาวะภายในที่เป็นภาระและกักขัง (วัตถุและพื้นที่ปิดล้อม) 3) กลุ่มโครงสร้างและการกระทำที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ (สิ่งปลูกสร้างและสงคราม) และ 4) กลุ่มมลทินทางศีลธรรมที่น่ารังเกียจ (สิ่งมีชีวิตและความสกปรก) การจัดกลุ่มนี้ชี้ให้เห็นว่า มโนทัศน์ของอารมณ์เกลียด มีความซับซ้อนและถูกสร้างขึ้นจากประสบการณ์ที่หลากหลาย ซึ่งสนับสนุนแนวคิดพื้นฐานในภาษาศาสตร์ ปริซัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดของ Kövecses (2000; 2004) และ Gibbs (2006) ที่เสนอว่า เราทำความเข้าใจ อารมณ์ที่เป็นนามธรรมผ่านประสบการณ์ทางร่างกายและกายภาพที่เป็นรูปธรรม เช่น ความรู้สึกร้อนเมื่อโกรธ หรือภาระหนักเมื่อทุกข์ และแนวคิดของ Wierzbicka (1992) ที่ชี้ว่า การเลือกใช้ชุดอุปลักษณะที่เฉพาะเจาะจงนั้น สะท้อนระบบความคิดและวัฒนธรรมของผู้ใช้ภาษานั้น ๆ

เมื่อเปรียบเทียบประเภทของอุปลักษณะแสดงอารมณ์เกลียดที่พบในงานวิจัยนี้กับอุปลักษณะแสดง อารมณ์โกรธของศุภชัย ตั้ววิชัย (2549) และเรื่องอุปลักษณะแสดงอารมณ์โศกเศร้าของ ณรงค์กรณ รอดทรัพย์ (2561) จะพบทั้งความคล้ายคลึงและความแตกต่างที่น่าสนใจว่า ความคล้ายคลึงที่ชัดเจนที่สุดคือการปรากฏ ของอุปลักษณะร่วม ได้แก่ [ไฟ] [ของเหลว] [สงคราม] และ [วัตถุ] ซึ่งบ่งชี้ว่า ผู้ใช้ภาษาไทยมีกรอบมโนทัศน์ แกนกลางร่วมกันในการรับรู้อารมณ์ด้านลบที่รุนแรงในฐานะพลังทำลายล้าง สสารที่ควบคุมยาก หรือภาระ ที่จับต้องได้ อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างที่สำคัญคือ งานวิจัยนี้ไม่พบอุปลักษณะที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ ในชีวิตประจำวันอย่าง [อาหาร] [โรค] หรือ [สี] ดังที่พบในอารมณ์โกรธ อาจสะท้อนได้ว่า “อารมณ์เกลียด” ถูกรับรู้ว่าเป็นอารมณ์ที่ “จริงจัง” และ “หนักหน่วง” มากกว่า “อารมณ์โกรธ” ซึ่งเป็นอารมณ์ที่สามารถเกิดขึ้น และหายไปได้ในชีวิตประจำวัน

ในทำนองเดียวกันกับการเปรียบเทียบกับอารมณ์ความทุกข์ในงานของธนพล เอกพจน์ และวิรัช วงศ์ ภินันท์วัฒนา (2557) ยิ่งทำให้เห็นความสอดคล้องกันของผลการวิจัย โดยเฉพาะการพบอุปลักษณะ [ความทุกข์ คือ สิ่งปฏิญู] ซึ่งสอดคล้องโดยตรงกับอุปลักษณะ [อารมณ์เกลียด คือ ความสกปรก] ของงานวิจัยนี้ และยังพบอุปลักษณะร่วมอื่น ๆ เช่น [การต่อสู้/สงคราม] และ [วัตถุ] อีกด้วย ความสอดคล้องนี้ชี้ให้เห็นถึง มโนทัศน์ร่วมของผู้ใช้ภาษาไทยที่มองอารมณ์ด้านลบในฐานะ “มลทิน” ที่ต้องชำระล้างหรือ “ปฏิบัติ” ที่ต้อง ต่อสู้ ซึ่งแนวคิดพื้นฐานเช่นนี้ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในภาษาไทยเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกทางปริซันที่พบได้ ในวัฒนธรรมอื่นด้วย ดังที่นันทน์ภัส อยู่ประยงค์ (2553) ได้ศึกษาเปรียบเทียบอุปลักษณะอารมณ์ในภาษาไทย และภาษาอังกฤษ และพบว่า แม้จะมีอุปลักษณะบางอย่างที่แตกต่างกันไปตามวัฒนธรรม แต่ก็มีอุปลักษณะ พื้นฐานร่วมกันจำนวนมาก ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า เป็นปรากฏการณ์ที่พบได้ข้ามวัฒนธรรม อีกทั้งกลไกการใช้ อุปลักษณะดังกล่าวยังครอบคลุมไปถึงอารมณ์ประเภทอื่น ๆ ไม่ได้จำกัดอยู่แค่กลุ่มอารมณ์ที่รุนแรง สอดคล้องกับ ณรงค์กรณ รอดทรัพย์ (2557) ที่พบการใช้อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์กับอารมณ์ที่มีพลังงานต่ำอย่าง “ความเบื่อ” ก็เป็นการยืนยันว่า นี่เป็นกลไกพื้นฐานในการทำความเข้าใจอารมณ์ทุกประเภทในภาษาไทย ดังนั้น งานวิจัยเหล่านี้

ต่างก็สนับสนุนข้อสรุปเดียวกันว่า มนุษย์ใช้ประสบการณ์รูปธรรมในการทำความเข้าใจสภาวะนามธรรมภายในจิตใจ

โดยสรุป การศึกษาอุปลักษณะอารมณ์เกลียด 9 ประเภทนี้ชี้ให้เห็นว่า มโนทัศน์อารมณ์เกลียดของผู้ใช้ภาษาไทยเป็นส่วนหนึ่งของระบบความคิดที่ใหญ่กว่าในการทำความเข้าใจอารมณ์ด้านลบทั้งหมด ระบบความคิดนี้มองอารมณ์ด้านลบว่า เป็นภาระที่ต้องแบกรับ เป็นศัตรูที่ต้องต่อสู้ เป็นพลังธรรมชาติที่ต้องรับมือ และเป็นมลทินที่ต้องกำจัดทิ้ง การเลือกใช้รูปภาพที่หลากหลาย จึงเป็นเครื่องยืนยันว่าอุปลักษณะไม่ใช่เพียงโวหารทางภาษา แต่เป็นกลไกสำคัญทางปริชาณที่สะท้อนวิธีคิดที่มนุษย์สร้างความหมายให้กับตนเอง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ควรขยายขอบเขตเพื่อศึกษาอุปลักษณะแสดงอารมณ์เกลียดในบริบททางภาษาอื่น ๆ นอกเหนือจากสื่อสังคมออนไลน์ เช่น วรรณกรรมร่วมสมัย บทเพลง หรือบทสนทนาในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เห็นภาพรวมของมโนทัศน์ที่ครอบคลุมยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

1. ควรศึกษาเปรียบเทียบอุปลักษณะแสดงอารมณ์เกลียดในภาษาไทยกับภาษาอื่น เพื่อทำความเข้าใจความเหมือนและความต่างของระบบคิดเชิงวัฒนธรรมที่มีต่ออารมณ์เกลียด

2. ควรศึกษาอุปลักษณะมโนทัศน์อารมณ์เกลียดในกลุ่มบุคคลต่างช่วงวัย เพื่อทำความเข้าใจว่า มโนทัศน์เหล่านี้เปลี่ยนแปลงไปตามประสบการณ์ชีวิตและสังคมอย่างไร

รายการอ้างอิง

- กรกนก รัมมะอัทธ. (2556). การเปรียบเทียบอุปลักษณะความรักในเพลงลูกทุ่งกับเพลงไทยสากล. [วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ].
- กรกต กลิ่นเดช และณรงค์กรณ รอดทรัพย์. (2562). อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับความรักในบทเพลงที่ประพันธ์โดยแก้ว อัจฉริยะกุล. *วารสารมังรายสาร*, 7(2), 33-44. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/mrsj/article/view/193423>
- ณรงค์กรณ รอดทรัพย์. (2557). อุปลักษณะเกี่ยวกับอารมณ์เบื่อในภาษาไทย. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติมหาวิทยาลัยทักษิณ ครั้งที่ 24* (หน้า 552-559). มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ณรงค์กรณ รอดทรัพย์. (2561). มโนอุปลักษณะแสดงอารมณ์โศกเศร้าในนวนิยายไทย. *วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ปริทัศน์*, 6(2), 55-76.
- ธนพล เอกพจน์ และวิรัช วงศ์ภินันท์วัฒนา. (2557). อุปลักษณะความทุกข์ในภาษาไทย. ใน *การประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ครั้งที่ 15* (หน้า 2330-2339). มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- นันทน์ภัส อยู่ประยงค์. (2553). การศึกษาเปรียบเทียบอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ของความสุข ความโกรธ และความเศร้าในภาษาไทยและภาษาอังกฤษ. [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี].
- ราชบัณฑิตยสภา. (2554). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- วุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ. (2566). ความเครียด: การศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาไทยในทวิตเตอร์. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 23(3), 111-139. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/liberalarts/article/view/264020>

- ศุภชัย ต๊ะวิชัย. (2549). *อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย*. [วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์
มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร].
- ศุภชัย ต๊ะวิชัย. (2550). อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย. *วารสารอักษรศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 29(ฉบับพิเศษ), 209-232. [https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jasu/
article/view/239961](https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jasu/article/view/239961)
- American Psychiatric Association. (2022). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*
(5th ed., text rev.). American Psychiatric Association Publishing.
- Gibbs, R. W., Jr. (2006). *Embodiment and cognitive science*. Cambridge University Press.
- Kövecses, Z. (2000). *Metaphor and emotion: language, culture, and body in human feeling*.
Cambridge University Press.
- Kövecses, Z. (2002). *Metaphor: a practical introduction*. Oxford University Press.
- Kövecses, Z. (2004). *Metaphor and emotion: language, culture, and body in human feeling*.
Cambridge University Press.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. University of Chicago Press.
- Pragglejaz Group. (2007). MIP: a method for identifying metaphorically used words in
discourse. *Metaphor and Symbol*, 22(1), 1-39. [https://doi.org/10.1080/1092648070
9336752](https://doi.org/10.1080/10926480709336752)
- Rosch, E. H. (1973). On the internal structure of perceptual and semantic categories. In T. E.
Moore (Ed.), *Cognitive development and the acquisition of language* (pp. 111-144).
Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-505850-6.50010-4>
- Wierzbicka, A. (1992). *Semantics, culture, and cognition: universal Human Concepts in
Culture-specific Configurations*. Oxford University Press.

Promoting English Language among Hill Tribe Drivers through Interactive Flip Books: Applying Translanguaging Strategies for Effective Communication

Acharin Chitprarop¹

Received: September 16, 2025

Revised: October 28, 2025

Accepted: November 25, 2025

Abstract

This study investigated 1) the effectiveness of interactive flip books applying translanguaging strategies, and 2) the English-speaking ability of Karen drivers before and after an eight-week training program. A mixed-methods design was employed, integrating quantitative and qualitative approaches to examine both linguistic improvement and learner experiences. The participants were 25 purposively selected Karen drivers in Hod District, Chiang Mai. Instruments included 1) pre- and post- oral speaking tests, 2) a satisfaction questionnaire ($\alpha=0.94$), and 3) semi-structured interviews and field observations. Quantitative data were analyzed using descriptive statistics and paired-samples *t*-tests, while qualitative data were examined through a content analysis. Results revealed that the interactive flip books significantly enhanced English-speaking skills across pronunciation, vocabulary, grammar, and fluency ($p<0.001$), with very large effect sizes ($d=1.89-2.20$). Qualitative findings indicated routine use of the flip books on the job increased the drivers' confidence when interacting with tourists, and strengthened cultural pride through multilingual practices. The findings suggest that embedding translanguaging strategies in interactive flip books not only improves speaking proficiency but also cultivates motivation and identity affirmation. Integrating English, Thai, and Karen created an inclusive learning environment that reduced linguistic barriers and enabled authentic, confident communication with tourists.

Keywords: Translanguaging, English-Speaking Skills, Technology-Assisted Language Learning (TALL), Quality Education, Decent Work and Economic Growth

Introduction

Effective English communication is vital in tourism, helping front-line staff respond accurately, build rapport, and ensure safety. Drivers, often the first contact for travelers, shape crucial first impressions (Kakham, 2018). Strong English proficiency enables staff to engage fluently and deliver accurate, positive interactions that enhance tourist satisfaction. These interactions often translate into favorable word-of-mouth and repeat business (Čuić Tanković, Kapeš, & Benazić, 2023). Moreover, effective communication enables staff to better

---

¹ Business English Program, Faculty of Business Administration and Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Lanna

understand tourists' needs, respond promptly to requests, and minimize misunderstandings, thereby improving service quality and reducing dissatisfaction.

English proficiency also ensures safety and confidence in unexpected situations; multilingual staff can respond effectively and reassure travelers (Rubinstein, 2018). At the organizational level, English skills expand business opportunities and support economic growth. Communities that rely heavily on tourism, in particular, benefit from staff who can interact effectively with international visitors, as this capability directly generates income and stimulates economic activity (Čuić Tanković, Kapeš, & Benazić, 2023).

When considering the key actors in tourism, roles such as tour guides, hotel receptionists, and airline staff often receive the most attention. However, drivers-who are frequently the first point of contact for foreign visitors-are sometimes overlooked, despite their pivotal role in creating tourists' first impressions. Miscommunication between drivers and tourists can diminish service quality, hinder first impressions, and negatively affect perceptions of other services or even the hotel's reputation (Kakham, 2018). In many cases, resorts located in rural or suburban areas hire local community members as drivers to distribute income within the community. The present study focuses on a resort in Hod district, Chiang Mai province, which employs Karen (Pga K'nyau) drivers, leveraging their local knowledge and familiarity with travel routes connecting the resort, airport, and surrounding attractions.

A preliminary survey of the drivers revealed recurring communication challenges with international tourists. Specifically, drivers reported limited fluency, low confidence, and difficulties in providing essential information to foreign customers. These challenges not only reduce service quality but also result in missed opportunities to create positive first impressions. Addressing these issues requires innovative language training methods tailored to drivers' real-world working conditions-methods that account for their limited exposure to English, irregular schedules, and characteristics as adult learners. In recent years, various digital learning tools-such as mobile-assisted language learning (MALL), virtual classrooms, and gamified applications-have been introduced to support flexible, self-directed language learning (Burston & Giannakou, 2022). Interactive flip books offer accessible, visually engaging multimedia learning. By combining text, audio, and imagery, they simulate real communication scenarios suitable for vocational learners. As multimedia learning theory (The Cambridge handbook of multimedia learning, 2005) suggests, multimodal integration enhances retention and reduces cognitive load. Prior studies have shown that such resources effectively increase learners' engagement and support independent language practice (Dharmayanti, Putra, & Paramartha, & Artini, 2021; Mahriati, 2024).

However, while flip books provide technological support, effective communication in multilingual contexts requires more than exposure to vocabulary or dialogues. It demands an instructional framework that values and mobilizes learners' entire linguistic repertoires. This is where the concept of translanguaging becomes essential. Translanguaging, as defined by

Rubinstein (2018), refers to the dynamic process in which bilinguals use all their linguistic resources to make meaning and communicate effectively. Rather than separating languages, translanguageing pedagogy encourages learners to fluidly integrate their first, second, and additional languages to enhance comprehension, confidence, and identity.

This study integrates three strands-Technology-Assisted Language Learning (TALL), translanguageing pedagogy, and English communication in tourism-to address the linguistic and cultural challenges of Karen hill tribe drivers. Specifically, by embedding translanguageing principles into an interactive flip book format, this study aims to bridge the gap between digital innovation and culturally responsive pedagogy-offering a sustainable approach to English learning within community-based tourism settings.

Literature review

1. Technology-Assisted Language Learning (TALL) and Flip Book Applications

Interactive flip books have emerged as a promising tool to address challenges in vocational and community-based language education. The design of flip books in this study is grounded in Mayer's Cognitive Theory of Multimedia Learning, which posits that learning improves when visual and auditory channels are integrated to reduce cognitive load and strengthen memory retention. Creating Flip books is a part of the broader movement of Technology-Assisted Language Learning (TALL), which includes tools such as mobile-assisted language learning (MALL), virtual classrooms, and gamified applications (Burston & Giannakou, 2022). Compared with other technologies, flip books offer portability, low cost, and the flexibility to integrate multilingual content-making them particularly suitable for adult learners in remote or resource-limited contexts. The technology originated in early digital publishing and has since been adapted for educational use because of its ease of navigation and multimedia interactivity. In language learning, flip books function as a multimodal platform where learners can repeatedly listen, read, and practice oral responses, promoting both accuracy and fluency through visual scaffolding. This multimodal design enables learners to process language through both text and images, thereby improving comprehension and recall. Prior research has shown that technology-assisted resources such as flipbooks can effectively support learners in practicing tourism-related conversations (Chang, 2024). Similarly, combining illustrations with spoken language increases learners' confidence in real-life communication (Chaeratunnisa, Utari, & Lestari, 2025). Research by Tabasi, Tondowala, Tupamahu, Sigilipu, and Ayu Kartika Septiana (2024) also demonstrated that flipbooks enhance learning efficiency among students by fostering independent learning and engagement.

2. Communicative Competence

Speaking in a second language is a cognitively demanding skill that requires coordination between linguistic, psychological, and sociocultural components. Hymes (1972) introduced the concept of communicative competence, emphasizing the ability to use

language appropriately across contexts-not merely the mastery of grammar. Later frameworks of Skehan (1998) differentiated between accuracy and fluency, underscoring that effective instruction should balance both elements. Sweller's (2011) cognitive load theory also contributes to this understanding by suggesting that instructional designs must manage learners' mental effort to prevent overload and facilitate performance. These perspectives collectively support the design of multimedia tools, such as flip books, that present manageable language chunks and contextualized dialogues to promote meaningful oral production.

3. Translanguaging Pedagogy

Translanguaging pedagogy represents a shift from traditional bilingual education to a holistic, inclusive framework where learners use their entire linguistic repertoire as a cognitive and communicative resource (Otheguy, García, & Reid, 2019). Rather than compartmentalizing languages, this approach encourages smooth movement across linguistic boundaries, enabling learners to draw on their first, second, and additional languages for deeper comprehension and identity formation (Cenoz & Gorter, 2020).

From a pedagogical standpoint, translanguaging involves purposeful classroom design that integrates languages strategically to support metalinguistic awareness, critical thinking, and self-expression (Rubinstein, 2018). It is not merely the alternation of languages but a guided process facilitated by teachers through tasks that promote reflection, peer collaboration, and identity affirmation. Studies such as Zhang and Chan (2021) demonstrated that translanguaging enhances learners' flexibility, participation, and confidence, while Palmer, Martínez, Mateus, and Henderson (2014) emphasized its role in fostering cultural pride and multilingual identity.

However, most translanguaging research has been confined to formal educational settings. Few studies have explored its application in professional or community-based language learning-particularly in tourism contexts. By embedding translanguaging principles into a technology-assisted medium such as interactive flip books, this study extends the theory into an underexplored domain where multilingual communication directly impacts occupational effectiveness and intercultural understanding.

4. English Proficiency in Tourism

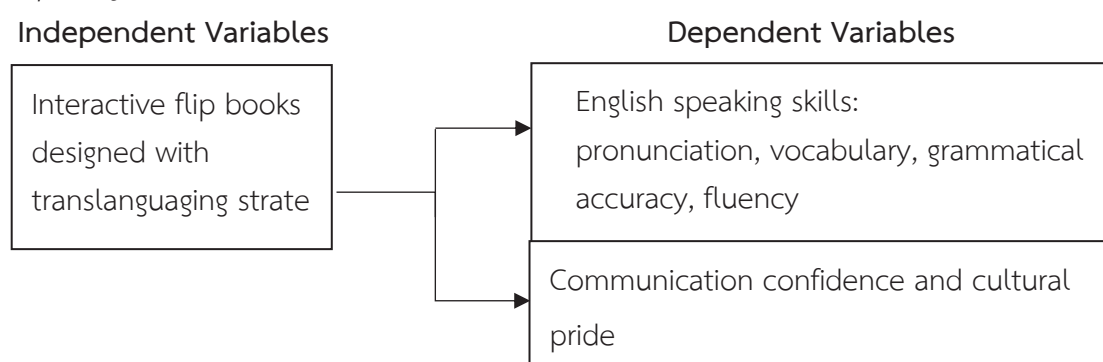
English serves as a lingua franca in the tourism and hospitality industries, facilitating communication between local service providers and international visitors. Therefore, effective English communication is critical in tourism and hospitality, with studies showing that staff proficiency improves service quality, enhances customer satisfaction, and ensures safety in critical situations (Čuić Tanković, Kapeš, & Benazić, 2023; Rubinstein, 2018). Research has shown that employees' English proficiency enhances service quality, customer satisfaction, and safety during travel (Rubinstein, 2018). However, most studies emphasize tour guides, hotel staff, and airline personnel, with little focus on local drivers who often act as the first contact point for

tourists. Drivers from ethnic minority communities, such as the Karen hill tribe, face particular challenges-including limited vocabulary, low confidence, and minimal exposure to formal English training. These linguistic barriers can hinder communication and affect tourists' overall experiences. Addressing these challenges requires instructional tools that reflect learners' linguistic realities and accommodate adult learning characteristics, including limited study time and preference for experiential learning.

Taken together, prior research across these domains demonstrates that technology-assisted tools such as flip books enhance accessibility and motivation, translanguageing pedagogy provides a theoretical basis for integrating multilingual resources, and English communication in tourism defines the contextual need for such integration. Yet, few studies have combined these frameworks to develop community-based interventions for marginalized language learners. The present study addresses this gap by designing interactive flip books that merge digital technology with translanguageing pedagogy to improve English-speaking proficiency, confidence, and cultural identity among Karen drivers. This integrated approach contributes theoretically by expanding translanguageing beyond classrooms and practically by offering a replicable model for sustainable language learning in tourism sectors.

Figure 1

Conceptual framework

Annotation. From *Translanguageing: Language, bilingualism and education* (Rubinstein, 2018). and *The Cambridge handbook of multimedia learning* (Mayer, 2005).

In this study, the independent variable is the use of interactive flip books designed with translanguageing strategies, which integrate English, Thai, and Karen to create culturally and linguistically accessible learning materials. This instructional intervention is intended to enhance the English-speaking competence of Karen drivers. The first dependent variable is the English-speaking proficiency of Karen drivers, evaluated before and after the eight-week training program. Proficiency is assessed through multiple dimensions, including pronunciation, vocabulary, grammatical accuracy, and fluency. The second dependent variable is the drivers' communication confidence and sense of cultural pride, reflecting the broader affective and identity-related outcomes of the intervention.

Research methodology

1. Research Design

This study employed a mixed-methods design, integrating both quantitative and qualitative approaches to investigate the effectiveness of interactive flip books designed with translanguaging strategies. The quantitative component measured changes in participants' English-speaking proficiency before and after the eight-week training program through standardized oral tests and statistical analyses. The qualitative component explored participants' learning experiences, confidence, and perceptions through semi-structured interviews and field observations. This integration enabled triangulation of data, providing a comprehensive understanding of both linguistic outcomes and learner experiences.

2. Participants

The study involved 25 Karen (Pga K'nyau) drivers employed in tourism services in Hod District, Chiang Mai. Participants were purposively selected based on limited English proficiency, direct contact with international tourists, and voluntary participation.

3. Research instrument

The main instrument was the interactive translanguaging flip book, designed to enhance English-speaking proficiency through multimedia learning. The flip book was developed based on Cognitive Theory of Multimedia Learning and Communicative Language Teaching (CLT) principles (The Cambridge handbook of multimedia learning, 2005). It incorporated three languages-English (target language), Karen (mother tongue), and Thai (lingua franca)-to ensure cultural and linguistic accessibility. The content consisted of six thematic units that reflected real-life driving contexts: 1) greeting and self-introduction, 2) giving directions, 3) describing tourist destinations, 4) discussing local food and culture, 5) handling problems or emergencies, and (6) ensuring passenger safety. Each unit included illustrated dialogues, pronunciation guides, and short speaking tasks that required participants to practice producing phrases in English with the support of Thai and Karen translations. Audio recordings were embedded to provide model pronunciation and listening input, allowing self-paced practice both online and offline.

English-speaking proficiency was assessed through 10-minute pre- and post-tests simulating driver-tourist interactions. Four dimensions-pronunciation, vocabulary, grammar, and fluency-were rated on a five-point scale (1=poor, 5=excellent). Each test involved three short communicative tasks and was video-recorded and scored by two trained raters for reliability.

A satisfaction questionnaire was also distributed after the intervention to assess participants' perceptions of content relevance, confidence, and design quality. The instrument contained 20 items on a five-point Likert scale and demonstrated a Cronbach's alpha of 0.94, indicating high internal consistency.

Semi-structured interviews were conducted to elicit participants' reflections on their learning process and real-life application of the flip book content. Each interview lasted 20-30 minutes and was conducted in Thai or Karen to ensure comfort and authenticity. Finally, field observations were carried out while drivers interacted with international tourists to document translanguaging behaviors, spontaneous English usage, and confidence levels in authentic communicative situations.

The training program lasted for eight weeks, divided into two main phases. During Weeks 1-4, participants attended two structured training sessions per week, each lasting two hours (a total of 16 hours). These sessions were led by the researcher and focused on guided practice through role-plays, pronunciation drills, and collaborative speaking activities using the interactive flip books. The emphasis was on building familiarity with the dialogues and using translanguaging strategies to scaffold understanding. During Weeks 5-8, participants integrated the flip books into their actual driving works. They were encouraged to use the flip books before and after tourist interactions to review phrases and reinforce confidence. The researcher conducted on-site observations and follow-up sessions to provide feedback and collect qualitative data. All sessions followed adult-learning principles, ensuring a supportive environment without employment-related pressure.

4. Data Collection

The data collection took place over an eight-week period, from November 2024 to January 2025, and was carried out in two phases. In the first phase (Weeks 1-4), participants completed pre-test assessments and joined structured training sessions twice a week, each lasting two hours. These sessions were designed to create a supportive environment in which drivers could practice using the translanguaging-based flip books in simulated workplace scenarios, such as greeting passengers, giving directions, or explaining local attractions. This stage ensured that participants became familiar with the material in a safe and guided setting before applying it in real life.

The second phase (Weeks 5-8) focused on practical application. Drivers brought the flip books into their daily routines with international tourists, using them as a resource during actual passenger interactions. At the same time, the research team conducted post-test assessments and gathered qualitative data through semi-structured interviews and systematic observations. The interviews allowed drivers to share their experiences, challenges, and personal reflections, while the observations documented how translanguaging strategies unfolded naturally in authentic conversations. To guide the process, observers relied on a structured checklist adapted from Rubinstein's (2018) framework, which ensured consistency and comparability across cases.

Several measures were taken to enhance the trustworthiness of the data. All instruments were piloted and reviewed by three experts in applied linguistics to confirm clarity and relevance. Observations were carried out by two independent raters who cross-

checked their notes to secure inter-rater reliability, while interviews were audio-recorded and transcribed to maintain accuracy. By combining multiple sources-test scores, participant accounts, and field observations-the study employed triangulation to capture a more complete picture of how the intervention worked in practice.

5. Data analysis

Quantitative data from pre- and post-tests were analyzed using descriptive statistics (mean, standard deviation, percentage) and inferential statistics (paired-samples *t*-test) to compare participants' speaking proficiency before and after the intervention. Assumptions for the paired-samples *t*-test were examined by testing the normality of difference scores with the Shapiro-Wilk test ($p>0.05$). No extreme outliers were detected. Qualitative data from interviews and observations were analyzed using content analysis to identify recurring themes related to learner confidence, cultural pride, and translanguageing behaviors. The integration of both datasets occurred at the interpretation stage, where quantitative results were used to explain and enrich the qualitative findings.

6. Ethical Considerations

Ethical approval for this study was obtained from the Research Ethics Committee of Rajamangala University of Technology Lanna (Approval No. RUMTL-IRB 108/2024, dated November 15, 2024). Prior to participation, the researcher explained the study's objectives, procedures, and data collection methods in detail to ensure informed consent. All participants were assured that their responses would remain confidential, that participation was voluntary, and that their performance at work would not be affected by their involvement in the study. Written consent form was obtained before data collection, and participants were encouraged to answer survey and interview questions based on their genuine experiences.

Results

This section presents the findings of the study, organized according to the research objectives. Both quantitative and qualitative results are reported to ensure a comprehensive understanding of the effectiveness of interactive flip books integrating translanguageing strategies in enhancing the English-speaking skills of Karen hill tribe drivers.

Table 1

Satisfaction on Using Flip Books for English-Speaking Skills Development (n=25)

Items	Mean	S.D.	Level
Content and Application			
1. The content in the flipbooks meets the needs for actual usage	4.25	0.68	High
2. The conversations in the flipbooks are easy to understand and memorize	4.18	0.71	High
Total	4.22	0.70	High

Items	Mean	S.D.	Level
Confidence			
3. Increased confidence in greeting and introducing oneself to customers	4.35	0.62	High
4. Confidence in providing information about travel and locations	4.12	0.75	High
Total	4.24	0.69	High
Progress			
5. Improved ability to remember frequently used vocabulary and sentences	4.08	0.72	High
6. Ability to apply knowledge in real situations	3.95	0.80	High
Total	4.02	0.76	High
Design			
7. Illustrations help facilitate understanding of meanings	4.58	0.55	Highest
8. Content layout and typography are easy to read and clear	4.42	0.63	High
9. Audio components in the flip books help develop English speaking skills	4.30	0.68	High
10. The flip books are easily accessible and convenient to use	4.45	0.60	High
Total	4.44	0.62	High
Overall mean across all dimensions	4.27	0.67	High

Table 1 reveals that Karen drivers reported an overall high level of satisfaction with the use of flip books for developing English speaking skills ($\bar{x}=4.27$, S.D.=0.67). When examining individual dimensions, the highest satisfaction mean was observed in the design dimension at a high level ($\bar{x}=4.44$, S.D.=0.62), followed by the confidence dimension at a high level ($\bar{x}=4.24$, S.D.=0.69). The dimension with the lowest satisfaction mean was progress at a high level ($\bar{x}=4.02$, S.D.=0.76). When analyzing individual items, the highest satisfaction mean was observed for item 7, “Illustrations help facilitate understanding of meanings” at the highest level ($\bar{x}=4.58$, S.D.=0.55), while the lowest satisfaction mean was observed for item 6, “Ability to apply knowledge in real situations” at a high level ($\bar{x}=3.95$, S.D.=0.80).

Table 2

Paired Samples t-test Results for English Speaking Skills (n=25)

Skill Area	Pre-test Mean (S.D.)	Post-test Mean (S.D.)	Mean Difference	t (24)	p	d
Pronunciation	2.10 (0.55)	3.35 (0.50)	1.25	11.02	<0.001	2.20
Vocabulary	2.05 (0.60)	3.20 (0.58)	1.15	9.87	<0.001	1.97
Grammar	1.95 (0.50)	3.05 (0.55)	1.10	9.45	<0.001	1.89
Fluency	2.00 (0.52)	3.25 (0.48)	1.25	10.68	<0.001	2.14

Annotation. *p<0.001

The paired-samples *t*-test results showed statistically significant improvements across all four skill areas-pronunciation, vocabulary, grammar, and fluency-after the eight-week training program. Effect sizes ranged from 1.89 to 2.20, indicating very large practical impacts according to Cohen's benchmarks. These findings confirm that the interactive translanguage flip book was highly effective in improving English-speaking performance among adult Karen drivers. The very large effect sizes indicate substantial, practically meaningful gains unlikely to be due to short-term practice effects.

Discussion

The purposes of this study were to explore how interactive flip books that integrate translanguage strategies could enhance the English-speaking skills of Karen hill tribe drivers, and to compare their proficiency before and after an eight-week intervention. The results provided compelling evidence that such tools can foster both linguistic development and cultural empowerment, while also pointing to important theoretical insights and practical implications for language education and tourism. The qualitative findings revealed that many drivers used the flip books proactively, not only when communication difficulties arose but also to establish rapport with tourists from the start. They often alternated between Karen, Thai, and English, using their full linguistic repertoires to negotiate meaning. This practice reflects translanguage theory (Rubinstein, 2018), which emphasizes that multilingual speakers naturally draw on all of their languages in a dynamic and integrated manner. Rather than treating Karen as an obstacle to communication, the drivers leveraged it as a communicative bridge. This resonates concept of identity texts (Identity texts: The collaborative creation of power in multilingual schools, 2011), which highlights how affirming learners' home languages can empower them and enhance their participation. Several drivers even shared that using their heritage language in conversations with tourists created a sense of pride and opened up opportunities for cultural exchange, echoing Palmer, Martínez, Mateus, and Henderson's (2014) argument that translanguage can validate marginalized identities and foster mutual respect.

The quantitative results showed significant improvements across all four measured skill areas-pronunciation, vocabulary, grammatical accuracy, and fluency-with very large effect sizes. These outcomes align with existing research on Technology-Assisted Language Learning (TALL), which suggests that multimodal resources can accelerate skill acquisition by providing learners with accessible, scaffolded input (Burston & Giannakou, 2022). The flip books' integration of text, images, and audio reflects Mayer's (2005) Cognitive Theory of Multimedia Learning, which argues that learners retain information more effectively when it is encoded through both verbal and visual channels. This finding is also consistent with recent research by Sydorenko, Cárdenas-Claros, Huntley, and Montero Pérez (2024), who found that teachers perceive audiovisual input as a particularly effective resource for promoting comprehension and engagement in language learning. Drivers' reports of unexpectedly retaining new

vocabulary beyond the immediate scenarios further suggest that dual coding supported long-term memory.

The qualitative data add nuance to this picture. Many drivers emphasized that the visual prompts in the flip books helped them recall key English phrases, especially under pressure. This reflects dual coding theory (Paivio, 1986), in which images provide additional memory cues that strengthen recall. In practice, drivers kept the flip books within reach and often reviewed relevant pages before meeting passengers, a strategy that aligns with self-regulated learning frameworks (Zimmerman, 2002), which stress the importance of metacognitive preparation in adult education.

Another key finding was the reduction in anxiety and the increase in confidence reported by drivers. They described how the bilingual structure of the flip books, combined with visual aids, allowed them to attempt English phrases without fear of embarrassment if their pronunciation was imperfect. This supports Krashen's (1982) affective filter hypothesis, which highlights the inhibitory role of stress and the importance of lowering affective barriers to enable language acquisition. Moreover, drivers emphasized that incorporating Pga K'nyau in their interactions made them feel less pressured to conform to monolingual expectations, enhancing their sense of authenticity. Tourists' positive reactions-often asking to learn Pga K'nyau words themselves-created meaningful cross-cultural exchanges. This finding mirrors Cenoz and Gorter's (2020) call for translanguaging as a tool to promote inclusive multilingual practices that value local languages rather than marginalizing them. Observation data also highlighted the significance of peer collaboration, as drivers frequently shared strategies for using the flip books more effectively and supported one another in real-time interactions. This aligns with Vygotsky's sociocultural theory (Vygotsky, 1978), which stresses the role of social interaction in facilitating learning within the zone of proximal development. In practice, the drivers' collective engagement created a collaborative learning environment where language development was scaffolded by peers as much as by the instructional materials.

Despite these promising results, the study also uncovered challenges that warrant critical attention. Some drivers reported difficulty in quickly locating the correct expressions in the flip books during time-pressured tourist interactions. This slowed the flow of communication and occasionally led to misunderstandings. Such findings suggest that while flip books provide effective scaffolding for comprehension, they may not immediately foster automaticity in language use. Drawing on Swain's (1985) output hypothesis, this limitation reflects the need for extended practice and production opportunities in order to move from controlled to fluent use. Short-term interventions may spark initial gains but cannot fully replace the long-term repetition necessary for automatization. Moreover, drivers recommended expanding the flip books' content to address specific challenges such as handling dietary requirements, managing payment issues, or explaining cultural etiquette. This echoes Graves's principle of needs-based curriculum design (Graves, 2000), which argues

that instructional resources must be directly tied to learners' communicative contexts to remain relevant and sustainable. While the current flip books provided effective general phrases, the drivers' feedback highlights the importance of co-constructing materials with learners to ensure alignment with their day-to-day realities.

Another important implication concerns issues of language ideology and power. As Canagarajah (2011) and Heugh (2015) argue, language policies in many multilingual societies often privilege dominant languages like English while undervaluing indigenous languages. The findings from this study challenge such hierarchies by demonstrating that integrating Pga K'nyau into professional contexts does not hinder English acquisition but rather enhances motivation, confidence, and authenticity. In doing so, the project contributes to broader discussions on decolonial approaches to language education, which emphasize linguistic equity and the recognition of minoritized languages as legitimate tools for communication.

This study contributes new knowledge in three ways. First, it confirms that culturally responsive, technology-assisted tools can successfully serve adult and community learners. Second, it proposes a dual-theoretical instructional model combining translanguaging pedagogy and multimedia learning, addressing both cognitive processing and cultural identity. Third, it expands the practical understanding of translanguaging within tourism professions, positioning multilingualism as an asset rather than a barrier. Educators and policymakers should design training that values learners' existing languages while leveraging affordable technologies. Translanguaging-based flip books or similar multimodal resources can enhance communicative competence, confidence, and inclusivity in service industries reliant on tourism. The success of translanguaging-based flip books with Karen drivers suggests that similar models can be adapted for other frontline staff, such as hotel employees, local guides, and small business owners. By equipping diverse groups of workers with linguistically and culturally relevant tools, service quality and tourist satisfaction can be enhanced across the industry.

Despite their effectiveness, flip books-as with all technologies-are subject to rapid obsolescence. Sustainable adoption requires continuous updates, interoperability with mobile devices, and local technical support. Integrating flip-book content with mobile or AI-assisted pronunciation tools could further extend engagement and learning longevity. Institutions should evaluate infrastructure readiness to avoid inequity or short-term dependence on a single platform. Another limitation found in the study is high reliability of the instrument. Although the questionnaire showed high reliability ($\alpha=0.94$), this may indicate item redundancy; refining overlapping items is recommended. The small sample ($n=25$) limits generalization, suggesting the need for larger or longitudinal studies. Future research might test the flip-book model with other professional groups such as local guides or hotel staff and examine long-term skill retention and technology integration.

Conclusion

This study demonstrated that interactive flip books integrating translanguaging strategies significantly enhanced the English-speaking proficiency, confidence, and cultural identity of Karen hill tribe drivers. By combining English, Thai, and Karen languages, the learning process became more authentic, inclusive, and culturally grounded. The multimodal design of the flip books-integrating text, images, and audio-supported both linguistic development and motivation, validating the effectiveness of Mayer's Cognitive Theory of Multimedia Learning and Rubinstein's Translanguaging Pedagogy. Overall, the findings suggest that low-cost, culturally responsive digital tools like translanguaging-based flip books can effectively improve communication skills and empowerment among community-based tourism workers.

Recommendations

Recommendations for Implementation

For educators and policymakers, the findings underscore the importance of designing language training that respects learners' cultural and linguistic backgrounds. Integrating translanguaging-based resources into vocational education programs can promote more inclusive and effective capacity-building for marginalized communities.

Recommendations for Further Research

Further studies should investigate the long-term retention of skills acquired through translanguaging resources, as well as their impact on tourist perceptions and community economic development. Comparative studies across different ethnic groups and professional sectors would also deepen understanding of how such tools can be tailored to varied contexts.

References

- Burston, J., & Giannakou, K. (2022). MALL language learning outcomes: A comprehensive meta-analysis 1994-2019. *ReCALL*, 34(2), 147-168. <https://doi.org/10.1017/S0958344021000240>
- Canagarajah, S. (2011). Translanguaging in the classroom: emerging issues for research and pedagogy. *Applied Linguistics Review*, 2(1), 1-28. <https://doi.org/10.1515/9783110239331.1>
- Cenoz, J., & Gorter, D. (2020). Teaching English through pedagogical translanguaging. *World Englishes*, 39(2), 300-311. <https://doi.org/10.1111/weng.12462>
- Chaeratunnisa, E., Utari, E., & Lestari, I. D. (2025). Development of environment-based digital flipbook teaching materials to enhance learning independence among elementary school students. *Jurnal Paedagogy*, 12(3), 775-785. <https://doi.org/10.33394/jp.v12i3.16390>

- Chang, H.-J. (2024). ESP instruction design based on digital literacy for tourism English learners. *Journal of English Teaching through Movies and Media*, 25(3), 60-71. <https://doi.org/10.16875/stem.2024.25.3.60>
- Čuić Tanković, A., Vitezić, V., & Kraljić, V. (2023). Employee communication and soft skills influencing tourists' satisfaction. *European Journal of Tourism Research*, 34, 3410. <https://doi.org/10.54055/ejtr.v34i.2967>
- Identity texts: The collaborative creation of power in multilingual schools*. (2011). Trent University.
- Dharmayanti, N. M. D., Putra, I. N. A. J., & Paramartha, A. A. G. Y. (2021). Developing displayed flipbook as teaching material for assisting teachers to teach English in online learning for the fourth-grade elementary school students. *Indonesian Journal of Educational Research and Review*, 4(1), 113-121. <https://doi.org/10.23887/ijerr.v4i1.35314>
- Rubinstein, C., V. (2018). [Review of the book *Translanguaging: Language, Bilingualism and Education*, by García O., & Wei L.]. *Bellaterra: Journal of Teaching and Learning Language and Literature*, 11(1), 85-95. <https://doi.org/10.5565/rev/jtl3.764>
- Graves, K. (2000). *Designing language courses*. Heinle & Heinle.
- Hymes, D. H. (1972). "On communicative competence" In J.B. Pride and J. Holmes (eds) *Sociolinguistics. Selected Readings* (pp. 269-293). Penguin Books.
- Kakham, T. (2018). The development of English communication skills in tourism for Thonburi area community, Bangkok. *Journal of Information Technology and Innovation*, 17(2), 61-70. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/oarit/article/view/166738>
- Heugh, K. (2015). Epistemologies in multilingual education: translanguaging and genre-companions in conversation with policy and practice. *Language and Education*, 29(3), 280-285. <https://doi.org/10.1080/09500782.2014.994529>
- Krashen, S. D. (1982). *Principles and practice in second language acquisition*. Pergamon Press.
- Mahriati, S. (2024). *Developing English material in the form of digital flipbook as a medium in teaching English for the seventh-grade students at SMP Negeri 3 Wotu*. Institut Agama Islam Negeri Palopo Repository. <https://repository.iainpalopo.ac.id/id/eprint/9602>
- Otheguy, R., García, O., & Reid, W. (2019). A translanguaging view of the linguistic system of bilinguals. *Applied Linguistics Review*, 10(4), 625-651. <https://doi.org/10.1515/applirev-2018-0020>
- Palmer, D. K., Martínez, R. A., Mateus, S. G., & Henderson, K. (2014). Reframing the debate on language separation: toward a vision for translanguaging pedagogies in the dual language classroom. *The Modern Language Journal*, 98(3), 757-772. <https://doi.org/10.1111/modl.12121>
- Paivio, A. (1986). *Mental representations: a dual coding approach*. Oxford University Press.
- Skehan, P. (1998). *A cognitive approach to language learning*. Oxford University Press.

- Swain, M. (1985). Communicative competence: Some roles of comprehensible input and comprehensible output. In S. Gass & C. Madden (Eds.), *Input in second language acquisition* (pp. 235-253). Newbury House.
- Sweller, J. (2011). Cognitive load theory. *Psychology of Learning and Motivation*, 55, 37-76. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-387691-1.00002-8>
- Sydorenko, T., Cárdenas-Claros, M. S., Huntley, E., & Montero Perez, M. (2024). Audiovisual input in language learning: teachers' perspectives. *Language Learning & Technology*, 28(1), 1-25. <https://doi.org/10.64152/10125/73587>
- Tabasi, Y., Tondowala, I. B., Tupamahu, M. S., Sigilipu, F. P. S., & Ayu Kartika Septiana, K. (2024). The effectiveness of technology-enhanced learning tools in English language education. *Journal on Education*, 6(4), 21589-21601. https://www.researchgate.net/publication/406382406_The_Effectiveness_of_Technology-Enhanced_Learning_Tools_in_English_Language_Education
- The Cambridge handbook of multimedia learning*. (2005). Cambridge University Press.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: the development of higher psychological processes*. Harvard University Press.
- Zhang, R., & Chan, B. H. K. (2021). Pedagogical translanguaging in a trilingual context: the case of two EFL classrooms in a Xinjiang university. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 25(8), 2805-2816. <https://doi.org/10.1080/13670050.2021.1978383>
- Zimmerman, B. J. (2002). Becoming a self-regulated learner: an overview. *Theory Into Practice*, 41(2), 64-70. https://doi.org/10.1207/s15430421tip4102_2

การส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผ่านมุมมองพระพุทธศาสนา: ทางเลือกแห่งการอยู่ร่วมอย่างสันติ The Promotion of Human Rights through Buddhist Teachings: An Alternative Approach to Peaceful Coexistence

พระเจริญพงษ์ วิชัย (Phrajaroenphong Wichai)¹

Received: June 27, 2025

Revised: August 12, 2025

Accepted: September 25, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้นำเสนอการวิเคราะห์สถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทยผ่านมุมมองของหลักพุทธธรรม พร้อมทั้งเสนอแนวทางใหม่ในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนที่สอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมไทย โดยสำรวจประเด็นการละเมิดสิทธิในหลายมิติ เช่น สิทธิในชีวิต เสรีภาพในการแสดงออก สิทธิของกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้หญิง เด็ก LGBTQ+ กลุ่มชาติพันธุ์ แรงงานข้ามชาติ ในขณะเดียวกัน บทความนี้ได้นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น ศีล 5 พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 หลักกรรม อปทานียธรรม ทศพิธราชธรรม และคำสอนเรื่องความเสมอภาคมาวิเคราะห์และเชื่อมโยงกับแนวคิดสิทธิมนุษยชนสมัยใหม่ โดยใช้ให้เห็นว่าคำสอนเหล่านี้สามารถส่งเสริมจิตสำนึกเรื่องสิทธิ หน้าที่ และการอยู่ร่วมอย่างสันติในสังคมได้อย่างสันติ หลักการไม่เบียดเบียน เมตตา กรุณา และการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในพระพุทธศาสนาช่วยเสริมความเข้าใจเชิงจริยธรรมและจิตวิญญาณของสิทธิมนุษยชน การบูรณาการหลักธรรมพุทธกับแนวคิดสิทธิมนุษยชนจึงเป็นทางเลือกที่เหมาะสมกับบริบทไทย โดยเฉพาะในการแก้ปัญหาความรุนแรง ความเหลื่อมล้ำ และการเลือกปฏิบัติในสังคม แนวทางนี้สามารถส่งเสริมทั้งการพัฒนาจิตใจในระดับบุคคล และการพัฒนานโยบายในระดับโครงสร้าง นำไปสู่การสร้างสังคมที่ยุติธรรม มีความกรุณา และสงบสุขอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: สิทธิมนุษยชน, พระพุทธศาสนา, ทางเลือก, การอยู่ร่วมอย่างสันติ

Abstract

This article analyzed the human rights situation in Thailand through the lens of Buddhist principles, proposing a novel approach to promoting human rights that aligned with Thai cultural contexts. The study examined multidimensional human rights violations, encompassing the right to life, freedom of expression, and the rights of vulnerable populations, including women, children, LGBTQ+ individuals, ethnic minorities, and migrant workers. Concurrently, it integrated core Buddhist teachings-including the Five Precepts, the Four Sublime States, the Four Bases of Social Solidarity, the Law of Karma, the Seven Conditions of Welfare, the Ten Royal Virtues, and teachings on equality-to establish connections with contemporary human rights concepts. The study demonstrates that these teachings can foster a social consciousness of rights, responsibilities, and peaceful coexistence. The Buddhist principles of non-harm, loving-kindness, compassion, and respect

¹ วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buddhapanya Sridvaravati Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

for human dignity enhance the ethical and spiritual understanding of human rights. Integrating Buddhist teachings with human rights concepts thus provides an approach well-suited to the Thai context, particularly in addressing issues of violence, inequality, and discrimination in society. This framework promotes both individual spiritual development and structural policy advancement, ultimately contributing to a just, compassionate, and peaceful society.

Keywords: Human Rights, Buddhism, Alternative Approach, Peaceful Coexistence

สถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทย

สถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทยเผชิญกับพลวัตที่ซับซ้อนและมีความเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายหลังการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2566 ที่นำไปสู่การจัดตั้งรัฐบาลผสมนำโดยพรรคเพื่อไทย ซึ่งแม้จะมีนโยบายที่แสดงเจตจำนงในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพของประชาชน แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่า ยังคงมีข้อจำกัดและความท้าทายหลายประการ โดยในช่วงปี พ.ศ. 2566 เป็นช่วงเปลี่ยนผ่านทางการเมืองที่สำคัญ ซึ่งการเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมและองค์กรสิทธิมนุษยชนมีบทบาทอย่างมากในการกดดันให้พรรคการเมืองนำประเด็นสิทธิมนุษยชนเข้าไปบรรจุในนโยบายหาเสียง โดยเฉพาะการปฏิรูปกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกและการชุมนุม รวมถึงการแก้ไขหรือยกเลิกมาตรา 112 อย่างไรก็ตาม ภายหลังการจัดตั้งรัฐบาลใหม่ ความหวังในการปฏิรูปกฎหมายดังกล่าวกลับเผชิญกับความท้าทาย เนื่องจากรัฐบาลต้องรักษาสมดุลระหว่างการตอบสนองต่อความต้องการของมวลชนที่สนับสนุนกับการประนีประนอมกับสถาบันอนุรักษ์นิยมที่ยังคงมีอิทธิพลอย่างมาก ทำให้ความพยายามในการแก้ไขมาตรา 112 ถูกเลื่อนออกไปอย่างไม่มีกำหนด และสถิติการดำเนินคดีตามมาตรานี้แม้จะลดลงในช่วงปี พ.ศ. 2566-2567 แต่ก็ยังคงมีการจับกุมและดำเนินคดีกับนักกิจกรรมและประชาชนที่วิพากษ์วิจารณ์สถาบันพระมหากษัตริย์อยู่เป็นระยะ โดยเฉพาะในกรณีที่มีการแสดงความคิดเห็นบนสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งเป็นช่องทางที่ตรวจสอบและติดตามได้ง่าย นอกจากนี้ การใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ และมาตรา 116 (ยุบยกลูกปืน) ก็ยังคงเป็นเครื่องมือในการควบคุมการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองที่วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลและสถาบันหลักของประเทศ ในช่วงปี พ.ศ. 2567 มีความพยายามในการแก้ไขพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ ให้มีความชัดเจนและเป็นธรรมมากขึ้น แต่การแก้ไขดังกล่าวก็ยังคงมีข้อกังวลจากนักวิชาการและองค์กรสิทธิมนุษยชนว่า ยังเปิดช่องให้มีการใช้ดุลยพินิจที่กว้างเกินไปในการตีความ “ข้อมูลเท็จ” และ “ข้อมูลบิดเบือน” ซึ่งอาจนำไปสู่การละเมิดเสรีภาพในการแสดงออก ย่อมก่อให้เกิดความเสียหาย กระทบกระเทือนต่อเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงของรัฐ รวมทั้งความสงบสุขและศีลธรรมอันดีของประชาชน (दारदा वीरपन्थ और चण्डाला बालरौस, 2558)

ในด้านสถานการณ์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ แม้จะมีความพยายามในการเจรจาสันติภาพระหว่างรัฐบาลไทยกับกลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐ แต่ความไม่ไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชนในพื้นที่ยังคงดำรงอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นการทรมานและการบังคับให้สูญหาย แม้ว่าในปี พ.ศ. 2566 ประเทศไทยจะผ่านพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้อับชยสูญหาย พ.ศ. 2566 ซึ่งถือเป็นความก้าวหน้าที่สำคัญในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน แต่การบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวยังคงเป็นความท้าทาย เนื่องจากมีรายงานกรณีการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายต่อผู้ต้องหาในคดีความมั่นคงอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงการสอบสวนเพื่อให้ได้มาซึ่งคำรับสารภาพ ซึ่งมักไม่ได้รับการสืบสวนอย่างจริงจังและไม่มีการนำผู้กระทำผิดมาลงโทษ ส่งผลให้วัฒนธรรมการลอบยวณลพผิดยังคงดำรงอยู่

องค์กรสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ เช่น แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล และฮิวแมนไรท์วอตช์ ได้ระบุในรายงานประจำปี พ.ศ. 2567 ว่า การทรมานยังคงเป็นปัญหาที่แพร่หลายในการบังคับใช้กฎหมายของไทย โดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดนภาคใต้และในกรณีคดียาเสพติด ในส่วนของการบังคับให้สูญหาย แม้จะไม่มีรายงานกรณีการหายตัวไปของนักกิจกรรมทางการเมืองในประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. 2567-2568 อย่างชัดเจน แต่กรณีการหายตัวไปของนักกิจกรรมไทยในประเทศเพื่อนบ้าน เช่น กัมพูชาและลาว ยังคงไม่ได้รับความกระจ่าง และไม่มีควมคืบหน้าในการสืบสวนสอบสวน กรณีการหายตัวไปของนายวันเฉลิม สัตย์ศักดิ์สิทธิ์ และนักกิจกรรมคนอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงก่อนหน้านี้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลวในการอำนวยความยุติธรรม และการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของผู้เห็นต่างทางการเมือง

ประเด็นเรื่องสิทธิของชนกลุ่มน้อยและกลุ่มชาติพันธุ์ยังคงเป็นความท้าทายสำคัญ โดยเฉพาะในกรณีของชาวมลายูมุสลิมในภาคใต้ที่ยังคงถูกเลือกปฏิบัติในหลายด้าน ทั้งในเชิงวัฒนธรรม การศึกษา และการเข้าถึงบริการของรัฐ แม้ว่าในปี พ.ศ. 2567 จะมีความพยายามในการส่งเสริมการใช้ภาษามลายูในระบบการศึกษา และการบริการสาธารณะมากขึ้น แต่การดำเนินการดังกล่าวยังอยู่ในวงจำกัดและไม่เพียงพอที่จะแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียมอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงและชนพื้นเมืองในภาคเหนือและภาคตะวันตกของประเทศไทยยังคงเผชิญกับปัญหาในการเข้าถึงสิทธิในที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการถูกโยกย้ายออกจากพื้นที่ป่าอนุรักษ์ โดยในปี พ.ศ. 2566 มีกรณีที่ชุมชนกะเหรี่ยงในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานถูกบังคับให้ออกจากพื้นที่ ซึ่งได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากองค์กรสิทธิมนุษยชนว่าละเมิดสิทธิในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิมของชนพื้นเมือง อย่างไรก็ตาม มีความก้าวหน้าบางประการในการรับรองสิทธิของชนพื้นเมืองในประเทศไทย โดยในปี พ.ศ. 2567 มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและคุ้มครองวิถีชีวิตชนพื้นเมือง ซึ่งหากผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภา จะเป็นก้าวสำคัญในการรับรองสิทธิของชนพื้นเมืองตามปฏิญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิของชนพื้นเมือง (United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples)

สิทธิทางเพศและเพศสภาพ ประเทศไทยมีความก้าวหน้าที่สำคัญในปี พ.ศ. 2566 ด้วยการผ่านกฎหมายสมรสเท่าเทียม ซึ่งอนุญาตให้คู่รักเพศเดียวกันสามารถจดทะเบียนสมรสได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย ถือเป็นประเทศแรกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่รับรองการสมรสเท่าเทียม อย่างไรก็ตาม กลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศยังคงเผชิญกับการเลือกปฏิบัติในหลายด้าน โดยเฉพาะในการเข้าถึงการจ้างงาน การศึกษา และบริการสาธารณสุข โดยยังไม่มีกฎหมายต่อต้านการเลือกปฏิบัติที่ครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ สำหรับบุคคลข้ามเพศ แม้จะมีการผ่านกฎหมายรับรองเพศในปี พ.ศ. 2567 ซึ่งอนุญาตให้บุคคลข้ามเพศสามารถเปลี่ยนคำนำหน้าและเพศทางกฎหมายได้ แต่ก็ยังมีข้อจำกัดในเรื่องเงื่อนไขและกระบวนการที่ซับซ้อน รวมถึงการกำหนดให้ต้องผ่านการประเมินทางการแพทย์ ซึ่งถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าไม่สอดคล้องกับหลักการสิทธิมนุษยชนสากลที่เน้นการเคารพสิทธิในการกำหนดตนเอง

สิทธิแรงงาน โดยเฉพาะแรงงานข้ามชาติ ยังคงเป็นประเด็นท้าทายสำคัญของประเทศไทย แม้ว่าในปี พ.ศ. 2566-2567 จะมีความพยายามในการปรับปรุงระบบการบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติให้มีประสิทธิภาพ และเป็นธรรมมากขึ้น เช่น การเปิดให้มีการจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติผ่านระบบออนไลน์ และการขยายระยะเวลาการอนุญาตทำงานให้ยาวนานขึ้น แต่ในทางปฏิบัติ แรงงานข้ามชาติจำนวนมากยังคงเผชิญกับการละเมิดสิทธิแรงงานในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการถูกเอาเปรียบในเรื่องค่าจ้าง การทำงานในสภาพที่เสี่ยงอันตราย และการไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายแรงงานอย่างเท่าเทียม นอกจากนี้ การค้ามนุษย์และการบังคับใช้แรงงาน ยังคงเป็นปัญหาสำคัญ โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมประมง เกษตรกรรม และการผลิต แม้ว่าประเทศไทยจะมีความพยายามในการปราบปรามการค้ามนุษย์และยกระดับมาตรฐานการคุ้มครองแรงงาน แต่รายงาน

การค้ามนุษย์ของกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกาประจำปี พ.ศ. 2567 ยังคงจัดให้ประเทศไทยอยู่ในบัญชีรายชื่อประเทศที่ต้องจับตามอง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ความพยายามของรัฐบาลไทยยังไม่เพียงพอที่จะแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์อย่างมีประสิทธิภาพ

สิทธิสตรี แม้ว่าประเทศไทยจะมีความก้าวหน้าในการส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศในหลายด้าน เช่น การเพิ่มสัดส่วนของผู้หญิงในตำแหน่งบริหารระดับสูงทั้งในภาครัฐและเอกชน แต่ความรุนแรงทางเพศและความรุนแรงในครอบครัวยังคงเป็นปัญหาที่แพร่หลาย โดยในช่วงปี พ.ศ. 2566-2568 มีการรายงานกรณีความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็กเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ที่ส่งผลให้หลายครอบครัวต้องเผชิญกับความเครียดทางเศรษฐกิจและสังคม นอกจากนี้ การเข้าถึงบริการสุขภาพทางเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ โดยเฉพาะการทำแท้งที่ปลอดภัยและถูกกฎหมาย ยังคงมีข้อจำกัด แม้ว่าในปี พ.ศ. 2564 จะมีการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญามาตรา 301 และ 305 ให้การทำแท้งสามารถทำได้โดยชอบด้วยกฎหมาย ในอายุครรภ์ไม่เกิน 12 สัปดาห์ แต่ในทางปฏิบัติ ผู้หญิงจำนวนมากยังคงเผชิญกับอุปสรรคในการเข้าถึงบริการดังกล่าว ทั้งจากทัศนคติเชิงลบของผู้ให้บริการ การขาดแคลนสถานพยาบาลที่ให้บริการ และการไม่ได้รับข้อมูลที่ครบถ้วนและเป็นกลาง ซึ่งส่งผลให้การทำแท้งที่ไม่ปลอดภัยยังคงเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญของประเทศ

ด้านสิทธิเด็ก มีความก้าวหน้าบางประการในการคุ้มครองเด็กจากความรุนแรงและการแสวงหาประโยชน์ โดยในปี พ.ศ. 2567 มีการเพิ่มบทลงโทษสำหรับผู้กระทำความผิดทางเพศต่อเด็ก และการปรับปรุงกลไกการคุ้มครองเด็กให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การล่วงละเมิดทางเพศต่อเด็กทั้งในโลกจริงและโลกออนไลน์ยังคงเป็นปัญหาน่ากังวล โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกลและในกลุ่มเด็กที่อยู่ในสถานการณ์เปราะบาง เช่น เด็กข้ามชาติ เด็กไร้สัญชาติ และเด็กในสถานสงเคราะห์ นอกจากนี้ ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางสังคมยังส่งผลกระทบต่อการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพของเด็กในครอบครัวที่ยากจน โดยเฉพาะในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ที่ทำให้เด็กจำนวนมากต้องหลุดออกจากระบบการศึกษาเพื่อช่วยครอบครัวหารายได้

ในด้านการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม แม้จะมีความพยายามในการปรับปรุงระบบยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพและเป็นธรรมมากขึ้น เช่น การนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการอำนวยความสะดวก และการปรับปรุงกระบวนการสอบสวนคดีอาญา แต่ปัญหาความล่าช้าในการพิจารณาคดี การเข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมาย และการทุจริตในกระบวนการยุติธรรมยังคงเป็นความท้าทายสำคัญ นอกจากนี้ การใช้อำนาจโดยมิชอบของเจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย โดยเฉพาะในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมตัวและการสอบสวนผู้ต้องหา ยังคงถูกรายงานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการสร้างกลไกตรวจสอบและถ่วงดุลที่มีประสิทธิภาพ ในส่วนของนโยบายสาธารณะที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชน การผลักดันโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ เช่น การสร้างเขื่อน การพัฒนาอุตสาหกรรม และการขยายพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ มักดำเนินการโดยขาดการมีส่วนร่วมอย่างมีความหมายของชุมชนที่ได้รับผลกระทบ และไม่มีการประเมินผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนอย่างรอบด้าน ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชนในหลายพื้นที่ทั่วประเทศ

การละเมิดสิทธิในความเป็นส่วนตัวและการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลยังเป็นประเด็นที่น่ากังวล โดยเฉพาะในยุคที่เทคโนโลยีการเฝ้าระวังมีความก้าวหน้าและแพร่หลายมากขึ้น แม้ว่าในปี พ.ศ. 2565 จะมีการบังคับใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 อย่างเต็มรูปแบบ แต่การบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวยังมีข้อจำกัด โดยเฉพาะในกรณีที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของรัฐและการบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งมีการยกเว้นการปฏิบัติตามหลักการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลในหลายกรณี ในด้านความรับผิดชอบของภาคธุรกิจต่อสิทธิมนุษยชน แม้ว่าประเทศไทยจะมีการประกาศใช้แผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชนฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2566-2570) แต่การบังคับให้ภาคธุรกิจเคารพสิทธิมนุษยชนตลอดห่วงโซ่

อุปทานยังคงเป็นความท้าทาย โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมที่มีความเสี่ยงสูง เช่น อุตสาหกรรมอาหารทะเล อุตสาหกรรมเกษตร และอุตสาหกรรมสิ่งทอ ซึ่งมีการใช้แรงงานข้ามชาติเป็นจำนวนมาก

องค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานด้านสิทธิแรงงานได้รายงานกรณีการละเมิดสิทธิแรงงานในหลายรูปแบบ เช่น การบังคับใช้แรงงาน การยึดเอกสารประจำตัว การหักค่าจ้างอย่างไม่เป็นธรรม และการไม่จัดสภาพการทำงานที่ปลอดภัย แม้ว่าในปี พ.ศ. 2567 จะมีความพยายามในการพัฒนากลไกการตรวจสอบสิทธิมนุษยชนอย่างรอบด้าน (human rights due diligence) สำหรับบริษัทขนาดใหญ่ แต่กลไกดังกล่าวยังไม่มีผลบังคับใช้ทางกฎหมาย และขึ้นอยู่กับความสมัครใจของภาคธุรกิจเป็นหลัก ซึ่งทำให้การป้องกันและแก้ไขการละเมิดสิทธิมนุษยชนในห่วงโซ่อุปทานยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ในขณะเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศได้ส่งผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชนในหลายมิติ โดยเฉพาะสิทธิในการมีชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี สิทธิในน้ำสะอาด และสิทธิในอาหาร โดยในช่วงปี พ.ศ. 2566-2568 ประเทศไทยต้องเผชิญกับสภาพอากาศแปรปรวนอย่างรุนแรง ทั้งภัยแล้งในหลายพื้นที่และอุทกภัยในพื้นที่อื่น ๆ ส่งผลกระทบต่อการเกษตรและความมั่นคงทางอาหารของชุมชนชนบท นอกจากนี้ มลพิษทางอากาศ โดยเฉพาะฝุ่น PM2.5 ในเขตเมืองใหญ่และภาคเหนือได้กลายเป็นวิกฤตสุขภาพที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนจำนวนมาก โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง เช่น เด็ก ผู้สูงอายุ และผู้มีโรคประจำตัว แม้ว่ารัฐบาลจะมีความพยายามในการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศ เช่น การประกาศให้มลพิษทางอากาศเป็นวาระแห่งชาติในปี พ.ศ. 2566 และการเพิ่มมาตรการควบคุมการเผาในที่โล่งและการปล่อยมลพิษจากแหล่งกำเนิดต่าง ๆ แต่การบังคับใช้กฎหมายและการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน

สำหรับวิกฤตโควิด-19 แม้ว่าสถานการณ์การแพร่ระบาดจะคลี่คลายลงในช่วงปี พ.ศ. 2566-2568 แต่ผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชนยังคงปรากฏให้เห็นในหลายมิติ โดยเฉพาะความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการสาธารณสุขและการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจ กลุ่มเปราะบางในสังคม เช่น ผู้สูงอายุ ผู้พิการ แรงงานนอกระบบ และแรงงานข้ามชาติ ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรุนแรง และหลายคนยังไม่สามารถฟื้นตัวจากวิกฤตดังกล่าวได้แม้จะผ่านไปหลายปี นอกจากนี้ การระบาดของโรคโควิด-19 ยังเป็นตัวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลอย่างรวดเร็ว ซึ่งในขณะที่เปิดโอกาสใหม่ ๆ ในการเข้าถึงข้อมูลและบริการ แต่ก็ยังทำให้ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลเด่นชัดขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุ ชุมชนในพื้นที่ห่างไกล และผู้มีรายได้น้อย ซึ่งมีข้อจำกัดในการเข้าถึงเทคโนโลยีและทักษะดิจิทัล

ในด้านบทบาทของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ซึ่งเป็นองค์กรอิสระที่มีหน้าที่ในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย มีความพยายามในการฟื้นฟูความน่าเชื่อถือและประสิทธิภาพในการทำงานหลังจากที่ถูกลดระดับจาก “A” เป็น “B” โดยพันธมิตรระดับโลกของสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (Global Alliance of National Human Rights Institutions) ในปี พ.ศ. 2558 เนื่องจากความกังวลเกี่ยวกับความเป็นอิสระและการปฏิบัติหน้าที่ โดยในปี พ.ศ. 2566-2567 กสม. มีบทบาทสำคัญในการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนในหลายกรณี และการเสนอแนะนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนต่อรัฐบาลและรัฐสภา อย่างไรก็ตาม ความท้าทายสำคัญของ กสม. คือ การสร้างความเข้มแข็งในการปฏิบัติหน้าที่ตามหลักการปารีส (Paris Principles) โดยเฉพาะในเรื่องความเป็นอิสระ ความหลากหลายของคณะกรรมการ และการมีทรัพยากรที่เพียงพอในการปฏิบัติหน้าที่ รวมถึงการเพิ่มประสิทธิภาพในการติดตามและบังคับใช้ข้อเสนอแนะของ กสม. โดยหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ในส่วนของความร่วมมือระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน ประเทศไทยได้แสดงบทบาทเชิงบวกในเวทีระหว่างประเทศ เช่น การเข้าร่วมเป็นสมาชิกคณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติในวาระปี พ.ศ. 2565-2567 และการให้ความร่วมมือกับกลไกสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ เช่น การรับการทบทวนสถานการณ์สิทธิมนุษยชน (Universal Periodic

Review: UPR) รอบที่ 4 ในปี พ.ศ. 2568 และการรายงานความก้าวหน้าในการปฏิบัติตามพันธกรณีระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนฉบับต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อท้าทายในการนำข้อเสนอแนะจากกลไกสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศมาปฏิบัติให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะในประเด็นที่มีความอ่อนไหวทางการเมือง เช่น การปฏิรูปกฎหมายหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ และการยกเลิกโทษประหารชีวิต

ในแง่ของการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน องค์กรพัฒนาเอกชนและนักปกป้องสิทธิมนุษยชนยังคงมีบทบาทสำคัญในการตรวจสอบ เฝ้าระวัง และรายงานการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย รวมถึงการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ถูกละเมิดสิทธิ อย่างไรก็ตาม การคุกคามนักปกป้องสิทธิมนุษยชนยังคงเป็นปัญหาที่น่ากังวล ทั้งในรูปแบบของการดำเนินคดีเชิงยุทธศาสตร์เพื่อปิดกั้นการมีส่วนร่วมของสาธารณะ (Strategic Lawsuit Against Public Participation: SLAPP) และการคุกคามทางกายภาพและทางออนไลน์ แม้ว่าในปี พ.ศ. 2566 จะมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเพื่อป้องกันการฟ้องคดี SLAPP แต่ในทางปฏิบัติ การบังคับใช้บทบัญญัติดังกล่าวยังมีข้อจำกัด และนักปกป้องสิทธิมนุษยชนหลายคนยังคงต้องเผชิญกับการฟ้องร้องดำเนินคดีจากรัฐและเอกชนเพื่อยับยั้งการทำงานของพวกเขานี้

สำหรับแนวโน้มสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทยในอนาคต มีทั้งปัจจัยที่น่ากังวลและโอกาสในการพัฒนา ในด้านหนึ่ง การเมืองไทยยังคงมีความไม่แน่นอนและมีความเสี่ยงที่จะเกิดความขัดแย้งทางการเมืองที่อาจนำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอย่างฉับพลัน นอกจากนี้ ความท้าทายด้านความมั่นคงทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ เช่น ความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และสถานการณ์ความไม่สงบในประเทศเพื่อนบ้าน อาจนำไปสู่การใช้มาตรการด้านความมั่นคงที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ในอีกด้านหนึ่ง การเติบโตของภาคประชาสังคมและการตื่นตัวของประชาชนในประเด็นสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่ เป็นพลังสำคัญในการผลักดันการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก รวมถึงการพัฒนาเทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูล แสดงความคิดเห็น และรวมตัวกันเพื่อเรียกร้องสิทธิได้อย่างกว้างขวางมากขึ้น

ดังนั้น การพัฒนาสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทยในอนาคตจะขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย ทั้งเจตจำนงทางการเมืองของรัฐบาลในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ความเข้มแข็งของสถาบันที่มีหน้าที่รับผิดชอบด้านสิทธิมนุษยชน การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมและประชาชน และความร่วมมือจากประชาคมระหว่างประเทศ โดยประเด็นสำคัญที่ควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ได้แก่ การปฏิรูปกฎหมายที่ขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชนสากล โดยเฉพาะกฎหมายที่จำกัดเสรีภาพในการแสดงออกและการชุมนุม การเพิ่มประสิทธิภาพในการคุ้มครองนักปกป้องสิทธิมนุษยชน การแก้ไขปัญหาการทรมานและการบังคับให้สูญหาย การจัดการเลือกปฏิบัติต่อกลุ่มเปราะบาง และการส่งเสริมความรับผิดชอบของภาคธุรกิจต่อสิทธิมนุษยชน ทั้งนี้ การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนไม่เพียงแต่เป็นพันธกรณีระหว่างประเทศของไทยเท่านั้น แต่ยังเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตย การสร้างความเป็นธรรมในสังคม และการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งจะนำไปสู่ความเจริญและความผาสุกของประชาชนไทยทุกคนในระยะยาว

มองแนวคิดสิทธิมนุษยชนผ่านมุมมองคำสอนทางพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาถือกำเนิดขึ้นในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างจากโลกสมัยใหม่ที่เรอาศัยอยู่ในปัจจุบัน เมื่อราว 2,600 ปีที่แล้ว แนวคิดเรื่อง “สิทธิมนุษยชน” ในความหมายร่วมสมัยยังไม่ปรากฏชัดเจนในสังคมอินเดียโบราณ ซึ่งเป็นที่เกิดของพระพุทธศาสนา สังคมในสมัยนั้นมีการแบ่งชนชั้นวรรณะอย่างเข้มงวด มีการปกครองแบบราชาธิปไตย และมีความเหลื่อมล้ำทางสังคมอย่างเห็นได้ชัด ท่ามกลางบริบทเช่นนี้

พระพุทธศาสนาได้นำเสนอแนวคิดและหลักธรรมที่ปฎิวัติความคิดเรื่องคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แม้พระพุทธศาสนาจะไม่ได้ใช้คำว่า “สิทธิมนุษยชน” โดยตรง แต่คำสอนของพระพุทธเจ้าได้วางรากฐานแนวคิดที่สอดคล้องกับหลักการพื้นฐานของสิทธิมนุษยชนสมัยใหม่ โดยเฉพาะการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การไม่เบียดเบียน และความเสมอภาคระหว่างมนุษย์ทุกคน หลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาที่สะท้อนแนวคิดสิทธิมนุษยชนเริ่มต้นจากศีล 5 สอดคล้องกับประเด็นแนวคิดเรื่องสิทธิ (Notion of Right) ของ คีโอน ที่ได้นำเสนอที่เกี่ยวกับ ศีล 5 ในฐานะเป็นสิทธิมนุษยชนแบบพุทธ และเห็นว่าการแปลงข้อต่าง ๆ ของศีล 5 ให้กลับเป็นเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐานดังปรากฏในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ (UN Universal Declaration of Human Rights) (Keown, 2008) กล่าวได้ว่า หลักศีล 5 เป็นหลักจริยธรรมพื้นฐานสำหรับพุทธศาสนิกชนทั่วไป ที่สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน ดังนี้

ศีลข้อที่ 1 ปาณาติปาตา เวรมณี การงดเว้นจากการฆ่าและการทำร้ายชีวิต สะท้อนการเคารพสิทธิในชีวิตซึ่งเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่สุด คำสอนนี้ไม่เพียงห้ามการฆ่าเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการทรมาน การทำร้ายร่างกาย และการกระทำความรุนแรงในทุกรูปแบบ

ศีลข้อที่ 2 อทินนาทานา เวรมณี การงดเว้นจากการลักขโมยและการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ สะท้อนการเคารพในสิทธิในทรัพย์สินและความมั่นคงทางเศรษฐกิจของผู้อื่น

ศีลข้อที่ 3 กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี การงดเว้นจากการประพฤติดุคในกาม สะท้อนการเคารพในสิทธิส่วนบุคคล สิทธิในครอบครัว และการคุ้มครองบุคคลจากการล่วงละเมิดทางเพศ

ศีลข้อที่ 4 มุสาวาทา เวรมณี การงดเว้นจากการพูดเท็จ สะท้อนการเคารพในสิทธิที่จะได้รับข้อมูลที่แท้จริง และสิทธิในชื่อเสียงเกียรติยศของบุคคล

ศีลข้อที่ 5 สุราเมรัยมัชฌมาทัฏฐานา เวรมณี การงดเว้นจากการดื่มสุราและเสพสิ่งเสพติด สะท้อนความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม เพื่อไม่ให้ตนเองกลายเป็นภาระหรือเป็นผู้ละเมิดสิทธิของผู้อื่นเนื่องจากการขาดสติสัมปชัญญะ

นอกจากศีล 5 แล้ว หลักธรรมสำคัญอีกประการที่สอดคล้องกับแนวคิดสิทธิมนุษยชน คือ พรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เมตตา คือ ความรักความปรารถนาดีที่ต้องการให้ผู้อื่นมีความสุข หลักธรรมข้อนี้ส่งเสริมการเคารพและการปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเมตตา ไม่ใช่ด้วยความเกลียดชังหรือการแบ่งแยก หลักปฏิบัติเกี่ยวกับปฏิบัติ คือ หลักสารณียธรรม ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึง ห่วงข้อธรรม 3 ข้อข้างต้นได้แสดงหลักการกระทำหรือการแสดงพฤติกรรม การคิด การพูด กับผู้อื่น ประกอบด้วย “ตั้งมั่นเมตตากายกรรม ตั้งมั่นเมตตาวาจากรรม ตั้งมั่นเมตตามโนกรรม” มีพุทธดำรัสยกย่องการปฏิบัติตามหลักเมตตาว่า “บุคคลใดพึงเจริญเมตตาจิตในเวลาเย็นอย่างน้อยเพียง ขณะการหยदनน้ำนโม การเจริญเมตตาจิตนี้มีผลมากกว่าทานที่บุคคลให้แล้ว 3 ครั้ง ในวันหนึ่งนั้น” กรุณา คือ ความสงสารที่ต้องการช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ หลักธรรมข้อนี้ส่งเสริมการช่วยเหลือผู้ที่ตกทุกข์ได้ยาก สอดคล้องกับแนวคิดสิทธิมนุษยชนในการให้ความช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิ มุทิตา คือ ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี หลักธรรมข้อนี้ส่งเสริมการเคารพในความสำเร็จและความก้าวหน้าของผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับการส่งเสริมให้ทุกคนได้พัฒนาศักยภาพของตนอย่างเต็มที่ อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลาง หลักธรรมข้อนี้สอนให้รู้จักวางใจเป็นกลาง ไม่ลำเอียงด้วยความรักหรือความชัง สอดคล้องกับหลักความเสมอภาคและความยุติธรรมในการปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเท่าเทียม และหยุดการเบียดเบียนต่อกัน ดังมีพุทธพจน์กล่าวถึงการปฏิบัติตามหลักเมตตา กรุณาว่า “เธอจงเจริญเมตตาภาวนาเถิด เพราะเมื่อเธอเจริญเมตตาภาวนาอยู่ จักละพยาบาทได้ เธอจงเจริญกรุณาภาวนาเถิด เพราะเมื่อเธอเจริญกรุณาภาวนาอยู่ จักละการเบียดเบียนได้ เธอจงเจริญมุทิตาภาวนาเถิด เพราะเมื่อเธอเจริญมุทิตาภาวนาอยู่ จักละความริษยาได้

เธอจงเจริญอุเบกขาภาวนาเถิด เพราะเมื่อเธอเจริญอุเบกขาภาวนาอยู่ จักละความหงุดหงิดได้” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539ก)

พระพุทธศาสนายังมีหลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็นธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคนและประสานหมู่ชนให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ประกอบด้วย ทาน การให้และการแบ่งปัน ปิยะวาจา การพูดด้วยถ้อยคำสุภาพ อ่อนหวาน อัตถจริยา การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น และสมานัตตตา การวางตนสม่ำเสมอ ไม่ถือตัว หลักธรรมชุดนี้ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความเคารพในสิทธิและศักดิ์ศรีของกันและกัน การสร้างสังคมที่มีน้ำใจและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อันเป็นพื้นฐานสำคัญของสังคมที่เคารพสิทธิมนุษยชน

หลักการในพระพุทธศาสนาเน้นความรับผิดชอบส่วนบุคคลต่อการกระทำของตน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดสิทธิมนุษยชนที่ว่าทุกคนมีสิทธิเสรีภาพ แต่ต้องไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น การกระทำใด ๆ ย่อมมีผลต่อผู้กระทำและผู้อื่น ดังนั้น การตระหนักถึงหลักการจึงช่วยให้เกิดความระมัดระวังในการกระทำของตน ไม่ก่อความเดือดร้อนหรือละเมิดสิทธิของผู้อื่น ในแง่ของความเสมอภาค พระพุทธศาสนาได้ปฏิเสธระบบวรรณะที่แบ่งแยกมนุษย์ตามชาติกำเนิด พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า “บุคคลเป็นพราหมณ์เพราะชาติตระกูลก็หาไม่ หรือไม่เป็นพราหมณ์เพราะชาติตระกูลก็หาไม่ บุคคลเป็นพราหมณ์ก็เพราะกรรม หรือไม่เป็นพราหมณ์ก็เพราะกรรม” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539ข) คำสอนนี้ปฏิเสธการแบ่งแยกและการเลือกปฏิบัติตามชาติกำเนิด และยกย่องการกระทำและคุณธรรมของบุคคลมากกว่าสถานะทางสังคม สอดคล้องกับหลักการสิทธิมนุษยชนที่ยืนยันว่าทุกคนเกิดมาเท่าเทียมกันในศักดิ์ศรีและสิทธิ นอกจากนี้ สอดคล้องกับทัศนะของ ล็อก (John Locke) ปราชญ์สำคัญคนหนึ่งของอังกฤษ ที่ได้กล่าวถึงเรื่อง “สิทธิธรรมชาติ” อันหมายถึงสิทธิ (การมีกรรมสิทธิ์) ที่ถือครองได้มาโดยผลของการเป็นมนุษย์ สิทธิดังกล่าวนี้มีลักษณะเป็นธรรมชาติในความหมายที่ว่า แหล่งที่มาของมันคือธรรมชาติของมนุษย์นั่นเอง แนวคิดพื้นฐานเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ดังกล่าวเกิดจากความเชื่อว่ามนุษย์นั้นเกิดมาเท่าเทียมกัน (จรัญ โฆษณานันท์, 2528)

พระพุทธศาสนายังเปิดโอกาสให้ทุกคนไม่ว่าจะมาจากวรรณะใด มีสถานะทางสังคมอย่างไร สามารถเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาได้อย่างเท่าเทียมกัน เปรียบเสมือน “มหานทีทุกสาย คือ คงคา ยมนา อจิรวดี สรรภู มหิ ไหลลงสู่มหาสมุทร แล้วย่อมละชื่อและโคตรเดิมของตน รวมเรียกว่า มหาสมุทร ทั้งสิ้น” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539ค) เปรียบเทียบกับ “วรรณะ 4 มาบวชเป็นบรรพชิตแล้ว ย่อมละชื่อและโคตรเดิมเปรียบด้วยแม่น้ำใหญ่ ไหลลงสู่มหาสมุทรแล้วย่อมละชื่อเดิม (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539ง) แนวคิดนี้แสดงให้เห็นถึงความเท่าเทียมของมนุษย์ในแง่ของโอกาสและศักยภาพในการพัฒนาตนเอง พระพุทธศาสนายังให้ความสำคัญกับสิทธิสตรี ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในสิทธิมนุษยชนสมัยใหม่ ในยุคที่สตรีมีสถานะต่ำกว่าบุรุษในสังคมอินเดียโบราณ พระพุทธเจ้าได้ทรงยอมรับให้สตรีบวชเป็นภิกษุณี แม้จะมีเงื่อนไขบางประการที่แตกต่างจากภิกษุ แต่การยอมรับศักยภาพของสตรีในการบรรลุธรรมเท่าเทียมกับบุรุษ ถือเป็นความก้าวหน้าในบริบทสังคมสมัยนั้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า “ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่งเจริญทำให้มากซึ่งธรรม 5 ประการ ภิกษุหรือภิกษุณีรูปนั้นพึงหวังได้ผลอย่าง 1 ใน 2 อย่าง คือ อรหัตตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีอุปาทานเหลืออยู่ ก็จักเป็นอนาคามี” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539จ) และพระพุทธเจ้าตรัสกับพระอานนท์ ยืนยันถึงความเท่าเทียมกันในเรื่องการบรรลุธรรมระหว่างบุรุษกับสตรี ดังมีพุทธดำรัสว่า “อานนท์ มาตุคามออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ในธรรมวินัยที่ตลาดทรงประกาศไว้ สามารถทำให้แจ้งโสดาปัตติผล สกิทาคามีผล อนาคามีผล หรืออรหัตตผลได้” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539ฉ) แสดงให้เห็นถึงการยอมรับศักยภาพและความเท่าเทียมของสตรีในการปฏิบัติธรรมและการบรรลุธรรม

พระพุทธศาสนายังมีคำสอนเกี่ยวกับการปกครองและระบบสังคมที่สอดคล้องกับแนวคิดสิทธิมนุษยชน ดังจะเห็นได้จากหลักธรรมอย่าง อปรีหานิยธรรม 7 ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่เจ้าลิจฉวี ซึ่งปกครองแคว้นวัชชี

ในระบอบสามัคคีธรรม (คล้ายกับระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบัน) หลักธรรมนี้เน้นการประจักษ์กันเองนิตยพร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม การเคารพกฎระเบียบที่วางไว้ร่วมกัน การเคารพผู้อาวุโส เคารพสตรี และเคารพสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ หลักธรรมเหล่านี้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมือง การตัดสินใจร่วมกัน และการเคารพในสิทธิของทุกภาคส่วนในสังคม

หลักทศพิธราชธรรม 10 หรือธรรมของผู้ปกครองที่ดี ซึ่งประกอบด้วย ทาน (การให้) ศีล (การรักษา กายวาจาให้เรียบร้อย) บริจาคะ (การบริจาค) อาชวชะ (ความซื่อตรง) มัททวะ (ความอ่อนโยน) ตปะ (การกำจัดกิเลส) อักโกธะ (ความไม่โกรธ) อวิหิงสา (ความไม่เบียดเบียน) ชันติ (ความอดทน) และอวิโรธนะ (ความไม่คลาดธรรมดา) หลักธรรมเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิดสิทธิมนุษยชนสมัยใหม่ ที่เน้นการปกครองที่มี ธรรมาภิบาล เคารพสิทธิเสรีภาพของประชาชน และส่งเสริมสวัสดิภาพของคนในสังคม แม้พระพุทธศาสนา จะไม่ได้กล่าวถึงสิทธิมนุษยชนในรูปแบบที่เข้าใจกันในปัจจุบัน แต่การตีความหลักธรรมในพระพุทธศาสนา สามารถเชื่อมโยงกับแนวคิดสิทธิมนุษยชนสมัยใหม่ได้ในหลายประเด็น การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ในพระพุทธศาสนาตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเข้าใจว่าทุกชีวิตล้วนปรารถนาความสุขและไม่ต้องการความทุกข์ เช่นเดียวกัน ดังพุทธพจน์ที่ว่า “สัตว์ทุกประเภท ย่อมสะดุ้งกลัวโทษทัณฑ์ สัตว์ทุกประเภท ย่อมรักชีวิต บุคคล นำตนเข้าไปเปรียบเทียบกับแล้ว ไม่ควรฆ่าเอง ไม่ควรใช้ให้คนอื่นฆ่า” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) แนวคิดนี้แสดงให้เห็นว่า การไม่เบียดเบียนในพระพุทธศาสนาอยู่บนพื้นฐานของการเอาใจเขามาใส่ใจเรา ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเคารพในสิทธิของผู้อื่น ความแตกต่างที่สำคัญระหว่างแนวคิดสิทธิมนุษยชนแบบ ตะวันตกกับพระพุทธศาสนาอยู่ที่พื้นฐานการมองโลก ในขณะที่แนวคิดสิทธิมนุษยชนแบบตะวันตกมักเน้นเรื่อง สิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคล และการเรียกร้องสิทธิจากรัฐหรือจากผู้อื่น พระพุทธศาสนากลับมองในแง่ของ หน้าที่และความรับผิดชอบที่แต่ละบุคคลพึงมีต่อผู้อื่น การไม่ละเมิดผู้อื่น และการมองผู้อื่นเหมือนกับมองตนเอง ถึงกระนั้น ทั้งสองแนวคิดนี้สามารถเสริมซึ่งกันและกันได้ โดยแนวคิดสิทธิมนุษยชนแบบตะวันตกช่วยให้เกิด กลไกในการคุ้มครองสิทธิในระดับสังคมและระดับโลก ในขณะที่พระพุทธศาสนาช่วยเสริมในแง่ของการพัฒนา จิตใจและจริยธรรมภายในตัวบุคคล ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะทำให้การเคารพสิทธิมนุษยชนเกิดขึ้นได้จริง ในสังคม

การประยุกต์หลักพุทธธรรมกับสิทธิมนุษยชนในสังคมปัจจุบันสามารถทำได้ในหลายระดับ ในระดับ บุคคล การฝึกฝนตนเองตามหลักศีล 5 พรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 ช่วยส่งเสริมให้เกิดการเคารพในสิทธิ ของผู้อื่น ไม่ละเมิดผู้อื่น และมีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในระดับสังคมและระดับโลก หลักธรรมเหล่านี้สามารถ นำมาใช้เป็นพื้นฐานในการพัฒนานโยบายสาธารณะ ระบบกฎหมาย และโครงสร้างทางสังคมที่ส่งเสริม การเคารพสิทธิมนุษยชน อย่างไรก็ตาม ต้องยอมรับว่าการตีความหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเพื่อเชื่อมโยง กับแนวคิดสิทธิมนุษยชนสมัยใหม่ย่อมมีข้อจำกัดและความท้าทาย เนื่องจากบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ที่แตกต่างกัน บางประเด็นในพระพุทธศาสนา เช่น การให้สถานะพิเศษแก่ภิกษุเหนือภิกษุณี หรือมุมมอง ต่อความหลากหลายทางเพศในคัมภีร์บางแห่ง อาจขัดแย้งกับหลักความเสมอภาคในแนวคิดสิทธิมนุษยชน สมัยใหม่ แต่สิ่งสำคัญคือการเข้าใจบริบททางประวัติศาสตร์และการตีความอย่างเหมาะสม การปฏิบัติตาม หลักธรรมในพระพุทธศาสนาควรคำนึงถึงเจตนารมณ์แท้จริงของพระพุทธเจ้า ซึ่งเน้นเรื่องเมตตา กรุณา ความไม่เบียดเบียน และการพัฒนามนุษย์ให้พ้นจากความทุกข์ ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของการส่งเสริม สิทธิมนุษยชน Loy (2008) แสดงทรรศนะว่า การใช้หลักพุทธศาสนามองสิทธิมนุษยชนไปไกลกว่ากฎหมาย หรือหลักคิดหลังโต๊ะ แต่เป็นเรื่องของ “จิต” และ “สังคม” ที่ต้องเปลี่ยนแปลง จากการยึดมั่นในตัวตน สูการรู้ ว่า ทุกสิ่งเชื่อมโยงกัน จากการแสวงหาสิทธิส่วนตน สูการดูแลเพื่อเรียกคืนความทุกข์ของผู้อื่นเข้ามาในใจ การตื่นรู้

เชิงส่วนบุคคลจึงต้องเชื่อมสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงสังคม นั่นคือการขับเคลื่อนสิทธิมนุษยชนอย่างแท้จริงจากฐานจิตสำนึกตามแนวพุทธ

ในยุคโลกาภิวัตน์ที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งและการละเมิดสิทธิมนุษยชนในรูปแบบต่าง ๆ การนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ร่วมกับแนวคิดสิทธิมนุษยชนสมัยใหม่ อาจช่วยเสริมสร้างสังคมที่มีทั้งความยุติธรรมในเชิงโครงสร้างและความเมตตากรุณาในระดับจิตใจ การลดความเหลื่อมล้ำในระดับโครงสร้างคือกุญแจสู่ความยุติธรรม พุทธศาสนานำเสนอแนวคิดความเสมอภาคในระดับจิตวิญญาณ (จักรวาลเหมือนแจ่ม, 2568) สังคมที่ไม่เพียงแต่เคารพในสิทธิขั้นพื้นฐานของกันและกัน แต่ยังเอื้อเพื่อเกื้อกูลและส่งเสริมให้ทุกคนได้พัฒนาศักยภาพของตนได้อย่างเต็มที่ ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดร่วมกันของทั้งพระพุทธศาสนาและแนวคิดสิทธิมนุษยชนสมัยใหม่ กล่าวโดยสรุป แม้พระพุทธศาสนาจะถือกำเนิดขึ้นในบริบทที่แตกต่างและไม่ได้ใช้ภาษาเดียวกับแนวคิดสิทธิมนุษยชนสมัยใหม่ แต่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามีรากฐานที่สอดคล้องกับหลักการพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน ทั้งในแง่ของการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การไม่เบียดเบียน ความเสมอภาค และการส่งเสริมสวัสดิภาพของทุกคนในสังคม การเชื่อมโยงและบูรณาการหลักธรรมในพระพุทธศาสนากับแนวคิดสิทธิมนุษยชนสมัยใหม่ จึงมีคุณูปการสำคัญต่อการพัฒนาสังคมในยุคปัจจุบันให้มีความยุติธรรมทางกฎหมายและความเมตตากรุณาในทางศีลธรรม

ปัญหาการละเมิดสิทธิของผู้หญิงและเด็กในมุมมองพระพุทธศาสนา

ปัญหาการละเมิดสิทธิของผู้หญิงและเด็กถือเป็นประเด็นที่ต้องการความเร่งด่วนในการแก้ไขอย่างยิ่ง ในสังคมไทยปัจจุบัน การขาดการคุ้มครองที่มีประสิทธิภาพทำให้ความรุนแรงในครอบครัว การล่วงละเมิดทางเพศ และการใช้แรงงานเด็กยังคงเป็นปัญหาที่พบได้ทั่วไป โดยเฉพาะในชุมชนที่มีสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปราะบาง ปรากฏการณ์เหล่านี้สะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำทางสังคมและการขาดระบบป้องกันที่แข็งแกร่ง หลักคำสอนพระพุทธศาสนาเสนอกรอบแนวคิดที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการทำความเข้าใจและแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างมีระบบ ผ่านหลักธรรมสำคัญสามประการ ได้แก่ หลักศีล หลักพรหมวิหาร 4 และหลักกรรม ซึ่งทุกหลักการมุ่งเน้นการสร้างสังคมที่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และลดการเบียดเบียนในทุกรูปแบบ

1. การประยุกต์ใช้หลักศีลในการป้องกันการละเมิดสิทธิ

หลักศีลในพระพุทธศาสนาเป็นมาตรฐานพฤติกรรมพื้นฐานที่สามารถนำมาใช้ป้องกันการละเมิดสิทธิของผู้หญิงและเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ ศีลข้อที่หนึ่ง คือ ปาณาติปาตา เวรมณี หรือการเว้นจากการฆ่า และทำร้ายร่างกาย นำไปสู่การสร้างจิตสำนึกในการเคารพชีวิตและความปลอดภัยของผู้อื่น การยึดถือศีลข้อนี้ อย่างเคร่งครัดจะช่วยลดอุบัติการณ์ของความรุนแรงทางกายที่มักเกิดขึ้นกับผู้หญิงและเด็กในครอบครัว ศีลข้อที่สาม คือ กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี หรือการเว้นจากการประพฤติดิฉินกาม มีความสำคัญยิ่งต่อการป้องกันการล่วงละเมิดทางเพศ การปลูกฝังความเข้าใจเรื่องศีลข้อนี้ให้กับสมาชิกในสังคม โดยเฉพาะในพื้นที่ที่การเข้าถึงการศึกษาด้านศีลธรรมยังมีข้อจำกัด จะช่วยสร้างเสริมค่านิยมที่เคารพและปกป้องผู้หญิงและเด็กจากการล่วงละเมิด การละเมิดหลักศีลไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อเหยื่อ แต่ยังนำไปสู่การสร้างปัญหาทางสังคมที่มีความซับซ้อนและยากต่อการแก้ไขในระยะยาว การสร้างระบบการศึกษาศีลธรรมที่เข้าถึงได้ทุกระดับของสังคม จึงเป็นมาตรการป้องกันที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

2. หลักพรหมวิหาร 4 กับการสร้างสังคมที่ปกป้องผู้เปราะบาง

พรหมวิหาร 4 ประกอบด้วยคุณธรรมสี่ประการที่สามารถประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิของผู้หญิงและเด็กได้อย่างครอบคลุม เมตตา หรือความรักและปรารถนาดีต่อผู้อื่น เป็นรากฐานสำคัญ

ในการสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและเอื้ออาทรต่อกลุ่มเปราะบาง เมื่อสมาชิกในครอบครัวและชุมชนมีเมตตาต่อกัน จะลดความเสี่ยงของการกระทำรุนแรงและการใช้อำนาจในทางที่ผิด กรุณา หรือการช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก เป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญในการสร้างระบบสนับสนุนและช่วยเหลือผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของการละเมิดสิทธิ สังคมที่มีกรุณาจะไม่เพิกเฉยต่อปัญหาของผู้อื่น และจะร่วมมือกันในการค้นหาทางออกและการฟื้นฟูผู้ได้รับผลกระทบ มุทิตา หรือความยินดีเมื่อผู้อื่นได้รับสิ่งที่ดีงาม ช่วยลดปัญหาความอิจฉาริษยาและการแข่งขันที่ไม่เหมาะสม ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่สามารถนำไปสู่การใช้ความรุนแรงหรือการกดขี่ผู้อื่น อูเบกขา หรือความเป็นกลางและการวางใจในสถานการณ์ที่เหมาะสม ช่วยให้บุคคลสามารถตัดสินใจและจัดการกับสถานการณ์ได้อย่างมีสติและเหตุผล การปลูกฝังหลักพรหมวิหาร 4 ตั้งแต่วัยเด็กจะช่วยให้เยาวชนเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่มีความเห็นอกเห็นใจ เคารพในศักดิ์ศรีของผู้อื่น และสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสร้างสรรค์และสันติสุข

3. หลักกรรมกับการสร้างความรับผิดชอบทางสังคม

หลักกรรมในพระพุทธศาสนาที่สอนว่าการกระทำทุกอย่างจะส่งผลกลับมาสู่ผู้กระทำ เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างจิตสำนึกความรับผิดชอบและการตระหนักถึงผลที่ตามมาจากการกระทำ การให้ความรู้เรื่องหลักกรรมแก่ประชาชนจะช่วยให้บุคคลเข้าใจว่าการกระทำรุนแรงหรือการล่วงละเมิดผู้อื่นจะนำไปสู่ผลเสียต่อตนเองในที่สุด ผลแห่งกรรมที่ตามมาจากการละเมิดสิทธิของผู้อื่นไม่เพียงแต่รวมถึงความทุกข์ใจและความรู้สึกผิดที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ แต่ยังรวมถึงการสูญเสียความไว้วางใจจากสังคม การถูกตัดขาดจากชุมชน และการเผชิญกับบทลงโทษทางกฎหมาย การสร้างความเข้าใจเรื่องหลักกรรมจะช่วยป้องกันการเกิดพฤติกรรมที่เป็นอันตรายต่อผู้อื่น การประยุกต์ใช้หลักกรรมในการพัฒนาโปรแกรมการศึกษาและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีปัญหาการละเมิดสิทธิอย่างแพร่หลาย จะช่วยสร้างวัฒนธรรมแห่งความรับผิดชอบและการเคารพซึ่งกันและกันในสังคม หากบุคคลกระทำการรุนแรงหรือการล่วงละเมิดต่อผู้อื่น ผลแห่งกรรมที่ตามมาคือความทุกข์ใจ การสูญเสียความไว้วางใจจากสังคม และการเผชิญกับบทลงโทษทางกฎหมาย การให้การศึกษาและการสร้างความเข้าใจเรื่องหลักกรรมแก่ประชาชน โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทที่ยังมีปัญหาการละเมิดสิทธิอย่างแพร่หลาย จะช่วยสร้างจิตสำนึกให้บุคคลตระหนักถึงผลของการกระทำของตนเองมากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การลดพฤติกรรมที่เป็นอันตรายต่อผู้อื่น รวมถึงช่วยสร้างวัฒนธรรมแห่งความรับผิดชอบในสังคม

ในภาพรวม การนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เช่น ศีล พรหมวิหาร 4 และกรรม มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิของผู้หญิงและเด็ก จะช่วยสร้างสังคมที่มีความเป็นธรรม เคารพในศักดิ์ศรีของทุกคน และลดความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมให้บุคคลและชุมชนยึดถือหลักธรรมเหล่านี้ในการดำเนินชีวิตจึงเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างความสุขสงบและยั่งยืนในสังคมตามหลักพระพุทธศาสนา

การเลือกปฏิบัติต่อกลุ่ม LGBTQ+ ในมุมมองพระพุทธศาสนา

ในสังคมไทยปัจจุบัน ประเด็นการเลือกปฏิบัติต่อกลุ่ม LGBTQ+ ยังคงเป็นหัวข้อที่ถกเถียงกันอย่างกว้างขวาง แม้ในปี ค.ศ. 2025 ประเทศไทยจะมีการยอมรับสิทธิการแต่งงานของเพศเดียวกันแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีปัญหาการเลือกปฏิบัติและการขาดการยอมรับจากสังคมในบางแง่มุม เช่น การไม่สามารถเปลี่ยนเพศในเอกสารทางราชการ และการเผชิญกับการเลือกปฏิบัติในการจ้างงาน สถานการณ์เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมทางสังคมที่ยังคงอยู่และส่งผลกระทบต่อชีวิตของกลุ่ม LGBTQ+ อย่างชัดเจน ในมุมมองของพระพุทธศาสนา การเลือกปฏิบัติในทุกรูปแบบถือเป็นการกระทำที่ขัดแย้งกับหลักธรรมที่สำคัญหลายประการ

ของพุทธศาสนา เช่น หลักพรหมวิหาร 4 หลักศีล และหลักอุเบกขา ซึ่งเน้นย้ำถึงความเท่าเทียม การเคารพในศักดิ์ศรี และความกรุณาเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ทุกคนโดยไม่คำนึงถึงเพศสภาพหรือรสนิยมทางเพศ ครอบครัว ควรปรับแนวคิดให้การยอมรับความเป็นตัวตนตามวิถีทางเพศที่ยึดเลือกมา เปิดพื้นที่ความเท่าเทียมทางเพศ เพื่อให้ลูกหลานดำเนินชีวิตได้อย่างภาคภูมิใจ ในบริบทสังคมที่ให้เกิดการตีชั่งกันและกัน (ณัฐนิดา จบศรี, 2568)

ศักยภาพของหลักเมตตาและกรุณา

หลักเมตตาและกรุณาในพระพุทธศาสนาให้รอบคอบที่มีประสิทธิภาพในการต่อต้านการเลือกปฏิบัติ เนื่องจากเน้นการเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์โดยไม่มีเงื่อนไข อย่างไรก็ตาม การประยุกต์ใช้หลักธรรมเหล่านี้ในการแก้ไขปัญหาการเลือกปฏิบัติต่อกลุ่ม LGBTQ+ เผชิญกับความท้าทายสำคัญหลายประการในระดับปัจเจกบุคคล การปลูกฝังจิตสำนึกเรื่องเมตตากรุณาต้องเผชิญกับอคติที่ฝังลึกซึ่งมักไม่ได้เกิดจากความไม่รู้เพียงอย่างเดียว แต่เป็นผลมาจากการสร้างสรรค์ทางสังคมที่ซับซ้อน การศึกษาด้านจิตวิทยาสังคมชี้ให้เห็นว่าอคติต่อกลุ่มหลากหลายทางเพศมักเชื่อมโยงกับระบบความเชื่อเรื่องเพศภาวะและบทบาททางเพศที่ถูกสร้างสรรค์ทางสังคม การใช้หลักเมตตากรุณาเพียงอย่างเดียวจึงอาจไม่เพียงพอในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่มีรากฐานทางโครงสร้างดังกล่าว ข้อจำกัดของหลักอุเบกขาในบริบทความยุติธรรมทางสังคม หลักอุเบกขาที่เน้นความเป็นกลางอาจถูกตีความผิดในทางที่นำไปสู่การเฉยเมยต่อความไม่ยุติธรรม ในขณะที่การแก้ไขปัญหาการเลือกปฏิบัติจำเป็นต้องมีการดำเนินการเชิงรุกเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง การตีความหลักอุเบกขาในแง่ของการไม่แทรกแซงหรือไม่แสดงจุดยืนอาจขัดแย้งกับความจำเป็นในการสร้างนโยบายเชิงรุกเพื่อคุ้มครองสิทธิของกลุ่มเปราะบาง ตัวอย่างเช่น การใช้มาตรการเชิงบวก เพื่อส่งเสริมโอกาสการจ้างงานของกลุ่ม LGBTQ+ อาจถูกมองว่าขัดกับหลักอุเบกขาหากตีความในแง่ของการปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่คำนึงถึงบริบท อย่างไรก็ตาม การตีความที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นของหลักอุเบกขาอาจเข้าใจได้ว่าเป็นการมองเห็นความเป็นจริงของสถานการณ์อย่างเป็นกลางและตอบสนองด้วยการกระทำที่เหมาะสม แม้การปรับเปลี่ยนทัศนคติในระดับบุคคลจะเป็นพื้นฐานสำคัญ แต่การพึ่งพาการเปลี่ยนแปลงในระดับนี้เพียงอย่างเดียวมีข้อจำกัด การเลือกปฏิบัติมักมีรากฐานจากโครงสร้างทางสังคม กฎหมาย และระบบเศรษฐกิจที่ซับซ้อน การแก้ไขปัญหาอย่างครอบคลุมจึงต้องมีการปฏิรูปในระดับระบบควบคู่ไปกับการพัฒนาจิตสำนึกระดับบุคคล การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมสิทธิของกลุ่ม LGBTQ+ อาจเผชิญกับการต่อต้านจากกลุ่มที่ยึดถือการตีความแบบดั้งเดิมของพุทธศาสนา การจัดการความตึงเครียดนี้ต้องอาศัยการสื่อสารที่ชาญฉลาดและการสร้างพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างกลุ่มต่างๆ

หลักศีลในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะศีลข้อที่สี่ (มุสาวาทา เวรมณี) ซึ่งว่าด้วยการเว้นจากการกล่าวเท็จหรือคำพูดที่สร้างความขัดแย้งและความเกลียดชัง เป็นหลักธรรมที่ควรนำมาใช้ในการจัดการปัญหาการเลือกปฏิบัติต่อกลุ่ม LGBTQ+ เพราะการเลือกปฏิบัติส่วนใหญ่มักเริ่มต้นจากการแสดงออกทางคำพูดและพฤติกรรมที่แสดงถึงความไม่ยอมรับหรือความเกลียดชัง การส่งเสริมการปฏิบัติตามศีลข้อนี้ในสังคมจะช่วยลดการเลือกปฏิบัติ และสร้างสังคมที่ให้ความเคารพในความหลากหลายมากยิ่งขึ้น

หลักอุเบกขา (ความเป็นกลาง) เป็นหลักสำคัญอีกประการหนึ่งที่ช่วยในการวิเคราะห์ประเด็นการเลือกปฏิบัติต่อกลุ่ม LGBTQ+ หลักธรรมนี้เรียกร้องให้บุคคลวางใจอย่างเป็นกลางและไม่เลือกปฏิบัติต่อบุคคลอื่นจากอคติหรือทัศนคติส่วนตัว การยึดถือหลักอุเบกขาจะทำให้บุคคลสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขและมีความเข้าใจในความแตกต่างหลากหลาย ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการสร้างสังคมที่มีความยุติธรรมและเป็นธรรมต่อทุกกลุ่มในสังคม การเลือกปฏิบัติที่เกิดขึ้นในสังคมโดยเฉพาะในที่ทำงานส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสุขภาพจิตของบุคคลในกลุ่ม LGBTQ+ และยังทำให้เกิดความเสียหาย

ต่อสังคมโดยรวม เพราะเป็นการลดศักยภาพและความสามารถในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมของบุคคลเหล่านี้ การใช้หลักอุเบกขาจึงเป็นการส่งเสริมให้ทุกคนมีโอกาสที่เท่าเทียมกันในการแสดงความสามารถและมีส่วนร่วมในการสร้างสังคมที่ดีขึ้น

การวิเคราะห์ในมุมมองพระพุทธศาสนาแสดงให้เห็นว่า การส่งเสริมให้สังคมไทยยอมรับกลุ่ม LGBTQ+ อย่างแท้จริงตามหลักธรรมต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนา จะช่วยให้เกิดความเท่าเทียมและสันติสุขในสังคม การศึกษาและเผยแพร่หลักธรรมที่เกี่ยวข้องดังกล่าวจึงควรเป็นหนึ่งในแนวทางสำคัญในการแก้ไขปัญหาการเลือกปฏิบัติในสังคมไทยอย่างยั่งยืน

การละเมิดสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์และชนกลุ่มน้อยในมุมมองพระพุทธศาสนา

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม โดยมีกลุ่มชาติพันธุ์และชนกลุ่มน้อย เช่น ชาวม้ง กะเหรี่ยง และชาวมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่เผชิญกับปัญหาการละเมิดสิทธิในหลากหลายด้าน ทั้งการเลือกปฏิบัติ การขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการพื้นฐานด้านสุขภาพ การศึกษา และการพัฒนาเศรษฐกิจ ข้อจำกัดของการเข้าถึงบริการทางสังคมในการให้บริการประชาชนนั้น ยังไม่สามารถเข้าถึงได้อย่างทั่วถึง (ธนกฤต โพธิ์เงิน, วิทยา สุจริตนารักษ์ และนิกรณ โปธาฤทธิ์, 2566) รวมถึงปัญหาสำคัญด้านสิทธิในที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของกลุ่มคนเหล่านี้อย่างมาก จากมุมมองของพระพุทธศาสนา ปัญหาการละเมิดสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์และชนกลุ่มน้อยสามารถวิเคราะห์ผ่านหลักธรรมสำคัญหลายประการ ได้แก่ หลักศีล, หลักพรหมวิหาร 4, และหลักการไม่เบียดเบียน (อหิงสา) ซึ่งเน้นย้ำให้ทุกคนเคารพในความเป็นมนุษย์และสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้อื่น รวมถึงการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและเป็นธรรม

หลักศีลในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะศีลข้อแรก ปาณาติปาตา เวรมณี ซึ่งหมายถึงการงดเว้นจากการฆ่าและทำร้ายชีวิต ไม่ได้จำกัดเพียงชีวิตของมนุษย์เท่านั้น แต่รวมไปถึงการงดเว้นจากการทำลายวิถีชีวิตที่สงบสุขและการดำรงชีวิตของผู้อื่นด้วย ในกรณีของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกละเมิดสิทธิในที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นฐานสำคัญของชีวิตและวัฒนธรรม การละเมิดสิทธิเหล่านี้สามารถมองได้ว่าเป็นการกระทำที่ขัดแย้งกับศีลข้อนี้ เนื่องจากส่งผลให้กลุ่มชาติพันธุ์ขาดความมั่นคงทางชีวิตและวัฒนธรรม อันเป็นการทำลายความสงบสุขและความมั่นคงทางชีวิตอย่างร้ายแรง

หลักพรหมวิหาร 4 ในพระพุทธศาสนา ซึ่งประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ก็สามารถใช้วิเคราะห์ประเด็นนี้ได้เช่นกัน หลักพรหมวิหาร 4 ส่งเสริมให้มีการปฏิบัติต่อกันด้วยความเห็นอกเห็นใจ ความเมตตา และความกรุณาต่อผู้อื่น โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในสถานะที่เปราะบางหรือด้อยโอกาสมากกว่า การละเมิดสิทธิและการเลือกปฏิบัติต่อกลุ่มชาติพันธุ์และชนกลุ่มน้อยจึงขัดกับหลักธรรมนี้อย่างชัดเจน เพราะเป็นการกระทำที่แสดงถึงการขาดความเห็นอกเห็นใจและความกรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ การส่งเสริมและปลูกฝังหลักพรหมวิหาร 4 ในสังคม จะช่วยสร้างสังคมที่เปิดกว้างและเคารพต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์มากขึ้น

หลักการไม่เบียดเบียน (อหิงสา) มีบทบาทสำคัญในการวิเคราะห์ปัญหานี้เช่นกัน การไม่เบียดเบียนในที่นี้ไม่เพียงแต่หมายถึงการไม่ใช้ความรุนแรงทางร่างกาย แต่ยังรวมถึงการไม่เบียดเบียนสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้อื่น เช่น สิทธิในที่ดิน การเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ และสิทธิในการดำเนินชีวิตตามวิถีวัฒนธรรมของตนเอง การละเมิดสิทธิที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับกลุ่มชาติพันธุ์และชนกลุ่มน้อย ส่งผลให้กลุ่มเหล่านี้ขาดความมั่นคงทางอาหารและที่อยู่อาศัย ซึ่งถือเป็นการเบียดเบียนที่ส่งผลกระทบระยะยาวต่อการดำรงชีวิตของชุมชนและคนรุ่นต่อไป

นอกจากนี้ พระพุทธศาสนายังมีหลักธรรมเรื่องความเสมอภาคและความเป็นธรรม (สมานัตตตา) ซึ่งอยู่ในหลักสังคหวัตถุ 4 ที่เน้นการปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม การที่สังคมละเมิดสิทธิและเลือกปฏิบัติต่อกลุ่มชาติพันธุ์และชนกลุ่มน้อย แสดงให้เห็นถึงการขาดความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม ซึ่งเป็นการกระทำที่ขัดแย้งกับหลักสมานัตตตาอย่างชัดเจน สังคมที่ยึดถือหลักธรรมข้อนี้จะสามารถแก้ไขปัญหาการเลือกปฏิบัติและสร้างความเป็นธรรมให้กับทุกกลุ่มชาติพันธุ์และชนกลุ่มน้อยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในทางปฏิบัติ การนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์และชนกลุ่มน้อย จะต้องให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้ทุกคนในสังคมมีจิตสำนึกที่เคารพในความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม รวมถึงการเคารพสิทธิในที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างจริงจังและมีประสิทธิภาพ เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน โดยสรุปพระพุทธศาสนามีหลักธรรมสำคัญหลายประการที่สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์และชนกลุ่มน้อยในสังคมไทย หากสังคมไทยสามารถนำหลักธรรมเหล่านี้มาปรับใช้ได้อย่างจริงจัง จะสามารถสร้างสังคมที่เปิดกว้าง เคารพในสิทธิของทุกกลุ่มชาติพันธุ์ และสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

การควบคุมและจำกัดเสรีภาพของสื่อมวลชนในมุมมองของพระพุทธศาสนา

ประเด็นเรื่องเสรีภาพของสื่อมวลชนเป็นหนึ่งในประเด็นสิทธิมนุษยชนที่สำคัญร่วมสมัยที่กำลังเป็นที่ถกเถียงกันอย่างกว้างขวางในสังคมปัจจุบัน สื่อมวลชนถือเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนประชาธิปไตย สื่อมวลชนถือเป็นหัวใจสำคัญของการสื่อสารถือว่ามีความบทบาทหลักในการเป็นผู้ที่สร้างการรับรู้และการเรียนรู้ในแนวทางการปกครองผ่านการเน้นย้ำและส่งต่อค่านิยมแนวคิดและอุดมการณ์ (พัชรียา พองจินตา และเพ็ญภัก รัตนคำฟู, 2568) การแสดงความจริง และสะท้อนเสียงของประชาชนในสังคม เมื่อมีการจำกัดหรือควบคุมเสรีภาพของสื่อ ไม่เพียงแต่กระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐานของสื่อมวลชนเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อสังคมในวงกว้างในแง่ของการเข้าถึงความจริงและความยุติธรรมด้วยเช่นกัน จากมุมมองของพระพุทธศาสนา แม้ว่าพระพุทธเจ้าจะไม่เคยระบุถึงสื่อมวลชนหรือเสรีภาพของสื่อโดยตรง เนื่องจากบริบทของสังคมในสมัยพุทธกาลยังไม่มีสื่อที่ทันสมัยเหมือนในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม หลักธรรมที่สำคัญหลายประการในพระพุทธศาสนาสามารถนำมาวิเคราะห์เชื่อมโยงกับประเด็นนี้ได้ โดยเฉพาะในหลักธรรมที่เน้นความจริง การไม่เบียดเบียน การพูดที่สุจริต และการใช้ปัญญาในการดำเนินชีวิต

หลักธรรมเรื่องความจริงในพระพุทธศาสนา (สัจจะ) มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานของสื่อมวลชน พระพุทธศาสนาให้คุณค่าสูงสุดกับการยึดถือความจริง การพูดจริง (สัจจะวาจา) ถือเป็นส่วนหนึ่งของศีลข้อที่สี่ในศีลห้า (มุสาวาทา เวรมณี) ซึ่งหมายถึงการงดเว้นจากการกล่าวเท็จ การกล่าวคำเท็จที่เกิดจากความคิดฝ่ายอกุศลนั้นล้วนให้โทษทำลายล้างทั้งต่อตัวผู้ถูกกระทำและตัวผู้กระทำไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง (ฉัตรชัย เนื่องพิมพ์, ธีรธัม แสงแก้ว และธนศ ปานหัวไผ่, 2565) พระพุทธศาสนายกย่องการสื่อสารที่โปร่งใส ตรงไปตรงมา และถูกต้องตามความจริง เพื่อประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและเป็นธรรมในสังคม เมื่อมองผ่านหลักธรรมข้อนี้ การจำกัดหรือการควบคุมเสรีภาพของสื่อที่พยายามเสนอข้อเท็จจริงอย่างสุจริตและเปิดเผยอาจถูกมองได้ว่าเป็นการกระทำที่ขัดกับหลักธรรมสำคัญของพระพุทธศาสนา เนื่องจากการจำกัดการแสดงความจริงหรือการบิดเบือนข้อเท็จจริงนั้น นำไปสู่ความเข้าใจผิดและความขัดแย้งในสังคม ซึ่งตรงกันข้ามกับเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นการลดทุกข์และสร้างสังคมที่สงบสุขและมีปัญญา

หลักธรรมว่าด้วยการไม่เบียดเบียน (อหิงสา) ก็มีความสำคัญต่อเสรีภาพของสื่อมวลชนเช่นกัน พระพุทธศาสนาเน้นย้ำว่าการกระทำทุกประการของบุคคลหรือรัฐ ไม่ควรทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนหรือถูกคุกคาม

อย่างไม่เป็นธรรม ในกรณีของการจำกัดเสรีภาพของสื่อ โดยเฉพาะการดำเนินคดี หรือการคุกคามที่มีเป้าหมายเพื่อปิดปากสื่อที่วิพากษ์วิจารณ์หรือรายงานข่าวที่ไม่ถูกใจผู้มีอำนาจ จึงเป็นการกระทำที่อาจถือได้ว่าขัดแย้งกับหลักอหิงสา ซึ่งเน้นความกรุณา การเคารพในศักดิ์ศรีของผู้อื่น และการลดความรุนแรงในทุกรูปแบบ เมื่อสื่อถูกคุกคาม การแสดงออกซึ่งความคิดเห็นหรือข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมจะถูกจำกัด ทำให้ประชาชนอาจไม่ได้รับข้อมูลที่ครบถ้วนและถูกต้อง ส่งผลให้สังคมขาดความตระหนักรู้ที่จำเป็นต่อการแก้ปัญหาและการพัฒนาทางสังคม ซึ่งในที่สุดแล้วจะทำให้เกิดความขัดแย้งและความทุกข์ในสังคมมากยิ่งขึ้น การปฏิบัติตามหลักอหิงสาในพระพุทธศาสนาจึงเรียกร้องให้มีการเคารพเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงความจริงโดยไม่ถูกเบียดเบียน

หลักธรรมในการพูดที่สุจริต หลักสัมมาวาจาในมรรค 8 ก็เป็นประเด็นที่ควรนำมาใช้พิจารณาด้วย หลักธรรมข้อนี้ไม่ได้แค่หมายถึงการงดเว้นจากการพูดเท็จ แต่ยังหมายรวมถึงการพูดที่มีประโยชน์ พูดที่น่าฟัง พูดที่เหมาะสมกับเวลา และพูดด้วยจิตใจที่เมตตากรุณา สื่อมวลชนที่ดำเนินงานตามหลักสัมมาวาจา จะสามารถเป็นกระจกสะท้อนปัญหาและความจริงของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และได้รับการยอมรับจากประชาชนในการนำเสนอข่าวสาร ในทางกลับกัน เมื่อรัฐหรือผู้มีอำนาจควบคุมหรือปิดกั้นสื่อมวลชนที่ยึดหลักสัมมาวาจาในการนำเสนอข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ก็อาจถือได้ว่าเป็นการละเมิดสิทธิตามแนวคิดของพระพุทธศาสนา ซึ่งเน้นการพูดเพื่อประโยชน์แก่สังคม การควบคุมหรือปิดกั้นในลักษณะนี้จึงไม่เพียงแต่ทำให้สื่อเสียโอกาสในการทำหน้าที่ของตนเอง แต่ยังเป็นการละเมิดหลักคุณธรรมในการอยู่ร่วมกันของสังคมในเชิงพุทธอีกด้วย หลักปัญญาในพระพุทธศาสนา เป็นหลักธรรมสำคัญที่ช่วยในการวิเคราะห์ วิจารณ์ข้อมูลข่าวสาร พระพุทธศาสนาสันนิษฐานให้บุคคลพัฒนาปัญญา รู้จักวิเคราะห์ข้อมูลอย่างมีเหตุผล และไม่เชื่อง่ายจนเกินไป (กาลามสูตร) เมื่อสื่อถูกจำกัดในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารอย่างตรงไปตรงมา ประชาชนจะขาดข้อมูลที่จำเป็นต่อการพัฒนาปัญญาและการคิดวิเคราะห์ ซึ่งส่งผลต่อการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้และมีปัญญาในระยะยาว ดังนั้น ในมุมมองของพระพุทธศาสนา การควบคุมและจำกัดเสรีภาพของสื่อมวลชนจึงมีความขัดแย้งกับหลักธรรมที่สำคัญหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการรักษาความจริง (สัจจะ) การไม่เบียดเบียน (อหิงสา) การพูดสุจริต (สัมมาวาจา) และการใช้ปัญญาในการตัดสินใจ หากสังคมสามารถประยุกต์ใช้หลักธรรมเหล่านี้ในการดูแลและปกป้องเสรีภาพของสื่อ ก็จะนำไปสู่การสร้างสังคมที่มีธรรมาภิบาล เป็นธรรม และสงบสุข ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของพระพุทธศาสนาในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน

บทสรุป

บทความวิชาการเรื่อง “การส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผ่านมุมมองพระพุทธศาสนา: ทางเลือกแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ” เป็นการศึกษาเชิงวิเคราะห์และสังเคราะห์ที่ผสมผสานองค์ความรู้ด้านสิทธิมนุษยชนร่วมสมัยกับหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาเพื่อเสนอแนวทางการอยู่ร่วมกันในสังคมไทยที่สอดคล้องกับรากวัฒนธรรมอันลึกซึ้งของสังคมไทย โดยบทความเริ่มจากการทบทวนสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทยในช่วงหลังการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2566 ซึ่งมีทั้งความคาดหวังและข้อท้าทายจากการเปลี่ยนผ่านทางการเมือง โดยเฉพาะการดำเนินนโยบายของรัฐบาลใหม่ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ในทางปฏิบัติยังคงพบการละเมิดสิทธิในหลายด้าน เช่น การแสดงออกทางการเมือง การใช้กฎหมายควบคุมข้อมูลข่าวสาร การทรมาน และการบังคับให้สูญหายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ การเลือกปฏิบัติต่อชนกลุ่มน้อย กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มหลากหลายทางเพศ และแรงงานข้ามชาติ ตลอดจนความไม่เท่าเทียมทางเพศและความรุนแรงในครอบครัว รวมถึงปัญหาสิทธิของเด็กและเยาวชนในสภาวะสังคมเปราะบาง บทความยังได้ชี้ให้เห็นถึงความพยายามของรัฐและองค์กรภาคประชาสังคมในการผลักดันการปฏิรูปกฎหมาย การเพิ่มประสิทธิภาพกลไกคุ้มครองสิทธิ

และการยกระดับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนในระดับสากล อย่างไรก็ตาม ความท้าทายยังคงมีอยู่มาก ทั้งในเชิงโครงสร้าง กฎหมาย และเจตจำนงทางการเมือง

ในประเด็นการบูรณาการหลักธรรมพระพุทธศาสนาเข้ากับแนวคิดสิทธิมนุษยชน บทความได้นำเสนอหลักธรรมสำคัญ เช่น ศีล 5 พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 หลักกรรม อปรีหานิยธรรม ทศพิธราชธรรม และแนวคิดเรื่องความเสมอภาค เพื่อนำมาสนับสนุนจริยธรรมพื้นฐานในการเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีของทุกชีวิต หลักการไม่เบียดเบียน เมตตากรุณา และการเคารพผู้อื่นในฐานะผู้ร่วมทุกข์ร่วมสุขในวัฏสงสาร ถูกชี้ให้เห็นว่าเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในเชิงจิตวิญญาณ ซึ่งแตกต่างจากแนวคิดตะวันตกที่มักเน้นสิทธิในฐานะการเรียกร้องจากโครงสร้างรัฐ บทความยังเสนอว่าการบูรณาการดังกล่าวไม่เพียงแต่เป็นทางเลือกในระดับบุคคลเพื่อพัฒนาจิตใจและลดอคติเท่านั้น แต่ยังสามารถใช้เป็นกรอบคิดในการกำหนดนโยบายสาธารณะ กฎหมายและโครงสร้างทางสังคมเพื่อสร้างความเป็นธรรมและสันติสุขร่วมกันในระยะยาว นอกจากนี้ ยังได้แสดงให้เห็นว่าหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไม่ได้ต่อต้านสิทธิมนุษยชน แต่สามารถเสริมสร้างจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อผู้อื่น ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการอยู่ร่วมในสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างสันติ กล่าวโดยสรุป บทความนี้เป็นการเสนอทางเลือกทางความคิดที่ลึกซึ้งและสร้างสรรค์ในการประยุกต์ใช้พุทธธรรมเพื่อเสริมแนวคิดสิทธิมนุษยชนให้มีมิติด้านจริยธรรมและจิตวิญญาณ โดยยืนยันว่าการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในบริบทไทยจะมีความยั่งยืนมากขึ้นหากสามารถประสานแนวคิดจากโลกตะวันตกเข้ากับหลักธรรมในศาสนาพุทธอย่างเข้าใจบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของตนอย่างแท้จริง

รายการอ้างอิง

- จรัญ โฆษณานันท์. (2528). *กฎหมายกับสิทธิเสรีภาพในสังคมไทย เส้นขนานจาก... 2475 ถึงปัจจุบัน*. กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม (กศส).
- จักรวาล เหมือนแจ่ม. (2568). แนวคิดว่าด้วยความเสมอภาค วิเคราะห์ในเชิงปรัชญาทางการเมืองตะวันตก และตามแนวพุทธ. *วารสารวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 7(3), 105-118. <https://so08.tci-thaijo.org/index.php/AJPP/article/view/4763>
- ณัฐนิดา จบศรี. (2568). แนวโน้มสถาบันครอบครัวไทยในกระแสนิยมใหม่ของความหลากหลายทางเพศ. *วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์*, 8(1), 83-111. <https://so16.tci-thaijo.org/index.php/RJPA/article/view/1404>
- ฉัตรชัย เนื่องพิมพ์, ธีรวัฒน์ แสงแก้ว และธนศ ปานหัวไผ่. (2565). การประยุกต์แนวคิดภูเขาแห่งวิถีพุทธธรรมของพุทธศาสนิกชนเพื่อจัดการความขัดแย้งในสังคมออนไลน์. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 30(3), 115-133. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/husojournal/article/view/259067>
- ดาวรรดา วีระพันธ์ และชญาภา บาลไธสง. (2558). การพัฒนาแอนิเมชัน เรื่อง ความรู้เกี่ยวกับการกระทำ ความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์สำหรับเยาวชน. *วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี*, 10(1), 40-48. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/vrurdistjournal/article/view/33424>
- ธนกฤต โพธิ์เงิน, วิทยา สุจริตธนารักษ์ และนิกรณ โปธาฤทธิ. (2566). การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลื้อ ในอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา. *วารสารมณีเชษฐาราม*, 5(6), 481-497. <https://so07.tci-thaijo.org/index.php/JMCR/article/view/3758>

- พัชรียา ฟองจันตา และเพ็ญภัค รัตนคำฟู. (2568). พลั้งสื่อ : บทบาทสื่อสารมวลชนต่อการพัฒนาการเมืองท้องถิ่น. *วารสารวิจัยและวิชาการบรรพชน*, 3(1), 1-12. <https://so09.tci-thaijo.org/index.php/rabij/article/view/1178>
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539ก). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 13 พระสูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ มหาราหุโลวาหสูตร. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539ข). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 13 พระสูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ วาสุฏฐสูตร. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539ค). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 23 พระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อัฐกนิบาต ปหาราหสูตร. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539ง). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 7 พระวินัยปิฎก จูฬวรรค มหาสมุทเทอฏฐัจฉริยะ. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539จ). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 22 พระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต ปฐมอิทธิปาหสูตร. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539ฉ). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 7 พระวินัยปิฎก จูฬวรรค ปฐมภาณวาร. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539ช). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 25 พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ฉัพพัคคียภิกขุวัตถุ. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Keown, D., (2008). *Buddhism and human rights*. Oxford University Press.
- Loy, D. R. (2008). *Money, sex, war, karma: notes for a Buddhist revolution*. Wisdom.

Agentic AI in Library and Information Science: Current Applications and Future Directions

Nonthanun Yamwong¹

Received: April 27, 2025

Revised: June 14, 2025

Accepted: September 29, 2025

Abstract

This article explores the rise and influence of agentic artificial intelligence systems within library and information science (LIS). Agentic AI characterized by autonomous decision-making, goal-directed behaviors, and interaction with the environment is transforming traditional LIS practices in areas such as collection management, information retrieval, and user services. The article synthesizes current implementations, including intelligent cataloging systems, personalized recommendation engines, autonomous reference assistants, and adaptive discovery platforms. These applications significantly enhance resource accessibility, metadata quality, and user engagement, while also raising important considerations around human-AI collaboration, information equity, and the evolution of professional roles. The article identifies key technological and ethical challenges facing LIS institutions adopting agentic systems, such as data quality concerns, algorithmic transparency, privacy preservation, and the evolving role of information professionals. This analysis provides a framework for libraries and information organizations to strategically incorporate agentic AI while preserving core professional values and enhancing their essential societal functions.

Keywords: Agentic Artificial Intelligence, Autonomous Systems, Human AI Collaboration

Introduction

Throughout modern history, academic libraries have always shown that they can come up with new ways to use technology. These institutions have always been at the forefront of new technologies, from the first computerized cataloging systems to the creation of large digital repositories (Breeding, 2018). The rise of agentic artificial intelligence advanced computer systems that can see and understand their surroundings, make decisions on their own, and act in a way that helps them reach their goals with little human supervision marks a major step forward in the evolution of libraries.

Recent progress in large language models, complex analytical frameworks, and collaborative multi-agent architecture has made it easier for AI systems to grow quickly. These systems are very good at figuring out what users need, finding their way around complicated digital ecosystems, and providing tailored knowledge services. Artificial

---

¹ Program in Library and Information Science, Faculty of Humanities and Social Sciences, Phranakhon Rajabhat University

intelligence is now a major driver of innovation, especially in the fields of library and information science. This is because the development of information technology has sped up. Modern AI systems have brought about big changes in academic libraries, such as self-cataloging processes, advanced ways to find information, personalized ways to get users involved, and better ways to manage resources.

Libraries are important institutions that help organize and share information. As these AI technologies get closer to being fully developed, libraries face both new opportunities and big problems with putting them into use. The American Library Association's LibLearnX conference in Baltimore from January 19 to 22 had a lot of talks, panels, and workshops about artificial intelligence. It was a big topic of discussion. These professional meetings looked at both the ways that AI technologies could change things and the ways that they aren't working well in libraries right now.

Literature Review

Theoretical framework

1. Thinking about agentic AI in library settings

This academic study looks at how artificial intelligence has changed over time, from simple automation tools to smart collaborative entities in the fields of library and information science. The conceptual framework used here is based on Russell and Norvig's (2021) established theoretical paradigm, which defines agentic systems as entities that can perceive their environment and respond to goals in ways that support the functions of institutional libraries.

1.1 Working on its own

Independent functionality is a key feature of artificial agentic intelligence systems. It allows them to complete complex tasks in library settings with less human oversight while still being able to make complex decisions. Modern uses show how these AI agents could change how libraries work in the past. These systems can create metadata, classify content, and keep knowledge repositories up to date on their own. They can also learn from past interactions to make their operations more efficient over time (Russell & Norvig, 2021). Real autonomous operation becomes clear through proactive service delivery systems, where smart systems answer questions in real time while also predicting what customers will need using advanced behavioral pattern analysis and preference modeling methods. But this independence in operations makes it much harder to be open, responsible, and have ethical governance structures. Human supervisors often can't see how autonomous decision-making processes work, so we need to create comprehensive oversight frameworks that protect professional integrity standards (Noble, 2018). To integrate autonomous agentic AI into library and information science settings in a way that works, there needs to be a careful balance between operational independence and explainable accountability

mechanisms. These systems need to show that they are in line with basic professional values, such as principles of intellectual freedom, fair access provisions, and privacy protection protocols. At the same time, they need to improve efficiency and user engagement.

1.2 The ability to interact with others

AI systems in library and information science are developing strong social skills that help them work with people and connect different computer systems together. These smart AI helpers can have real conversations with users, understand what they need, and remember what was discussed earlier, making library services more personal and helpful. They also work behind the scenes to share information between different databases and systems, making everything work together more smoothly. For example, an AI might automatically find research papers from different libraries, check if they're reliable, and organize them in a way that fits with local systems (Luo, Qin, Fang, & Qu, 2020; Huang, Zou, Cheng, Chen, & Xie, 2023). Guan, Mou, and Jiang (2020) explain that AI can even help research teams by keeping track of new information and letting people know when something important comes up. However, as AI gets better at acting like humans, libraries need to think carefully about trust, making sure people understand how these systems work, and avoiding situations where AI might mislead users (Coeckelbergh, 2021; Radford, Kim, Xu, Brockman, McLeavey, & Sutskever, 2023).

1.3 Adaptability that responds

Reactive AI systems in libraries can show amazing adaptability by automatically responding to changes in information environments and user behavior patterns. These systems keep an eye on data patterns and changes in the outside world all the time. They make operational changes, like changing the order of search results during major global events or managing digital collections by finding and flagging old or questionable materials (Russell & Norvig, 2021). This ability to respond could turn libraries into flexible knowledge centers that stay useful and trustworthy in information environments that change quickly. This kind of change makes these institutions responsive partners in increasingly complex information ecosystems that define modern digital scholarship.

1.4 Functionality that is proactive

Proactive AI systems in libraries could completely change how people use them by predicting what information they need instead of just responding to specific requests. Artificial intelligence can improve many library services, such as advanced virtual reference help, personalized recommendation algorithms, comprehensive data analytics, and smart search functions. These smart systems can look at how users behave and how academic research is changing to make personalized resource suggestions, automatically suggest relevant materials, and give users information literacy help before they even know what they need (Dell'Acqua et al., 2023). Proactive AI implementations could greatly improve

collection development strategies by predicting future research trends and community interests, in addition to helping individual users. These systems could also make it possible to run targeted outreach campaigns that connect specific groups of users with the resources and services they need.

2. Changing from tools to partners in evolution

Traditional library automation tools work like deterministic systems that follow set workflow sequences (Breeding, 2018). On the other hand, agentic systems work as semi-autonomous partners in complex information ecosystems. This major change fits with Nardi and O'Day's (1999) idea of "information ecologies," which says that technologies are part of complex networks that include people, established practices, and institutional values. The theory behind this study recognizes this important change from mechanical tools to smart collaborative partners.

Table 1

A Comparison of agentic AI and generative AI applications in library and information science

Dimensions	Agentic AI	Generative AI
Definition	Autonomous systems that can make their own decisions and act in ways that help them reach their goals.	Machine learning algorithms that make new content based on prompts and patterns they have learned.
Operational Model	Making decisions on your own and doing tasks ahead of time.	Making content that responds and putting creative ideas together.
Level of Independence	A lot of freedom and the ability to work on your own.	Low to moderate independence that needs clear directions.
Applications for Cataloging	Creating, validating, and ensuring the quality of metadata on its own.	Help with making MARC records automatically and following RDA rules.
Services for Reference	Finding information on your own and coming up with your own research strategy.	Answering questions and summarizing content in a timely manner.
Managing Collections	Recommendations for autonomous acquisition and finding gaps.	Content analysis and personalized recommendation systems.
User Engagement	Getting people involved	Handling queries quickly and teaching people how to find information.
Digital Libraries	Self-driving digitization, workflow management and storage.	Making metadata automatically and organizing digital assets.

Dimensions	Agentic AI	Generative AI
Organizing Knowledge	Building knowledge graphs and developing autonomous taxonomies.	Automatic subject analysis and text categorization.
Help with Research	Finding literature on your own and developing your own methods.	Help with formatting citations and summarizing research.

Table 1, This comparative study looks at agentic AI and generative AI technologies and how they can be used in library and information science. It shows how these two types of AI are different in terms of how they work, how they are used, and how they could change how libraries work and what services they offer. The analysis includes a table that compares the technologies and shows how they are different. It also looks at how each of them can help modernize library practices and make information services better.

Current uses and examples of how to use them

1. Services for information and reference

AI reference systems are some of the most well-known uses of agentic technologies in modern libraries (Russell & Norvig, 2021). Using AI chatbots in reference services makes libraries more appealing to millennials by making it easier to get help. These advanced systems go beyond simple conversational bots to offer advanced information services that can handle complicated research questions. Libraries can create and use AI chatbot systems with little technical knowledge and few resources. This makes the technology available to organizations of all sizes and budgets. Current implementations show how AI can effectively support reference services by keeping track of patron information needs across multiple interactions, suggesting related resources based on user needs, and smoothly passing complex questions on to human librarians when they need specialized knowledge. (Nawaz, 2021).

This paper looks at the use of artificial intelligence chatbots in library reference services in a systematic way. It shows that there is a growing body of academic research that supports these technological implementations. AI chatbot integration into reference services makes them always available and able to respond right away, which traditional staffing models can't do because they don't have enough resources.

2. Collection development and management

Agentic AI has a lot of potential to change how collections are developed by using systems that keep an eye on publishing outputs, look at how patrons use them, and suggest purchases that fit with the institution's goals. Artificial intelligence has completely changed how academic libraries work. It has brought about new ways of doing things, such as automated cataloging, better ways to find information, customized user experiences, and

better ways to manage resources. In the context of digital preservation, autonomous agents could keep an eye on digital collections all the time to look for files that are at risk of becoming obsolete, automatically move those files to a safer format, and check that the preservation results meet set standards. These systems are examples of what could be called “anticipatory preservation,” where AI agents deal with digital preservation problems before they get to the point where they are critical to operations (Nardi & O'Day, 1999).

3. Finding things and getting information

Most traditional discovery systems use keyword matching algorithms and simple relevance ranking systems (Breeding, 2018). More and more libraries are using AI to help with advanced research by doing things like full citation analysis, smart search, and help with literature reviews. Next-generation agentic discovery tools could use semantic understanding technologies to figure out what information needs are more complicated. In February 2024, ProQuest started a beta testing program for an AI product. Web of Science and Scopus.ai have also jumped on this tech trend. ScienceDirect has Eureka and EBSCO has their Concept Map interface. This shows that big database companies are actively adding AI features to their search and discovery platforms. These kinds of systems might be able to understand natural language questions, figure out what words mean in different disciplinary contexts, and come up with complicated search strategies that work across specialized databases with the right syntax changes for each system (ProQuest puts AI deeper in the researcher's journey for enriched insights and discovery, 2024; Launch of Scopus AI to help researchers navigate the world of research, 2024).

4. Making metadata and organizing knowledge

Libraries are using AI technologies more and more to improve metadata. Recent developments show that these technologies have a lot of potential to give people more control over organizing knowledge (Russell & Norvig, 2021). This research gives a thorough, organized look at all the possible uses for large language models (LLMs) and generative AI tools in library and information science operations, focusing on GPT model implementations and ChatGPT interface applications. Advanced systems could look at digital objects on their own, create descriptive metadata that meets professional standards, suggest classification terms from established controlled vocabularies, and find complicated connections between resources in large library collections. This is a big step forward from basic automation to smart knowledge organization that can change with new materials and new subject areas.

Problems with technology and putting things into action

1. Working with old systems

Libraries work in complicated technological ecosystems that have been built up over many decades, which makes it very hard to integrate agentic AI systems (Breeding, 2018). The technology that libraries use is like the layers of an archaeological site, as newer

systems are built on top of older ones that are difficult to alter without causing significant operational disruption. Integration strategies ranging from API-based middleware solutions to comprehensive system replacements require substantial resources and careful consideration of system architecture. However, the challenge extends beyond ensuring technical compatibility with legacy systems; it also involves aligning AI integration with institutional workflows and the technical capacity of current staff. Because many libraries lack the specialized technical tools required for large-scale overhaul, incremental integration strategies represent a more practical path forward.

2. Things to think about when it comes to data quality and bias

Library data collections often have historical biases that are built into how they are generated, how they are organized, and how organizations decide what to focus on (Noble, 2018). When AI systems learn from these collections, they could make library operations even more biased and keep them going. Researchers have found that librarians have a lot of trouble using AI programs in their libraries. Some of these obstacles are technological issues, not having enough skills and knowledge, not having enough money, and concerns with the organization's culture and structure. Organizations need to be dedicated to diversity and inclusion and use cutting-edge technology to cope with bias. This means that AI systems should be designed with ways to find and fix bias. Libraries should verify their AI systems for unfair outcomes on a frequent basis and correct any trends that are discovered to be unfair right away.

3. Requirements for openness and understanding

Library workers are always anxious about how “black box” many new AI systems are, especially when they affect basic tasks like finding information. It is important for users and librarians to understand how AI agents make decisions, especially when those judgments affect how people can access collections, how resources are shared, or how information is retrieved (Noble, 2018). AI needs to be explainable in academic and research environments since knowing why information is suggested can directly affect the work of scholars and the way they make decisions.

4. Learning new skills and knowledge

Librarians who want to employ AI in their libraries have a lot of trouble because they don't have the right skills and knowledge. This highlights how crucial it is to have full professional development programs. A lot of library workers don't have the required technical expertise to set up, run, and debug complicated AI systems. To solve this problem, a lot of money needs to be spent on professional training programs, working jointly with computer science departments, and designing AI tools that are easy to use and don't need a lot of technical knowledge to perform successfully.

Professional and moral consequences

1. Worries about privacy and surveillance

Libraries have traditionally supported the privacy of their users. This is a basic value that AI systems may undermine because they may need to gather a lot of information to perform well. One of the biggest ethical problems with library AI systems is that they let people customize things while still keeping their privacy safe (American Library Association, 2023). AI systems need a lot of user data to make personalized recommendations and offer specialized services, but this goes against libraries' long-standing vow to keep patrons' information private. Libraries need to build whole systems that let helpful AI apps run while yet keeping users' information private.

2. Changes in the professional role

As AI agents do work that librarians used to do, it makes us think about how librarians' jobs and responsibilities may alter in the future. Studies demonstrate that AI works best when it is seen as a way to build on human knowledge rather than replace it. This results in hybrid service models in which librarians concentrate on high-value tasks that need professional judgment, empathy, and comprehension of the situation (Dell'Acqua et al., 2023). This transformation in the field means that librarians need to gain new skills in AI literacy, data analysis, and managing technology. They also need to keep their basic talents in organizing material, helping users, and getting active in the community.

3. Digital equity and accessibility

Libraries help a lot of different people, some of whom can use technology and some of whom can't. If deployment plans aren't well thought out to make advanced AI systems accessible and inclusive, they could make the digital divide worse (Noble, 2018). Libraries need to make sure that AI developments don't make things tougher for those who don't know how to use technology or don't have access to it. They also need to give folks who want to talk to someone in person additional options to seek support.

4. Freedom of thought and censorship

AI systems that use algorithmic filtering and recommendation systems could accidentally suppress or skew how humans can get information. Libraries need to keep a close eye on AI systems to make sure they don't break the rules of intellectual freedom or create filter bubbles that prohibit individuals from seeing a wide range of opinions (American Library Association, 2023).

Future directions and new trends

1. Library systems with multiple agents

AI in libraries nowadays is mostly made up of single agents that do one job. In the future, systems will presumably use multi-agent architectures, in which specialized AI entities work together to help perform difficult library tasks. Multi-agent systems might be

better at growing, specialized, and remaining up and running, but they are also harder to manage and coordinate (Nardi & O'Day, 1999).

2. Combining knowledge graphs

Professional cataloging has built up a lot of structured metadata in libraries over the years. Russell and Norvig (2021) say that using this corpus of knowledge along with new semantic web technologies and knowledge graphs is a good method to make AI better. This strategy might help people think more deeply about information sources and how they fit together in context.

3. Uses of large language models

This study looks at how large language models (LLMs) and generative AI tools, such as GPT model implementations and ChatGPT interface applications, could be employed in library and information science work in a methodical way. Adding LLMs can make it easier to use computers, help you summarize information better, and provide more valuable research help tools. (Formanek, 2025)

4. AI networks that work together

In the future, AI systems in libraries might be able to collaborate with other institutions in bigger networks, sharing knowledge and talents while still letting people customize and manage how things work in their own library. This strategy could leverage the strength of many people working together while yet preserving the privacy and freedom of users and institutions.

Recommendation

1. Proposed framework for responsible implementation

Based on recent technological advances and known implementation problems, I propose a full framework for responsibly integrating agentic AI into library settings. Based on five main ideas, this framework combines technical, ethical, and professional factors into one implementation plan.

1.1 Principles of value alignment

It should be clear that library AI systems value intellectual freedom, privacy protection, fairness, and accessibility when they are built and run. As libraries get more agentic AI systems, it's very important to make sure that they are in line with the library's core professional values. If AI technologies aren't clearly in line with these core values, they could go against the basic principles of library service delivery (Noble, 2018). To use AI in real life, it needs to be checked against professional ethical standards on a regular basis, and there needs to be a clear way to fix things when they go wrong. Libraries should have clear rules that explain how AI systems should show and reflect professional values

1.2 Adding to instead of automating

The main goal of planning how to use automation should be to improve people's skills, not to replace them. People should still be able to make complicated decisions, but automation should only be used for simple tasks (Marcus & Davis, 2022). AI shouldn't try to take the place of human professionals. Instead, it should help librarians improve their current skills and only automate simple, repetitive tasks. Humans should still be in charge of making decisions and interacting with other people (Dell'Acqua et al., 2023). A lot of careful task analysis is needed to find out which tasks can be automated and which ones need to be watched by people. There should also be clear rules about when people need to step in when AI systems have problems that are too hard or too sensitive.

1.3 Open operation

Library AI systems should be clear about why they make recommendations and take actions, especially when the stakes are higher. Users and staff can see how decisions are made, what data sources are used, and what biases might affect the results when AI systems are open (Noble, 2018). To put it into action, you need to create easy-to-understand explanation interfaces and thorough documentation of what the AI system can do and what it can't do.

1.4 Rules for ongoing assessment

Libraries should find ways to check AI systems for bias, effectiveness, and how well they fit with the library's mission. To make sure that agentic AI systems keep working well, they need to be checked often to make sure they are still effective, fair, and in line with the institution's mission and values (American Library Association, 2023). Assessment protocols should include regular bias audits, effectiveness metrics that match library goals, and ways for stakeholders to give feedback. This will make sure that AI systems keep doing what they are supposed to do.

1.5 Getting involved in the community

Libraries should get their communities involved in decisions about how to use AI, making sure that the technology meets the needs and wants of users. This includes clear communication about what AI can and can't do, as well as set ways for users to give feedback and control how AI interacts with them.

2. Effect on the roles of information professionals

A lot has changed in the way information professionals do their jobs because of AI systems. They make everyday tasks easier and faster, but they also add new problems that require different skills. Research shows that AI can help people do much better on difficult tasks that require a lot of knowledge (Dell'Acqua et al., 2023). These systems help with basic tasks like cataloging and reference services, which lets librarians spend more time on planning and teaching. On the other hand, this change in the field means that information professionals need to learn new skills in AI literacy and data analysis in order to properly manage these

technologies (Nardi & O'Day, 1999). This change means that professionals need to keep learning and getting used to new technologies while still being good at what they already know how to do. Librarians have trouble using AI programs in their libraries because they don't have the right skills or knowledge. This shows how important it is for libraries to offer full training programs and help people learn more about AI technologies.

Conclusion

This academic article goes into great detail about how libraries are using agentic AI. It talks about the problems libraries are having as they try to change, such as issues with technical accuracy, ethical concerns about algorithmic bias and privacy, and operational issues with training staff and allocating resources. The study is about agentic AI systems that can work on their own, change in real time, and solve hard multi-step problems while still keeping libraries' basic promises to provide fair access, intellectual freedom, and community service. AI is a big part of technological progress, especially in library and information science, as information technology keeps getting better quickly. This method puts ethical concerns first and uses value-driven design instead of putting technical implementation first. This makes sure that AI helps libraries do their jobs instead of hurting them (American Library Association, 2023). To successfully add agentic AI to libraries, there needs to be a careful balance between what the technology can do and what professionals think is right. You need to keep an eye on this balance and change it as needed as technologies and user needs change. In a world where more and more information is available online, libraries that use this balanced approach to implementation will be better able to serve their communities.

References

- American Library Association. (2023). *Library privacy guidelines*. American Library Association. <https://www.ala.org/advocacy/privacy/guidelines>
- Breeding, M. (2018). *Library technology reports: automation system migration*. American Library Association.
- Coeckelbergh, M. (2021). Narrative responsibility and artificial intelligence. *AI and Society*, 2023(38), 1-14. <https://link.springer.com/article/10.1007/s00146-021-01375-x>
- Dell'Acqua, F., McFowland, E., Mollick, E. R., Lifshitz-Assaf, H., Kellogg, K., Rajendran, S., Krayner, L., Candelon, F., & Lakhani, K. R. (2023). *Navigating the jagged technological frontier: field experimental evidence of the effects of AI on knowledge worker productivity and quality*. https://www.hbs.edu/ris/Publication%20Files/24-013_d9b45b68-9e74-42d6-a1c6-c72fb70c7282.pdf

- Formanek, M. (2025). Exploring the potential of large language models and generative artificial intelligence (GPT): applications in library and information science. *Journal of Librarianship and Information Science*, 57(2), 234-251. <https://doi.org/10.1177/09610006241241066>
- Guan, C., Mou, J., Jiang, Z. (2020). Artificial intelligence innovation in education: a twenty-year data-driven historical analysis. *International Journal of Innovation Studies*, 4(4), 134-147. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2096248720300369>
- Huang, X., Zou, D., Cheng, G., Chen, X., & Xie, H. (2023). Trends, research issues and applications of artificial intelligence in language education. *Educational Technology & Society*, 26(1), 112-131. <https://www.jstor.org/stable/48707971>
- Launch of Scopus AI to help researchers navigate the world of research. (2024). <https://librarytechnology.org/document/29649>
- Luo, X., Qin, M. S., Fang, Z., & Qu, Z. (2020). Artificial Intelligence Coaches for Sales Agents: Caveats and Solutions. *Journal of Marketing*, 85(2), 14-32. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3704283
- Marcus, G., & Davis, E. (2022). *Rebooting AI: building artificial intelligence we can trust*. Pantheon Books.
- Nardi, B. A., & O'Day, V. L. (1999). *Information ecologies: using technology with heart*. MIT Press.
- Nawaz, N. (2021). *Artificial intelligence chatbots for library reference services*. https://www.researchgate.net/publication/346052880_Artificial_intelligence_chatbots_for_library_reference_services
- Noble, S. U. (2018). *Algorithms of oppression: how search engines reinforce racism*. NYU Press.
- ProQuest puts AI deeper in the researcher's journey for enriched insights and discovery. (2024). <https://about.proquest.com/en/blog/2024/proquest-puts-ai-deeper-in-the-researchers-journey-for-enriched-insights-and-discovery/>
- Radford, A., Kim, J. W., Xu, T., Brockman, G., McLeavey, C., & Sutskever, I. (2023). *Robust speech recognition via large-scale weak supervision*. <https://proceedings.mlr.press/v202/radford23a/radford23a.pdf>
- Russell, S., & Norvig, P. (2021). *Artificial intelligence: a modern approach* (4th ed.). Pearson.
- Shahzad, K., Khan, S. A., Iqbal, A., Ahmed, S., Javeed, A. M. D., & Mohamed, O. (2025). Factors influencing the adoption of artificial intelligence in libraries: a systematic literature review. *Journal of Librarianship and Information Science*, 57(1), 123-145. <https://doi.org/10.1177/02666669241313368>

การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ใน วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ได้เผยแพร่ผลงานวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ติดต่อกันมา 3 ทศวรรษ การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารวิชาการฯ นั้น มีรายละเอียดหลักเกณฑ์และรูปแบบ ดังนี้

1. ประเภทของบทความที่รับพิจารณาต้องเป็นบทความวิชาการหรือบทความวิจัยของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา อาจารย์ นักวิจัย และนักวิชาการจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ
2. ขอบเขตเนื้อหาต้องเกี่ยวข้องกับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และ/หรือข้อมูลท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงใต้สาขาภาษา ภาษาศาสตร์และวรรณคดี ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา นิเทศศาสตร์ ศาสนาและปรัชญา สารสนเทศศาสตร์ และจิตวิทยา
3. บทความที่ส่งมาให้กองบรรณาธิการพิจารณาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อน และต้องไม่อยู่ระหว่างการเสนอเพื่อตีพิมพ์ในวารสารฉบับอื่น

รูปแบบการพิมพ์บทความ

ผู้เขียนต้องจัดบทความให้เป็นไปตามรูปแบบที่วารสารวิชาการฯ กำหนด ดังนี้

1. การตั้งค่าหน้ากระดาษ ขนาดกระดาษ A4 ตั้งระยะขอบกระดาษ บนและล่าง ซ้ายและขวา 2.54 ซม. (1 นิ้ว) ระยะบรรทัด 1 เท่า (single space) พร้อมกำหนดเลขหน้ามุมบนขวาของหน้ากระดาษความยาวของบทความ
2. ความยาวของบทความอยู่ระหว่าง 13-17 หน้า โดยรวมรูปภาพ ตาราง เอกสารอ้างอิง (ระบบ APA style) ทั้งภายในและส่วนท้ายของบทความ)
3. รูปแบบตัวอักษรในบทความคือ TH Sarabun PSK

ส่วนแรกของบทความ

1. ชื่อเรื่องภาษาไทย (TH Sarabun PSK 18 พอยท์ จัดข้อความกึ่งกลางหน้ากระดาษ ตัวอักษรตัวหนา)
2. ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ (TH Sarabun PSK 18 พอยท์ จัดข้อความกึ่งกลางหน้ากระดาษ ตัวอักษรตัวหนา) โดยกำหนดตัวอักษรตัวแรกของคำเป็นตัวใหญ่
3. ชื่อผู้เขียน (TH Sarabun PSK 14 พอยท์ จัดข้อความชิดขวา) ระบุนามภาษาไทย และวงเล็บชื่อภาษาอังกฤษ และให้ใส่อ้างอิงเชิงอรรถของผู้เขียนแต่ละคน เพื่อใส่ข้อมูลข้อที่ 6
4. บทคัดย่อภาษาไทย (TH Sarabun PSK 16 พอยท์) และคำสำคัญ (จำนวน 3-5 คำ) (TH Sarabun PSK 12 พอยท์) ไม่เกิน 250 คำ
5. บทคัดย่อภาษาอังกฤษ (TH Sarabun PSK 16 พอยท์) และคำสำคัญ (จำนวน 3-5 คำ) (TH Sarabun PSK 12 พอยท์) ไม่เกิน 250 คำ โดยคำสำคัญภาษาอังกฤษนั้นให้กำหนดตัวอักษรตัวแรกของคำเป็นตัวใหญ่
6. เชิงอรรถ ให้ระบุข้อมูลสถานที่ทำงานหรือหลักสูตร และสถานศึกษาถ้าผู้เขียนกำลังศึกษาอยู่ (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)

ส่วนเนื้อหาของบทความ

1. เนื้อหาบทความให้ใช้ตัวอักษร TH Sarabun PSK ขนาด 16 พอยท์ และจัดข้อความด้วยการกระจายแบบไทยทั้งหมด
2. บทความวิชาการ เนื้อหาประกอบไปด้วย
  - บทนำ
  - เนื้อหา
  - บทสรุป
  - รายการอ้างอิง
3. บทความวิจัย เนื้อหาประกอบไปด้วย
  - บทนำ
  - การทบทวนวรรณกรรม
  - วิธีการวิจัย ให้ระบุรายละเอียดเกี่ยวกับ 1) ประเภทของการวิจัย 2) ประชากร ตัวอย่าง และการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง (กรณีเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ) กลุ่มผู้ให้ข้อมูล (กรณีเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ) หรืออื่น ๆ 3) เครื่องมือในการวิจัย การพัฒนา และการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ 4) การเก็บรวบรวมข้อมูล และ 5) การวิเคราะห์ข้อมูลและการรายงานผล
  - ผลการวิจัย
  - อภิปรายผล
  - ข้อเสนอแนะการวิจัย (ข้อเสนอแนะทั่วไป และข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต)
  - กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี)
  - รายการอ้างอิง

ส่วนการอ้างอิง

เป็นไปตามหลักเกณฑ์ APA version 7.0 (American Psychological Association) ทั้งนี้ กองบรรณาธิการได้ทำตารางสรุปตัวอย่างวิธีการเขียนอ้างอิงในเนื้อหา และการอ้างอิงในรายการอ้างอิงเบื้องต้นเพื่อช่วยในการเตรียมบทความ

วิธีการจัดส่งบทความ

บทความภาษาอังกฤษจะต้องผ่านการตรวจสอบภาษาอังกฤษโดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านภาษา และบทความทุกฉบับจะต้องแนบบทความ สามารถดาวน์โหลดแบบเสนอบทความและแบบฟอร์มตรวจภาษาอังกฤษได้ที่เมนู Download และส่งบทความในรูปแบบไฟล์ Word และ PDF เข้ารับการพิจารณาผ่านระบบออนไลน์ Thai Journals Online (Thaijo) ได้ที่ URL: <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/husojournal> เท่านั้น สำหรับบทความที่ผ่านการกลั่นกรองแล้ว จะได้รับการพิจารณาเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการฯ ต่อไป

ตารางสรุปตัวอย่างวิธีการเขียนอ้างอิงในเนื้อหา

จำนวน ผู้นิพนธ์	รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อหา	
	ภาษาไทย	ภาษาอังกฤษ
1 คน	ชื่อ/สกุล/(ปีพิมพ์) ชื่อ/สกุล/(ปีพิมพ์,/หน้า/เลขหน้า) ชื่อ/สกุล/(สัมภาษณ์,/วัน/เดือน/ปีที่สัมภาษณ์)	สกุล/(ปีที่พิมพ์) สกุล/(ปีที่พิมพ์,/p./เลขหน้า) สกุล/(ปีที่พิมพ์,/pp./เลขหน้า)
	การอ้างอิงในเนื้อหาหน้าข้อความ <u>ตัวอย่าง</u> กาญจนา แก้วเทพ (2557) ..... ขจีรัตน์ ดวงดาว (2555, หน้า 10, 28) ..... เพชรรุ่ง เทียนบัวโรจน์ (2560, หน้า 123-126) ..... นงนารถ ชัยรัตน์ (สัมภาษณ์, 10 กรกฎาคม 2553) ..... การอ้างอิงในเนื้อหาหลังข้อความ <u>ตัวอย่าง</u> ..... (กาญจนา แก้วเทพ, 2557) ..... (ขจีรัตน์ ดวงดาว, 2555, หน้า 10, 28) ..... (เพชรรุ่ง เทียนบัวโรจน์, 2560, หน้า 123-126) ..... (นงนารถ ชัยรัตน์, สัมภาษณ์, 10 กรกฎาคม 2553)	การอ้างอิงในเนื้อหาหน้าข้อความ <u>ตัวอย่าง</u> Kessler (2003) ..... Week (2003, p. 27) ..... Hopkins (2024, pp. 41, 70) ..... Kidd (1987, pp. 15-16) ..... Paradis (personal communication, February 24, 2020) ..... การอ้างอิงในเนื้อหาหลังข้อความ <u>ตัวอย่าง</u> ..... (Kessler, 2003) ..... (Week, 2003, p. 27) ..... (Hopkins, 2024, pp. 41, 70) ..... (Kidd, 1987, pp. 15-16) ..... (Paradis, personal communication, February 24, 2020)
2 คน	ชื่อ/สกุล/และ/ชื่อ/สกุล/(ปีพิมพ์)	สกุล/and/สกุล/(ปีพิมพ์)
	การอ้างอิงในเนื้อหาหน้าข้อความ <u>ตัวอย่าง</u> สุพร ชัยเดชสุริยะ และพัชรี วรรณศรี (2554) .... การอ้างอิงในเนื้อหาหลังข้อความ <u>ตัวอย่าง</u> ..... (สุพร ชัยเดชสุริยะ และพัชรี วรรณศรี, 2554) ..... (เสรี วงศ์พิเชษฐ และพิศาล หมั่นแก้ว, 2556, หน้า 15) ..... (ชัชวาลย์ หลิวเจริญ และณิชชา โชคพิทักษ์กุล, 2559, หน้า 275-280)	การอ้างอิงในเนื้อหาหน้าข้อความ <u>ตัวอย่าง</u> Bernard and Krupat (1994) ..... การอ้างอิงในเนื้อหาหลังข้อความ <u>ตัวอย่าง</u> ..... (Bernard & Krupat, 1994) ..... (Haynes & Rao, 2013, p. 12) ..... (Jaiswal & Kant, 2018, pp. 345-356)

จำนวน ผู้นิพนธ์	รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อหา	
	ภาษาไทย	ภาษาอังกฤษ
3-5 คน	ชื่อ/สกุล,/ชื่อ/สกุล/และชื่อ/สกุล/(ปีพิมพ์)	สกุล,/สกุล,/and/สกุล/(ปีพิมพ์)
	การอ้างอิงในเนื้อหาหน้าข้อความ <u>ตัวอย่าง</u> นักรบ หมี่แสน, จารุวรรณ สกุลคู, อรรณพ โพธิสุข และสุชาดา สุธรรมรักษ์ (2557) ..... การอ้างอิงในเนื้อหาหลังข้อความ <u>ตัวอย่าง</u> ..... (นักรบ หมี่แสน, จารุวรรณ สกุลคู, อรรณพ โพธิสุข และสุชาดา สุธรรมรักษ์, 2557, หน้า 266) ..... (นักรบ หมี่แสน, จารุวรรณ สกุลคู, อรรณพ โพธิสุข และสุชาดา สุธรรมรักษ์, 2559, หน้า 265-266)	การอ้างอิงในเนื้อหาหน้าข้อความ <u>ตัวอย่าง</u> Fisher, Bashyal, and Bachman (2012) ..... การอ้างอิงในเนื้อหาหลังข้อความ <u>ตัวอย่าง</u> ..... (Fisher, Bashyal, & Bachman, 2012, p. 172) ..... (Fisher, Bashyal, & Bachman, 2012, pp. 172-173)
6 คน ขึ้นไป	ชื่อ/สกุล/และคณะ/(ปีพิมพ์)	สกุล/et al./(ปีพิมพ์)
	การอ้างอิงในเนื้อหาหน้าข้อความ <u>ตัวอย่าง</u> อวยพร เรื่องตระกูล และคณะ (2551) ..... การอ้างอิงในเนื้อหาหลังข้อความ <u>ตัวอย่าง</u> ..... (อวยพร เรื่องตระกูล และคณะ, 2551) ..... (ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์ และคณะ, 2560, หน้า 89) ..... (พวงพรภัสสร วิริยะ และคณะ, 2560, หน้า 48-56)	การอ้างอิงในเนื้อหาหน้าข้อความ <u>ตัวอย่าง</u> Eker et al. (2000) ..... การอ้างอิงในเนื้อหาหลังข้อความ <u>ตัวอย่าง</u> ..... (Eker et al., 2000) ..... (Gleim et al., 2013, p. 118) ..... (Leary et al., 2011, pp. 35-42)
หมายเหตุ: 1) การอ้างอิงผู้เขียน 3-5 คน นั้น ให้ใส่ชื่อผู้เขียนทุกคนในการอ้างอิงในเนื้อหาครั้งแรก และเขียน “และคณะ” หรือ et al. ในการอ้างอิงครั้งต่อไป ในกรณีอ้างอิงผู้เขียนตั้งแต่ 6 คนขึ้นไป สามารถเขียนชื่อผู้เขียนคนแรก และตามด้วย “และคณะ” หรือ et al. ได้ตั้งแต่การอ้างอิงครั้งแรก 2) / หมายถึง เคาะ space bar 1 ครั้ง, // หมายถึง เคาะ space bar 2 ครั้ง		

การอ้างอิงในเนื้อหาในรูปแบบอื่น ๆ

- กรณีอ้างอิงในเนื้อหาจากแหล่งข้อมูลระดับทุติยภูมิ ให้เขียนอ้างอิงโดยใช้ข้อมูลที่ถูกรับถึงนั้น

- กรณีอ้างอิงในเนื้อหาหลังข้อความมากกว่า 1 แหล่ง ให้เรียงตามลำดับอักษร ก-ฮ หรือ A-Z และอ้างอิงแหล่งข้อมูลภาษาไทยก่อนแหล่งข้อมูลภาษาอังกฤษ ดังนี้

รูปแบบ ..... (ชื่อ/สกุล,/ปี;/ชื่อ/สกุล,/ปี) .....

..... (สกุล,/ปี;/สกุล,/ปี) .....

ตัวอย่าง ..... (เพ็ญพูน แพนศรี, 2551; ศรีวรรณ มีคุณ, 2548)

..... (Embretson & Reise, 2000; Marvelde et al., 2006)

- กรณีอ้างอิงในเนื้อหาที่แหล่งข้อมูลอ้างอิงไม่มีชื่อผู้แต่ง ให้เขียนดังนี้

รูปแบบ (ชื่อเรื่อง,/ปีที่เผยแพร่) หรือ (Title,/ปีที่เผยแพร่)

ตัวอย่าง (เส้นทางความสุข: การสัมผัสธรรมชาติ, 2559) (Preschool Prep, 2010)

ถ้าไม่มีปีที่เผยแพร่ปรากฏ ถ้าแหล่งข้อมูลอ้างอิงเป็นภาษาไทยให้ใส่ ม.ป.ป. (ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์) หรือแหล่งข้อมูลอ้างอิงเป็นภาษาอังกฤษให้ใส่ n.d. (no date)

- กรณีอ้างอิงในเนื้อหาจาก ChatGPT หรือ AI ให้เขียนดังนี้

รูปแบบ ..... (ชื่อผู้พัฒนา,/ปี)

ทั้งนี้ หากใช้ AI ในการช่วยค้นหาข้อมูลหรือวิเคราะห์ข้อมูล ขอให้ขึ้นต้นเนื้อหาด้วย เมื่อใช้ชุดคำสั่งว่า.....

ChatGPT ได้ให้ผลลัพธ์ว่า.....

ประเภท	รูปแบบการอ้างอิงในรายการอ้างอิง
หนังสือทั่วไป	ชื่อ/สกุล./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง/(ครั้งที่พิมพ์ ระบุครั้งที่ 2 เป็นต้นไป). สำนักพิมพ์. ตัวอย่างภาษาไทย สุรางค์ โค้วตระกูล. (2544). <i>จิตวิทยาการศึกษา</i> (พิมพ์ครั้งที่ 5). ด้านสุขภาพการพิมพ์. ศิริวรรณ เสรีรัตน์, ศุกร เสรีรัตน์, งามอาจ ปะพานิช, ปริญ ลักขิตานนท์ และสุพิศ ลิ้มไทย. (2543). <i>หลักการตลาด: Principles of marketing</i> . ดวงกลมสมัย. พิทยา ว่องกุล. (บรรณาธิการ). (2541). <i>ไทยยุควัฒนธรรมทาส</i> . โครงการวิถิธรศน์. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). <i>ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง</i> (พ.ศ. 2552-2561). พรักหวานกราฟิก. ชินวุฒิ เตชานุวัตร และธนัชพร นันทาภิวัฒน์. (2564). <i>ดีแฟ้สมรภูมิ E-Commerce ไทย ตรงไหน</i> <i>คือโอกาส</i> . https://media.kkpfq.com/document/2021/Aug/(ฉบับเต็ม)%0KKP%20Research_ecommerce.pdf <u>ในกรณีที่ไม่ทราบชื่อผู้แต่ง</u> ผู้หญิงอีสาน: <i>ทางเลือก ศักยภาพและแนวทางการพัฒนา</i> . (2541). สถาบันและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ตัวอย่างภาษาอังกฤษ Ritchie, B. W. (2003). <i>Managing educational tourism</i> . Channel View Publications. Ettinger, R. H., Crooks, R., & Stein, J. (1994). <i>Psychology: science, behavior, and life</i> (3 rd ed.). Harcourt Brace College Publishers. <u>ในกรณีหนังสืออิเล็กทรอนิกส์มีเลข DOI</u> Schmid, H. J. (Ed.) (2017). <i>Entrenchment and the psychology of language learning: how we recognize and adapt linguistic knowledge</i> . American Psychology Association; De Gruyter Mouton. https://doi.org/10.1037/15969-000 Brown, L. S. (2018). <i>Feminist therapy</i> . American Psychology Association. https://doi.org/10.1037/0000092-000
หนังสือแปล	ชื่อผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง/(ชื่อผู้แปล, แปล)./สำนักพิมพ์. โอเวน, ลินเนตต์. (2543). <i>คู่มือธุรกิจลิขสิทธิ์</i> (งามพรรณ เวชชาชีวะ, แปล). สำนักงาน คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. ธอโร, เฮนรี่ เดวิด. (2562). <i>วอลเดน</i> (สุริยฉัตร ชัยมงคล, แปล) (พิมพ์ครั้งที่ 5). ภาพพิมพ์.

ประเภท	รูปแบบการอ้างอิงในรายการอ้างอิง
หนังสือ ต่างประเทศ ที่ไม่ใช่ ภาษาอังกฤษ	ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่องภาษาต่างประเทศ/[ชื่อเรื่องแปลเป็นภาษาอังกฤษ]./สำนักพิมพ์. Hong, N. (1959). <i>Lịch sử truyền giáo Việt Nam [History of missionaries in Vietnam]</i>. Contemporary Publishing House. Launay, A. (1924). <i>Histoire de la Mission de Cochinchine 1658-1823 (Vol 3: 1771-1823) [History of the Cochinchina mission 1658-1823 (Vol 3: 1771-1823)]</i>. Documents Historiques Maisonneuve Frères.
บทความ ในหนังสือ	ชื่อ/สกุลผู้เขียนบทความ./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน/ชื่อบรรณาธิการ(บรรณาธิการ) (ถ้ามี)./ชื่อหนังสือ/(เลขหน้า)./สำนักพิมพ์. ตัวอย่างภาษาไทย จามะรี เชียงทอง. (2543). ชุมชนกับการจัดการทรัพยากร: ศักยภาพและการต่อสู้ของท้องถิ่น. ใน อานันท์ กาญจนพันธุ์ (บรรณาธิการ), <i>พลวัตของชุมชนในการจัดการทรัพยากร: สถานการณ์ในประเทศไทย</i> (หน้า 1-51). สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กาญจนา แก้วเทพ. (2557). ทฤษฎีการสื่อสารตามทัศนะของสำนักทฤษฎีวิพากษ์. ใน <i>ประมวลสาระชุดวิชาปรัชญานิเทศศาสตร์และทฤษฎีการสื่อสาร</i> (หน้า 103-105). สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. ตัวอย่างภาษาอังกฤษ Keyes, C. F. (1993). Why the Thai are not Christians: Buddhist and Christian conversion in Thailand. In R. W. Hefner (Ed.), <i>Conversion to Christianity: Historical and anthropological perspectives on a great transformation</i> (pp. 259-283). University of California Press.
วารสาร/ นิตยสาร	ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ชื่อวารสาร,/ปีที่ (ฉบับที่),/เลขหน้า./URL(ถ้ามี) ตัวอย่างภาษาไทย หฤทัยทิพย์ ตันตเทศ. (2563). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความผูกพันของนักเรียนนายเรืออากาศต่อโรงเรียนนายเรืออากาศนวมินทกษัตริยาธิราช. <i>วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา</i>, 28(3), 214-234. วิระ แก้วสุกใส และชัยรัตน์ จุสาลือ. (2556). เครือข่ายสังคมออนไลน์: กรณีเฟสบุ๊ก (Facebook) กับการพัฒนาผู้เรียน. <i>วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์</i>, 5(197), 195-205. ณรงค์ นิตจินทร์. (2547). ปัญหาหญิงไทยในต่างแดน. <i>คู่สร้างคู่สม</i>, 24(464), 38. ดวงพร สุรพงษ์พิวัฒนนะ. (2562). พ่อแม่...ตัวแปรพัฒนาการของลูกรัก. <i>หมอชาวบ้าน</i>, 41(488), 61-64. ณิชาพร เจริญวานิชกุล และไพโรจน์ น่วมน่วม. (2562). ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์ที่เน้นแบบอย่างและกลวิธีตามแนวคิดของเมย์เนสและจูเลียน-ชูลต์ซที่มีต่อความรู้ทางคณิตศาสตร์และความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 5. <i>วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</i>, 47 (ฉบับเพิ่มเติม 2), 88-100. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/EDUCU/article/view/232424

ประเภท	รูปแบบการอ้างอิงในรายการอ้างอิง
วารสาร/ นิตยสาร	ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปีพิมพ์)/ชื่อบทความ./ชื่อวารสาร,/ปีที่ (ฉบับที่)/เลขหน้า./URL(ถ้ามี) ตัวอย่างภาษาอังกฤษ Porter, M. E., & Kramer, M. R. (2006). The link between competitive advantage and corporate social responsibility. <i>Harvard Business Review</i>, 84(12), 78-92. Sengupta, K. M. (2018). Community and neighborhood in a colonial city: Calcutta's para. <i>Sage Journals</i>, 38(1), 40-56. Barone, M. (2014). The experience factor. <i>U.S. News & World Report</i>, 141(24), 26. Bucur, I. (2013). Managerial core competencies as predictors of managerial performance, on different levels of management. <i>Social and Behavioral Sciences</i>, 78, 365-369. https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.04.312 Chunhachinda, P. (2017). FinTech: towards Thailand 4.0. <i>Electronic Journal of Open and Distance Innovative Learning</i>, 7(1), 1-23. http://e-jodil.stou.ac.th/filejodil/14_0.pdf
หนังสือพิมพ์	ชื่อ/สกุล./ (ปี./วัน/เดือน)/ชื่อบทความ./ชื่อหนังสือพิมพ์,/หน้า/(ระบุเลขหน้า). หมายเหตุ: กรณีที่บทความเป็นภาษาอังกฤษ ขอให้ใช้ (ปี./เดือน/วัน) กรณีที่บทความไม่มีชื่อผู้เขียนโดยตรง ขอให้นำชื่อเรื่องมาเขียนแทนชื่อผู้เขียน ตัวอย่างภาษาไทย จิราวัฒน์ จารุพันธุ์. (2556, 3 มกราคม). โฆษณาดิจิทัล 56 กระแสยังแรงไม่เลิก. <i>เดลินิวส์</i>, หน้า 10. ทีมข่าวการเมือง. (2557, 24 กุมภาพันธ์). ปริศนา “เสธ.น้ำเงิน” แนวรบโลกโซเชียล. <i>โพสต์ทูเดย์ออนไลน์</i>. https://www.posttoday.com/politic/report/279972 ล้อมคอกโรคซึมเศร้า ปฏิบัติการพิทักษ์สุขภาพคนไทย สู้พิษฆาตเงียบ ลดตายปีหนุ่ท้อแท้ 2563. (2563, 3 มกราคม). https://www.thairath.co.th/news/society/1738735 ตัวอย่างภาษาอังกฤษ Schwartz, J. (1993, September 30). Obesity affects economic, social status. <i>The Washington Post</i>, pp. A1- A4. Belluck, P. (2018, July 26). New Alzheimer's drug slows memory loss in early trial results. <i>NY Times</i>, p. A1. Brody, J. E. (2007, December 11). Mental reserves keep brain agile. <i>The New York Times</i>. https://www.nytimes.com

ประเภท	รูปแบบการอ้างอิงในรายการอ้างอิง
วิทยานิพนธ์	ชื่อ/สกุล(ผู้เขียนวิทยานิพนธ์)./(ปีที่เผยแพร่)./ชื่อวิทยานิพนธ์/[วิทยานิพนธ์ชื่อปริญญาฯ ศึกษบัณฑิตหรือวิทยานิพนธ์ชื่อปริญญาฯมหาบัณฑิต,ชื่อมหาวิทยาลัยหรือสถาบันการศึกษา]. ตัวอย่างภาษาไทย ปิติพัฒน์ จีระวนิชชยานนท์. (2555). การศึกษากลวิธีในการแปล มุกตลกไทยในภาษาอังกฤษ: กรณีศึกษาภาพยนตร์เรื่องหลวงพี่เท่ง ภาค 1 และรถไฟฟ้ามหานคร. [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา]. ชลวรินทร์ แป้นสุวรรณ. (2562). ลักษณะทางกายภาพ ความไว้วางใจคุณภาพการให้บริการ คุณค่าที่รับรู้ และความพึงพอใจส่งผลต่อการกลับมาใช้บริการซ้ำและการบอกต่อของลูกค้าร้านประเภทอาหารบุฟเฟต์โรงแรมระดับ 4 ดาวขึ้นไป ในกรุงเทพมหานคร. [วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ]. ตัวอย่างภาษาอังกฤษ Footrakoon, O. (1999). <i>Lived experiences of Thai war brides in mixed Thai-American families in The United States</i>. [Doctoral dissertation of Philosophy, University of Minnesota]. Sehwised, W. (2007). <i>A study of conflict between mothers and daughters in The Joy Luck Club</i>. [Master of Arts thesis, Srinakharinwirot University].
เอกสารการประชุมวิชาการ	ชื่อ/สกุล.(ปีพิมพ์)./ชื่อเรื่อง./ใน/ชื่อบรรณาธิการ/(บรรณาธิการ)/(ถ้ามี)./ชื่อการประชุม/(ระบุเลขหน้า)./สำนักพิมพ์. ตัวอย่างภาษาไทย บุญเชิด หนูอิม. (2558). สภาพเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมวิถีชุมชนปากคลองนาจอมเทียน. ใน สุชาดา พงศ์กิตติวิบูลย์ (บรรณาธิการ), <i>การประชุมวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ประจำปี 2558</i> (หน้า 223-232). คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา. หัตยา ศรีวงษ์. (2554). ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะงาน ความสามารถในการทำงาน และบรรยากาศองค์การกับความสุขในการทำงานของพยาบาลส่วนงานอุบัติเหตุฉุกเฉินในโรงพยาบาลชุมชนในเขตภาคกลาง. ใน <i>การประชุมวิชาการและเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ “ราชชนกวัชรวิภากรและวิจัย ครั้งที่ 5”</i> (หน้า 1-13). สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนกวัชรวิภากร. ตัวอย่างภาษาอังกฤษ Pojanapunya, P., & Todd, R. W. (2011). Relevance of findings in results to discussion sections in applied linguistics research. In R. W. Todd (Ed.), <i>Proceeding of the Internation Conference: doing Research in Applied Linguistics</i> (pp. 51-60). King Mongkut’s University of Technology Thonburi. Ramesh, S. (2012). Preparation and evaluation of nanoparticles for sustained delivery of ampicillin. In <i>Proceedings of the Burapha University International Conference 2012 Global Change Opportunity & Risk</i> (pp. 351-357). Burapha University.

ประเภท	รูปแบบการอ้างอิงในรายการอ้างอิง
ราชกิจจานุเบกษา	ชื่อกฎหมาย./ (ปีพิมพ์./วันที่/เดือน)./ราชกิจจานุเบกษา./หน้า/(ระบุเลขหน้า). ตัวอย่างภาษาไทย กฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมบริเวณอุตสาหกรรมและชุมชนแหลมฉบัง จังหวัดชลบุรี (ฉบับที่ 2). (2561, 16 สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา. หน้า 1-2. ประกาศกรมศิลปากร เรื่องขึ้นทะเบียนโบราณสถานและกำหนดเขตที่ดินโบราณสถาน (วัดปิตุลาธิราชรังสฤษฎิ์ อาคารพุทธสมาคม (ศาลเก่า) วัดบุปผาราม ศาลากลาง จังหวัดตราด (หลังเก่า) ตึกมหาราช ตึกราชินี วัดชนะไชยศรี ปราสาทตาใบ ปราสาทพุลผล ปราสาทหนองผักนึ่งใหญ่ คุกขี้ไก่). (2539, 18 ธันวาคม). ราชกิจจานุเบกษา. หน้า 3, 7. กรณีมีการแก้ไขราชกิจจานุเบกษาเพิ่มเติมให้ระบุด้วยข้อมูลฉบับแก้ไข ดังตัวอย่าง พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2556. (2556, 29 มีนาคม). ราชกิจจานุเบกษา. หน้า 1-18.
จดหมายเหตุ คำสั่ง ประกาศ ระเบียบ	ชื่อหน่วยงาน./ (ปี./วัน/เดือน)./ชื่อของเอกสาร./เลขที่ประกาศ/คำสั่ง/จดหมายเหตุ/ระเบียบ. (ถ้ามี) ตัวอย่างภาษาไทย หอสมุดแห่งชาติ. (จ.ศ. 1206). จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. เลขที่ 12. ศรีสทเทพ, พระยา. (2451). จดหมายเหตุเสด็จประพาสยุโรป ร.ศ. 116 เล่ม 1. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร. มหาวิทยาลัยบูรพา. (2548, 13 กุมภาพันธ์). ประกาศมหาวิทยาลัยบูรพา เรื่องกำหนดการเกี่ยวกับการเรียนการสอนประจำปีการศึกษา 2548. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. (2549, 18 มีนาคม). ระเบียบมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี ว่าด้วยการออกหลักฐานแสดงผลการศึกษา พ.ศ. 2549. จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2458). พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ตั้งแต่ พ.ศ. 2417 ถึง พ.ศ. 2453). ใน หนังสืออนุสรณ์ในงานศพ อำพัน มารดา พุทธศักราช 2458. โสภณพิพรรฒธนากร.
สื่อประเภทอื่น ๆ เช่น ภาพถ่าย ภาพยนตร์ คลิปเสียง เป็นต้น	ชื่อหน่วยงาน./ (ปี)./ชื่อเอกสาร./[ประเภทของเอกสาร]./รหัสเอกสาร (ถ้ามี). ตัวอย่างภาษาไทย สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). การแสดงละครพระราชานิพนธ์รัชกาลที่ 6 เรื่องโพงพาง. [ภาพถ่าย]. รหัสเอกสาร M7500037. หอภาพยนตร์ (องค์การมหาชน). (2564). 15 ค่ำ เดือน 11 (Mekhong Full Moon Party). https://www.fapot.or.th/main/cinema/view/998 ภูวนาท คุณผลิน. (2542). เจ้าไม่มีศาล ใน แกรมมีโกลดส์ซีรีส์ [ซีดี]. บริษัทจีเอ็มเอ็ม แกรมมี. ตัวอย่างภาษาอังกฤษ BBC (Producer). (n.d.). EYFS. Listening skills-1: weather [Audio podcast]. BBC School Radio. https://www.bbc.co.uk/teach/school-radio/eyfs-listening-skills-weather/zvrcf4j

ประเภท	รูปแบบการอ้างอิงในรายการอ้างอิง
เว็บไซต์	ชื่อ/สกุล./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง./URL
	ตัวอย่างภาษาไทย ศิริพจน์ เหล่ามานะเจริญ. (2560). <i>เขาดิน เดิมไม่ใช่สวนสัตว์ แต่เป็น botanical garden ไฮโซ ในพระราชวังสวนดุสิต</i> . https://thematter.co/thinkers/dusit-zoo/40695
สื่อ โซเชียลมีเดีย	ชื่อเจ้าของผลงาน./(ปี./วัน/เดือน)./ชื่อเรื่อง./[ประเภทของสื่อ]./ชื่อสื่อโซเชียลมีเดีย./URL
	ตัวอย่างภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา. (2568, 12 กรกฎาคม). <i>HUSO BUU podcast EP.21 HUSO goes green!!</i> . [Facebook Video]. Facebook. https://www.facebook.com/share/v/16y6RmKUbm/ ตัวอย่างภาษาอังกฤษ IQD Media Official. (2561). <i>IQD Media Official</i> . [Video]. YouTube. https://www.youtube.com/channel/UCBl1dBQ0n1ZW_pYqk7HLeTA
เอกสารประกอบ การประชุมหรือ อบรม	ชื่อเจ้าของเอกสาร./(ปี./วัน/เดือน)./ชื่อเรื่อง./[เอกสารประกอบการประชุมหรือการอบรม]./ชื่องานประชุมหรือการอบรม,/สถานที่.
	ตัวอย่างภาษาไทย ประทีป พิชทองกลาง. (2568, 26 กรกฎาคม). <i>เทคนิคการเขียนข้อเสนอโครงการ</i> . [เอกสารประกอบการอบรม]. โครงการพัฒนาคุณภาพงานวิจัย เรื่อง “เทคนิคการเขียนข้อเสนอโครงการให้ได้ทุน”, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
Chat GPT หรือ AI	ชื่อผู้พัฒนา./(ปี)./ชื่อโมเดล/(เดือน/วัน/version)/[Large language model]./URL
	ตัวอย่างภาษาอังกฤษ OpenAI. (2023). ChatGPT (Mar 14 version) [Large language model]. https://chat.openai.com

การอ้างอิงในรายการอ้างอิงรูปแบบอื่น ๆ

- กรณีผู้เขียนมีอิสริยยศ

รูปแบบ ชื่อ/สกุล,/ยศ./(ปี)./ชื่อหนังสือ./ชื่อสำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง นริศรานุวัดติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยา. (2552).

บันทึกความรู้เรื่องต่าง ๆ (พิมพ์ครั้งที่ 3). มูลนิธิเสถียรโกเศศ-นาคะประทีป.

- กรณีผู้เขียนมีสมณศักดิ์

รูปแบบ สมณศักดิ์/(นาม)./(ปี)./ชื่อหนังสือ./ชื่อสำนักพิมพ์.

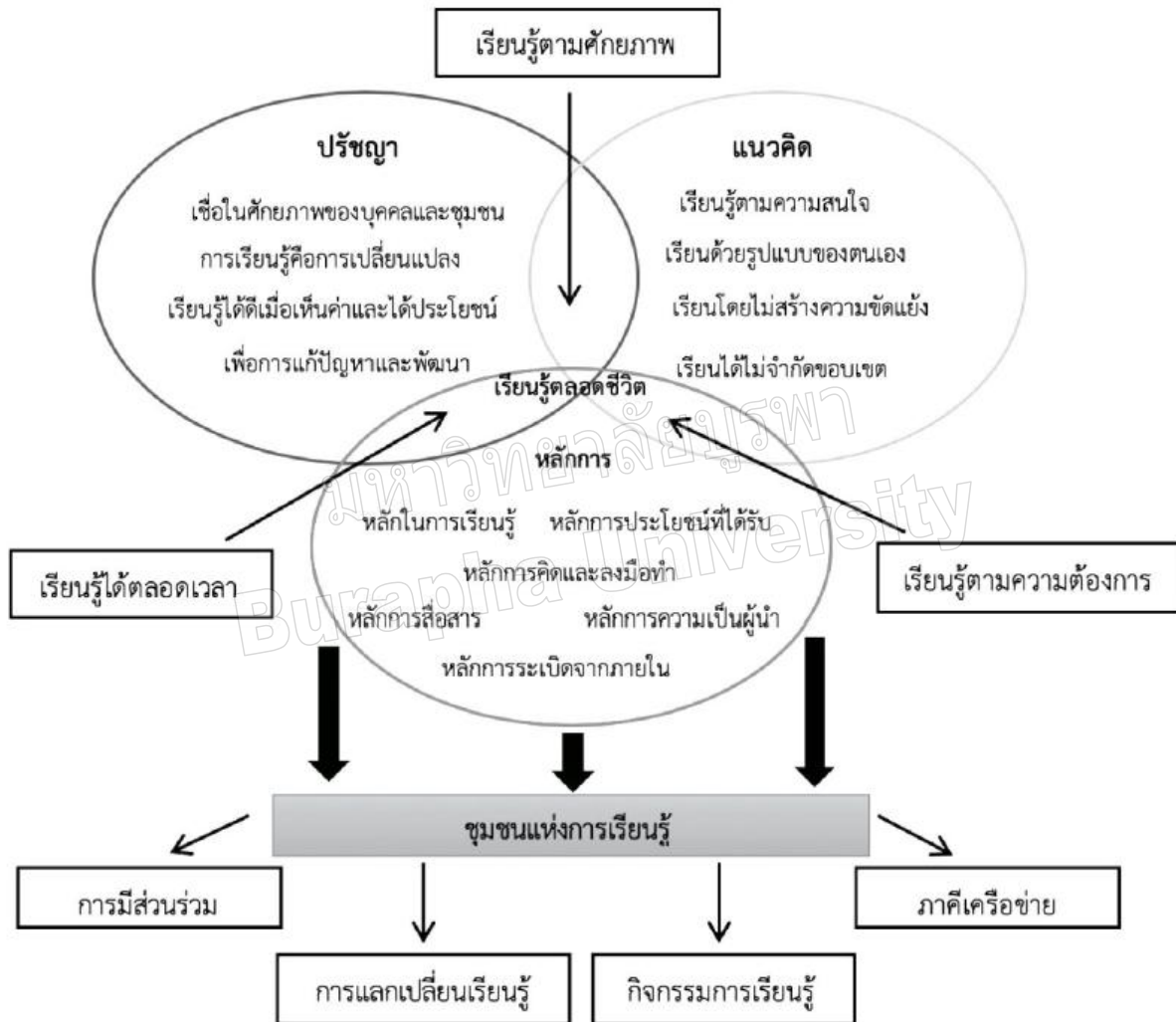
ตัวอย่าง พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). (2549). *ชุดเพชร. อนัญญา*.

รูปแบบการทำภาพประกอบ การทำตาราง และการอ้างอิง

การอ้างอิงภาพและตารางจะใส่ในหมายเหตุ โดยมีลักษณะการอ้างอิงแตกต่างกัน ดังนี้

ภาพ 1

ปรัชญา แนวคิด และหลักการของการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อขับเคลื่อนชุมชนแห่งการเรียนรู้

หมายเหตุ. จาก “การวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรัชญา แนวคิด และหลักการของการศึกษา ตลอดชีวิตเพื่อ การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้” โดย อาชญญา รัตนอุบล, 2562, วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 47(ฉบับเพิ่มเติม 2), หน้า 436 (<https://so02.tci-thaijo.org/index.php/EDUCU/article/view/232667/>).

การแสดงเรื่องโพงพาง พ.ศ. 2463

กรณีผู้เขียนสร้างหรือออกแบบด้วยตนเอง ให้เขียนอ้างอิงได้ภาพ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

หมายเหตุ. โดย อัจริยา ตามั่น, ออกแบบเมื่อวันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2564

ตัวอย่างรูปแบบการอ้างอิงตาราง

ในกรณีที่สร้างตารางรายงานผลด้วยตนเอง ไม่จำเป็นต้องระบุแหล่งที่มา ยกเว้นตารางดังกล่าวนั้น ดัดแปลงมาจากงานของนักวิจัยท่านอื่น ๆ หรือนำมาจากหนังสือ ตำรา หรือบทความวิชาการใด ๆ จำเป็นต้องเขียนอ้างอิง

ตาราง 1

ความเที่ยงรายองค์ประกอบและค่าสถิติการตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของโมเดลการวัด

ตัวแปร	คุณภาพด้านความเที่ยง		คุณภาพด้านความตรงเชิงโครงสร้าง
	องค์ประกอบการวัด	ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา	
ความร่วมมือในการปฏิบัติงานของครู	การวางแผนการทำงานร่วมกัน	0.920	chi-square=0.010, $df=1$, $p=0.914$, RMSEA=0.000, GFI=1.000, AGFi=1.000
	การแลกเปลี่ยนประสบการณ์	0.912	
	การทำงาน		
ปัจจัยเชิงสาเหตุของความร่วมมือในการปฏิบัติงานของครู	ทัศนคติที่มีต่อความร่วมมือในการปฏิบัติงาน	0.886	chi-square=0.330, $df=2$, $p=0.747$, RMSEA=0.848, GFI=0.999, AGFi=0.995
	การรับรู้ความสามารถของตนเอง	0.919	
	บรรยากาศของโรงเรียน	0.923	
	ความผูกพันต่องานและองค์กร	0.910	
การเรียนรู้ของครู	การต่อยอดองค์ความรู้	0.904	chi-square=0.000, $df=1$, $p=0.947$, RMSEA=0.000, GFI=1.000, AGFi=1.000
	การนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้	0.870	
	การปรับเปลี่ยนวิธีการปฏิบัติงาน	0.865	
การปฏิบัติงานในชั้นเรียนของครู	ความสามารถในการสร้างนวัตกรรม	0.900	chi-square=0.010, $df=1$, $p=0.936$, RMSEA=0.000, GFI=1.000, AGFi=1.000
	ความสามารถในการสอน	0.887	
	โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ		

หมายเหตุ. จาก “บทบาทการส่งผ่านของความร่วมมือของครูในการศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีต่อการเรียนรู้และการปฏิบัติงานในชั้นเรียนของครู” โดย พงณา อภาณุรักษ์ และสุวิมล ว่องวาณิช, 2557, วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา, 9(2), หน้า 716 (<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/OJED/article/view/37280>).

BUU
BURAPHA UNIVERSITY
WISDOM OF THE EAST

Faculty of Humanities and Social Sciences
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

HUSO

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

วิสัยทัศน์

Huso for All

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์สำหรับทุกคน

พันธกิจ

Smart Education

Smart Research

Smart Wisdom

Smart Organization

ค่านิยม

Happiness (ทำงานอย่างมีความสุข)

Unity (ทำงานร่วมกันเป็นทีม)

Social Responsibility (มีความรับผิดชอบต่อสังคม)

Outcome-Oriented (มุ่งเน้นผลลัพธ์)

บทความวิจัย

การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเชิงมานุษยวิทยาผ่านการสื่อสารวัฒนธรรมชุมชนเมืองโบราณเวียงลอ จังหวัดพะเยา
ดุจดดี คงสุวรรณ

ข้อผิดพลาดในการใช้คำพิเศษภาษาฝรั่งเศสของนิสิตสาขาวิชาภาษาฝรั่งเศสเพื่อการสื่อสาร มหาวิทยาลัยบูรพา
นิชิตา บุญขำ

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับรายได้ต่อเดือนของแรงงานวัย Generation Z
ปัทมพร แยมสำรวจ และดุขฎิ อายุวัฒน์

การคุกคามต่อความปลอดภัยของสื่อมวลชนในการรายงานการประท้วง
พรรษาสิริ กุหลาบ

มุมมองทางวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านการใช้สำนวนที่มีคำว่า “ซา” ในภาษาจีน
พิมพ์พรรณ จันทรวง

มิติข้ามพรมแดน: ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ ความรอบรู้ด้านสุขภาพที่นำไปสู่พฤติกรรมป้องกันสุขภาพจากสถานการณ์ฝุ่น
PM2.5 ในประเทศไทยและลาว
ภัทรา บุรารักษ์ ญัญญา นันทันติ และสิงห์ทอง เพ็ชรพรหม

การเติบโตของเจนเนอเรชันซีสายกรีนในประเทศไทย: บทบาทของความรู้และทัศนคติที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการบริโภค
ผักอินทรีย์
ภัทราณี จิตรจรรณ และชมพูนุช ปัญญาไพโรจน์

การสร้างความเข้มแข็งของภาคีเครือข่ายกลุ่มอาชีพ และผู้ผลิต ผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดเชียงราย
สิทธิชัย ธรรมชน กิราวิชญ์ ชัยมาลา อวยพร ติงวัน และสุระพงษ์ โด่งดัง

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์เกลียดของผู้ใช้ภาษาไทยในสื่อสังคมออนไลน์
สุวัฒน์ชัย คชเพต

Promoting English Language among Hill Tribe Drivers through Interactive Flip Books: Applying Translanguaging
Strategies for Effective Communication
Acharin Chitprarop

บทความวิชาการ

การส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผ่านมุมมองพระพุทธศาสนา: ทางเลือกแห่งการอยู่ร่วมอย่างสันติ
พระเจริญพงษ์ วิชัย

Agentic AI in Library and Information Science: Current Applications and Future Directions
Nonthanun Yamwong

BUU
BURAPHA UNIVERSITY
WISDOM OF THE EAST

Faculty of Humanities and Social Sciences
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
HUSO

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ที่อยู่: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา 169 ถ.ลงหาดบางแสน ต.แสนสุข อ.เมือง จ.ชลบุรี 20131

โทรศัพท์: 0 3810 2344 อีเมล: husojournal@buu.ac.th

<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/husojournal/index>